

PLATÓNNOVY SPISY
Svazek II

Překlad František Novotný

PLATÓN

Parmenidés, Filébos

Symposion, Faidros

Alkibiadés I, II

Hipparchos

Milovníci

PRAHA
2003

OIKOYMENH
Henerova 223
150 00 PRAHA 5
www.oikoymenh.cz

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Instituce 5 - Jihovíc

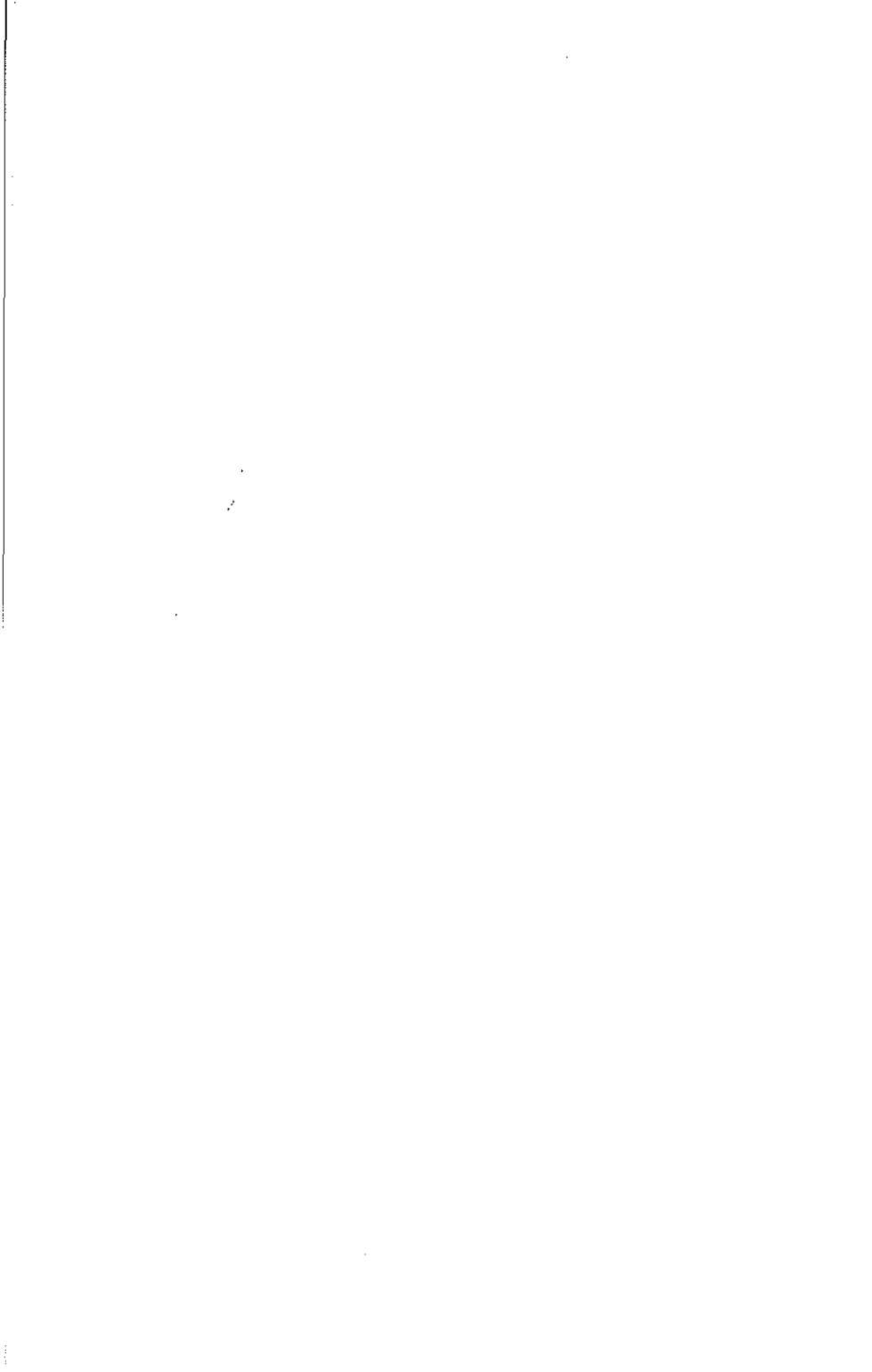
K/03/2000

Translation © František Novotný, 1915, 1931, 1936, 1937, 1938
Copyright © OIKOYMENH, 2003
ISBN 80-7298-063-7

Obsah

Parmenidés	7
Filébos	79
Symposion	159
Faidros	219
Alkibiadés I	285
Alkibiadés II	339
Hipparchos	359
Milovníci	371
<i>Poznámky</i>	<i>385</i>
<i>Seznam zkratek</i>	<i>425</i>
<i>Seznam literatury</i>	<i>428</i>
<i>Ediční poznámka</i>	<i>429</i>

Parmenidés

Parmenidés

*Kefalos*¹ Když jsme přišli² z domu z Klazomen do Athén, potkali jsme na náměstí Adeimanta a Glaukóna.³ A Adeimantos chopiv mě za ruku řekl: Buď zdrav, Kefale, a jestliže zde u nás něčeho potřebuješ, v čem bychom ti mohli pomoci, řekni. sv. III
126

Však právě proto jsem tu, odpověděl jsem, abych vás o něco požádal.

Pověz, prosím, svou žádost.

A já jsem řekl: Jak se jmenoval váš bratr, syn vaší matky? Nemohu si totiž vzpomenout. Byl to asi ještě chlapec, když jsem sem poprvé přišel z Klazomen, a od té doby je to už dávno. Otec se jmenoval, tuším, Pyrilampés. b

Ovšemže.

A on?

Antifón.⁴ Ale proč to chceš vlastně vědět?

Tito zde jsou moji krajané, velmi se zajímají o filosofii a slyšeli, že se tento Antifón mnoho stýkal s jakýmsi Pythodórem, žákem Zénónovým, a že umí nazpaměť rozmluvu, kterou kdysi vespolek měli Sókratés a Zénón a Parmenidés, neboť ji mnohokrát slyšel od Pythodóra.⁵ c

To máš pravdu.

Nuže, tu si žádáme vyposlechnout.

Však to není nesnadné; jako mladíček se v ní totiž velmi dobře procvičil, kdežto nyní se po příkladě svého děda a soujmenovce většinou věnuje koním. Ale je-li to vaše žádost, pojďme k němu; právě totiž odešel odsud domů a bydlí blízko v Melitě.⁶

Po této řeči jsme šli a zastali jsme Antifóna doma, dával kováři spravit jakousi uzdu; když pak s ním byl hotov a bratří mu řekli, proč jsme přišli, poznal mě z mého dřívějšího pobytu v Athénách a vítal se se mnou; a když jsme ho prosili, aby vy- 127

pověděl tu rozmluvu, nejprve váhal – těžká je to prý věc –, avšak potom vypravoval.

- Pravil pak Antifón, že podle vypravování Pythodóra přišli kdysi na Velké Panathénaje⁷ Zénón a Parmenidés.⁸ Parmenidés byl už hezky stár, silně šedivý, ale krásného a ušlechtilého vzezření, tak asi kolem pětadesáti let; Zénónovi bylo tehdy ke čtyřiceti, byl štíhlý a sličný a říkalo se o něm, že to bývala Parmenidova láska. Ubytovali se prý u Pythodóra v Kerameiku za hradbami;⁹ tam pak přišel i Sókratés a s ním mnoho jiných, toužíce poslechnouti si předčítání Zénónových spisů – tehdy totiž poprvé byly od nich přineseny. Sókratés byl tehdy ještě velmi mlád. Předčítal jim tedy Zénón sám, Parmenidés nebyl právě doma; a zbývalo už jen velmi málo do konce čtení, když vstoupil dovnitř sám Pythodóros, jak vypravoval, a s ním Parmenidés a Aristotelés,¹⁰ který pak byl jeden z oligarchické tříčtky. a zaslechli už jen něco málo z toho spisu; ale on sám že slyšel Zénóna již dříve.

- Tu prý Sókratés vyslechnuv čtení dal znova přečísti první hypotézu prvního pojednání, a když byla přečtena, řekl: Jakpak to, Zénóne, myslíš? Jestliže je jsoucen mnoho, pak že musí býti i podobná i nepodobná, to však že je nemožné;¹¹ neboť že není možno, ani aby věci nepodobné byly podobné, ani podobné nepodobné – tak to myslíš, že ano?

Ano, tak, řekl prý Zénón.

- Nuže, jestliže je nemožné, aby nepodobné věci byly podobné a podobné nepodobné, že je tedy jistě nemožné také to, aby jich bylo mnoho; neboť kdyby jich bylo mnoho, děly by se s nimi ty nemožnosti. Zdalipak je tohle cíl tvých výkladů, totiž nic jiného než tvrditi proti všemu obyčejnému mluvení, že není to, čemu se říká „mnoho“? A patrně se domníváš, že právě tuto věc ti dokazuje každé jednotlivé z tvých pojednání, takže si myslíš, že kolik pojednání jsi napsal, tolik podáváš důkazů, že není mnohosti. Tak to myslíš, či já tomu správně nerozumím?

Nikoli, pravil Zénón, nýbrž dobře jsi pochopil cíl toho celého spisu.

Poznávám, Parmenide, řekl Sókratés, že tuhle Zénón chce býti sblížen nejen s tvým ostatním přátelstvím, nýbrž také se spisem. Napsal totiž jistým způsobem totéž co ty, ale na druhé straně se pokouší nám namluviti, jako by říkal něco jiného. Ty totiž ve své básni tvrdíš,¹² že vše jest jedno, a krásně i dobře pro to uvádíš důkazy; avšak Zénón zase tvrdí, že není mnohost, a také on uvádí velmi mnoho velmi vážných důkazů. Nuže, když jeden tvrdíte, že jest jedno, a druhý popíráte mnohost, a když mluvíte jeden i druhý tak, aby se zdálo, že jste neřekli docela nic téhož, ačkoli mluvíte téměř totéž, je viděti, že tyhle vaše řeči přesahují rozum nás ostatních.

Ano, Sókrate, řekl Zénón. Ty jsi tedy úplně nepoznal pravou podstatu mého spisu. Jako lakónští psi jistě dobře pronásleduješ a stopuješ obsah těch řečí; ale za prvé ti je neznámo to, že můj spis naprosto není tak domýšlivý, že by sice byl napsán s tím úmyslem, jak ty pravíš, ale před lidmi to skrýval a dělal svůj obsah tuze důležitým. Ale co jsi ty řekl, je jen nahodilá okolnost, kdežto pravou podstatou je ten spis jakási pomoc myšlenice Parmenidově proti těm, kteří se pokoušejí na ni dělat vtípy a tvrdí, že jestliže jest jedno, vychází z toho mnoho směšných důsledků pro tu myšlenku, a to jí odporujících. Obrací se tedy tento spis proti těm, kteří tvrdí, že je mnohost, a oplácí jim stejnou měrou a ještě větší, chtěje ukázati, že ještě směšnější by to bylo s jejich předpokladem mnohosti nežli s předpokladem jednoho, kdyby se to náležitě promyslelo. Nuže, z této bojovné nálady jsem jej napsal, já mladý člověk, a když byl napsán, někdo mi jeho opis ukradl, takže jsem neměl ani příležitost si rozvážiti, mám-li jej uveřejniti, či ne. Po této stránce se tedy klameš, Sókrate, když myslíš, že byl napsán ne od mladého člověka z bojovné nálady, nýbrž od staršího ze ctižádosti; jinak, jak jsem řekl, jsi jej nevystihl špatně.

Nuže přijímám ten výklad, řekl Sókratés, a věřím, že tomu

- 129 je tak, jak pravíš. Ale řekni mi toto: Neuznáváš, že jest sama o sobě jakási idea podobnosti, a proti takové zase něco jiného opačného, totiž nepodobnost? A že v této dvojici máme podíl i já i ty i všechno ostatní, čemu říkáme mnohé? A že ty věci, které mají podíl v podobnosti,¹³ stávají se tím a potud, pokud v ní mají podíl, podobnými, ty však, které mají podíl v nepodobnosti, nepodobnými, a ty, které mají podíl v jednom i v druhém, že se stávají obojakými? Jestliže pak třeba všechny věci mají podíl v obou idejích vespolek opačných a jsou tím podílem v obém samy sobě zároveň podobné i nepodobné, co je tu divného? **Neboť kdyby někdo dokazoval o podobnosti samé, že se stává nepodobností nebo nepodobnost podobností, to by byl, myslím, div; pakli však ukazuje, že ty věci, které mají podíl v tom obojím, mají obojí ráz, nezdá se mi to, Zénóne, ničím zvláštním, ani jestliže dokazuje, že všechny věci jsou jedno tím, že mají podíl v jednosti, a naopak že právě tytéž věci jsou mnohé tím, že mají podíl v mnohosti. Ale jestliže dokáže, že jedno samo o sobě je zároveň také mnohost a naopak že mnohost jest jedno, tomu se už podívám.** A stejně tak je tomu i se všemi ostatními věcmi: kdyby objevoval, že rody a druhy samy o sobě přicházejí mezi sebou do těchto opačných stavů, to by bylo hodno podívu; pakli však o mně někdo dokáže, že jsem jedno a mnohost, co je na tom divného? Bude-li totiž chtít, aby se objevila mnohost, řekne, že něco jiného je má pravá strana, něco jiného levá, a něco jiného přední strana, něco jiného zadní, a zrovna tak i to, co je nahoře a dole – mám totiž, myslím, podíl v mnohosti –, kdykoli však bude dokazovat, že jsem jedno, řekne, že z nás sedmi jsem já jeden člověk a **mám podíl také v jednosti; takže objevuje, že je pravda jedno i druhé.** Jestliže se tedy někdo bude pokoušet o takových předmětech objevovali, že tatáž věc je mnohé i jedno, o kamení a dříví a takových věcech, řekneme, že dokazuje o jisté věci, že ta je mnohost i jednost, ne že jednost je mnohost ani mnohost jednost, a že netvrdí nic podivného, nýbrž věci, s kterými bychom

všichni souhlasili. Pakli by však někdo u věcí, které jsem právě teď jmenoval, nejprve rozbořem rozlišoval ideje samy o sobě, jako například podobnost a nepodobnost, mnohost a jednost, klid a pohyb a všechno takové, a potom dokazoval, že se tyto ideje mezi sebou mohou směřovat a rozlučovat, tu bych byl, Zénóne, neobyčejně překvapen. Tyto věci jsou tedy podle mého mínění u tebe zpracovány velmi zmužile; ale mnohem více, jak pravím, bych byl překvapen tím, kdyby někdo dovedl dokázat, že právě takovými spory jsou mnohonásobně propleteny ideje samy o sobě, a jak jste to probrali při věcech viditelných, tak že tomu je i při těch, které jsou chápány rozumem.

2 Za této řeči Sókratovy Pythodóros, jak pravil, sám myslel, že se Parmenidés a Zénón při každé větě pohorší, ale ti ho velmi pozorně poslouchali, často se na sebe dívali a usmívali se, projevující radostné překvapení nad Sókratem. V tom smyslu řekl Parmenidés, když Sókratés domluvil: Sókrate, jak jsi hoden obdivu pro ten svůj rozběh k dialektice! A řekni mi, to jsi ty sám učinil toto rozlišení, o kterém mluvíš, že zvláště kladeš to, čemu říkáš ideje samy o sobě, a zvláště zase věci, které v nich mají účast? A myslíš, že je něco podobnost sama o sobě, různá od podobnosti, kterou my máme, a tak také i jednost i mnohost a všechno to, o čem jsi právě nyní slyšel od Zénóna?

Ano, odpověděl Sókratés.

Zdalipak i takové věci, řekl Parmenidés, jako že je nějaká samostatná idea spravedlnosti a krásna a dobra a všech takových pojmů?

Ano.

A což idea člověka, různá od nás i ode všech, jako jsme my, jakási samostatná idea člověka nebo ohně nebo i vody?

O těch věcech jsem byl, Parmenide, již mnohokrát na rozpacích, zda-li je o nich souditi zrovna tak jako o oněch, či jinak.

Snad jsi na rozpacích i o těchto věcech, Sókrate, které by se snad zdály i směšnými, jako je vlas a bláto a špína nebo něco jiného zcela bezcenného a malicherného, zda-li je třeba souditi,

- d že i ke každé z těchto náleží idea, jež je mimo ně a něco jiného nežli ty věci, kterých se dotýkáme, či ne.

Nikoli, řekl Sókratés, nýbrž o těchto věcech, které vidíme, soudím, že ty také jsou; ale uznávati nějakou jejich ideu bylo by snad příliš divné. Věru již kdysi mě napadla pochybnost, zdali tomu není se všemi věcmi stejně; potom kdykoli se postavím na to stanovisko, prchám pryč z obavy, abych snad nespádl do nějaké prohlubně tlachání a tam nezahynul; vracím se tedy tam, k věcem, o kterých jsme právě mluvili, že mají ideje, a těmi se usilovně zabývám.

- e To, že jsi ještě mlád. Sókrate, řekl Parmenidés, a ještě tě neuchvátila filosofie, jako tě ještě podle mého mínění uchvátí, až nebudeš nic z toho pokládat za bezcenné; nyní se však ještě ohlížíš na mínění lidí pro svůj mladý věk. Nuže řekni mi toto. Tobě se tedy zdá, jak pravíš, že jsou jakési ideje a že tyto jiné věci, majíce v nich účast, dostávají jejich jména, jako se například věci, které nabyly účasti v podobnosti, stávají podobnými, věci mající účast ve velikosti velikými, v krásě a spravedlnosti spravedlivými a krásnými; ano?
- 131

Ovšem, řekl Sókratés.

- Nuže tedy, každá věc mající účast má účast jistě buď v celé ideji, nebo v její části; či mohl by se vyskytnouti ještě jiný způsob účasti kromě těchto?

A jak by mohl?

Zdalipak tedy se ti zdá, že je v každé z mnohých věcí celá idea a přitom je jedna, či jak?

Co také, Parmenide, brání, aby tam nebyla?¹⁴ řekl Sókratés.

- b Tedy bude jedna a táž, a přece bude zároveň celá obsažena v mnohých věcech, od sebe vespolek odloučených, a takto by byla odloučena sama od sebe.

To by nebyla, kdyby to s ní bylo jako s denním světlem, jež jest jedno a totéž na mnoha místech zároveň, a přesto není samo od sebe odloučeno – kdyby takto i každá z idejí byla jedna a táž zároveň ve všech věcech.

Dnem

Hezky děláš, Sókrate, jednu a touž věc přítomnou zároveň na mnoha místech; je to, jako kdybys přikryl plachtou mnoho lidí¹⁵ a řekl, že jedna věc je celá na mnohých; či nemyslíš, že říkáš něco takového?

Snad, odpověděl.

Nuže tedy zdalipak by byla ta plachta na každém celá, či na každém jiná její část?

Část.

Jsou tedy, Sókrate, samy ideje dělitelné a věci v nich účastné jsou patrně účastny jen části, a už není v každé věci celá idea, nýbrž část každé z nich.

Tak se ukazuje.

Nuže tedy budeš chtít tvrditi, Sókrate, že se nám ta jedna idea vpravdě dělí na části a ještě zůstane jedním celkem?

Nikoli.

Tedy hled': jestliže rozdělíš na části samu ideu velikosti a bude-li každá z mnoha velikých věcí veliká menší částí velikosti, než jest sama velikost, zdalipak se to nebude zdát nesmyslné?

Ovšemže.

A co když jednotlivá věc dostane nějakou malou část rovnosti, bude možno, aby ta věc byla působením toho, co je menší než sama rovnost, něčemu rovna?

Nemožno.

Než dejme tomu, že někdo z nás bude mít část malosti; proti této samé bude malost větší, protože to je její část, a tak tedy sama malost bude větší; ale k čemukoli by byla ta odňatá část přidána, to bude menší a ne větší než dříve.

Toto, pravil, by se nemohlo stát.

Jakým tedy způsobem, Sókrate, budou ti mít ty jiné věci účast v idejích, když jich nemohou být účastny ani po částech ani v celku?

Při Diovi, řekl, nezdá se mi snadným tuto věc nějak určití.

A jak se díváš na toto?

Nač?

- 132 Myslím, že pokládáš každou ideu za jednu vycházející od této myšlenky: když se ti ukáže množství jistých věcí velikými, zdá se ti, když se na ně souborně podíváš, že tu jest jakýsi jeden a týž vid, a proto se domníváš, že velikost je jedna idea.

Máš pravdu.

Ale co když se tímž způsobem souborně podíváš svou duší na samu ideu velikosti a na ty jiné veliké věci, zdalipak se neobjeví zase jakási jedna velikost, jejímž působením se všechno to jeví velikým?

Podobá se.

- b Tedy se objeví zase jiná idea velikosti, vzniklá vedle velikosti samé a věcí, které jí jsou účastny; a v těchto všech zase jiná, kterou bude toto všechno veliké; a tak už ti nebude každá z idejí jedna, nýbrž bude jich nekonečné množství.

Ale, Parmenide, řekl Sókratés, každá z těchto idejí je bezpochyby pomysl a nikde jinde jí nenáleží se vyskytovat nežli v duších; takto by totiž byla každá vskutku jedna a již by se s ní nedělo, co bylo právě řečeno.

A co tedy, každý z těch pomyslů jest jeden, ale je to pomysl k ničemu se nevztahující?

Ale to je nemožné.

Tedy se vztahuje k něčemu?

Ano.

- c K tomu, co jest, či k tomu, co není?

K tomu, co jest.

To jest zajisté něco jedno, co si ten pomysl myslí¹⁶ jako přítomno u všech věcí, jakýsi jediný vid, že ano?

Ano.

Nebude pak toto, co je myšleno jako jedno, idea, když to je stále totéž u všech věcí?

Také to je, jak viděti, nutné.

Co tedy, řekl Parmenidés, když tvrdíš, že nutně ty jiné věci mají účast v idejích, nemusí-li pak se ti s touž nutností zdát.

buď že je každá jednotlivina z pomyslu a všechno že myslí, nebo že pomysly jsou bez myšlení?

Věřu ani toto nemá smyslu, nýbrž, Parmenide, nejspíše se to má podle mého zdání takto. Tyto ideje stojí ve světě jako vzory, ty jiné věci pak se jim podobají a jsou jejich napodobeninami a ta účast těch jiných věcí v idejích není žádná jiná nežli to, že jsou jim připodobněny.

Jestliže se tedy něco podobá ideji, je snad možno, aby ona idea nebyla podobna svému obrazu, pokud jí byl učiněn podobným? Či jest nějaký způsob, aby podobné nebylo podobno podobnému?

Není.

Zdalipak není zcela nutné, aby podobné s podobným mělo jedno a totéž společné?

To je nutné.

Tedy to, co mají podobné věci společného, aby byly podobné, zdalipak to nebude sama idea?

Ovšemže ano.

Není tedy možné, aby něco bylo podobno ideji ani idea něčemu jinému; jinak se vedle ideje objeví vždy jiná idea, a jestliže ta bude něčemu podobna, zase jiná, a nikdy nepřestanou vznikat stále nové ideje, bude-li idea podobna tomu, co v ní má účast.

Máš zcela pravdu.

Není tedy příčinou toho, že ty jiné věci mají účast v idejích, podobnost, nýbrž je třeba hledati něco jiného, co je příčinou té účasti.

Podobá se.

Vidíš tedy, Sókrate, jaká vzniká nesnáze, bude-li někdo určovat ideje jako jsoucná sama o sobě?

Ba věru.

Nuže dobře věz, pravil, že se ještě nedotýkáš, abych tak řekl, pravé nesnáze, která vzniká, jestliže budeš určovat pro každé ze jsoucných vždy jakousi jednu zvláštní ideu.¹⁷

Jak to? otázal se.

Lze tu uvést i mnoho jiných věcí, ale nejdůležitější je tato. Kdyby někdo tvrdil, že ani nelze připustit, že by ideje byly poznávány, když jsou takové, jaké podle naší řeči musí být, člověku takto mluvícímu by nikdo nemohl dokázat, že nemá pravdu, nebyl-li by to odpůrce velmi zkušený a nadaný a nebyl-li by onen člověk ochoten následovati důkazů vedených velmi složitě a zdaleka odvozovaných, zatímco člověka, který by nutil c ideje, aby byly nepoznateľné,¹⁸ by nebylo možno přesvědčit.

Jak to, Parmenide? tázal se Sókratés.

Protože. Sókrate, myslím, že bys i ty i jiný, kdokoli tvrdí, že jest jakási jsoucnost každé věci sama o sobě, uznal nejprve, že žádná z nich není v nás.

Jak by také potom ještě byla sama o sobě? řekl Sókratés.

Dobře máš, odpověděl. Jistě tedy i všechny ty ideje, které svým vzájemným poměrem jsou to, co jsou, mají svou jsoucnost samy ve svém vzájemném poměru, a ne v poměru k tomu, d co je u nás, ať si to kdo pokládá za napodobeniny nebo za cokoli jiného, v čem my máme podíl a podle čeho dostáváme jednotlivá jména; naopak tyto vztahy, které jsou u nás a jsou soujmenné s oněmi, zase mají poměr k sobě vespolek, a ne k idejím, a všechny vztahy, které se takto jmenují, náležejí k sobě samým, a ne k oněm.

Jak to myslíš? řekl Sókratés.

Například, řekl Parmenidés, jestliže někdo z nás je něčím pánem nebo otrokem, není přece otrokem pána jako ideje, ani c pán není pánem otroka jako ideje, nýbrž jako člověk je tímto obojím v poměru k člověku; avšak panství jako idea je tím, co jest, v poměru k otroctví jako ideji a zrovna tak otroctví jako idea je otroctvím v poměru k panství jako ideji, kdežto vztahy, které jsou u nás, nemají významu pro ony, ani ony pro nás, nýbrž, jak pravím, i ony vztahy náležejí samy k sobě vespolek a k sobě mají poměr, i vztahy, které jsou u nás, mají zrovna tak 134 poměr k sobě samým. Či nerozumíš, co myslím?

Zcela rozumím, odpověděl Sókratés.

Jistě tedy i vědění vůbec jako idea se vztahuje k pravdě jako ideji?¹⁹

Ovšemže.

A zase každé jednotlivé vědění jako idea se asi vztahuje k jednotlivému jsoucnu jako ideji; či ne?

Ano.

A není-li pravda, že vědění u nás se vztahuje k pravdě u nás, a zase jednotlivé vědění u nás má předmětem jednotlivou věc z těch, které jsou u nás?

To je nutné.

Avšak idejí samých, jak souhlasíš, ani nemáme, ani není možné, aby byly u nás.

To jistě ne.

Jednotlivé rody jako ideje jsou zajisté poznávány od vědění jako ideje?

Ano.

Které my nemáme.

Jistě ne.

Tedy žádná z idejí není poznávána od nás, protože nemáme podílů ve vědění jako ideji.

Podobá se, že ne.

Nepoznatelné jest nám tedy i krásno jako idea i dobro i všechno, co uznáváme jakožto samy ideje.

Skoro se tak zdá.

Ale viz tuto věc ještě hroznější.

Kterou?

Řekl bys asi, že jestliže jest nějaký rod vědění jako idea, je mnohem přesnější nežli vědění u nás a tak i krása a všechno ostatní.

Ano.

Jistě tedy, má-li co jiného podíl ve vědění jako ideji, řekl bys, že nikdo nemá ve větší míře nejpřesnější vědění nežli bůh?

To je nutné.

d Zdalipak tedy zase bůh bude s to, aby poznával věci u nás, když má vědění jako ideu?

Proč by ne?

Protože, řekl Parmenidés, jak jsme společně uznali, Sókrate, ani ony ideje nemají ten význam, který mají, pro věci u nás, ani věci u nás pro ně, nýbrž obojí samy pro sebe.

Ano, uznali jsme.

e Tedy zajisté, jestliže jest u boha toto nejpřesnější panství a toto nejpřesnější vědění, ani by panství oněch nikdy neopanovalo nás, ani jejich vědění by nepoznalo nás ani co jiného z toho, co je u nás, nýbrž podobně jako my nevládneme nad oněmi vládou, která jest u nás, ani nepoznáváme nic božského našim věděním, tak zase obdobně oni jakožto bohové ani nejsou našimi pány, ani nepoznávají lidských věcí.

Ale to snad je příliš podivná myšlenka, jestliže někdo zbaví boha vědění.

135 Věřu tyto nesnáze, Sókrate, řekl Parmenidés, a mimo ně ještě velmi mnoho jiných nutně mají ideje, jestliže náleží tyto ideje k jsoucnům a jestliže někdo ustanoví každou ideu jako něco samostatného; proto je posluchač v nesnázích a namítá, že ani takových idejí není, a i kdyby nakrásně byly, že jsou zcela nutně lidské přirozenosti nepoznatelné; a když takto mluví, zdá se, že mluví věci závažné, a jak jsme právě řekli, je neobyčejně nesnadné ho přemluvití. **Byl by to muž velmi nadaný, který by dovedl pochopit, že jest jistý rod každé věci jako idea a jsoucnost sama o sobě, a ještě podivuhodnější, který by to našel, všechno to náležitě posoudil a dovedl to jinému vyložití.**

b

Souhlasím s tebou, Parmenide, řekl Sókratés, neboť mi mluvíš zcela po mém rozumu.

Avšak, řekl Parmenidés, dejme tomu, Sókrate, že zase někdo nepřipustí, že jsou ideje jsoucn, hledě na všechny nesnáze právě ukázané a na jiné takové, a nestanoví zvláštní ideu každé jednotlivé věci: tu ani nebude mít, kam by obrátil své myšle-

ní,²⁰ když nepřipustí, aby byla idea každého ze jsoucn stálé c
táž, a takto docela zničí působnost dialektiky. Něco takového
jsi jistě, jak se mi zdá, sám pocítil ještě lépe.

Máš pravdu.

Co tedy uděláš s filosofií? Kam se obrátíš, když jsou tyto vě-
ci nerozřešeny?

To, myslím, prozatím ještě dobře nevidím.

Ano, příliš brzy, bez předcházejícího výcviku se pokoušíš,
Sókratě, stanoviti jakési krásno a spravedlivo a dobro a každou d
jednotlivou z idejí. To jsem totiž upozoroval již dříve, když
jsem tě poslouchal, jak jsi zde rozmlouval tuhle s Aristotelem.
Jistě je to krásný a božský, dobře to věz, rozběh, kterým se žc-
neš k dialektickému zkoumání; ale napni své síly a vycvič se
ještě více tím, co se zdá neužitečným a čemu lidé říkají prázdné
mluvení, dokud jsi ještě mlád; jinak ti pravda unikne.

Jaký pak jest, Parmenide, způsob toho cvičení?

Právě ten, který jsi slyšel od Zénóna. Zato jsem měl také za- c
se radost, když jsi jemu řekl, že nechceš, aby zkoumání bloudilo
mezi věcmi viditelnými a kolem nich, nýbrž aby se zabývalo
oněmi jsoucný, která by nejvíce bylo možno rozumovým myš-
lením pochopit a pokládati za ideje.

Ano, mně se zdá, že v této oblasti není nic těžkého dokázati,
že jsoucna jsou i podobná i nepodobná i že se s nimi děje co-
koli jiného.

Dobře, pravil Parmenidés. Jest však třeba kromě toho dělati
ještě i toto, chceš-li se lépe vycvičiti, nejenom předpokládati, 136
že jednotlivá věc jest, a pak zkoumati, co z toho předpokladu
vychází, nýbrž také předpokládati, že tatáž věc není.

Jak to myslíš?

Tak například, chceš-li, tento předpoklad, který dal Zénón:
je-li mnohost věci, co z toho musí vycházeti i pro ty mnohé vě-
ci samy v jejich poměru k nim samým i k jednomu, a pro jed-
no v jeho poměru k němu samému i k těm mnohým věcem;
a zase naopak není-li mnohosti, zase hleděti, co z toho vyjde

- i pro jedno i pro mnohé věci v poměru jak k nim samým, tak
 b i v poměru vzájemném; a dále zase jestliže bude dán předpoklad, že jest podobnost nebo že není, co při jednom i druhém předpokladu vyjde i pro samy předpokládané vztahy i pro ostatní, jak v jejich poměru k nim samým, tak i v poměru vzájemném. A stejně tomu tak jest i s nepodobností i s pohybem i s klidem i se vznikáním i se zanikáním i se samým bytím i s nebytím. A jedním slovem, o čemkoli bude pokaždé dán předpoklad, že to jest a že to není nebo že se s tím děje cokoli
 c jiného, je třeba zkoumati důsledky, jaké vycházejí v poměru k té věci samé i k jedné každé z jiných, kteroukoli by sis vybral, i k většímu jich množství a zrovna tak ke všem; a zase i ty jiné věci je třeba zkoumati v poměru k nim samým i k jinému, cokoli by sis pokaždé vybral, **jednak s předpokladem, že ta věc jest, jednak s předpokladem, že není, chceš-li po dokonalém výcviku řádně rozeznati pravdu.**

Věc, kterou navrhuješ, Parmenide, je nevýslovně namáhavá a příliš dobře tomu nerozumím. Ale pročpak jsi mi sám něco neprobral, vycházejí od nějakého předpokladu, abych tomu lépe porozuměl?

- d Těžký to úkol, Sókrate, ukládáš tak starému člověku.

Tedy, Zénóne, řekl Sókratés, pročpak jsi nám ty nepodal takový výklad?

- A Zénón zasmáv se prý řekl: Požádejme, Sókrate, samého Parmenida; neboť to jistě není maličkost, co navrhuje. Či nevidíš, jak těžký úkol přikazuješ? Věru, kdyby nás bylo více, nebylo by vhodné toho od něho žádati, neboť **nesluší se takové věci vykládati před množstvím lidí, zvláště když je člověk v takovém věku; neboť lidé nevědí, že bez tohoto procházení tím vším a bez toho bloudění není možno, aby se člověk setkal s pravdou a nabyl rozumového poznání.** Já tedy, Parmenide, prosím spolu se Sókratem, abych si to i sám zase jednou za čas vypočetl.

Po této Zénónově řeči i Pythodóros sám, jak pravil Antifón,

prý prosil Parmenida a Aristotelés i ostatní, aby to udělal a ukázal jim příklad svého návrhu. Tu pak řekl Parmenidés: Musím poslechnouti. Ale zdá se mi, že to je se mnou jako s tím Ibykovým koněm;²¹ byl to závodní kůň a již starší, a když měl závoditi zapřažen do vozu a při své zkušenosti se chvěl před tím, co nastávalo, Ibykos přirovnává se k němu řekl, že i on sám v tak pokročilém věku jest proti své vůli nucen jíti na závodišť lásky. Tak i já, zdá se mi, při svých vzpomínkách se velice bojím, jak mám v tomhle svému věku přeplouti takové a tak veliké moře úvah; ale přece, musím vám totiž udělati po vůli, když také, jak praví Zénón, jsme sami. Odkud tedy začneme a který první předpoklad si učiníme? Či chcete, když už se má hráti ta pracná hra, abych začal od sebe a od svého předpokladu, to jest abych učinil předpoklad stran samé jednosti a zkoumal, jaké musí mít důsledky, jednak jestliže jest jedno, jednak jestliže není jedno?

Ovšemže, řekl Zénón.

Nuže, kdo mi bude odpovídati? Snad nejmladší? Neboť ten by nejméně zabíhal do zbytečností a nejlépe by odpovídal tak, jak si to myslí; a zároveň by byly jeho odpovědi pro mne odpočinkem.

Jsem ochoten, Parmenide, ti to udělat, řekl prý Aristotelés; neboť když mluvíš o nejmladším, jsem to já. Nuže taž se, a já ti budu odpovídat.

Budiž tedy, řekl Parmenidés.

Jestliže jest jedno, není-li pravda, že to jedno asi není mnohost?²²

A jak by také byla?

Ani tedy nesmí mnohost býti jeho částí, ani ono samo nesmí býti celek.

Jak to?

Část je jistě částí celku.

Ano.

A co celek? Zdalipak není celek to, čemu nechybí žádná část?

Ovšemže.

d Obojím tedy způsobem by bylo jedno složeno z částí, i jako celek, i kdyby mělo části.

Nutně.

Obojím tedy způsobem by takto jedno bylo mnohost, a ne jedno.

Pravda.

Musí tedy býti ne mnohost, nýbrž jedno samo.

Musí.

Tedy ani to nebude celek, ani nebude mít částí, jestliže to jedno bude jedno.

Jistě ne.

Nuže, jestliže nemá žádné části, nemá asi ani začátku ani konce ani středu; neboť takovéto věci by už byly jeho částmi.

Správně.

Ale konec a začátek, to je omezení každé věci.

Jak by ne?

Tedy jedno je neomezené, jestliže nemá ani začátku ani konce.

Ano, neomezené.

e A tedy i bez tvaru, neboť není účastno ani okrouhlosti ani přímosti.

Jak to?

Okrouhlé je snad to, čeho obvod je všude stejně vzdálen od středu.

Ano.

A přímé to, čeho střed je na cestě mezi oběma krajními body.

Tak.

Jistě tedy by jedno mělo části a bylo by mnohostí, kdyby bylo účastno ať už přímého tvaru, ať kulatého.

Ovšemže.

Není tedy ani přímé ani kulaté, když ani nemá částí.

Správně.

138

Avšak když je takové, **není asi nikde; neboť by nemohlo být ani v jiném ani samo v sobě.**

Jak to?

Kdyby bylo v něčem jiném, bylo by jistě kolem dokola objímáno od toho, v čem by bylo, a na mnoha místech by se toho dotýkalo mnoha svými místy; ale toho, co je jedno a bez částí a co není účastno okrouhlého tvaru, není možno se na obvodu na mnoha místech dotýkati.

Ano, to není možno.

Avšak kdyby bylo samo v sobě, tu by také samým sebou nic jiného neobjímalo než samo sebe, ač jestliže by bylo samo v sobě; **neboť aby něco bylo v něčem neobjímajícím, není možno.**

b

Ano, to není možno.

Jistě tedy by bylo něco jiného samo to, co objímá, a něco jiného objímáné; neboť jedna a táž věc nebude ve svém celku zároveň i trpná i činná; a takto by to jedno už nebylo jedno, nýbrž dvě.

Ano, to by nebylo.

Tedy jedno není nikde, když není ani samo v sobě ani v čem jiném.

Není.

Viz tedy, zdali může, když to s ním tak je, **státi nebo se pohybovati.**

A proč by ne?

Protože kdyby se pohybovalo, buď by měnilo svou polohu, nebo by se přejinačovalo; to jsou totiž jediné druhy pohybu.

Ano.

c

Ale kdyby se jedno přejinačovalo samo proti sobě, není asi možno, aby to ještě bylo jedno.

To není možné.

Tedy přejinačováním se nepohybuje.

Je viděti, že ne.

Ale zдалipak změnou polohy?

Snad.

Nuže, kdyby jedno měnilo svou polohu, buď by se otáčelo na téměř místě kolem dokola, nebo by přecházelo z místa na místo.

Nutně.

Jistě pak při otáčení musí míti nějaký střed a zase jiné své části, které se pohybují kolem toho středu; ale co nemůže mít
d ani střed ani části, jakým způsobem by se toto mohlo kdy otčiti kolem svého středu?

Žádným.

Ale snad tedy mění své místo a hned se dostává sem, hned tam, a takto se pohybuje?

Jinak to není.

Nuže, zдалipak se neukázalo, že mu je nemožné býti někde v něčem?

Ano.

A zdali není ještě nemožnější, aby se tam dostávalo?

Nerozumím proč.

Jestliže se něco do něčeho dostává, je jistě nutné, aby to v tom ještě nebylo, když se tam teprve dostává, a zase aby to již nebylo zcela vně toho, když se již do toho dostává.

To je nutné.

e Jestliže tedy bude něco jiného v tomto stavu, bylo by to jen to, co má části; jedna část toho by totiž byla již v tom, druhá však současně vně; ale to, co nemá částí, nebude asi moci žádným způsobem ve své celosti současně nebýt ani uvnitř něčeho ani vně.²³

Pravda.

A co ani nemá částí ani není celkem, není-li pak tomu ještě mnohem méně možno, aby se někam dostávalo, když by se tam nedostávalo ani částmi ani celkem?

Patrně.

Tedy ani nemění místo tak, že by někam šlo a do něčeho se dostávalo, ani se na témže místě neotáčí, ani se nepřejinačuje. 139

Podobá se, že ne.

Tedy jedno se nepohybuje žádným druhem pohybu.

Nepohybuje.

Avšak tvrdíme, že ani být v něčem nemůže.

Ano, tvrdíme.

Tedy ani není nikdy na témže místě.

Jak to?

Protože by již bylo v tom, v čem by bylo jakožto na témže místě.

Ovšemže.

Ale ukázalo se, že nemůže být ani samo v sobě ani v něčem jiném.

To jistě nemůže.

Tedy jedno není nikdy na témže místě.

Podobá se, že ne.

Ale přece to, co nikdy není na témže místě, ani není v klidu ani nestojí. b

Ano, to není možné.

Jedno tedy, jak se podobá, ani nestojí ani se nepohybuje.

Jistě ne, to je patrné.

Také nebude ani totéž, ani s druhým ani samo se sebou, ani za- se by nebylo různé, ani samo od sebe ani od druhého. c

Jak to?

Kdyby bylo různé samo od sebe, bylo by patrně různé od jednoho a nebylo by už jedno.

Pravda.

Nuže a kdyby bylo totožné s druhým, bylo by to druhé a nebylo by ono samo; takže ani takto by nebylo, co právě jest, totiž jedno, nýbrž něco různého od jednoho. c

To jistě.

Tedy nebude totéž s druhým nebo různé samo od sebe.

Jistě ne.

Ale různé od druhého nebude, pokud to bude jedno; neboť jednomu nelze, aby bylo různé od něčeho, nýbrž různost může být jen v dvojici a v ničem jiném.

Správně.

Tedy tím, že je jedno, nebude různé; či myslíš, že ano?

To přece ne.

Avšak nebude-li to tímto, nebude to samým sebou, a nebude-li to samým sebou, nebude ani samo; a když samo nebude d po žádné stránce různé, nebude různé od ničeho.

Správně.

A ani nebude totožné samo se sebou.

Jak to?

Přece co je podstata jednosti, to není také podstata to-
tožnosti.

Jak to?

Protože stane-li se něco s něčím totožné, není to pak jedno.

Nuže?

Co se stane totožným s mnohými věcmi, nutně se stává
mnohostí, a ne jedním.

Pravda.

Ale jestliže se „jedno“ a „tutéž“ ničím neliší, tu kdykoli by se něco stávalo tímž, vždycky by se stávalo jedním, a kdykoli by se stávalo jedním, vždycky by se stávalo tímž.

e Ovšemže.

Jestliže tedy bude jedno totožné samo se sebou, nebude jedno samo se sebou; a tak bude jedno a nebude jedno. Ale to přece není možné; tedy také je nemožné jednomu, aby bylo buď různé od druhého, nebo totožné samo se sebou.

Nemožné.

Takto tedy by jedno nebylo ani různé, ani totožné, ani samo se sebou ani s druhým.

Jistě ne.

A dále nebude ani podobné něčemu ani nepodobné, ani samo sobě ani druhému.

Jak to?

Protože podobné je to, co v sobě má jakousi totožnost.

Ano.

Ale totožné je, jak se ukázalo, svou podstatou odděleno od jednoho.

Ano, ukázalo se.

140

Ale jestliže jedno jest v nějakém stavu odděleně od toho, že jest jedno, byl by to pro ně stav být více, nežli jest jedno, avšak to je nemožné.

Ano.

Nikterak tedy jedno není v tom stavu, že by bylo totožné, buď s něčím jiným, nebo samo se sebou.

Patrně ne.

Tedy nemůže býti ani podobné, ani něčemu jinému ani samo sobě.

Podobá se, že ne.

Dále jedno nemůže být ani v tom stavu, že by bylo různé; neboť takto by to byl stav být více, nežli jest jedno.

Ano, více.

Nuže, co je ve stavu různosti, buď samo proti sobě, nebo proti něčemu jinému, to je patrně nepodobno buď samo sobě, nebo něčemu jinému, ač je-li to, co je ve stavu totožnosti, podobné.

Správně.

b

Tedy jedno, jak se podobá, když nikterak není ve stavu různosti, není nikterak nepodobno, ani samo sobě ani ničemu jinému.

Jistě ne.

Tedy jedno patrně není ani podobno ani nepodobno, ani jinému ani samo sobě.

Patrně není.

A dále, když je takové, nebude ani stejné ani nestejné, ani samo se sebou ani s ničím jiným.

Jak to?

Kdyby bylo stejné, bude mít tentýž počet měrných jednotek jako to, s čím by bylo stejné.

Ano.

c Avšak kdyby bylo větší nebo menší, tu s kterými věcmi by je bylo možno měřiti, bude mít proti menším více měrných jednotek, proti větším méně.

Ano.

Avšak proti věcem, s kterými je není možno měřiti, bude mít proti jedném menší, proti druhým větší měrné jednotky.

Jak by ne?

Jisté však je nemožno, aby to, co není účastno totožnosti, mělo buď totožné měrné jednotky nebo cokoli jiného totožného.

Nemožno.

Tedy by nebylo stejné ani samo se sebou ani s ničím jiným, když nemá tytéž měrné jednotky.

Jak viděti, jistě ne.

d A dále, když by mělo více měrných jednotek nebo méně, kolik by mělo jednotek, právě tolik by mělo i částí; a takto zase již to nebude jedno, nýbrž bude to počtem tolik, kolik bude těch měrných jednotek.

Správně.

Kdyby mělo jednu měrnou jednotku, bylo by stejné s tou jednotkou; ale to se ukázalo nemožným, aby samo bylo s něčím stejné.

Ano, ukázalo se.

Když tedy nemá ani jedné míry ani velkého počtu měr ani malého a když vůbec není účastno totožnosti, nebude, jak se podobá, nikdy stejné ani samo se sebou ani s ničím jiným; na druhé straně nebude ani větší ani menší, ani samo proti sobě ani proti druhému.

Dozajista je tomu tak.

e A což, pokládal by snad někdo za možné, aby jedno bylo starší nebo mladší nebo aby bylo téhož věku?

A proč ne?

Protože patrně když bude mít tentýž věk, buď samo se sebou nebo s něčím jiným, bude účastno stejnosti času a podobnosti; ale v tom, jak jsme pravili, jedno účasti nemá, ani v podobnosti ani v stejnosti.

Ano, tak jsme pravili.

A dále také že není účastno ani nepodobnosti a nestejnosti, i to jsme pravili.

Ovšemže.

Když tedy je takové, jak bude moci být proti něčemu buď 141
starší nebo mladší nebo mít s něčím tentýž věk?

Nikterak.

Tedy jedno by nemohlo být ani mladší ani starší ani téhož věku, ani samo se sebou ani s ničím jiným.

Jak viděti, ne.

Jistě tedy by jedno ani vůbec nemohlo být v čase, kdyby bylo takové; či není nutné, že kdykoli je něco v čase, ustavičně se stává starším sama sebe?

To je nutné.

Ale co je starší, je zajisté vždy starší nežli to, co je mladší?

Nuže?

Tedy to, co se stává starším sama sebe, stává se zároveň i mladším sama sebe,²⁴ ač má-li míti něco, proti čemu by se stávalo starším.

Jak to myslíš?

Takto: když jsou dvě věci vespolek různé, nemusí se jedna od druhé teprve stávat různou, nýbrž od toho, co již jest různé, věc již jest různá, od toho, co bylo různé, byla různá, od toho, co bude různé, bude různá, ale od toho, co se teprve stává různým, ani nebyla ani nebude ani ještě není různá, nýbrž od toho se stává různou a naprosto ještě není.

To je jistě nutné.

Avšak dále, co je starší, to je různost proti mladšímu a proti 142
ničemu jinému.

Ano, to jest.

Tedy to, co se stává starším sama sebe, nutně se zároveň stává i mladším sama sebe.

Podobá se.

Dále však také nutně netrvá ani delší dobu samo proti sobě, ani kratší, nýbrž shoduje se samo se sebou dobou, v které trvá i v které jest i v které bylo i v které bude.

Věru je nutné i toto.

d Tedy je nutné, jak se podobá, i to, že kterékoli věci jsou v čase a jsou účastny něčeho takového, každá z nich jednak má týž věk sama se sebou, jednak se stává starší sama sebe a zároveň i mladší.

Skoro se tak zdá.

Avšak jedno nemělo účasti v žádném z takovýchto stavů.

Ano, nemělo.

Tedy ani nemá účasti v čase, ani není v některém čase.

To jistě ne, jak ukazuje úvaha.

Nuže co? Nezdá se, že výrazy „bylo“ a „stalo se“ a „dělo se“ znamenají účast v čase, který kdysi byl?

Ba věru.

e A co výrazy „bude“ a „stane se“ a „nastane“, neznamenají účast v čase budoucím?

Ano.

A výrazy „jest“ a „děje se“ v čase nyní přítomném?

Ovšemže ano.

Jestliže tedy jedno nikterak nemá účasti v žádném čase, nelze o něm říci, ani že se někdy stalo, ani že se dělo, ani že někdy bylo, ani že se nyní událo, ani že se děje, ani že jest, ani že se v budoucnu stane, ani že nastane, ani že bude.

Úplná pravda.

Nuže, je možno, aby něco mělo účast v jsoucnosti jinak než jedním z těchto způsobů?

Není možno.

Tedy jedno vůbec nemá účast v jsoucnosti.

Podobá se, že ne.

Tedy jedno vůbec nemá přísudku „jest“.

Jak vidětí, ne.

Tedy ani tak mu nenáleží přísudek „jest“, že by o něm bylo možno říci, že „jest jedno“; neboť to by už bylo jsoucí a mající účast v jsoucnosti; ale jak se podobá, o jednom není možno říci, ani že jest jedno, ani že jest, má-li se věřiti této úvaze.

Skoro se tak zdá.

142

A když není, může k tomuto nejsoucímu něco náležeti nebo býti jeho?

A jak by mohlo?

Tedy k němu nenáleží ani jméno ani výměr ani žádné vědění ani smyslové vnímání ani mínění.

Patrně ne.

Tedy ani není jmenováno ani vykládáno výměrem, ani není předmětem mínění ani rozumového poznání a také žádná z bytostí ho nevnímá.

Podobá se, že ne.

Zdalipak je tedy možno, aby jedno bylo v takovýchto poměrech?

Mně se zdá, že ne.

Chceš tedy, abychom se znova vrátili zpět ke svému předpokladu, zdali se nám snad při novém zkoumání ukáže něco jiného? b

Ovšemže chci.

Nuže tedy předpokládáme, že **jedno jest**;²⁵ pak jest uznati to, co z toho pro ně vyplývá, aťsi je to jakékoli; či není tomu tak?

Ano.

Tedy se dívej znova. Jestliže jedno jest, zdalipak je možné, aby sice bylo, ale aby nemělo účast v jsoucnosti?

To není možné.

Tedy jednomu by náležela i jsoucnost a přitom by nebyla s jedním totožná; neboť jinak by ona nebyla jsoucností onoho,

- c ani by ono, jedno, nemělo v oné účast, nýbrž bylo by stejné říkati „jedno jest“ a „jedno je jedno“. Avšak nyní není tento předpoklad „jestliže jedno je jedno“ a otázka, co z toho nutně vyplývá, nýbrž „jestliže jedno jest“; není tomu tak?

Ovšemže ano.

Tedy se myslí, že „jest“ znamená něco jiného než „jedno“?

Nutně.

Zdalipak tedy něco jiného, než že **jedno je účastno jsoucnosti**, a nemá-li tento smysl, když někdo krátce řekne, že jedno jest?

Ovšemže.

Tedy řekněme znova, jestliže jedno jest, co z toho vplyne. Nuže pozoruj, zdali není nutné, že **tento předpoklad znamená takové jedno, které má části?**

- d Jak to?

Takhle: jestliže se říká „jest“ o jednom, které jest, a „jedno“ o tom, co je jedno, a jestliže jsoucnost a jedno není totéž, nýbrž totéž je to, co jsme předpokládali, jedno jsoucí, **zdalipak není nutné, že celek je tu to samo jsoucí jedno, a to že se rozděluje na části „jedno“ a „býti“?**

Nutně.

Zdalipak tedy jednu i druhou z těchto částí nazveme jediné částí, či jest část nazývati částí celku?

Celku.

A tedy co je jedno, je celek a má části.

Ovšemže.

- e A zdalipak jedné i druhé z těchto částí jsoucího jednoho, totiž jednomu a jsoucnu, chybí ta druhá část, jednomu jsoucno nebo jsoucnu jedno?

To asi ne.

Tedy zase i **jedna i druhá z těch částí má v sobě i jedno i jsoucno a tak se dělí část zase nejméně na dvě části a taktó tímž způsobem stále, cokoli se stane částí, má vždy tyto dvě části, neboť jedno má v sobě vždy jsoucno a jsoucno jedno; takže se nutně stále dělí na dvě a nikdy není jedno.**

Ano, docela tak.

143

Nuže, nebylo by tak jsoucí jedno svou mnohostí nekonečné?

Podobá se.

Ale jdi ještě i touto cestou.

Kterou?

Pravíme, že jedno je účastno jsoucnosti, a proto že jest?

Ano.

A právě proto se v jsoucím jednu objevila mnohost.

Tak jest.

A což samo jedno, o němž pravíme, že je účastno jsoucnosti, jestliže je zachytíme myšlenkou samo jediné o sobě bez tohoto, čeho je, jak pravíme, účastno, zdalipak se toto samo objeví jediné jako jedno, či také jako mnohost?

Jako jedno, já myslím.

Tak pohleďme: něco jiného je nutně jeho jsoucnost, něco jiného pak ono samo, protože jedno není jsoucnost, nýbrž jakožto jedno je, jak jsme viděli, účastno jsoucnosti.

Nutně.

Tedy jistě jestliže je něco jiného jsoucnost a něco jiného jedno, nerůzní se jedno od jsoucnosti svou jedností, ani se jsoucnost neliší od jednoho svou jsoucností, nýbrž jejich vzájemnou různost způsobuje **různé a jiné.**

Ovšemže.

Takže různé není totožné ani s jedním ani se jsoucností.

Jak by také bylo?

A což, jestliže si z těch pojmů vybereme buď, chceš-li, jsoucnost a jiné, nebo jsoucnost a jedno, nebo jedno a jiné, zdalipak si při tom každém výběru nevybíráme jakési dva pojmy, které je správné nazývatí „oba“?

Jak to?

Takhle: jest možno říci „jsoucnost“?

Jest.

A pak zase říci „jedno“?

I to.

Zdalipak tedy není jedno i druhé z toho vyřčeno?

Ano.

A co když řeknu „jsoucnost a jedno“, zdalipak tím není vyřčeno obé?

Ovšemže.

Jistě tedy i když řeknu „jsoucnost a jiné“ nebo „jiné a jedno“, i takto mluvím pokaždé bez rozdílu o obém?

d Ano.

Avšak o kterých věcech se správně užívá slova „obé“, zdalipak je možné, aby byly sice obé, ale aby nebyly dvě?

To není možné.

Alé když jsou některé věci dvě, je nějaká možnost, aby jedna i druhá z nich nebyla jedno?

Žádná.

Z těchto tedy věcí, když jsou pokaždé dvě pohromadě, každá asi je také jedno.

Patrně.

Jestliže pak každá z nich jest jedno, zdalipak, když se k nim přidá jakékoli jedno v jakémkoli spojení, nevzniká souhrn tří věcí?

Ano.

Tři pak je číslo liché a dvě sudé?

Jak by ne?

e A co když jest číslo dvě, zdalipak není nutné, že jest také pojem dvakrát, a když je číslo tři, že jest třikrát, když přece v tom, čemu říkáme dvě, je obsaženo dvakrát jedno a v tom, čemu říkáme tři, třikrát jedno?

Nutně.

Když však jest číslo dvě a pojem dvakrát, neplyne z toho nutně, že jest součin dvakrát dvě? A když jest číslo tři a pojem třikrát, neplyne zase nutně, že jest součin třikrát tři?

Jak by ne?

A co, když jest číslo tři a když jest pojem dvakrát, a když jest číslo dvě a když jest pojem třikrát, zdali z toho nutně nevyplývá, že jsou i součiny dvakrát tři i třikrát dvě?

Velmi nutně.

Byly by tedy součiny čísel sudých se sudým násobitelem a lichých s lichým a sudých s lichým a lichých se sudým.

144

Tak jest.

Jestliže se to tedy takto má, myslíš, že zbývá některé číslo, jehož jsoucnost by nebyla logicky nutná?

Nikterak.

Jestliže tedy jest jedno, nutně z toho plyne, že jest i počet.

Nutně.

Ale když jest počet, jest asi mnohost, ano nekonečné množství jsoucen; či nevzniká tak počet nekonečným množstvím a účastný jsoucností?

Ovšemže.

Jestliže tedy každý počet jest účasten jsoucnosti, jistě i každá část počtu má asi v ní účast?

Ano.

Tedy jsoucnost je rozdělena mezi všechna jsoucná, jak jich je mnoho, a žádnému ze jsoucen nechybí, ani nejmenšímu ani největšímu? Či ani nemá smyslu se na tohle tázat? Neboť jak by mohla chyběti jsoucnost některému ze jsoucen?

b

Nikterak.

Jest tedy rozkouskována na části co možná nejmenší i největší i všelijaké jiné, a jest rozdělena ze všeho nejvíce a počet částí jsoucnosti je nekonečný.

Tak tomu jest.

c

Tedy množství jejích částí je největší.

Ovšemže největší.

A což, jest mezi nimi některá, která jest sice částí jsoucnosti, ale není žádnou částí vůbec?

A jak by se tohle mohlo stát?

Nuže, jestliže ta část jest, nutně z toho tuším plyne, že dokud jest, je to stále něco jedno a není možné, aby to bylo nic.

Nutně.

Tedy s každou částí jsoucnosti je spojeno jedno, jež nechybí ani menší ani větší části ani žádné jiné.

d Tak jest.

Zdalipak tedy jakožto jedno je celé zároveň na mnoha místech? Dívej se na toto.

Však se dívám a vidím, že to je nemožné.

Je tedy rozděleno, jestliže není celé; neboť jinak asi nijak nebude zároveň u všech částí jsoucnosti nežli rozděleno.

Ano.

Avšak co je rozděleno, toho je velmi nutně právě tolik, kolik je částí.

Nutně.

e Nemluvili jsme tedy právě teď pravdu, když jsme pravili, že jsoucnost je rozdělena na největší množství částí: Vždyť není rozdělena na více částí než jedno, nýbrž, jak se podobá, na stejný počet jako jedno; neboť ani nezůstává jsoucnou za jedním, ani jedno za jsoucnem, nýbrž u všech věcí jsou si stále jako dvojice na rovni.

Docela tak se to jeví.

Tedy jedno samo, jsouc rozkouskováno od jsoucnosti, je mnohost a je množstvím nekonečné.

Patně.

Nejenom tedy to jedno, které jest, je mnohé, nýbrž i jedno samo, rozdělené od jsoucná, je nutně mnohé.

Docela tak.

A dále, protože části jsou částmi celku, jest asi jedno jakožto celek omezeno; či nejsou části objímány celkem?

145

Nutně.

Avšak to, co objímá, je patně mez.

Jak by ne?

Tedy jedno, které jest, je asi jedno i mnohé, i celek i části, i omezené i nekonečné co do množství.

Patně.

Když tedy je omezené, zdalipak nemá i kraje?

Nutně.

A co když je celek, zdalipak by nemělo i začátek i střed i konec? Či je možné, aby něco bylo celek bez těchto tří věcí? A jestliže kterákoli jedna z nich něčemu ubude, bude to chtít ještě být celkem?

Nebude chtít.

Tedy, jak se podobá, jedno má patrně i začátek i konec i střed.

Má.

Avšak střed je stejně vzdálen od krajů; vždyť jinak by to nebyl střed.

Jistě nebyl.

Tedy, jak se podobá, jedno, když jest takové, má asi i nějaký tvar, buď přímý nebo okrouhlý nebo nějaký smíšený z obou. b

Ano, asi má.

Když tedy se to s ním takto má, zdalipak nebude i samo v sobě i v jiném?

Jak to?

Každá z částí jest bezpochyby v celku a žádná není vně celku.

Tak jest.

Tedy všechny části jsou objímány celkem?

Ano. c

A jedno jest zajisté souhrn všech svých částí, a není to ani nic více ani nic méně nežli všechny části dohromady.

To jistě není.

Není-li tedy jedno i celek?

Jak by ne?

Jestliže tedy jsou všechny části v celku a jedno jest souhrn jich všech a sám celek a jsou-li všechny objímány celkem, pak je jedno patrně objímáno jedním a takto už asi je jedno samo v sobě.

Patrně.

d Avšak proti tomu zase celek není v částech, ani ve všech, ani v některých. Neboť kdyby byl ve všech, nutně by byl i v jedné; neboť kdyby v některé jedné nebyl, již by patrně nemohl být ve všech dohromady; jestliže pak je tato jedna jednou ze všech dohromady a celek v ní není, jakpak ještě bude obsažen v nich všech?

Nikterak.

A dále ani není v některých z částí; neboť kdyby byl celek v některých, bylo by to, čeho je více, v tom, čeho je méně, což je nemožné.

Ano, nemožné.

Když tedy celek není ani ve více částech ani v jedné ani ve všech dohromady, není-li pak nutno souditi, že je v něčem jiném nebo že již není nikde?

e Nutno.

Zajisté však kdyby nebyl nikde, nebylo by nic, ale protože to je celek, když není sám v sobě, je nutně v něčem jiném.

Ovšemže.

Tedy jedno jakožto celek je v něčem jiném; ale jakožto souhrn všech částí jest samo v sobě; a takto nutně vyplývá, že jedno jest i samo v sobě i v jiném.

Nutně.

Když pak je jedno takové, zdali nutně nevyplývá, že se i pohybuje i stojí?

Jak to?

146 Patrně stojí, ač jestliže jest samo v sobě; neboť když jest v jednom a když z tohoto jinam nepřestupuje, má totéž místo, totiž je samo v sobě.

To jistě jest.

A co má stále totéž místo, to přece je nutně stále nehybné.

Ovšemže.

A což to, co je stále v jiném, zdalipak o tom naopak není nutno soudit, že nikdy nemá totéž místo, a když nikdy nemá totéž místo, že ani nestojí, a když nestojí, že se pohybuje?

Tak jest.

Tedy nutně vyplývá, že jedno, když jest stále samo v sobě i v jiném, i stále se pohybuje i stojí.

Patrně.

A dále musí být totožné samo se sebou a různé od sebe a zrovna tak musí být totožné i různé i proti jiným věcem, ač jestliže je v těch stavech, o kterých byla výše řeč. talla b

Jak to?

Všechno se má ke všemu patrně takto, buď je totéž, nebo různé; nebo jestliže není totéž ani různé, je to pak část toho, k čemu je v takovémto poměru, nebo to je celek v poměru k části.

Patrně.

Zdalipak je tedy jedno částí sama sebe?

Nikoli.

Tedy ani není celkem v poměru k části sama sebe, přičemž by bylo částí v poměru k sobě samému.

To jistě není možné.

Avšak zdalipak jest jedno různé od jednoho?

To přece ne. c

Tedy by ani nebylo různé samo od sebe.

To jistě ne.

Jestliže tedy není v poměru k sobě samému ani něčím různým ani celkem ani částí, není již nutné, že jest samo se sebou totožné?

To jest nutné.

A což to, co je na různém místě od sebe sama, majícího se sebou samým totéž místo, není-li nutně různé samo od sebe, jestliže bude také na různém místě?

Mně se tak zdá.

Nuže, jak se ukázalo, jedno se má tak, že je samo v sobě a zároveň i v jiném.

Ano, ukázalo se tak.

Takto by tedy bylo jedno, jak se podobá, různé samo od sebe.

Podobá se.

- d Nuže, jestliže něco jest různé od něčeho, zдалipak nebude různé od toho, co je různé?

Nutně.

Nejsou-li tedy všechny věci, které nejsou jedno, různé od jednoho, a jedno od těch věcí, které nejsou jedno?

Jak by ne?

Tedy jedno je patrně různé od těch jiných věcí.

Ano, je různé.

Nuže viz: totožnost a různost, zдалipak to nejsou vespolek opaky?

Jak by ne?

Zđali tedy bude chtít totéž někdy být v různém nebo různé v témž?

Nebude chtít.

- e Jestliže tedy různé nikdy nebude v témž, není žádného jsoucna, v kterém by bylo po nějakou dobu různé; neboť kdyby jen nějakou dobu v něčem bylo, bylo by po onu dobu různé v témž. Či není tomu tak?

Tak jest.

Když tedy různé není nikdy v témž, patrně nikdy není v ničem z toho, co jest.

Pravda.

Tedy různé není ani v těch věcech, které nejsou jedno, ani v jednom.

To jistě ne.

Tedy se patrně nerůzní různem jedno od těch věcí, které nejsou jedno,²⁶ ani ty věci, které nejsou jedno, od jednoho.

To jistě ne.

A ani samy sebou by nebyly vespolek různé, když nemají účasti v různu.

- 147 Jak by také byly?

Když pak nejsou různé ani samy sebou ani různem, zдалipak již veskrze neunikají tomu, že by byly vespolek různé?

Unikají.

Avšak věci, které nejsou jedno, ani nemají účasti v jednom; neboť jinak by nebyly nejedno, nýbrž jaksí by byly jedno.

Pravda.

Tedy věci, které nejsou jedno, nejsou patrně ani počet; neboť kdyby měly počet, nebyly by tak docela nejedno.

To věru ne.

A což, jsou snad věci, které nejsou jedno, částmi jednoho? Či by měly věci, které nejsou jedno, i takto účast v jednom?

Měly by účast.

Jestliže tedy je naprosto zde jedno, tam nejedno, není patrně jedno ani částí těch věcí, které jsou nejedno, ani to není celek složený z nich jako částí; naopak zase ty věci, které jsou nejedno, nejsou částmi jednoho, ani to nejsou celky proti jednomu, jež by bylo částí.

To jistě ne.

Avšak tvrdili jsme, že ty věci, které si nejsou vespolek ani částmi ani celky, ani nejsou od sebe vespolek různé, ty že budou vespolek totožné.

Ano, tvrdili jsme.

Máme tedy říci i to, že jedno, když se má tímto způsobem k věcem, které nejsou jedno, je s nimi totožné?

Musíme to říci.

Tedy jedno, jak se podobá, jest i různé, jak od jiných věcí, tak samo od sebe, i totéž, jak s jinými věcmi, tak samo se sebou.

Skoro se zdá, že to z té úvahy vyplývá.

Zdalipak je také i podobno i nepodobno, jak samo sobě, tak jiným věcem?

Snad.

Když se však ukázalo různým od těch jiných věcí, byly by asi také ty jiné věci různé od něho.

Nuže?

Zajisté je zrovna tak různé od jiných věcí, jako jsou ty jiné věci různé od něho, a ani více ani méně?

Ano, jak jinak?

Jestliže tedy ani více ani méně, stejně.

Ano.

Nuže tedy tím, že je ve stavu různosti od jiných věcí a jiné věci zrovna tak proti němu, tím patrně vzniká totožnost poměru jednoho k jiným věcem a poměru jiných věcí k jednomu.

d Jak to myslíš?

Takto: zdalipak nevyslovuješ každé jméno ve spojení s jistou věcí?

Ano.

A co, můžeš říci totéž jméno vícekrát než jednou?

Ano.

Zdalipak tedy když je řekneš jen jednou, nazýváš tu věc, které ono jméno náleží, ale když mnohokrát, již ne tu? Či ať vyslovíš totéž jméno jednou, ať mnohokrát, zcela nutně mluvíš pokaždé o témž?

Nuže?

Zajisté i „různé“ je jméno spojované s jistou věcí.

Ovšemže.

e Kdykoli tedy je vyslovuješ, ať už jednou nebo mnohokrát, nespojuješ je s ničím jiným ani nejmenuješ nic jiného než onu věc, které to jméno náleželo.

Nutně.

Kdykoli tedy říkáme, že ty jiné věci jsou něco různého od jednoho a jedno že jest různé od jiných věcí, řekneme sice dvakrát slovo „různé“, ale nicméně ho nespojujeme pokaždé s jiným pojmem, nýbrž s tím, kterému to jméno náleželo.

Ovšemže ano.

148 Tím, že je tedy jedno různé od jiných věcí a jiné věci jsou různé od jednoho, hledíc k této různosti samé byl by stav jednoho ne jiný, nýbrž tentýž jako je stav jiných věcí; ale co je v témže stavu, je patrně podobné; či ne?

Ano.

Avšak tím, že jedno je různé od jiných věcí, právě tím by bylo ono všechno podobné všem věcem dohromady; neboť ono všechno je různé ode všech věcí dohromady.

Podobá se.

Ale podobné je protiklad nepodobného.

Ano.

Jistě i různé je protiklad téhož.

I to.

Ale také to se ukázalo, že jedno je totožné s jinými věcmi. b

Ano, ukázalo se.

To však je opačný stav, býti totéž co jiné věci a býti různý od jiných věcí.

Ovšemže.

Nuže jakožto různé ukázalo se podobným.

Ano.

Tedy jakožto totéž bude nepodobné hledíc k opačnému stavu, než je stav, který činí podobným. Podobným je činila tuším různost?

Ano.

Nepodobným je tedy učiní totožnost, nebo jinak nebude protikladem různosti.

Podobá se.

Tedy jedno bude podobné i nepodobné jiným věcem, a to jakožto různé bude podobné a jakožto totožné nepodobné. c

Ano, má, jak se podobá, i takovýto vztah.

A má i tento.

Jaký?

Tím, že je ve stavu totožnosti, tím je ne jinaké, a když je ne jinaké, není nepodobné, a když není nepodobné, je podobné; tím pak, že je jiné, je jinaké, a když je jinaké, je nepodobné.

Máš pravdu.

Tedy jedno i tím, že je totéž jako jiné věci, i protože je různé, oběma těmito vztahy i každým zvlášť by bylo podobné i nepodobné jiným věcem.

Ovšemže. d

A protože se ukázalo i různým samo od sebe i totožným samo

se sebou, tedy jistě zrovna tak se ukáže oběma těmito vztahy i každým zvlášť také samému sobě podobným i nepodobným.
Nutně.

A dále, uvažuj, jak se má jedno co do **dotýkání** sama sebe²⁷ i jiných věcí a **nedotýkání**.

Uvažuji.

Ukázalo se patrně, že jedno je v sobě samém jako v celku.

Správně.

Zdalipak není jedno i v jiných věcech?

Ano.

Tím tedy, že je v jiných věcech, dotýká se jiných věcí; tím však, že je samo v sobě, bylo by vzdalováno od dotýkání jiných věcí a dotýkalo by se samo sebe, jsouc v sobě.

Patrně.

Takto by se tedy jedno dotýkalo i samo sebe i jiných věcí.

Ano, dotýkalo by se.

Ale podívejme se na to takto: zdalipak všechno, co se má něčeho dotýkat, nemusí ležeti vedle toho, čeho se má dotýkat, zaujímajíc místo následující po onom místě, na kterém leží to, čeho se dotýká?²⁸

Nutně.

Tedy také jedno, má-li se dotýkati samo sebe, musí ležeti přímo vedle za sebou samým, zaujímajíc místo sousedící s oním, na kterém jest samo.

Ano, musí.

Jistě tedy by jedno muselo být dvě, aby to udělalo a aby se
149 octlo zároveň na dvou místech; ale pokud to bude jedno, bude se tomu asi vzpíráti?

Ano, zajisté.

Tedy tatáž nutnost brání jednomu, aby nebylo dvě i aby se nedotýkalo samo sebe.

Tatáž.

Ale věru se nebude dotýkat ani jiných věcí.

Jak to?

Protože, jak jsme řekli, to, co se má dotýkati jsouc odloučeno, musí být hned vedle toho, čeho se má dotýkati, a nic třetího nesmí býti uprostřed mezi obojím.

Pravda.

Nuže, má-li tu býti dotyk, musí být nejméně dvě věci.

Ano, musí.

Jestliže tedy ke dvěma věcem přibude hned vedle třetí, budou věci tři, ale dotyky jen dva.

Ano.

A tak pokaždé, kdykoli přibude jedna věc, přibývá také jeden dotyk a z toho plyne, že dotyků je o jeden méně, nežli je počet věcí. Neboť o kolik převyšovaly první dvě věci svou větší početností dotyky, právě o tolik převyšuje dotyky i každá další věc, neboť pak již napořád zároveň přibývá jedna věc k počtu věcí a jeden dotyk k dotykům.

Správně.

Ať je tedy jakýkoli počet věcí, dotyků je proti nim pokaždé o jeden méně.

Pravda.

Jestliže pak jest jenom jedno a dvojice není, dotyk není možný.

Jak by také byl?

Jistě pak, jak víme, věci jiné, nežli jest jedno, ani nejsou jedno, ani v něm nemají účasti, ač jsou-li jiné.

Ne, nemají.

Není tedy v těch jiných věcech počtu, když v nich není jedno.

Jak by také byl?

Tedy ty jiné věci nejsou ani jedna ani dvě, ani nemají jména žádného jiného počtu.

Ne.

Tedy jedině jedno jest jedno a dvojice není.

Jak viděti, ne.

Tedy není dotyku, když nejsou dvě věci.

Není.

Tedy ani jedno se nedotýká jiných věcí ani jiné věci jednoho, když není dotyku.

To tedy jistě ne.

Nuže takto podle všeho toho jedno se i dotýká, jak jiných věcí, tak samo sebe, i nedotýká.

Podobá se.

Zdalipak tedy je i **stejně i nestejně**, jak samo se sebou, tak s jinými věcmi?

Jak to?

Kdyby jedno bylo větší nebo menší nežli jiné věci, nebo zase, kdyby byly jiné věci větší nebo menší než jedno, jistě by nebyly jiné věci a jedno proti sobě vespolek nijak ani větší ani menší těmito jsoucnostmi samými, totiž jedno tím, že jest jedno, a jiné věci tím, že jsou jiné než jedno. Ale kdyby mělo jedno i druhé vedle těchto vlastností ještě také stejnost, byla by obě jsoucna vespolek stejná; kdyby však měly ony věci velikost a toto malost, nebo naopak kdyby velikost mělo jedno a malost ty jiné věci, tu u kterého z obou druhů by byla velikost, ten by byl větší, a u kterého malost, menší.

To nutně vyplývá.

Nuže není-li pak třeba uzнат tyto dva pojmové druhy, velikost a malost? Neboť kdyby nebyly, nebyly by patrně vespolek protivně a nevyskytovaly by se v jsoucnech.

150 Jak by také mohly?

Jestliže se tedy v jednom vyskytuje malost, jest asi obsažena buď v něm celém, nebo v jeho části.

To je nutné.

Což kdyby se vyskytovala v celém? Není-li pravda, že by se buď při stejné míře, jakou má jedno, táhla jím celým, nebo by je objímala?

To je zřejmé.

Kdyby tedy malost byla stejně míry s jedním, zdalipak by nebyla s ním stejná, a kdyby je objímala, větší?

A je možno, aby malost byla s něčím stejná nebo nad něco větší a aby dělala, co je věc velikosti a stejností, a ne, co je věc jí samé?

Nemožno.

b

Tedy malost asi není v celém jednom, nýbrž je-li v něm vůbec, je v části.

Ano.

A zase ani ne v celé části, jinak způsobí totéž, co v poměru k celku: bude stejná nebo větší než ta část, v které pokaždé bude.

To je nutné.

Nebude tedy malost nikdy v žádném ze jsoucn, když se nevyskytuje ani v části ani v celku; a nic nebude malé kromě samé malosti.

Podobá se, že ne.

A nebude v něm tedy ani velikost; neboť by bylo něco jiného, co by bylo větší, ještě kromě samé velikosti, totiž to, v čem by byla obsažena velikost, a to tak, že by k tomu nenáleželo něco malého, nad co by muselo vynikati, je-li veliké; to pak je nemožné, když tu nikde není malost.

c

Pravda.

Avšak velikost sama o sobě není větší proti ničemu jinému nežli proti malosti samé o sobě, a také malost není menší proti ničemu jinému než proti velikosti samé o sobě.

Jistě ne.

Tedy ani ty jiné věci nejsou větší než jedno ani menší, když nemají ani velikosti ani malosti, ani tyto dva pojmové druhy samy nemají možnost převyšovati a býti převyšovány v poměru k jednomu, nýbrž jen v poměru mezi sebou vespolek, a na druhé straně zase ani jedno, když nemá ani velikosti ani malosti, nemůže být proti těmto dvěma pojmovým druhům ani proti jiným věcem ani větší ani menší.

d

Je věru patrné, že ne.

Jestliže tedy jedno není proti jiným věcem ani větší ani men-

ší, zdalipak nutně nevyplývá, že jich samo ani nepřevyšuje ani není od nich převyšováno?

Nutně.

Nuže, co ani nepřevyšuje ani není převyšováno, to je přece zcela nutně stejné míry, a když je stejné míry, je nutně stejné.

e Jak by ne?

Dále však i samo jedno se patrně má tímto způsobem k sobě samému: když nemá v sobě ani velikosti ani malosti, nemůže ani být převyšováno samo sebou ani převyšovat samo sebe, nýbrž jsouc stejné míry jest patrně samo se sebou stejné.

Ovšemže ano.

Jedno je tedy asi stejné i samo se sebou i s jinými věcmi.

To je patrné.

Avšak když je samo v sobě, je snad i zevně kolem sebe; když objímá, je patrně větší sama sebe, a když je objímáno, je patrně menší, a takto by jedno bylo i větší i menší sama sebe.

151

To by jistě bylo.

Není-li pak i toto nutné, že nic není mimo jedno a jiné věci?

Jak by ne?

Avšak to, co kdy jest, musí také být někde.

Ano.

Jistě tedy to, co v něčem je, bude ve větším, samo jsouc menší; neboť jinak by nemohlo být jedno v druhém.

To jistě ne.

Když tedy nic jiného není kromě jiných věcí a jednoho, a ty i to musí být v něčem, tu již je zajisté třeba nutně souditi, že buď jsou v sobě navzájem, ty jiné věci v tom jednom a jedno v jiných věcech, nebo že nejsou nikde.

b To je patrné.

Protože tedy jedno je obsaženo v těch jiných věcech, byly by ty jiné věci větší než jedno, když je obsahují, a jedno by bylo menší než ty jiné věci, když by v nich bylo obsaženo; protože pak ty jiné věci jsou v jednom, bylo by jedno z těchto

důvodu větší než ty jiné věci a ty jiné věci by byly menší než jedno.

Podobá se.

Jedno je tedy stejné a zároveň i větší i menší samo proti sobě i proti jiným věcem.

To je patrné.

A dále, když je větší i menší i stejné, mělo by stejný i větší i menší počet měrných jednotek v poměru samo k sobě i k jiným věcem, a když měrných jednotek, také i částí. c

Jak by ne?

Když by tedy mělo stejný počet měrných jednotek a i více i méně, bylo by podle toho samého i počtem menší i větší samo proti sobě i proti jiným věcem i stejně samo se sebou i s jinými věcmi.

Jak to?

Proti čemu je větší, proti tomu má patrně také více měrných jednotek, a kolik měrných jednotek, tolik i částí; a proti čemu je menší, zrovna tak; a s čím je stejné, tímž způsobem.

Tak jest.

Když by tedy bylo v poměru samo k sobě větší i menší i stejné, mělo by samo se sebou stejný počet měrných jednotek i více i méně, a když jednotek, tedy i částí? d

Jak by ne?

Když by tedy mělo samo se sebou stejné části, bylo by množstvím stejně samo se sebou; když by jich mělo více, bylo by větší, a když méně, bylo by počtem menší samo sebe.

Patrně.

Nuže, zdalipak se jedno nebude mít tímž způsobem i k těm jiným věcem? Pokud se jeví větším než ony, nutně je převyšuje i počtem; pokud pak je menší, je ho méně; pokud pak je velikostí stejně, je nutně i množstvím stejně s jinými věcmi, že ano?

Nutně.

A takto tedy zase, jak se podobá, bude jedno počtem i stejně i větší i menší samo proti sobě i proti jiným věcem. e

Bude.

Zdalipak tedy je jedno účastno i času, a jsouc účastno času, zdalipak jest a stává se i mladším i starším sama sebe i jiných věcí, a na druhé straně není a nestává se ani mladším ani starším ani sama sebe ani jiných věcí?

Jak to?

Pojem „býti“ mu asi náleží, když jedno jest.

Ano.

Je však „býti“ něco jiného nežli účast v jsoucnosti spolu s přítomnou dobou, právě tak jako pojem „bylo“ s dobou minulou a zase „bude“ je společenství se jsoucností spolu s dobou budoucí?

Ano, tak jest.

Jest tedy účastno času, když je účastno i býti.

Ovšemže.

A jistě času postupujícího?

Ano.

Stále tedy se stává starším sama sebe, ač jestliže jde kupředu podle času.

Nutně.

Zdalipak tedy máme na paměti, že starší se stává starším v poměru k tomu, co je kdy mladší?

Ano, máme.

Tedy když se jedno stává starším sama sebe, stává se starším b v poměru k sobě mladšímu?

Nutně.

Takto se tedy stává mladším i starším sama sebe.

Ano.

Starší pak jest jistě tehdy, kdykoli prochází nynějším časem, který jest mezi minulostí a budoucností; neboť patrně když je na cestě z dřívějšíka do potomnosti, nepřeskočí přítomnost.

To jistě ne.

c Zdalipak tedy tehdy neustává od stárnutí, když případně na přítomnost, a zdalipak není třeba říci, že tehdy se nestává starším, nýbrž už jest starší? Neboť kdyby postupovalo, nikdy by

nebylo jato od přítomnosti. Neboť co postupuje, je v takovém stavu, že se dotýká obého, i nynějšíka i potomnosti, a to tak, že se nynějšíka pouští a potomnosti se chytá, jsouc na ten čas mezi obojím, mezi potomností a nynějškem.

Pravda.

Jestliže tedy nutně nic z toho, co kdy jest, nemůže přejíti nynějšek, pokaždé, když v něm je, ustává od stávání se a tehdy jest tím, čím se právě stává.

Patrně.

Tedy také jedno, kdykoli stárnouc případne na nynějšek, ustane od stávání se a tehdy *jest* starší.

Ovšemže ano.

A jistě proti čemu se stávalo starším, proti tomu také jest starší; stávalo se pak starším sama proti sobě, že ano?

Ano.

A starší je starší než to, co je mladší?

Jest.

Tedy jedno jest tehdy také mladší samo sebe, kdykoli stávajíc se starším případne na nynějšek.

Nutně.

A nynějšek je u jednoho stále přítomen po celou dobu jeho bytí; neboť jedno jest nyní, vždy, když jest.

Jak by ne?

Jedno tedy stále jest i stává se starším sama sebe i mladším.

Podobá se.

Jest však nebo se stává delší či stejný čas v poměru samo k sobě?

Stejný.

Avšak když se buď stává nebo jest stejně dlouhý čas, má tentýž věk.

Jak by ne?

Co však má tentýž věk, není ani starší ani mladší.

To jistě ne.

Tedy jedno, když se stává a jest stejně dlouhý čas jako samo,

ani není ani se nestává ani mladším ani starším samo proti sobě.

Zdá se mi, že ne.

A což proti těm jiným věcem?

153 To nedovedu říci.

Toto však jistě dovedeš říci, že ty jiné věci než jedno, když o nich třeba mluvit jako o různých, a ne jako o různém, obsahují větší počet nežli jedno; neboť kdyby se o nich mělo mluvit jako o různém, bylo by tu jedno, ale když se o nich mluví jako o různých, obsahují větší počet nežli jedno a tvoří množství.

To jistě tvoří.

Když pak jsou množstvím, jsou asi účastny většího čísla nežli jednotky.

Jak by ne?

A což, řekneme, že dříve vznikají a vznikla čísla větší, či menší?

Menší.

Nejmenší tedy nejdříve: a to jest jedno, že ano?

b Ano.

Tedy ze všech věcí, které mají číslo,²⁹ vzniklo nejprve jedno; číslo pak mají i všechny ty jiné věci, ač je-li třeba o nich mluvit jako o jiných, a ne jako o jiném.

To jistě mají.

Myslím tedy, že co vzniklo nejprve, vzniklo dříve, a ty jiné věci později; avšak věci vzniklé později jsou mladší nežli to, co vzniklo dříve; a takto jsou asi jiné věci mladší než jedno a jedno je starší než jiné věci.

Ano, asi jsou.

A což to: zdalipak by jedno mohlo mít svůj vznik proti své přirozenosti, či je to nemožné?

c Nemožné.

Avšak viděli jsme, že jedno má části, a má-li části, má také začátek i konec a střed.

Ano.

Nuže zajisté u všeho vzniká nejprve začátek, i u samého jednoho i u každé z jiných věcí, a po začátku i všechny jiné věci až po konec.

A dále?

Dále řekneme, že všechny tyto jiné věci jsou části i celku i jednoho a že ono samo, jedno i celek, má vznik zároveň s koncem.

Ano, řekneme.

Konec však vzniká, myslím, naposled, a s ním zároveň vzniká, jak je přirozeno, jedno; takže je-li nutno souditi, že samo jedno nevzniká proti přirozenosti, je pokládati za přirozené, že majíc vznik zároveň s koncem vzniká naposled po těch jiných věcech. d

Patrně.

Jedno jest tedy mladší než jiné věci a jiné věci jsou starší než jedno.

Tak se mi to teď jeví.

A což začátek nebo kterákoli jiná část jednoho nebo čehokoli jiného, když to je část a ne částí, zdalipak to není, jakožto část, nutně jedno?

Nutně.

Nuže tedy jedno patrně vzniká zároveň s tím prvním, co vzniká, i zároveň s druhým a nezůstává pozadu za žádnou z jiných vznikajících věcí, ať přibývá cokoli k čemukoli, až prodouc k poslednímu stane se celým jedním neopozdíc se při tom vznikání za ničím, ani za prostředním, ani za prvním, ani za posledním, ani za ničím jiným. e

Pravda.

Se všemi jinými věcmi má tedy jedno tentýž věk; takže jestliže samo jedno nemá vznik proti přirozenosti, nevzniklo patrně ani dříve ani později než jiné věci, nýbrž zároveň. A podle tohoto důkazu jedno patrně není ani starší ani mladší než jiné věci, ani jiné věci v poměru k jednomu; ale podle dřívějšího je i starší i mladší a jiné věci jsou v témže poměru k němu. 154

Ovšemže.

Tedy takové jest a takový má vznik. Ale co souditi zase o tom, že se stává starším i mladším proti jiným věcem a jiné věci proti jednomu, a že se nestává ani mladším ani starším? Zdalipak se to má se stáváním zrovna tak jako s bytím, či jinak?

b To nedovedu říci.

Avšak já řeknu aspoň toto: jestliže jedno proti druhému jest starší, již by se nemohlo stávati starším o více, než o kolik se lišilo věkem hned na počátku při svém vzniku, ani zase co jest mladší, nemohlo by se již stávati mladším; když se totiž přidávají k nestejným veličinám veličiny stejné, k času i k čemukoli jinému, působí, že stále zůstává stejný rozdíl, tak veliký, jaký byl na počátku.

Jak by ne?

c Tedy ani jsoucno proti jsoucnu by se nikdy nestávalo starším ani mladším, ač jestliže je mezi nimi rozdíl věku stále stejný; avšak i nyní i od počátku jedno jest starší, druhé pak mladší, ale nestává se starším a mladším.

Pravda.

Tedy i jedno jakožto jsoucno nestává se nikdy ani starším ani mladším proti jiným jsoucnum.

To tedy jistě ne.

Ale viz, zdali se stávají staršími a mladšími po této stránce.

Po které to?

Pokud se jedno ukázalo starším proti jiným věcem a jiné věci proti jednomu.

A co tedy?

Když je jedno starší než jiné věci, uplynula patrně od jeho vzniku delší doba nežli od vzniku jiných věcí.

d Ano.

Nuže uvažuj zase takto: když přidáme k delší době a ke kratší době po stejné době, zdalipak bude mít poměr delšího ke kratšímu stejnou hodnotu, či menší?³⁰

Menší.

Tedy ten poměr věku, v kterém bylo na počátku jedno k jiným věcem, nebude i později, nýbrž přibírajíc stejnou dobu jako ty jiné věci, bude se od nich lišiti věkem vždy méně, nežli dříve; či ne?

Ano.

Tedy to, co se od něčeho liší věkem méně nežli se lišilo dříve, stává se asi mladším, nežli bylo dříve, v poměru k oněm věcem, proti kterým bylo dříve starší. e

Ano, mladším.

Jestliže však ono se stává mladším, zdalipak se zase nestávají ty jiné věci proti jednomu staršími nežli dříve?

Ovšemže.

Tedy to, co je podle svého vzniku mladší, stává se starším proti tomu, co vzniklo dříve a jest starší, ale nelze říkati, že někdy jest starší, nýbrž neustále se stává starším, nežli jest ono; onomu totiž přibývá mládí, tomuto pak stárí. A naopak zase to, co je starší, zrovna tak se stává mladším, nežli je to, co je mladší. Neboť tím, že obě ty věci jdou opačným směrem proti sobě, stávají se vespolek opakem, totiž mladší se stává starším proti staršímu a starší mladším proti mladšímu; ale státi se opakem by nemohly. Neboť kdyby se staly, už by se nestávaly, nýbrž by byly. Takto však se stávají vespolek staršími a mladšími; jedno se stává mladším proti jiným věcem, protože se ukázalo, že je starší a dříve vzniklo, a jiné věci se stávají staršími, nežli je jedno, protože jejich vznik je pozdější. V témže poměru se takto mají i jiné věci k jednomu, když se ukázalo, že jsou starší než ono a jejich vznik je dřívější. b

Ano, tak se to jeví.

Tedy zajisté pokud se jedno proti druhému nestává o nic starším ani mladším, totiž hledíc k tomu, že číselný rozdíl mezi obojím je stále stejný, potud by se ani jedno nestávalo ani starším proti jiným věcem ani mladším, ani ty jiné věci proti jednomu; ale pokud jde o stále jinou hodnotu poměru toho, co c

vzniklo dříve, k tomu, co vzniklo později, a později vzniklého k tomu, co vzniklo dříve, po této stránce nutně se obě stává ve-spolek starším a mladším, jak jiné věci proti jednomu, tak jedno proti jiným věcem.

Ovšemže.

Tedy podle toho všeho jedno jest a stává se starším i mladším jak samo proti sobě, tak proti jiným věcem. a ani není ani se nestává ani starším ani mladším ani samo proti sobě ani proti jiným věcem.

Ano, docela tak.

d Když však je jedno účastno času a toho, že se stává starším a mladším, zdalipak není také nutně účastno i pojmu „někdy“ a „potom“ a „nyní“, ač je-li účastno času?

Nutně.

Tedy jedno bylo a jest a bude a stávalo se a stává se a stane se. A co dále?

A mohlo by být něco k němu se vztahujícího a jemu náležícího, co také bylo i jest i bude.

Ovšemže.

I vědění by k němu mohlo náležeti, i mínění i počitek, jestliže i my nyní všechno toto vzhledem k němu používáme.

Mluvíš správně.

e Tedy i jméno mu náleží i výměr a jest jmenováno i činěny jsou o něm výroky; a všechno takové, cokoli se může vztahovat k jiným věcem, může se vztahovati i k jednomu.

Jistě, docela tak se to má.

Apendix

Proberme dále třetí případ. Jestliže jedno jest, jak jsme o něm vyložili, zdalipak nutně nevyplývá, když jest jedno i mnohé, a zase není ani jedno ani mnohé, a jest účastno času, že někdy jest účastno jsoucnosti, protože jest jedno, a zase někdy není účastno jsoucnosti, protože není?

Nuň.

Zdalipak tedy, když je účastno, bude moci tehdy nebýti účastno, nebo když není účastno, býti účastno?

To není možné.

Tedy v jedné době jest účastno a v jiné není účastno; neboť jedině takto by mohlo i býti účastno i nebýti účastno téže věci.

Správně.

156

Jistě tedy jest i ta doba, kdy nabývá účasti v jsoucnosti a kdy se od něho odlučuje; jinak by asi nemohlo jednou mítí touž věc, jindy zase nemítí, kdyby jí někdy jednak nenabývalo, jednak nepozbývalo.

To by nijak nemohlo.

A zdalipak nenazýváš nabývání jsoucnosti vznikáním?

Ano, zajisté.

A odlučování od jsoucnosti zanikáním?

Ba ovšem.

Tedy jedno, jak se podobá, když nabývá jsoucnosti a když jí pozbývá, vzniká a zaniká.

Nutně.

Když pak je jedno i mnohé a vzniká i zaniká, není-li pravda, že kdykoli se stává jedním, přestává býti mnohým, a když se stává mnohým, přestává býti jedním?

b

Ovšemže.

Když však se stává jedním a mnohým, zdalipak se nemusí rozlučovati a slučovati?

Jistě musí.

A dále, kdykoli se stává nepodobným a podobným, nemusí-li se pak spodobovati a rozrůžňovati?

Ano.

A kdykoli se stává větším a menším a stejným, nemusí-li vzrůstatí a ubývati a vyrovnávati se?

Tak jest.

c

Kdykoli pak jsou v pohybu se zastavuje a kdykoli stojíc přechází do pohybování, tu přece nutně není v žádném čase.

Jak to?

Dříve státi a pak se hýbati a dříve se hýbati a pak státi, to se s ním nebude moci díť bez přechodu.

Jak by také mohlo?

Ale není žádný čas, v kterém by něco mohlo ani se nehýbati ani nestáti.

To jistě ne.

Dále však ani přechod není možný bez přecházení.

Podobá se, že ne.

Kdy tedy přechází? Vždyť ani když stojí, ani když se pohybuje, nepřechází, ani když je v čase.

d To jistě ne.

Tedy to je snad tato podivná věc, v které asi je tehdy, když přechází.

Co je to?

Okamžitost.³¹ Okamžitost znamená totiž, jak se podobá, asi to, že se něco z ní mění v to i ono. Neboť změna ze stavu nehybnosti nenastává, když něco ještě stojí, ani nenastává změna z pohybu, když se ještě pohybuje; ale mezi pohybem a klidem leží tato podivná okamžitost, nejsouc v žádném čase, a ta jest cílem i východištěm změny pohybu v klid i klidu v pohyb.

e

Skoro se tak zdá.

Tedy také jedno, jestliže i stojí i se pohybuje, mění se patrně obojím směrem – neboť jedině takto by mohlo dělat obojí –, a když se mění, mění se okamžitě, a když se mění, není patrně v žádném čase a tehdy se ani nehýbe ani nestojí.

To jistě ne.

157 Takto se zajisté má i k ostatním změnám; kdykoli přechází z bytí do zániku nebo z nebytí do vznikání, tehdy se ocitá uprostřed mezi jakýmisi pohyby a stavy klidu a nelze o něm tehdy říci, ani že jest, ani že není, ani že vzniká, ani že zaniká.

Aspoň se tak podobá.

Z téhož důvodu tedy, i když přechází z jednoho k mnohému a z mnohého k jednomu, není ani jedno ani mnohé, ani se nerozlučuje ani neslučuje. A když přechází z podobného k nepo-

dobnému a z nepodobného k podobnému, není ani podobné ani nepodobné, ani ve stavu připodobňování ani ve stavu znepodobňování; a když přechází z malého k velkému a ke stejnému, i naopak, není patrně ani malé ani veliké ani stejné, ani ve stavu zvětšování ani ubývání ani vyrovnávání. b

Podobá se, že ne.

Tedy tyto všechny stavy asi snáší jedno, jestliže jest.

Jak by ne?

A jaké stavy přísluší asi snášet jiným věcem, jestliže jedno jest? Neměli bychom o tom uvažovat?

Ano, měli.

Máme tedy říci, co se nutně děje s jinými věcmi než jedno, jestliže jedno jest?

Máme.

Nuže tedy, jestliže jsou ty jiné věci jiné než jedno, nejsou asi jedno; jinak by totiž nebyly jiné než jedno.

Správně. c

Dále však ani nelze říci, že by ty jiné věci byly docela prosty jednosti, nýbrž mají v ní jistou účast.

Jakou to?

Bezpochyby to, že ty jiné věci než jedno jsou jiné tím, že mají částí; neboť kdyby neměly částí, byly by naprosto jedno.

Správně.

Části pak, jak známo, náleží tomu, co je celek.

Ano.

Avšak celek je nutně jedno vytvořené z mnohých věcí a částí budou jeho částí, neboť každá z částí musí být částí ne mnohých věcí, nýbrž celku.

Jak to?

Kdyby bylo něco částí mnohých věcí, v nichž by bylo samo obsaženo, bude přece částí sama sebe, což je nemožné, a také jedné každé z jiných věcí, jestliže je částí všech. Neboť kdyby nebylo částí jednoho, bude částí ostatních věcí d

mimo toto jedno, a takto nebude částí jedné každé věci, a když nebude částí každé, nebude částí žádné z těch mnohých věcí. Když pak nenáleží k ničemu, není možno, aby bylo něčím, buď částí nebo čímkoli jiným, těch všech věcí, z nichž žádné ničím není.

Ovšem, patrně.

e Není tedy část částí ani mnohých věcí ani všech, nýbrž jaké-
si jedné způsobu a čehosi jednoho, čemu říkáme celek a co je úplné jedno vzniklé ze všech věcí dohromady; toho částí je patrně část.

Docela tak.

Jestliže tedy ty jiné věci mají části, jsou patrně účastny i celku i jednosti.

Ovšemže.

Ty jiné věci než jedno jsou tedy nutně jeden úplný celek mající části.

Nutně.

158 Dále však totéž platí i o každé jednotlivé části, neboť i tato má nutně účast v jednosti. Neboť jestliže je každá z nich částí, znamená přece pojem „každá“ jednotku, odlišenou od ostatních a samostatnou, jestliže jí přísluší název „každá“.

Správně.

Může pak patrně mít účast v jednosti, je-li něco jiného než jedno, neboť jinak by v něm neměla účastí, nýbrž byla by sama jedno; ve skutečnosti však asi nic nemůže být jedno mimo samo jedno.

Nemůže.

Tedy i celek i část nutně musí mít účast v jednosti. Jednak tu totiž bude jeden celek, jehož částmi jsou části, jednak jedna každá část celku jakožto část celku.

b Tak tomu jest.

Nuže tedy věci mající účast v jednom budou jí mítí zajisté tak, že budou od jednoho rozdílné.

Jak by ne?

Ale věcem rozdílným od jednoho náleží asi mnohost; neboť kdyby věci jiné než jedno nebyly ani jedno ani více než jedno, nebyly by nic.

Ano, nebyly.

Když pak jsou i věci účastné jednoho jako části i věci účastné jednoho jako celku mnohostí více než jedno, zdalipak již nutně nevyplývá, že ony samy věci, které nabývají účasti v jednom, jsou **co do množství neomezené?**

Jak to?

Vizme to takto. Jistě že tehdy, když nabývají té účasti v jednom, nejsou jedno ani nemají účasti v jednom.

To je zřejmé.

Nuže nejsou-li tedy množství, když v nich není jedno?

Jistě jsou množství.

A co kdybychom chtěli v myslí ubrati z takovýchto věcí část nejmenší, jak bychom jen byli s to, není-li pak nutné, že i ta odňatá část, když není účastna jednoho, je množství, a ne jedno?

To je nutné.

Zajisté tedy, když budeme pokaždé takto pozorovati tu druhou podstatu pojmového druhu samu o sobě, tu cokoli z ní kdy budeme vidět, bude co do množství **neomezené.**

Ovšemže ano.

A dále, kdykoli se jedna každá část stane částí, už mají omezení v poměru mezi sebou i k celku, a celek v poměru k částem.

Dozajista.

Tedy když věci jiné nežli jedno jsou ve společenství složením z jednoho a ze sebe samých, vychází pro ně z toho, jak se podobá, to, že v nich vzniká něco jiného, co jim poskytne omezení ve vzájemném poměru; **ale podstata jich samých o sobě jim dává neomezenost.**

Patrně.

Takto tedy věci jiné nežli jedno i jako celky i po částech jsou i neomezené i mají účast v omezení.

Ovšemže.

- e Zdalipak to nebude také tak i s věcmi podobnými a nepodobnými i mezi sebou navzájem i sobě samým?

Jak to?

Pokud jsou asi všechny neomezeny podle své vlastní podstaty, po této stránce jsou v témže stavu.

Ovšemže.

A pokud jsou všechny účastny omezení, i po této stránce jsou asi všechny v témže stavu.

Jak by ne?

Avšak pokud je to s nimi tak, že jsou omezeny i neomezené, jsou ve stavech, které si jsou navzájem opačné.

159

Ano.

A věci protivné jsou si, jak jen možno, nejnepodobnější.

A dále?

Tedy jedním i druhým stavem byly by sobě samým i sobě vespolek podobné, ale oběma dohromady v obou směrech zcela opačné a zcela nepodobné.

Skoro se tak zdá.

Takto tedy jsou ty jiné věci i samy sobě i mezi sebou vespolek podobny i nepodobny.

Tak jest.

A jsou vespolek i tytéž i různé a pohybují se i jsou v klidu, a tak již ne snadno nalezneme, že věci jiné než jedno jsou ve všech těch opačných stavech, když se ukázalo, že jsou i v těchto.

- b Mluvíš správně.

 Nuže, kdybychom už nechali těchto úvah jako zřejmých a zkoumali zase za předpokladu, jestliže jedno jest, vzniká otázka, zdali se věci jiné než jedno nemají také ne takto, jak bylo vyloženo, či se mají jenom takto.

Ovšemže.

Vykládejme tedy od začátku za předpokladu, jestliže jedno jest, v jakém stavu nutně jsou věci jiné než jedno.

Ano, vykládejme.

Není-li pak tedy tomu tak, že jedno je odloučeně od jiných věcí a jiné věci odloučeně od jednoho?

Jak to?

Protože bezpochyby není vedle této dvojice něco různého, co by bylo jiné než jedno a jiné než ty jiné věci; neboť je řečeno c
všechno, kdykoli se řekne „jedno a jiné věci“.

Ano, všechno.

Není tedy už věci různé od těchto, v které by zároveň bylo i jedno i jiné věci.

Jistě ne.

Tedy nikdy není v témže jedno a jiné věci.

Podobá se, že ne.

Tedy jsou odloučeně?

Ano.

Dále pak tvrdíme, že co je opravdu jedno, nemá ani částí.

Jak by také mělo?

Tedy jedno by nemohlo být v jiných věcech ani celé ani jeho části, jestliže je odloučeně od jiných věcí a nemá částí.

Jak by mohlo?

Tedy žádným způsobem by jiné věci nemohly míti účast d
v jednom, když ho nejsou účastny, ani hledíc k nějaké jeho části ani hledíc k celku.

Podobá se, že ne.

Tedy po žádné stránce nejsou jiné věci jedno a nemají v sobě žádné jedno.

To tedy jistě ne.

Tedy ty jiné věci nejsou ani množství; neboť kdyby jich bylo množství, byla by každá z nich jednou částí celku; takto však nejsou věci jiné než jedno ani jedno ani množství ani celek ani části, protože po žádné stránce nejsou účastny jednotí.

Správně.

Tedy ty jiné věci nejsou samy ani dvě ani tři, ani ta čísla v nich nejsou, když jsou po všech stránkách zbaveny jednoty.

e Tak jest.

Tedy ty jiné věci nejsou ani samy podobny a nepodobny jednomu, ani v nich není podobnost a nepodobnost; kdyby totiž ty věci jiné než jedno buď samy byly podobny a nepodobny, nebo měly v sobě podobnost a nepodobnost, měly by v sobě patrně dvě ideje vespolek opačné.

Tak se to jeví.

·Bylo by však nemožné, aby věci, které nemají účast ani v jednom, měly účast v nějakých dvou věcech.

Nemožné.

160 Tedy ty jiné věci nejsou ani podobné ani nepodobné ani obojí zároveň. Neboť kdyby byly podobné nebo nepodobné, byly by účastny jedné, té nebo oné, ideje, a kdyby byly obojí zároveň, dvou opačných; ale to se ukázalo nemožným.

Pravda.

Nejsou tedy ani tytéž ani různé, ani se pohybující ani stojící, ani vznikající ani zanikající, ani větší ani menší ani stejné; ani nejsou v žádném jiném z takovýchto stavů; neboť jestliže ty jiné věci snášejí některý takový stav, budou účastny i jednoho i dvou i tří, i lichého i sudého, jichž, jak se ukázalo, nemohou být účastny, když jsou veskrze zbaveny jednoho.

b

Zcela pravda.

Takto tedy jestliže jedno jest, to jedno je vše i není ani jedno, jak v poměru k sobě samému, tak také k jiným věcem.

Ba věru, docela tak.

Dobrá; jestliže však jedno není, zdalipak bychom neměli dále zkoumati, co z toho nutně vyplývá?

Ano, měli bychom zkoumati.

Co by tedy znamenal tento předpoklad, „jestliže jedno ne-

ní“? Zdalipak se nějak liší od tohoto předpokladu „jestliže ne-jedno není“?

Ovšemže se liší.

Zdalipak se jenom liší, či je to pravý opak říci „jestliže ne- c
jedno není“ proti větě „jestliže jedno není“?

Pravý opak.

A co kdyby někdo říkal „jestliže není velikost“ nebo „není malost“ nebo něco jiného z takových věcí, zdalipak by pokaždé nevyjadřoval, že myslí něco různého, co není?

Ovšemže.

Jistě tedy i nyní vyjadřuje, že myslí něco různého od jiných vě-
cí, co není, kdykoli řekne „jestliže není jedno“, a víme, co myslí.

Víme.

Za prvé tedy myslí něco poznatelného, potom něco různého od jiných věcí, kdykoli řekne jedno, ať už mu přiloží bytí, ať nebytí; neboť o nic méně není poznáváno, co je to, o čem se ří-
ká, že není a že je odlišné od jiných věcí. Či ne? d

Nutně.

Takto tedy je třeba říci na začátku, co musí být, „jestliže jedno není“. **Nejprve tedy je třeba uznati, jak se podobá, že mu náleží to, že jest o něm vědění, sice by se ani nepoznával smysl toho, kdyby někdo řekl „jestliže jedno není“.**

Pravda.

Zajisté pak i to, že jiné věci jsou od něho různé, sice by se ani ono nemohlo nazývatí různým od jiných věcí.

Ovšemže.

Náleží mu tedy vedle vědění i různost. Neboť kdykoli se na-
zývá jedno různým od jiných věcí, nemyslí se různost těch ji-
ných věcí, nýbrž různost jeho. c

Patrně.

Dále pak jest jedno, které není, účastno i pojmu „ono“ a „ně-
co“ a „toto“ a „tomuto“ a „těchto“ a všech takových; neboť by se nemluvilo o jednom ani o věcech různých od jednoho, ani

by onomu nic nenáleželo, ani by nebylo jeho, ani by se nemlu-
vilo o něčem, kdyby mu nenáležela účast ani v pojmu něco ani
v těchto ostatních.

Správně.

- 161 Tedy býti jednomu nelze, jestliže není, ale nic mu nebrání,
aby bylo mnohého účastno, ba naopak je to nutné, když právě
ono jedno, a ne jiné, není. Jestliže ovšem tím nejsoucím nebu-
de ani to jedno ani ono, nýbrž se mluví o něčem jiném, není
třeba ani hlesnouti; pakli však se předpokládá, že to, co není, je
ono jedno, a ne jiné, nutně z toho vyplývá, že mu náleží účast
i v pojmu „ono“ i v mnohých jiných.

Ovšemže.

A náleží mu tedy i **nepodobnost** hledíc k jiným věcem; neboť když
jsou ty jiné věci různé od jednoho, jsou patrně i různé podoby.

Ano.

A věci různé podoby nejsou-li pak jinaké?

Jak by ne?

A věci jinaké nejsou-li pak nepodobné?

- b Zajisté že nepodobné.

Jistě tedy, když jsou nepodobny jednomu, je zjevné, že to,
čemu jsou ty nepodobné věci nepodobny, je nepodobno jim.

Zjevné.

Náleží tedy patrně i jednomu nepodobnost, pro kterou ty jiné
věci mu jsou nepodobny.

Podobá se.

Jestliže pak má nepodobnost těm jiným věcem, zdalipak ne-
ní nutné, že má podobnost sobě samému?

Jak to?

Jestliže má jedno nepodobnost jednomu, tu by se asi nemlu-
vilo o takovém pojmu jako o jednom, ani by se předpoklad ne-
týkal jednoho, nýbrž jiného pojmu nežli jednoho.

Ovšemže.

Ale to nemá být.

To věru ne.

Je tedy třeba, aby jedno mělo podobnost samo se sebou.

c

Ano, jest třeba.

A dále není ani **stejně** s jinými věcmi; neboť kdyby bylo stejné, tu by již *bylo*³² a k tomu by jim bylo pro tu stejnost podobno. Ale to obojí není možné, když jedno není.

To není možné.

Když pak není stejné s jinými věcmi, zdalipak není nutné, že i ty jiné věci nejsou stejné s ním?

To jest nutné.

A věci, které nejsou stejné, nejsou-li pak nestejné?

Ano.

A věci nestejné, nejsou-li pak nestejné s nestejným?

Jak by ne?

Tedy jedno je účastno i nestejností, pro kterou ty jiné věci jsou s ním nestejné.

d

Ano, jest účastno.

Avšak nestejnosti náleží věru velikost a malost.

Ano, náleží.

Má tedy takovéto jedno i velikost i malost?

Skoro se tak zdá.

Velikost pak a malost jsou stále od sebe vespolek vzdáleny.

Ovšemže.

Jest tedy stále něco uprostřed mezi nimi.

Jest.

Nuže, můžeš říci, že jest uprostřed mezi nimi něco jiného než stejnost?

Nikoli, nýbrž právě to.

Cokoli tedy má velikost a malost, to má i stejnost, jež jest uprostřed mezi nimi.

Patrně.

Tedy jednomu, jež není, by náležela, jak se podobá, účast i ve stejnosti i ve velikosti i v malosti.

e

Podobá se.

A dále musí být nějak účastno i jsoucnosti.

Jak to?

Musí se to s ním mít tak, jak pravíme; neboť jestliže tomu tak není, nemluvili bychom pravdu, když pravíme, že jedno není; pakli mluvíme pravdu, je zřejmé, že mluvíme věci, které jsou. Či není tomu tak?

Věru, jest tomu tak.

Když tedy tvrdíme, že mluvíme pravdu, musíme nutně tvrditi, že mluvíme i věci, které jsou.

To musíme.

Jedno tedy, jak se podobá, není a jest; neboť jestliže nebude nejsoucí, nýbrž nějakým způsobem ustane být ve svém nebytí, ihned bude jsoucí.

Docela jistě.

Jestliže tedy má nebýti, musí mít „býti nejsoucí“, jakožto pouto svazující je s nebytím, podobně jako to, co jest, musí mít „nebýti nejsoucí“, aby zase dokonale bylo; neboť takto by nejlépe i to, co jest, bylo, a to, co není, nebylo, když to, co jest, má účast v platnosti pojmu „býti jsoucí“ a v neplatnosti pojmu „býti nejsoucí“;³³ má-li dokonale býti, kdežto to, co není, má účast v neplatnosti pojmu „nebýti nejsoucí“³⁴ a v platnosti pojmu „býti nejsoucí“, jestliže také to, co není, má dokonale nebýti.

Zcela pravda.

Nuže tedy když to, co jest, má účast v nebytí, a to, co není, v bytí, nutně z toho vyplývá, že i jedno, protože není, má účast v bytí, aby bylo uskutečněno jeho nebytí.

Nutně.

Ukazuje se v jednom, jestliže není, i jsoucnost.

Ukazuje se.

A tedy i nejsoucnost, jestliže není.

Jak by ne?

Zdalipak je možno, aby něco, co jest v jistém stavu, v tom stavu nebylo, aniž by z tohoto stavu přecházelo?

To není možno.

Tedy všechno takové, cokoli se má takto i ne takto, znamená c
přechod.

Jak by ne?

Přechod pak jest pohyb; či co o tom řekneme?

Ano, pohyb.

Není-li pravda, že se jedno ukázalo jsoucím i nejsoucím?

Ano.

Ukazuje se tedy, že se má takto i ne takto.

Podobá se.

Tedy také je na jevě, že to nejsoucí jedno se pohybuje, protože má i přechod z bytí k nebytí.

Skoro se tak zdá.

Avšak jestliže nikde mezi jsoucný není, protože jestliže není, ani by nemohlo odnikud nikam přecházet.

Jak by mohlo?

Tedy není pravda, že by se přecházením pohybovalo.

Ne, není. d

A dále ani by se neotáčelo na tomtéž místě; vždyť se nikde nestýká s totožností. Neboť totožné je jsoucí; ale aby nejsoucí bylo v něčem z toho, co je jsoucí, to je nemožné.

Ano, nemožné.

Tedy nelze říci, že by se jedno nejsouc mohlo otáčeti v tom, v čem není.

To tedy ne.

A dále jedno se patrně ani samo proti sobě nezjinačuje, ani to, které jest, ani to, které není; neboť tu by již nebyla řeč o jednom, kdyby se samo proti sobě zjinačovalo, nýbrž o něčem jiném.

Správně.

Jestliže však se ani nezjinačuje, ani se neotáčí na témže místě, ani nepřechází, zdalipak by se ještě nějak mohlo pohybovat?

Jak by mohlo? e

A co je nehybné, to je nutně v klidu, a co je v klidu, stojí.
Nutně.

Tedy, jak se podobá, jedno nejsouc i stojí i pohybuje se.
Podobá se.

A dále, jestliže se pohybuje, zcela nutně se musí zjinačovat;
neboť ať by se kamkoli nějak pohnulo, tím už není v tom stavu,
163 v jakém bylo, nýbrž v jiném.

Tak jest.

Když se tedy jedno pohybuje, také se zjinačuje.

Ano.

A dále, když se nikam nepohybuje, nijak se asi nezjinačuje.

To jistě ne.

Tedy pokud se nejsoucí jedno pohybuje, tím se zjinačuje;
pokud pak se nepohybuje, nezjinačuje se.

To jistě ne.

Tedy jedno nejsouc se i zjinačuje i nezjinačuje.

Patrně.

b Avšak co se zjinačuje, jistě nutně vzniká jako různé, než by-
lo dříve, a zaniká z toho dřívějšího stavu; co však se nezjinaču-
je, ani nevzniká ani nezaniká.

Nutně.

Tedy také jedno nejsouc i vzniká i zaniká, když se zjinačuje,
a když se nezjinačuje, ani nevzniká ani nezaniká; a takto jedno ne-
jsouc jednak i vzniká i zaniká, jednak ani nevzniká ani nezaniká.

Tedy ano.

Nuže vraťme se ještě jednou k začátku, abychom se podívali,
zdali se nám ukáže totéž, co nyní, či něco různého.

Však to je potřebí.

c Není-li pravda, naše otázka jest, co nutně vyplývá o jednom
z předpokladu „jestliže jedno není“?

Ano.

Kdykoli pak říkáme není, znamená to snad něco jiného, než-
li že tomu, o čem pravíme, že není, chybí jsoucnost?

Nic jiného.

Nuže zdalipak když říkáme, že něco není, chceme tím říci, že to nějak není a nějak jest? **Či má toto slovo „není“ naprosto ten význam, že to, co není, nijak a po žádné stránce není a nijak není účastno jsoucnosti?**

Ano, tento zcela naprostý význam.

Tedy to, co není, by ani nemohlo býti ani nijak jinak míti účast v jsoucnosti.

To jistě ne.

A vznikání a zanikání, je to snad něco jiného, jak jsme viděli, nežli jednak nabývati účasti v jsoucnosti, jednak ztráceti jsoucnost?

Nic jiného.

Co však v tom nemá žádné účasti, ani by toho nenabývalo, ani by to neztrácelo.

Jak by také mohlo?

Tedy jedno, protože po žádné stránce není, nesmí nijak ani mít jsoucnost ani ji pozbývat ani jí nabývat.

Přirozeně.

Tedy nejsoucí jedno ani nezaniká, ani nevzniká, když nemá nijak účast v jsoucnosti.

Patrně ne.

Tedy ani se po žádné stránce nezjinačuje; neboť kdyby se s ním toto dělo, již by i vznikalo i zanikalo.

Pravda.

Jestliže pak se nezjinačuje, zdalipak z toho nutně nevychází, že se ani nehýbe?

Ano, nutně.

Dále musíme říci, že to, co nikde není, ani nestojí; neboť co stojí, musí stále být na nějakém téměř místě.

Ano, na téměř; jak by ne?

Takto tedy zase musíme říci, že to, co není, nikdy ani nestojí, ani se nehýbe.

Ano, tak jest.

d

e

Avšak ani mu nenáleží něco z těch věcí, které jsou; neboť kdyby bylo účastno toho jsoucna, bylo by účastno jsoucnosti.

164 To je zřejmé.

Nemá tedy ani velikost ani malost ani stejnost.

Jistě ne.

Dále patrně nemá ani podobnost ani různost, a to ani v poměru samo k sobě ani v poměru k jiným věcem.

Ukazuje se, že ne.

A což, zdalipak mohou nějak pro ně být jiné věci, jestliže mu nesmí náležet nic?

To nelze.

Tedy ty jiné věci mu nejsou ani podobny ani nepodobny, ani nejsou s ním tytéž ani různé.

Jistě ne.

b A což pojem „onoho“ nebo „onomu“ nebo „něco“ nebo „to-to“ nebo „tohoto“ nebo „jiného“ nebo „jinému“ nebo „někdy“ nebo „potom“ nebo „nyní“ nebo vědění nebo mínění nebo vnímání nebo výměr nebo jméno nebo cokoli jiného z toho, co jest: bude se něco z toho vztahovat k tomu, co není?

Nebude.

Takto tedy jedno, když není, není po žádné stránce v žádném vztahu.

Vskutku se tak podobá, že po žádné stránce není ve vztahu.

A ještě promluvmé o tom, co se musí díti s jinými věcmi, jestliže jedno není.

Ano, promluvmé.

Musí býti patrně jiné; neboť kdyby nebyly ani jiné, nemohlo by se mluvíti o těch jiných věcech.

Tak jest.

Jestliže však se mluví o těch jiných věcech, jsou ty jiné věci různé. Či neužíváš slov „jiné“ a „různé“ pro tyž vztah?

Ano, užívám.

Různým pak nazýváme tuším to, když je něco různé od různého, a jiným, když je jiné proti jinému?

Ano.

Tedy i k těm jiným věcem, mají-li býti jiné, něco náleží, proti čemu budou jiné.

Nutně.

A co by to tedy bylo? Neboť proti jednomu nebudou jiné, když není.

To jistě ne.

Tedy jsou jiné mezi sebou; neboť jim zbývá už jen toto, nebo aby byly jiné proti ničemu.

Správně.

Tu pak jsou mezi sebou jiné vždy po množném počtu; neboť jednotlivě tak nemohou být, když jedno není. Ale, jak se podobá, každý jednotlivý jejich shluk jest co do množství neomezený, a když někdo uchopí to, co se zdá nejmenší, tu se jako ve snu okamžitě ukáže, že místo toho, co se zdálo jedno, je tu mnohost a místo něčeho nejmenšího něco velmi velikého proti částčkám z něho drobeným.

Zcela správně.

Tedy ty jiné věci by byly mezi sebou jiné po takovýchto shlucích, jestliže jsou jiné a jedno není.

To zcela jistě.

Zajisté pak bude těch shluků mnoho a každý se bude jevit jako jeden, ale nebude jeden, když jedno nebude.³⁵

Tak jest.

A bude se zdát, že jich je jistý počet, když se bude zdát každý shluk jedním a bude jich mnoho.

Ovšemže.

A to, že mezi nimi jsou jedna čísla sudá a druhá lichá, to zdání není pravdivé, když přece jedno nebude.

To věru ne.

A dále, také se podle naší řeči bude zdát, že něco je mezi ni-

mi nejmenší; toto však se jeví mnohým a velikým proti každé z těch mnohých věcí, které jsou malé.

165 Jak by ne?

Dále se bude zdát každý shluk i stejným s těmi mnohými malými věcmi; neboť by ho dříve nebylo vidět, jak přechází z většího v menší, nežli by přišel, jak by se zdálo, doprostřed, a to je asi jev stejnosti.

Přirozeně.

Jistě se bude také zdát, že má proti jinému shluku omezení, kdežto sám o sobě že nemá ani začátku ani konce ani středu.

Jak to?

b Protože pokaždé, kdykoli tu někdo pojme myšlenkou jakoby některou z těchto věcí, pokaždé se před počátkem objevuje jiný počátek a po konci zůstává druhý konec a ve středu jiné věci střednější nežli ten střed, ovšem menší, a to proto, že nemůže být chápána z těch věcí pokaždé jen jedna, když jedno není.

Zcela pravda.

Jest tedy, myslím, nutné, že se rozdrobuje a štěpí veškeré jsoucno, kterékoli kdo pojme myšlenkou; neboť je patrně asi vždy pojímán shluk bez pojmu jednoho.

Ovšemže.

c Taková věc se zajisté nutně jeví, vidí-li ji kdo z dálky a nejasně, jako jedna, ale když se rozumem vnímá zblízka a bystře, nutně se jedna každá objeví jako nekonečné množství, jestliže je zbavena jednoho, které není.

To je arci zcela nutné.

Takto tedy se ty jiné věci musí jevit pokaždé i neomezenými i omezenými i jedním i mnohými, jestliže jedno není a jsou jiné věci než jedno.

Ano, musí.

Jistě se budou zdát i podobnými i nepodobnými.

Jak to?

Z dálky se budou jevit jako na stínovém obraze všechny jako jedno a že jsou ve stavu totožnosti a podobné.

Ovšemže.

d

Alc zblízka se budou jevit mnohými a různými a působením jevu různosti věcmi různé podoby a sobě nepodobnými.

Tak jest.

Nutně tedy vyplývá, že se ty shluky jeví i podobnými i nepodobnými, a to i samy sobě i vespolek.

Ovšemže ano.

Jistě se tedy jeví i jako tytéž i jako různé vespolek, i že se dotýkají i že jsou od sebe odloučeny i že se pohybují všemi pohyby i že veskrze stojí i že vznikají a zanikají i že ani nevznikají ani nezanikají, i bezpochyby všechno takové, co nám už je snadné vypočítati, jestliže jedno není a mnohost věcí jest.

e

Jistě, úplná pravda.

Nuže ještě jednou se vraťme k začátku a řekněme, co musí být, jestliže jedno není a jiné věci než jedno jsou.

Nuže ano, řekněme.

Jistě ty jiné věci nebudou jedno.

Jak by byly?

Avšak ani nebudou mnohé; neboť kdyby byly mnohé, bylo by mezi nimi i jedno. Pakli však žádná z nich není jedno, všechny dohromady nejsou nic, takže by nebyly ani mnohé.

Pravda.

Když pak není v těch jiných věcech jedno, nejsou ty jiné věci ani mnohé ani jedno.

Ne, nejsou.

166

Ani se nejeví jedním ani mnohými.

Jak to?

Protože s žádnou z věcí, které nejsou, nemají ty jiné věci po žádné stránce nijak žádného společenství a žádná věc z těch, které nejsou, není některou svou složkou u žádné z těch jiných věcí; neboť nejsoucna nemají žádné části.

Pravda.

Tedy ani zdání nejsoucna není u těch jiných věcí ani žádný

jev a nejsoucno není po žádné stránce nijak pojímáno představou od těch jiných věcí.³⁶

To jistě ne.

- b Jestliže tedy jedno není, žádná z jiných věcí není pojímána představou, ani že by byla jedno, ani jako mnohost věcí; neboť představití si mnohost věcí bez jednoho je nemožné.

Ano, to je nemožné.

Jestliže tedy jedno není, jiné věci ani nejsou, ani nejsou pojímány představou, ani jako jedno ani jako mnohost věcí.

Podobá se, že ne.

Tedy ani jako podobné ani jako nepodobné.

Jistě ne.

A dále ani jako tytéž ani jako různé, ani ve styku ani odloučeně, ani v jiném ze všech těch stavů, které jsme nahoře vypočetali jako jejich projevy: ničím z toho ty jiné věci ani nejsou ani se ničím nejeví, jestliže jedno není.

Pravda.

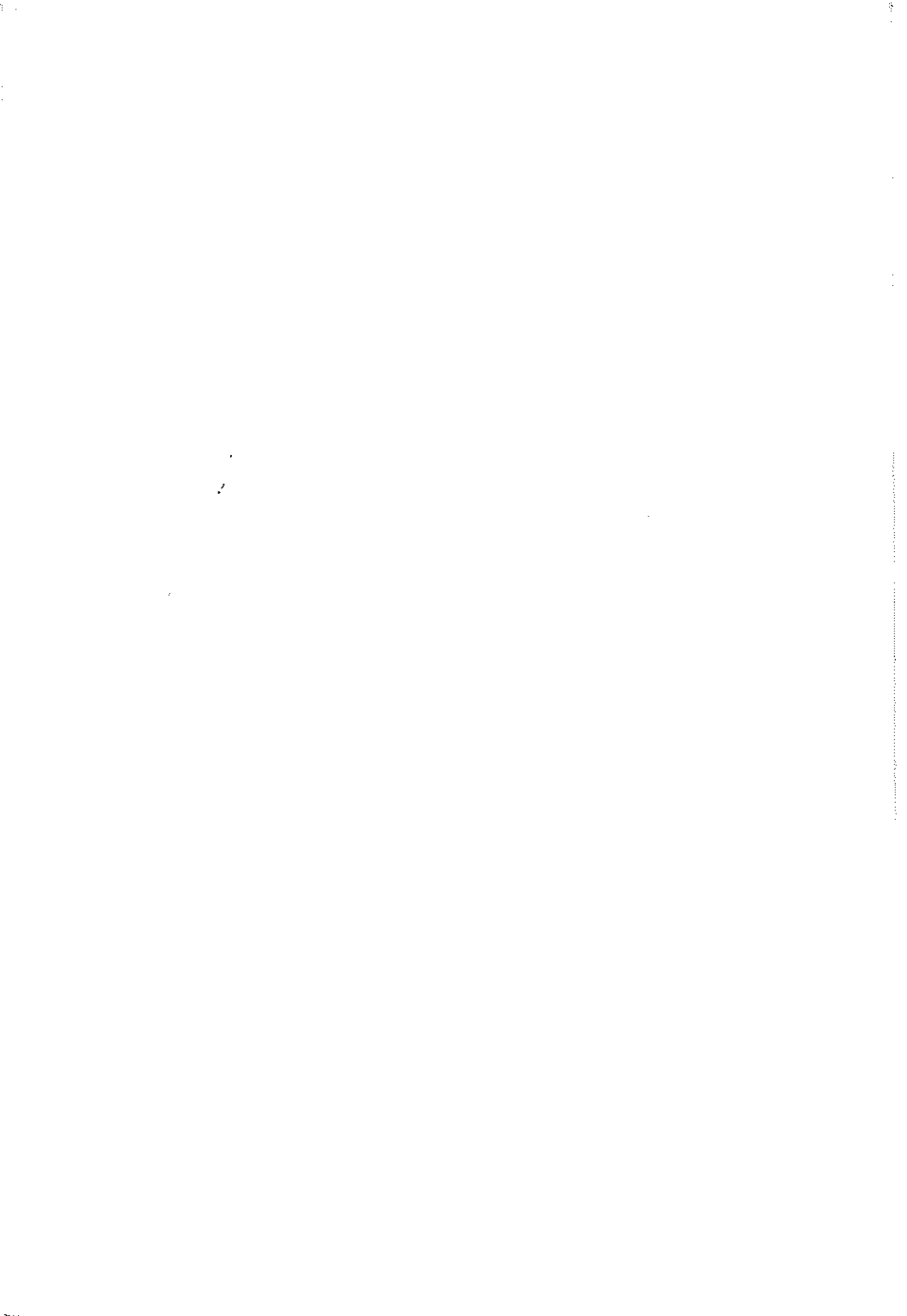
- c Nuže tedy kdybychom úhrnem řekli, že jestliže není jedno, že není nic, bylo by to správné?

Docela.

Budiž tedy řečeno i toto i to, že jak se podobá, ať jedno jest nebo ať není, i ono samo i jiné věci i v poměru k sobě samým i v poměru navzájem ve všem všudy i jsou i nejsou a jeví se i nejeví se.

Zcela pravda.

Filébos

Sókratés, Prótarchos, Filébos

Sókratés Tak tedy viz, Prótarchu, jaká je ta myšlenka, kterou sv. III
hodláš nyní přijmout od Filéba, a jaká je i ta naše, kterou chceš 11
vyvracet, nebude-li vyhovovat tvému smýšlení. Chceš, aby- b
chom jednu i druhou stručně zopakovali?

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. Filébos tedy tvrdí, že dobrem pro všechny živé tvory jest radost a slast i rozkoš a všechno, cokoli je souhlasné s tím- to rodem věcí, kdežto naše tvrzení proti tomu jest, že ne toto, nýbrž rozumovost, myšlení, paměť a věci zase s tím příbuzné, též správné mínění a pravdivé úsudky, bývají pro všechno, co- c
koli jest schopno jich nabýti, lepší a hodnotnější než slast; pro všechno, co je schopno dostati z nich podíl, jak pro přítomné, tak pro budoucí, je to ze všeho nejprospěšnější. Není snad asi to, Filébe, tvrzení jednoho i druhého z nás?

Fil. Ano, zcela jistě, Sókrate.

Sókr. Přijímáš tedy, Prótarchu, tuto myšlenku, která ti je nyní odevzdávána, za svou?

Prót. Musím ji přijmouti, neboť náš krásný Filébos únavou nám nemůže dále.

Sókr. A je třeba vším způsobem zjistiti o tom pravdu?

Prót. Ano, jest třeba. d

Sókr. Nuže dohodněme se kromě toho ještě i v tomhle.

Prót. V čem?

Sókr. Že se jeden i druhý z nás nyní pokusí ukázati zvláštní stav duše a náladu, která může všem lidem způsobovati šťastný život. Či není tomu tak?

Prót. Ovšemže tak.

Sókr. U vás to je stav radosti, u nás zase stav rozumového myšlení, pravda?

Prót. Tak jest.

Sókr. Což ukáže-li se některý jiný stav přednějším nad tyto? Pak jistě, bude-li se jeviti příbuznějším slasti, musíme sice oba e dva ustoupiti životu, který jej v sobě trvale má, ale přece má 12 přednost život slasti před životem rozumovým.

Prót. Ano.

Sókr. Pakli však rozumovému myšlení, pak jest rozumové myšlení vítězem nad slastí a slast musí ustoupiti. Myslíte si takto tu dohodu, či jak?

Prót. Mně aspoň se tak zdá.

Sókr. A co Filébovi? Co tomu říkáš?

Fil. Mně se zdá a bude se zdát, že slast je veskrze vítězem; ty, Prótarchu, si uděláš sám svůj úsudek.

Prót. Když jsi odevzdal, Filébe, vedení řeči mně, nemáš již práva rozhodovati o souhlasu se Sókratem nebo naopak.

b *Fil.* Máš pravdu; ale já nechci být vinen a беру si nyní za svědka samu bohyni.¹

Prót. I my bychom ti totéž spolu dosvědčili, že jsi říkal to, co teď říkáš. Než pokoušejme se, Sókrate, přece řešiti další otázky s tím souvisící, a to buď se souhlasem Filébovým, anebo jak uzná za dobré.

Sókr. Pokusme se a počněme samou bohyní, o které tento zde praví, že se jmenuje Afrodité, ale že nejsprávnější její jméno je prý Slast.

Prót. Zcela správně.

c *Sókr.* Má bázeň, Prótarchu, pokaždé, kdykoli jde o jména bohů, není obyčejná lidská bázeň, nýbrž přesahuje největší strach. Tak i nyní chci nazývat Afrodítu tak, jak jest jí milo;² ale o slasti vím, že to je věc spleťtá, a jak jsem řekl, od ní počínajíce musíme uvažovat a zkoumat, jakou má přirozenost. Podle pouhého jména je to jistě jakési jedno, ale ovšem má d rozličné podoby, vespolek poněkud nepodobné. Podívej se: o slasti mluvíme při nevázaném člověku, avšak slast cítí i rozumně žijící člověk, a to právě z té své rozumnosti; slast cítí i nemyslíci a plný nerozumných domněnek a nadějí, slast cítí

zase i rozumově myslící právě z toho, že rozumově myslí. Kdyby někdo tvrdil, že jedny i druhé z těchto slastí jsou si vespolek podobny, zdali by se právem nezdál nerozumný?

Prót. Vycházejí ovšem, Sókrate, z věcí protivných, ale samy nejsou mezi sebou protivné.³ Neboť jak by bylo možno, aby slast nebyla ze všeho nejpodobnější slasti, sama sobě?

Sókr. Ano, také barva barvě, můj milý; po této samé stránce, že je to všechno barva, nebude tu rozdíl, ale že černá barva je nejen různá od bílé, nýbrž jí zcela protivná, to víme všichni. Týmž způsobem má se i tvar k tvaru; rodem je sice všečen jedno, ale jeho druhy jsou mezi sebou jednak zcela protivné, jednak mají nesčíslné různosti. I u mnoha jiných věcí nalezneme takové poměry. Proto nevěř té myšlence, která ze všech nejprotivnějších věcí činí jedno. Bojím se, že vskutku nalezneme některé slasti protivné jiným slastem.

Prót. Snad; ale co to uškodí naší myšlence?

Sókr. To, že přidáváš těm věcem, ačkoli jsou nepodobné, ještě jiný název; říkáš totiž, že všechny libé věci jsou dobré. Že by libé věci nebyly libé, to věru žádný soud nepopírá; kdežto však jsou podle našeho tvrzení mnohé ze slastí špatné a jiné zase dobré, ty přece je nazýváš všechny dobrými, ačkoli uznáváš, když tě někdo k tomu svým důkazem donutí, že jsou navzájem nepodobné. Co tedy je totožné v špatných slastech stejně jako v dobrých, že všechny slasti jmenuješ dobrem?

Prót. Jak to myslíš, Sókrate? Domníváš se, že to někdo připustí, kdo vyslovil větu, že slast jest dobro, a že pak snese tvé tvrzení, že jsou některé slasti dobré, kdežto zase jiné z nich že jsou špatné?

Sókr. Ale přece aspoň uznáš, že jsou si mezi sebou nepodobné a některé docela protivné?

Prót. Pokud jsou to slasti, nikoli.

Sókr. Opět se dostáváme k téže myšlence, Prótarchu, a řekneme tedy, že se slast od slasti neliší, nýbrž že všechny jsou stejné, a příklady nyní uvedené nás nic nehnětou; bude to tedy

s námi a s našimi řečmi tak, jako s lidmi nejméně vážnými a přitom nováčky ve vědeckém myšlení.

Prót. Co tím myslíš?

Sókr. Že osmělím-li se po tvém příkladě na svou obranu tvrditi, že jedna věc zcela nepodobná jiné věci je té věci zcela nepodobné ze všeho nejpodobnější, budu mluvití totéž jako ty, i objevíme se většimi dětmi, než je třeba, a řeč nám unikne. Proto ji tedy obraťme zpět a snad bychom se po zaujetí původních postojů nějak vespolek shodli.

Prót. Řekni jak?

Sókr. Představ si, že zase já dostávám od tebe otázku, Prótarchu.

Prót. Jakou to?

Sókr. Zdali rozumové myšlení a vědění i rozum a všechno, cokoli jsem na začátku prohlásil za dobré, když jsem zkoumal, co asi je dobro – zdali se s tím nestane právě totéž, co s tvou myšlenkou?

Prót. Jak to?

Sókr. Ukáže se, že všech znalostí jest velké množství a některé z nich že jsou si vespolek nepodobny; jestliže pak se vyskytnou některé po některé stránce přímo protivné, sotva bych pak byl hoden účastniti se teď vědecké rozmluvy, kdybych se toho zalekl a tvrdil, že se nevyskytuje žádné vědění jinému vědění nepodobné. Potom by byl s naší rozpravou konec, jako to bývá v pohádce, a my sami bychom se zachránili na nějakém nesmyslu.

Prót. Ne, to se nesmí stát, vyjma to zachránění. Nuže, obdoba mezi tvým a mým předmětem se mi líbí: dejme tomu, že jsou četné slasti vespolek si nepodobné i že jsou četné znalosti vespolek různé.

Sókr. Proto tedy, Prótarchu, nezakrývejme onu různost v mém i tvém předmětu, nýbrž stavme ji před oči a směle zkoušejme, ukáže-li nám jejich posuzování, zdali jest dobrem nazývati slast, či rozumové myšlení, či něco jiného třetího.

Vždyť přece nezávodíme nyní o to, aby mělo vítězství, co já tvrdím, nebo co ty tvrdíš, nýbrž my oba musíme pospolu bojovat na straně toho, co je nejpravdivější.

Prót. Ano, musíme.

Sókr. Tedy ještě lépe upevněme vzájemným souhlasem tu myšlenku.

Prót. Kterou to?

Sókr. Tu, která všem lidem způsobuje potíže, ať chtějí nebo – jak to u některých někdy bývá – nechťí.

Prót. Mluv jasněji.

Sókr. Míním tu myšlenku, o kterou jsme právě zavádili a která je svou podstatou podivuhodná. Vždyť přece je divné, řekne-li se, že mnohé jest jedno a jedno mnohé, i jest snadno učiniti námitku, tvrdí-li kdo jedno nebo druhé.

Prót. Myslíš snad něco takového, jako kdyby někdo řekl o mně, Prótarchovi, jenž jsem přirozeností jeden, že mých „já“ je mnoho, a to vespolek protivných, a tvrdil o mně, jedné a téže osobě, že jsem velký a malý, těžký a lehký a mnoho a mnoho jiných věcí?

Sókr. To, co jsi řekl, Prótarchu, náleží mezi obecně známé moudrosti „o jednom a mnohém“,⁴ o kterých však již takřka všichni souhlasně vyslovují, že se nesluší takovými věcmi se zabývat, neboť to pokládají za lehkovážné hříčky, jež jsou však druhdy velkými překážkami vědeckého zkoumání. Vždyť není zvykem zabývat se ani takovými věcmi, jako když někdo vypočítá něčí jednotlivé údy a spolu části a pak, zajistě si všeobecný souhlas, že všechny tyto části jsou onen jeden celek, vyvrací to a směje se, že je přinucen tvrdit pravé divy, že totiž jedno jest mnohé a nesčíslné, a mnohé že jest jedno jediné.

Prót. Ale co jiného soudíš ty, Sókrate, právě o této myšlence, co ještě není obecně uznáno?

Sókr. Když, milý synu, se vezme za příklad jiné „jedno“ než z věcí vznikajících a zanikajících, jako jsme učinili právě my. Neboť zde, jde-li o takové jedno, jaké jsme právě uvedli, je

obecně uznáno, že se na to nemá chodit s vyvracením; ale kdykoli se někdo pokouší představovat člověka jako jedno a vola jako jedno a jedno krásno a jedno dobro, při těchto a takovýchto jednotkách vodívá pilné zkoumání, spojené s dělením pojmu, ke sporu.

Prót. Jak to?

- b *Sókr.* Předně zdali jest uznávati, že některé takové jednotky opravdu jsou; dále jak se má myslit, že tyto jednotky, když je každá jednotlivá stále táž a nepřijímá do sebe ani vzniku, ani zkázy, jsou přece stále a stále ta jedna. Potom že v nesčíslném množství věcí vznikajících – ať už v nich je roztrhána a stává se mnohostí, nebo, což by se jevilo ze všeho nejnemožnějším, jest odloučena jako celek sama od sebe – totéž a jedno se
- c vyskytuje zároveň v jednom i v mnohém. Tyto otázky, Prótarchu, o takovémto jednu a mnoho, a ne ony, jsou příčinou vši nesnáze, jestliže se přijatečně nerozřeší, i snadnosti, jestliže dobře.

Prót. Neměli bychom tedy, Sókrate, vynaložiti nyní všechnu práci nejprve na toto?

Sókr. Myslí bych, že ano.

Prót. A buď jist, že my všichni, jak tu stojíme, v tom s tebou souhlasíme; co však se týče Filéba, bylo by pro tu chvíli nejlepší nehýbat jím otázkami, když si tak pěkně leží.

- d *Sókr.* Dobrá; odkud bychom tedy začali tento tak velký a složitý boj o ty sporné věci? Snad odtud?

Prót. Odkud?

- Sókr.* Jak známo, jedno a mnohé je v pojmovém myšlení ztotožňováno a pobíhá všude při každémkoli výroku, odedávna až podnes. A to ani nikdy nepřestane, ani se nyní nezačalo, nýbrž je to v nás, jak se mi zdá, nesmrtelná a nestárnoucí vlastnost samého myšlení a mluvení. Kdo pak z mladých lidí jí
- e kdy poprvé okusí,⁵ pocítí radost, jako by byl našel nějaký poklad moudrosti: štěstím jest jako u vytržení a chutě uvádí v pohyb všelikou řeč, hned váleje všechny pojmy na jednu

stranu a zadčláváje v jedno, hned zase to rozvaluje a dělí na kusy, čímž vrhá v nesnáz nejprve a nejvíce sám sebe, za druhé pak toho, kdo právě jest po ruce, ať to je mladší, ať starší, ať vrstevník, nešetře přitom žádného jiného z posluchačů, ano bezmála ani žádné z ostatních živých bytostí vůbec, nejenom z lidí, neboť jistě by neušetřil nikoho z barbarů,⁶ jen kdyby odněkud sehnal tlumočnicka. 16

Prót. Což, Sókrate, nevidíš, jaké množství nás tu stojí, že jsme všichni mladí, a nebojíš se, abychom spolu s Filébem na tebe neudeřili, budeš-li nás tupiti? Přesto však – vždyť rozumíme, co míníš – je-li nějaký způsob a nějaká možnost, aby nám takovýto zmatek odešel nějak po dobrém ven z rozpravy a abychom našli nějakou lepší cestu k řešení své otázky, nežli je tato, přičiň se ty o to, a my tě budeme následovati, seč budeme; vždyť nejde v téhle rozpravě o malou věc, Sókrate! b

Sókr. Jistě ne, chlapi, jak vás oslovuje Filébos. Věru není a nemohlo by býti lepší cesty nad onu, jejímž jsem já vždy milovníkem, která se mi však již častokrát ztratila, zanechavši mě na pustém místě bez rady a pomoci.

Prót. Která to jest? Jen pověz!

Sókr. Ukázati ji není těžko, ale jíti po ní velmi těžko; neboť všechno, cokoli kdy bylo v oborech umění vynalezeno, bylo objeveno touto cestou. Pozoruj, kterou cestu myslím. c

Prót. Jen mluv.

Sókr. Jest to dar bohů,⁷ jak já si to představuji, který byl odkudsi ze sídla bohů vržen mezi lidi skrze jakéhosi Prométhea spolu se zvláštním jasně svítícím ohněm; a staří, kteří byli zdatnější než my⁸ a bydlili blíže bohů, odevzdali nám zvěst, že ty věci, o kterých se mluví jako o jsoucnech, se skládají z jednoho a mnoha a že mají v sobě omezení srostlé s neomezeností. Poněvadž to jest tak zařízeno, máme prý tedy při všem pokaždé předpokládat vždy jedinou ideu a tu hledati – neboť že ji nalezneme, poněvadž je v tom obsažena –, jestliže pak jí dosáhneme, pátrati, jsou-li snad dále v jedné dvě, pakli ne tři d

- nebo jiný počet, a z těch každé jedno opět týmž způsobem rozbíráti, až bychom uviděli nejenom to, že počáteční jedno jest jedno a mnohé i nesčíslné, nýbrž i kolik jest toho; ale ideu nesčíslna nevňáset k množství dříve, dokud bychom nezahledli
- e veškerý počet toho množství, ležící mezi nesčíslnem a jednem; teprve tehdy je možno každou ze všech jednotek rozpustit v nesčíslnu a nechat být. Bozi tedy, jak jsem pravil, nám odevzdali, abychom takto zkoumali, takto se učili i vespolek
- 17 poučovali; ale nynější mudrci, jak se jim namane, dělají jedno a mnohé rychleji a pomaleji, nežli se má, a po jednom hned nesčíslné, kdežto střední členy jim unikají: v tom záleží rozdíl mezi dialektickým a eristickým způsobem našich rozprav.

Prót. V něčem, Sókrate, myslím, že ti rozumím, ale něco bych potřeboval slyšeti ještě zřetelněji pověděno.

- b *Sókr.* Zřetelně jest vidět, Prótarchu, mou myšlenku na písmech, i snaž se ji pochopiti z nich, vždyť je umíš ze školy.

Prót. Jak to?

Sókr. Hlas, který nám vychází ústy, jest jistě jeden, a na druhé straně zase nesčíslně mnohý, u všech dohromady i u každého zvlášť.

Prót. Ovšemže.

Sókr. Ale ani tou ani onou věcí nejsme ještě moudří, ani že známe jeho nesčíslnost ani že jednotnost; nýbrž to, že známe, kolik je hlásek a jakých, to činí každého z nás znalcem mluvni-ce.

Prót. Zcela pravda.

Sókr. A totéž také jest, co činí vzdělaným v hudbě.

Prót. Jak to?

- c *Sókr.* Také hledíme-li k onomu umění, jest v něm hlas patrně jeden.

Prót. Jak by ne?

Sókr. Ale za dvě různé věci máme pokládat hlas hluboký a vysoký a za třetí hlas střední. Či jak tomu jest?

Prót. Takto.

Sókr. Ale ještě bys nebyl znalcem hudby, kdybys znal jen toto; kdybys to neznal, nebudeš arci pro tento obor, abych tak řekl, stát docela za nic.

Prót. To jistě ne.

Sókr. Naopak, přáteli, když pochopíš intervaly hlasu co do výšky a hloubky, kolik jich jest a jaké jsou, a hranice intervalů i které soustavy se z nich skládají – ty vyzkoumali naši předchůdci a odevzdali je nám, svým následovníkům, abychom je nazývali harmoniemi, stejně jako jiné takové jevy, jež vznikají zase v pohybech těla a určovány jsou čísly a kterým se prý má zase říkati rytmy a metra, spolu se zásadou, že takto jest třeba zkoumati každé jedno i každou mnohost –, když to tedy takto pochopíš, tehdy ses stal moudrým, a kdykoli tímto způsobem pojmeš cokoli jiného z těch věcí, které jsou jedno, stal ses takto v tom znalým; ale neomezené množství každých věcí a v každých věcech činí tě pokaždé omezeným⁹ co do rozumového chápání a působí, že nejsi za nic počítán, poněvadž jsi sám nikdy při ničem nedbal žádného počtu.

Prót. Velmi dobře, Filébe, to řekl Sókratés, jak se aspoň mně zdá.

Fil. I mně se tak zdá; ale jak se asi nás týká tahle nynější řeč a k čemu asi směřuje? 18

Sókr. Věru, Prótarchu, správně učinil Filébos, že nám dal tuto otázku.

Prót. Dozajista, jen mu odpověz.

Sókr. Učiním to, ale napřed ještě něco málo dodám o téže věci. Jako jestliže by někdo někdy pojal jakékoli jedno, nesmí podle našeho tvrzení přímo hleděti na pojem nesčíslna, nýbrž na nějaké určité číslo, tak také naopak, kdykoli jest někdo přinucen chápati se nejprve nesčíslna, nesmí hleděti přímo na jedno, nýbrž musí obracet mysli k nějakému jednotlivému počtu obsahujícímu jisté množství, a tak nakonec přejíti ode všeho k jednomu. Co jsem teď řekl, pochopíme opět na písmelech. b

Prót. Jak?

Sókr. Když buď některý bůh nebo snad božský člověk vypo-
zoroval nesčíslnost hlasu – tak vypravuje v Egyptě pověst, že
to byl jakýsi Theuth,¹⁰ který první vypozoroval v onom ne-
sčíslnu samohlásky, že nejsou jedno, nýbrž že jich je více,
a zase jiné hlásky, mající ne samostatný hlas, nýbrž jakýsi
c zvuk, a že i těch jest jakýsi počet, jako třetí druh písmen pak
stanovil ta písmena, která se nyní u nás nazývají nehlasná; poté
rozděloval hlásky nehlasné a nezvučné až po každou jednotli-
vou zvlášť a týmž způsobem i samohlásky a hlásky střední, až
jich dostal určitý počet a dal každé jednotlivé i všem dohroma-
dy jméno hláska; vida pak, že by nikdo z nás ani jedné z nich
nepoznal samé o sobě bez nich všech, našel zase úvahou, že
d toto jejich spojení jest jeden celek a všechny že jaksi sjednocu-
je, i nazval umění pro všechny příslušné gramatickým umě-
ním.

Fil. To jsem pochopil, Prótarchu, ještě jasněji než ono,
aspoň pokud jde o vzájemný poměr; ale co se týče významu
pro naši otázku, pohřešuji objasnění právě tak jako krátce
předtím.

Sókr. To znamená, Filébe, jako co tady s tím?

Fil. Ano, to jest, co už dávno hledáme já i Prótarchos.

c *Sókr.* Věru jste už u toho, co, jak pravíš, dávno hledáte.

Fil. Jak to?

Sókr. Zda nebyla od samého počátku předmětem naší řeči
rozumovost a slast, čemu z obojího jest dáti přednost?

Fil. Jak by ne?

Sókr. A první i druhé z nich jest podle našeho tvrzení jedno.

Fil. Ovšemže ano.

Sókr. Na tu otázku tedy žádá od nás dřívější řeč odpovědi,
jak jest první i druhé z nich jedno i mnohé a jak to, že není
19 přímo nesčíslné, nýbrž první i druhé má dříve určitý počet,
nežli se každé z nich stane nesčíslným.

Prót. Není to nepatrná otázka, Filébe, do které nás vrhl

Sókratés, když nás byl dříve jakýmsi způsobem povodil kolem dokola. Nuže viz, který z nás odpoví na danou nyní otázku. Ale snad je směšné, že já, když jsem vzal na sebe bez výhrady úkol tvého nástupce v řeči, zase tobě přikazuji nyní otázku, protože na ni nedovedu odpovědět; ale mnohem směšnější, myslím, by bylo, kdyby to nedovedl žádný z nás. Viz tedy, co učiníme. Na druhy slasti, jak se mi zdá, táže se nás nyní Sókratés, zdali jsou, čili nic a kolik jich jest a jaké jsou; a právě tak, co se týče rozumovosti.

Sókr. Zcela správně mluvíš, synu Kalliův; neboť nedovedeme-li to učiniti při každékoli věci, která jest jedno a podobné i totéž, a při jejím opaku, jak ukázala předešlá úvaha, žádný z nás by se nikdy neosvědčil, že má k něčemu nějakou schopnost.

Prót. Skoro se podobá, Sókrate, že tomu tak jest. Ale krásné je pro rozumného poznávat všechny věci, avšak na druhém místě zdá se být krásným nezůstávat neznám sám sobě. Co myslím tímto výrokem? Povím ti to. Tys nám všem, Sókrate, věnoval tuto besedu i sám sebe, aby bylo rozhodnuto, který z lidských statků jest nejlepší. Když totiž Filébos řekl, že slast, rozkoš, radost a všechno podobné, ty jsi k tomu namítl, že to není toto, nýbrž ono, nač si často rádi vzpomínáme, a to právě, aby obojí, jsouc položeno v paměti vedle sebe, mohlo býti zkoušeno. Ty tvrdíš, jak se podobá, že dobro, které by se mělo správně nazývat lepším než všeliká slast, jest rozum, vědění, chápavost, umění i všechno zase tomu příbuzné a ty věci že jest třeba získávat, a ne ony. Poněvadž pak obojí toto tvrzení bylo provázeno odporem, pohrozili jsme ti žertem,¹¹ že tě nepustíme domů dříve, dokud tyto řeči nebudou přivedeny k nějakému uspokojivému a rozhodnému konci. Ty jsi povolil a věnoval ses nám k tomuto účelu, my pak tvrdíme jako děti, že co se doopravdy dá, nesmí se brát: přestaň tedy stavěti se tímto způsobem proti nám v nyní řeči.

Sókr. Kterým to způsobem?

20 *Prót.* Tím, že nás vhnáš do úzkých a dáváš nám otázky, na které bychom ti nedovedli zatím dát uspokojivou odpověď. Přece si nemysleme, že je cílem našeho nynějšího rozhovoru, aby žádný z nás nemohl dále, nýbrž nedovedeme-li ji dáti my, jest na tobě ji dáti: vždyť jsi to slíbil. Rozmysli si tedy za tím účelem sám, zdali máš dělením určit druhy slasti a vědění, či toho zanechat, jestliže snad dovedeš a chceš nějakým jiným způsobem nějak jinak vyjasnit naše nynější sporné otázky.

b *Sókr.* Tedy již nemusí má osoba čekat nic hrozného, když jsi to takto řekl; neboť slova „jestliže chceš“ osvobozují ode všeho strachu, ať jde o cokoli. Mimo to zdá se mi, že kterýsi z bohů mi dal jakousi vzpomínku.¹²

Prót. Jak to a nač?

Sókr. Přichází mi nyní na mysl, že jsem kdysi dávno – buď ve snu nebo snad za bdění – slyšel jakési výroky o slasti i rozumové činnosti, že žádná z obou těch věcí není dobro, nýbrž to že je něco jiného třetího, co jest různé od těchto věcí a lepší než obě. A jestliže se nám toto nyní zřejmě ukáže, má slast po vítězství, neboť dobro by již nemohlo být s ní totožné. Či jak?

c *Prót.* Taktó.

Sókr. O rozdělení pojmu slasti na druhy nebudeme již potřebovat dále mluvit, jak se mi zdá. Další výklad to ukáže ještě jasněji.

Prót. To jsi pověděl velmi dobře a také tak pokračuj až do konce.

Sókr. Napřed se musíme tedy dohodnouti ještě o jakési maličkosti.

Prót. O jaké?

d *Sókr.* Zdali jest přirozenost dobra nutně úplná, či neúplná?

Prót. Jistě ze všeho nejúplnější, Sókrate.

Sókr. A dále, jest dobro postačitelné?

Prót. Jak by ne? Ba vyniká tím nade všechna jiná jsoucna.

Sókr. Dále jest, jak myslím, to nužno o něm říci, že vše, cokoli je poznává, honí se za ním a spěje, chtěc ho dosáhnouti

a učiniti je svým majetkem, a o ostatní věci nic se nestará, leda o to, co je ve svém dovršení spojeno s dobrem.

Prót. Proti tomu nelze nic namítati.

Sókr. Pozorujme tedy a posuzujme jak život slasti, tak život rozumovosti, a to dívající se na obojí odděleně.

Prót. Jak jsi to mnil?

Sókr. Dejme tomu, že ani v životě slasti není rozumovost, ani v životě rozumovosti slast. Neboť jestliže první nebo druhé z nich jest dobro, nesmí mu již nic chyběti; pakli se ukáže, že jednomu nebo druhému se něčeho nedostává, není to již to, co si představujeme skutečným dobrem.

Prót. Jak by také bylo?

Sókr. Tedy abychom se u tebe pokusili podrobiti to zkoušce?

Prót. Dobrá.

Sókr. Tedy odpovídej.

Prót. Mluv.

Sókr. Chtěl bys, Prótarchu, žítí tak, aby všechen tvůj život byl pln nejvyšších slastí?

Prót. Proč by ne?

Sókr. Zdalipak bys myslel, že ti ještě něco chybí, jestliže máš toto plnou měrou?

Prót. Nikterak.

Sókr. Viz jenom, zda by ti nechybělo přemýšlení a usuzování i rozvažování o tom, čeho jest potřebí, i všechno, co je s tím příbuzné?

Prót. A proč by chybělo? Vždyť bych měl všechno, když bych měl radost.

Sókr. Zdalipak by ses při tomto způsobu života stále po celý život radoval z těch nejvyšších slastí?

Prót. Jak by ne?

Sókr. Ale když bys neměl rozum a paměť i vědění a pravdivé mínění, nemůžeš přece znáti za prvé už ani právě to, zdali se raduješ, či se neraduješ, když jsi prázden veškeré rozumové činnosti.

Prót. Nutně.

- c *Sókr.* A právě tak, kdybys neměl paměť, nemohl bys přece pamatovati, ani že ses někdy radoval, a na slast právě prožívanou nemohla by zůstat ani nejmenší vzpomínka; a dále, kdybys neměl pravdivé mínění, nemohl bys při radosti domnívat, že se raduješ, a zbaven jsa úsudku nemohl bys ani pro budoucí čas usuzovat, že se budeš radovat, a musil bys žítí ne lidským životem, nýbrž životem nějaké medúzy nebo těch mořských živočichů, jejichž těla jsou opatřena skořápkou.
- d Je tomu tak, či si to můžeme jinak představití než takto?

Prót. Jak jinak?

Sókr. Zdalipak tedy je takovýto život žádoucí?

Prót. Slova nemohu promluvit, Sókrate. Do takového stavu mě teď uvrhla tato tvá řeč.

Sókr. Proto ještě neztrácejme myslí a podívejme se zase na druhé straně na život rozumový.

Prót. Jaký to myslíš?

- e *Sókr.* Zdali by si naopak někdo z nás vybral žítí tak, že by měl úplně a všestranné myšlení i rozum a vědění i paměť, avšak že by nebyl ani dost málo účasten ani slasti, ani zase strážně,¹³ nýbrž byl by naprosto nepřístupen všem takovým dojmům.

Prót. Žádný z tohoto obojího života, Sókrate, nezdá se mi býti žádoucím a také nikomu jinému, jak myslím, se nikdy nebude zdáti.

- 22 *Sókr.* A co obojí dohromady, Prótarchu, život z obou smíšený a oba spojující?

Prót. Myslíš smíšený ze slasti a rozumu i myšlení?

Sókr. Ano, právě z toho.

Prót. Každý si jistě tento raději vybere než kterýkoli z oněch a nebude při této volbě různosti.

Sókr. Poznáváme tedy, co nám nyní vychází v přítomné rozpravě?

Prót. Ovšemže ano, že byl představen trojí život a ze dvou

že ani jeden ani druhý není sám postačitelny ani žádoucí b
žádnému z lidí ani zvířat.

Sókr. Není-li tedy již aspoň o těchto jasno, že žádný z nich obou nechová v sobě dobro? Neboť jinak by byl sám postačitelny i dokonalý i žádoucí všem rostlinám i živočichům, kterým by bylo možno takto stále po celý život žít; kdyby však někdo z nás si volil něco jiného, vybíral by proti přirozenosti jsoucna vpravdě žádoucího i proti své vůli, z nevědomosti nebo z nějaké neblahé nutnosti.

Prót. Věřu se podobá, že tomu tak jest.

Sókr. Že tedy nelze pomýšlet na to, že by Filébova bohyně c
a dobro bylo totéž, zdá se mi býti dostatečně vyloženo.

Fil. Ale ani ten tvůj rozum, Sókrate, není dobro, nýbrž bude asi mít proti sobě tytéž námitky.

Sókr. Možná, Filébe, můj rozum¹⁴; avšak nemyslím, že opravdový a božský rozum, nýbrž ten že se má nějak jinak. Nepřu se tedy ještě se životem smíšeným o vítěznou cenu pro rozum, ale třeba hleděti a pátrati, co učiníme s druhou cenou; neboť příčinu tohoto smíšeného života bude snad nalézati jeden d
z nás v rozumu, druhý v slasti, a takto by ani jedna ani druhá z těchto obou věcí nebylo dobro, ale snad by mohl někdo pokládati tu neb onu za jeho příčinu. Co pak se toho týče, ještě rozhodněji bych proti Filébovi hájil mínění, že v tomto smíšeném životě – ať jest to cokoli, co tento život musí přibrat, aby se stal žádoucím a spolu dobrým –, že tomuto činiteli jest přibuznější a podobnější nikoli slast, nýbrž rozum, a že podle toho by nemohla býti slasti právem přisouzena ani první cena e
a dále ani druhá; hodně daleko má i ke třetí ceně, máme-li nyní co věřiti mému rozumu.

Prót. Věřu, Sókrate, mně se zdá, že rozkoš jest nyní tebou povalena, jako by byla dostala ránu od nynějších řečí; jest poražena, bojujíc o první cenu. Ale o rozumu, jak se podobá, třeba říci, že jednal rozumně, když se o první cenu neucházel: 23
zajisté by se mu bylo stalo totéž. Kdyby však byla slast připra-

vena i o druhou cenu, dokonce by upadla i v jakousi nevážnost u svých vlastních milovníků, neboť ani jim by se nezdála již stejně krásná.

Sókr. Tedy jak? Nebylo by lépe nechati ji už být a netrápit ji užíváním nejpřesnější zkoušky a usvědčováním?

Prót. To je plané mluvení, Sókrate.

b *Sókr.* Proto, že jsem řekl nemožnost, trápit slast?

Prót. Nejen to, nýbrž i protože nevíš, že žádný z nás tě dříve nepustí, dokud nepřivedeš ke konci rozpravu o těchto otázkách.

Sókr. Ó hrůza, Prótarchu, jak veliký kus řeči to zbývá a skoro ani není teď tak příliš snadná! A vskutku se zdá, že jest potřeba jiné pomoci a že ten, kdo kráčí dobýt druhé ceny pro rozum, musí mít jakoby jiné střely, než byly dosavadní řeči; jsou však snad některé také tytéž. Je toho třeba, pravda?

Prót. Jak by ne?

c *Sókr.* Pokusme se tedy učiniti počátek tohoto výkladu, ale s velkou opatrností.

Prót. Jaký to počátek myslíš?

Sókr. Všechny věci, které jsou ve veškeru, rozdělme nyní dvojmo nebo raději, chceš-li, trojmo.

Prót. Řekl bys, podle kterého dělidla?

Sókr. Vezměme některé z myšlenek před chvílí pronesených.

Prót. Které?

Sókr. Řekli jsme, tuším, že bůh ukázal mezi jsoucný jednak neomezeno, jednak omezení.¹⁵

Prót. Ovšemže ano.

d *Sókr.* To tedy pokládejme za dva z druhů, za třetí pak jedno něco, které je z těchto obou směřováno. Ale já jsem, jak se podobá, velmi směšný člověk, že chci všechno rozkládati na druhy a zase sčítati.

Prót. Jak to myslíš, příteli?

Sókr. Ukazuje se mi potřeba zase ještě čtvrtého rodu.

Prót. Rci, kterého.

Sókr. Podívej se na příčinu, proč se tyto rody vespolek mísí, a přidej mi k oněm třem ještě tento čtvrtý.

Prót. Zdaž pak nebudeš k tomu potřebovat ještě pátý rod, mající význam pro rozlučování něčeho?

Sókr. Snad; ale myslím, že aspoň ne hned nyní; bude-li však potřeby, snad mi odpustíš, když budu hledat i pátý.

Prót. Zajisté.

Sókr. Nejprve tedy odlučme z oněch čtyř rodů tři a spatříce, že dva z nich jsou jeden i druhý rozštěpen a rozložen na mnoho druhů, pokoušejme se spojití zase jeden i druhý v jeden celek a porozuměti, v čem asi záleží jednota i mnohost prvního i druhého.

Prót. Kdybys mi o tom promluvil ještě jasněji, snad bych tě mohl sledovati.

Sókr. Pravím tedy, že ty dva rody, které si představuji, jsou právě ty před chvílí jmenované, jednak neomezeno, jednak to, co má omezení; že pak neomezeno jest jakýmsi způsobem mnohé, pokusím se pověděti. Co má omezení, nechť na nás zatím čeká.

Prót. Ano.

Sókr. Tedy uvaž. Jest sice věru obúžné a sporné, co tě vybízím pozorovat, ale přece pozoruj. Hleď nejprve na teplejší a studenější, zda-li by sis tu dovedl představití nějaké omezení, či zda-li by stupně „více“ a „méně“, bytující v samých těch druzích, nepřipustily, dokud v nich bytují, aby tu vznikalo konečné dovršení; neboť kdyby tu vznikl konec, je konec i s nimi.¹⁶

Prót. Máš zcela pravdu.

Sókr. Je tedy, že ano, v teplejším a studenějším stále obsaženo „více“ a „méně“.

Prót. Ba věru.

Sókr. Stále tedy, jak nám ukazuje úvaha, tyto dvě věci nemají dovršení; a poněvadž jsou nedovršené, stávají se tím přece docela neomezenými.

Prót. Tuze dobře, Sókrate.

Sókr. Dobře jsi, milý Prótarchu, odpověděl a připamatoval
 c jsi, že i toto „tuze“, které jsi nyní pronesl, i „nehrubě“ mají
 tentýž význam jako „více“ a „méně“; kdekoli totiž jsou oba ty
 pojmy obsaženy, nedovolují, aby něco bylo určitá kolikost,
 nýbrž vkládajíce vždy do jednotlivých dějů něco silnějšího,
 než jest slabší stupeň, a naopak, způsobují „více“ a „méně“,
 kdežto určitou kolikost odstraňují. Neboť jak bylo právě nyní
 řečeno, kdyby neodstranily určitou kolikost, nýbrž dovolily,
 aby tam, kde sedí pojmy „více“ a „méně“, „tuze“ a „nehrubě“,
 d vznikla kolikost a míra, mizí ony samy ze svého vlastního
 sídla, v němž bytovaly. Neboť již by nebylo „teplejší“ ani „stu-
 denější“, kdyby to nabylo určité kolikosti; neboť stavy „teplej-
 ší“ a právě tak „studenější“ stále postupují a netrvají v klidu,
 ale určitá kolikost stanula a zastavila se ve svém postupu.
 Podle této úvahy tedy „teplejší“ a zároveň i jeho opak by byly
 věc neomezená.

Prót. Aspoň se tak ukazuje, Sókrate; ale, jak jsi právě řekl,
 není to snadno sledovat. Ale bude-li to opět a opět vyloženo,
 e snad by zjednało uspokojivý souhlas mezi tazatelem a táza-
 ným.

Sókr. Dobře máš a zkusme tak dělat. Nyní však viz, zdali
 toto přijmeme za známku neomezenosti, abychom nemusili
 všechno rozvláčně probíratí.

Prót. Jakou to myslíš?

Sókr. Všechno, cokoli se nám ukáže, že se děje větší a menší
 25 měrou a že jest schopno stupně „tuze“ a „nehrubě“ i „příliš“
 a všech podobných, všechno to třeba klásti do rodu neomezena
 jako do jednoho, a to podle zásady, kterou jsme vyslovili
 svrchu – jestliže se pamatuješ –, že máme všechno, cokoli jest
 rozptýleno a rozštípeno, podle možnosti sebrat a označovat to
 jako jakousi jednotu.

Prót. Pamatuji se.

Sókr. Tedy zajisté, pokud jde o věci, které těchto znaků

nepřijímají. nýbrž přijímají všechny znaky opačné, předně stejno a stejnost, dále po stejnu dvojnásobno i všechny jiné poměry čísla k číslu a míry k míře, dobře bychom asi činili, kdybychom to všechno započítávali do omezení. Či jak ty myslíš? b

Prót. Velmi dobře, Sókratce.

Sókr. Dobrá; ale co se týče toho třetího, co jest z tohoto dvojího smíšeno, kterou ideu tomu přičteme?

Prót. Ty to povíš i mně, jak myslím.

Sókr. Bůh to poví, ač jestliže některý z bohů vyslyší mé modlitby.

Prót. Tedy se modli a zkoumej.

Sókr. Již zkoumám; a zdá se mi, Prótarchu, že právě v tu chvíli některý z nich se nám stal přítelem.

Prót. Jak to myslíš a jaký máš pro to důkaz? c

Sókr. Řeknu to, toť jisto; ty pak mě sleduj při mém výkladu.

Prót. Jen mluv.

Sókr. Právě teď jsme, tuším, nazývali cosi teplejším a studenějším, pravda?

Prót. Ano.

Sókr. Přidej k tomu ještě sušší a vlhčí, četnější a méně četné, rychlejší a pomalejší, větší a menší i všechno to, co jsme v předcházejícím výkladu stavěli v jednotu rodu připouštějícího „více“ a „méně“.

Prót. Myslíš rod neomezena? d

Sókr. Ano. Potom do něho zase přiměšuj rod omezení.

Prót. Jaký?

Sókr. Ten, který jsme prve měli sestavit zrovna tak, jako jsme sestavili v jednotu rod neomezena, ale neudělali jsme to. Ale snad učiníš totéž ještě i nyní, jestliže se při sestavování těchto dvou rodů zjevně ukáže i onen rod.

Prót. Jaký to myslíš a jak?

Sókr. Rod stejna a dvojnásobna a vůbec takový, který končí stav nesvornosti protivných věcí, který do nich vloží číslo a tím je dělá souměrnými a souladnými. e

Prót. Rozumím; podle mého zdání totiž myslíš, když to míšíš, že ve všech těch jednotlivých případech nastávají jakési pochody vznikání.

Sókr. Tvé zdání jest správné.

Prót. Tedy mluv.

Sókr. Zdalipak v nemocech nezpůsobí správné společenství těchto rodů zdraví?

26 *Prót.* Dozajista.

Sókr. A při výšce a hloubce a rychlosti a pomalosti, věcech to neomezených, je tomu jistě právě tak: to společenství způsobí omezení a zároveň dokonale založí veškeré umění músické, že ano?

Prót. Zcela správně.

Sókr. A vnikne-li ono společenství do stavů zimy a horka, odejme přílišnost a neomezenost a způsobí míru a spolu souměr.

Prót. Zajisté.

b *Sókr.* Zdalipak nám z těchto činitelů nevznikla roční počasí i všechny ostatní krásné věci, ze smíšení věcí neomezených a těch, které mají omezení?

Prót. Jak by ne?

Sókr. Přitom nemluvím o nesčíslných věcech jiných, jako o kráse a síle spojené se zdravím a na druhé straně o přemnohých a překrásných stavech v duších. Neboť bohyně toho společenství, milovaný Filébe, spatřivši nezřízenost a všelikou špatnost všech věcí, že v nich není žádného omezení ani ve slastech ani v nasycování, stanovila zákon a řád,¹⁷ mající v sobě omezení; a o té ty pravíš, že přinesla útrapu, já však naopak, c že spásu. A jak tobě, Prótarchu, se zdá?

Prót. Mluvíš mi z duše, Sókrate.

Sókr. Tedy jsem promluvil o těchto třech věcech, jestliže rozumíš.

Prót. Ano, myslím, že tomu rozumím; jedno jest podle tvých slov, jak se mi zdá, neomezeno, to druhé jedno je omezení ve

věcech, které jsou; ale co se týče třetího, nechápu dobře, co chceš říci.

Sókr. Zarazila tě, můj milý, ta čtená rodina třetího; avšak i neomezeno ukázalo mnoho rodů, ale přece, když byly opatřeny značkou rodu „více“ a jeho opakem, ukázaly se jedno. d

Prót. Pravda.

Sókr. Ale omezení neobsahovalo v sobě množství a nemusili jsme se trápit, že by nebylo přirozeností jedno.

Prót. Jak také?

Sókr. Nijak. Než věž, že myslím třetí rod, za jedno pokládaje všechno, co se rodí z těchto činitelů, totiž vznikání ke jsoucnosti z měř vytvořených s pomocí omezení.

Prót. Rozuměl jsem.

Sókr. Ale kromě těch tří rodů musíme, jak jsme tehdy pravidli, uvážiti ještě čtvrtý; úvaha o tom může být společná. Viz tedy, zdali se ti zdá nutné, že všechno, co se stává, stává se pro nějakou příčinu.¹⁸ e

Prót. Ovšemže; jakpak by se mohlo stávat bez tohoto činitele?

Sókr. Podstata toho tvořícího jsoucna zajisté se neliší ničím, leda jménem od příčiny, a správně se může o tvořícím činiteli a o příčině mluvit jako o jednom?

Prót. Správně.

Sókr. A na druhé straně právě tak nalezneme, že to, co je tvořeno, a to, co je ve stavu vznikání, ničím se neliší, právě jako to předtím, leda jménem. Či snad ne? 27

Prót. Tak jest.

Sókr. Tak tedy to, co tvoří, přirozeně jde napřed, co však je tvořeno, vznikajíc následuje.

Prót. Ovšemže.

Sókr. Jiná tedy věc, a ne tatáž, jest příčina a to, co příčině slouží za účelem vzniku.

Prót. Zajisté.

Sókr. Nuže, není-li pravda, že věci, které vznikají, a ty, z kterých všecko vzniká, nám poskytly ty tři rody?

Prót. Ba věru.

- b *Sókr.* To pak, co všechny tyto věci vyrábí, příčinu, pokládáme za čtvrtý, uznávající, že se dostatečně ukázala jeho různost od oněch?

Prót. Ano, je to různé.

Sókr. Nuže, když jsou ty čtyři věci určeny, je dobře po řadě si je vypočítati, abychom si jednu každou zapamatovali.

Prót. Zajisté.

- Sókr.* Tedy za prvé uvádím neomezeno, za druhé omezení, dále za třetí jsoucnost z těchto smíšenou a vzniklou; a jmenujili na čtvrtém místě příčinu toho smíšení a vzniku, snad bych
c nič nechyboval?

Prót. A jak také?

Sókr. Nuže, jaká úvaha nám nastává dále a co jsme vlastně chtěli, až jsme se dostali k tomuto? Bylo to bezpochyby tohle: hledali jsme, zdali druhá cena náleží slasti, či rozumovosti. Nebylo tomu tak?

Prót. Ano, tak.

Sókr. Snad tedy nyní, když jsme toto tak rozebrali, lépe bychom nadobro rozhodli také o prvním a druhém, o kterýchž věcech jsme se na počátku dostali do sporu?

Prót. Snad.

- d *Sókr.* Nuže tedy: vítězství jsme, tuším, přisoudili životu smíšenému ze slasti a rozumovosti. Bylo tomu tak?

Prót. Bylo.

Sókr. Co se týče tohoto života, zajisté asi vidíme, jaký jest a z kterého rodu?

Prót. Jak by ne?

Sókr. I prohlásíme jej, myslím, za část toho třetího rodu; neboť ten není směs jen jistých dvou věcí, nýbrž všech neomezených spoutaných omezením, takže by se tento vítězný život právem pokládal za jeho část.

Prót. Jistě plným právem.

- e *Sókr.* Dobrá; a co ten tvůj život, Filébe, slastný a nesmíšc-

ný? Do kterého z řečených rodů bychom jej právem počítali? Ale nežli projevíš své mínění, odpověz mi na tuto otázku.

Fil. Jen mluv.

Sókr. Slast a strážení mají omezení, či náleží mezi ty věci, které připouštějí „více“ a „méně“?

Fil. Ano, mezi ty, které připouštějí „více“; vždyť by slast nebyla plně dobro, kdyby svou podstatou nebyla něco neomezeného jak množstvím, tak stupněm.

Sókr. Ale ani strážení, Filébe, by nebyla plně zlo; proto musíme pomýšleti na něco jiného než na pojem neomezena, že dodává slastem jakési částky dobra. Avšak budiž, tyto dvě věci náleží podle tebe do rodu věcí neomezených; ale do kterého z řečených rodů bychom teď položili, Prótarchu a Filébe, myšlení a vědění a rozum, abychom se neprohřešili? Vždyť nemalé, zdá se mi, nám hrozí nebezpečství, zda si budeme počínat v nynější otázce správně, či ne.

Fil. Příliš vynášíš, Sókrate, toho svého boha!

Sókr. Také ty, příteli, tu svou bohyni;¹⁹ ale přesto musíme dáti odpověď.

Prót. Pravdu dí Sókratés, Filébe, a je třeba ho poslechnouti.

Fil. Což sis nevybral, Prótarchu, úkol, mluvit za mne?

Prót. Ovšemže; nyní však jsem skoro v úzkých a prosím tě, Sókrate, aby ses stal sám naším tlumočnickem, abychom se ti snad nedopouštěli nějaké chyby vůči tomu tvému zápasníku a neřekli něco nepřístojného.

Sókr. Udělám ti to, Prótarchu; vždyť neukládáš ani nic těžkého. Než vskutku jsem tě svým žertovným vyvyšováním, jak pravil Filébos, poplašil, když jsem se otázel, do kterého rodu náleží rozum a vědění?

Prót. Doceľa jistě, Sókrate.

Sókr. Ale vždyť to je nasnadě; neboť všichni moudří souhlasí, vskutku sebe vyvyšující, že rozum jest nám králem nebe i země. A snad mají pravdu. Chceš-li však, udělejme si delší úvahu o tom rodě.

d *Prót.* Mluv, jak chceš, a kvůli nám, Sókrate, nic nedbej délky; buď jist, že se nám nezprotivíš.

Sókr. Děkuji ti. Počněme tedy asi touto otázkou.

Prót. Jakou?

Sókr. Máme říci, Prótarchu, že všechny věci i tento takzvaný vesmír spravuje nějaká nerozumná a slepá síla a náhoda, či naopak, jako říkali naši předkové, že jej pořádá a řídí rozum a jakési podivuhodné myšlení?

e *Prót.* Jaká to otázka, podivný Sókrate! Vždyť co teď pravíš, nezdá se mi ani zbožným. Ale říkají, že rozum to všechno řídí, to je hodno dívání na svět a slunce i měsíc a hvězdy i na veškerou vesmírnou soustavu a nijak jinak bych já nikdy o těch věcech nemluvil ani nemyslil.

29 *Sókr.* Chceš tedy, abychom se i my přidali k souhlasnému úsudku předků, že tomu tak jest, a abychom nemyslili, že máme jen bez nebezpečnosti opakovat cizí mínění, nýbrž abychom se spolu s nimi vydávali v nebezpečnosti a brali podíl z hany, kdykoli znalý muž tvrdí,²⁰ že ten svět nejde takto, nýbrž bez řádu?

Prót. Jakkak bych nechtěl?

Sókr. Nuže tedy, dívej se na myšlenku, která na nás nyní jde, týkající se těch věcí.

Prót. Jen mluv.

Sókr. Co se týče přirozenosti těl všech živoků, vidíme, tuším, v jejich složení obsažen oheň i vodu i vzduch, a jako b

bouří postižení, i zemi.

Prót. Ba věru; opravdu námi zmítá bouře nesnází v nynějších úvahách.

Sókr. Nuže tedy, o každém z živlů, které v nás jsou, poslyš toto.

Prót. Co?

Sókr. Že každý z nich je v nás jen malý a chatrný a docela ne ryzí a nemá síly, která by slušela jeho přirozenosti. Poslyš, co ti řeknu o jednom, a totéž si myslí o všech. Tak například oheň jest jistě v nás a jest i ve veškeru.

Prót. Zajisté.

Sókr. Jistě pak ten, který je v nás, jest jen malý a slabý i chatrný, ale ve veškeru jest podivuhodný jak množstvím, tak krásou i vši silou, jež ohni přísluší. c

Prót. Velmi správné, co pravíš.

Sókr. A dále; živí se a rodí a je ovládán oheň veškera od ohně v nás, či naopak i můj oheň i tvůj i ostatních živoků má toto všechno od onoho?

Prót. Tato tvá otázka nezasluhuje ani odpovědi.

Sókr. Správně; a totéž, myslím, řekneš o zemi, jak o té, která je obsažena zde v živocích, tak o zemi ve veškeru i o všech ostatních živlech, na které jsem se před krátkou chvílí tázał. Taková je tvá odpověď? d

Prót. Kdyby někdo odpověděl jinak, zdálo by se, že má zdravý rozum?

Sókr. Jistě ani dost málo; ale pojď se mnou dále. Zdali jsme nepojmenovali všechno to, co bylo prve uvedeno, když jsme uviděli, že se to skládá v jednotu, tělem?

Prót. Zajisté.

Sókr. A totéž uznej i o tom, čemu říkáme kosmos, vesmír; neboť právě tímž způsobem je to asi tělo, když je to složeno z týchž látek. e

Prót. Zcela správně.

Sókr. Zdalipak tedy je naše tělo zcela živeno z tohoto těla vesmírného a od něho dostalo i má všechno, co jsme právě nyní o tom řekli, či naopak toto z našeho těla?

Prót. To je druhá věc, Sókrate, která nestojí za otázku.

Sókr. A což tohle za ni stojí? Či jak odpovíš? 30

Prót. Jen mluv, co.

Sókr. Neřekneme, že naše tělo má duši?

Prót. Je zřejmé, že řekneme.

Sókr. Odkud, milý Prótarchu, by ji bylo vzalo, kdyby tělo světa nebylo oduševnělé majíc tytéž složky jako toto tělo, a ještě ve všem všudy krásnější?

Prót. Je zřejmé, že odnikud odjinud, Sókrate.

Sókr. Z oněch čtyř rodů, Prótarchu, omezení, neomezena, smíšeného a rodu příčiny, jenž jest jako čtvrtý ve všech věcech
b obsažen, tento čtvrtý rod dává našim tělům duši, zavádí jejich cvičení, a když tělo přijde k úrazu, pořádá léčení a i v jiných případech jinak působí a napravuje, pročez bývá nazýván veškerou a všelikou moudrostí: když pak jsou tytéž rody obsaženy v celém světě, a to po velkých částech a k tomu ještě krásné a ryzí, zajisté si nemůžeme mysliti, že by ona příčina zde nebyla sestrojila přirozenost jsoucen nejkrásnějších a nejvzácnějších.

c *Prót.* To by nikterak nemělo smysl.

Sókr. Není-li toto pravda, následující oné úvahy lépe bychom řekli, že jest, jak jsme několikrát pověděli, ve veškeru jak hojně neomezena, tak i dostatečné omezení a k tomu zvláštní, nikoli chatrná příčina, pořádající a skládající roky, roční doby i měsíce, jíž by se vším právem mohlo říkati moudrost a rozum.

Prót. Jistě vším právem.

Sókr. Avšak moudrost a rozum by asi nikdy nemohly býti bez duše.²¹

Prót. Věru ne.

d *Sókr.* Tedy řekneš, že v přirozenosti Diově je z moci příčiny obsažena královská duše a královský rozum, v jiných pak bozích jiné krásné věci, nazývané podle toho, jak je každému z nich milé.²²

Prót. Ovšem.

Sókr. Nemysli pak si, Prótarchu, že jsme pronesli tuto myšlenku jen tak; ne, nýbrž přichází na pomoc těm, kteří již dávno ukázali, že vším stále vládne rozum.

Prót. Tak jest.

e *Sókr.* A dała na mou otázku odpověď, že rozum je příbuzný²³ toho, co bylo mezi těmi čtyřmi rody uvedeno jako příčina všeho. Teď přece již chápeš naši odpověď.

Prót. Chápu, a to zcela dostatečně, ačkoli jsi ji dal, ani jsem o tom nevěděl.

Sókr. Hra, Prótarchu, bývá druhdy oddechem ve vážné práci.

Prót. Máš dobře.

Sókr. Nyní jsme tedy, příteli, ukázali asi náležitě, do kterého 31
rodu náleží rozum i jakou má moc.

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. Právě tak se už dávno objevil také rod, do kterého ná-
leží slast.

Prót. Ba věru.

Sókr. Pamatujme o obojím i to, že rozum jest, jak jsme vidě-
li, příbuzný s příčinou a náleží přímo do tohoto rodu, kdežto
slast sama je neomezená a náleží do toho rodu, který sám
v sobě a od sebe nemá a nikdy nebude mít ani začátek, ani
prostředek, ani konec.

Prót. Budeme si to pamatovati; jak by ne? b

Sókr. Dále se musíme podívat, v čem jest jedno i druhé
z nich a kterým stavem jest způsobován pokaždé jejich
vznik.²⁴ Nejprve slast; jako jsme napřed provedli zkoušku její-
ho rodu, tak i v tomto buď první. Ale slast bychom nikdy ne-
mohli náležitě vyzkoušet odloučenu od strážně.

Prót. Nuže, je-li třeba jíti touto cestou, dejme se tudy.

Sókr. Tedy zдалipak se díváš na jejich vznik právě tak jako já?

Prót. Jak? c

Sókr. Jeví se mi, že strážně i slast podle své přirozenosti
vznikají spolu v smíšeném rodě.

Prót. Upamatuj nás, milý Sókrate, který z rodů dříve jmeno-
vaných rozumíš názvem „smíšený“.

Sókr. Stane se to podle možnosti, vzácný příteli.

Prót. Děkuji.

Sókr. Smíšeným tedy rozumějme, co jsme mezi těmi čtyřmi
rody uváděli na třetím místě.

Prót. Co jsi uváděl po neomezenu a omezení, k čemu jsi po-
čítal i zdraví a tuším i harmonii?

- d *Sókr.* Zcela správně. Ale nyní dávej co nejlépe pozor.
Prót. Jen mluv.
Sókr. Nuže, tvrdím, že když se nám harmonie v živocích ruší,²⁵ že tehdy současně nastává rušení přirozené podstaty a vznik bolestí.
Prót. To je zcela podobno pravdě.
Sókr. A když se zase naopak harmonie napravuje a vrací se do své vlastní přirozenosti, jest říci, že vzniká slast, máme-li málo slovy co nejrychleji promluvit o největších věcech.
- e *Prót.* Myslím, že mluvíš správně, Sókrate, ale pokusme se pověděti totéž ještě zřetelněji.
Sókr. Nejsnazší jest jistě souditi o věcech obecných a zcela přístupných?
Prót. Které to jsou?
Sókr. Hlad je patrně rušení řádného stavu a strážeň?
Prót. Ano.
Sókr. A jídlo, jímž zase vzniká naplňování, slast?
Prót. Ano.
Sókr. A dále žízeň je zkáza a strážeň, kdežto účinek tekutiny
- 32 znova naplňující, co bylo vyschlo, slast; a dále nepřirozené rozlučování a rozrušování, totiž stavy nemírné teploty, je strážeň, kdežto naopak osvěžení a ochlazení v souhlase s přirozeností slast.
Prót. Dozajista.
Sókr. A nepřirozené ztuhnutí vlhkosti v živoku, způsobené chladem, je strážeň; ale když se jeho látky zase vracejí v bývalý stav a rozpouštějí, je ta cesta, shodná s přirozeností, slast. A abychom to shrnuli, viz, je-li podle tvého soudu správná myšlenka o tom druhu jsoucna, jehož podstata je složena z neomezena a omezení a který má duši – mluvil jsem o něm svrchu –, že kdykoliv ten je zkažen, zkáza je strážeň, kdežto cesta k vlastní jsoucnosti, ten návrat zase zpět, že jest u všech tvorů slast.
Prót. Budiž; zdá se mi, že to je aspoň jakýsi obecný obrys.

Sókr. Můžeme tedy pokládati toto v těchto obojích stavech za jeden druh strážně i slasti?

Prót. Pokládejme.

Sókr. Viz dále očekávání těchto stavů v duši samé a pokládej nadějný pocit před věcmi libými za slastný a nebojácný, c kdežto pocit před věcmi traplivými za pocit strachu a tísně.

Prót. Věru toto jest jiný druh slasti a strážně, vznikající očekáváním v duši samé různě od těla.

Sókr. Správně jsi poznamenal. V těchto pak stavech strážně a slasti, jež se vyskytují jeden i druhý, jak se zdá, čistý a nemišřený, ukáže se podle mého mínění snad jasně, jak tomu je se slastí, zdali je celý tento rod vítaný, či jest přičísti tuto d vlastnost některému jinému ze svrchu řečených rodů, o slasti však a strážni že jest souditi právě tak jako o teplém a studeném a o všech takových jevech, že druhdy jsou vítané, jindy však nevítané, poněvadž to nejsou dobra, ale některé z nich někdy do sebe přijímají tu a tam přirozenou povahu dober.

Prót. Zcela správně pravíš, že asi touto cestou se musí dát zkoumání nynější otázky.

Sókr. Především tedy se podívejme na toto: jestliže je tomu vskutku tak, jak soudíme, že při porušování těch stavů vzniká c bolest, při obnovování však slast, uvažme o stavech, které nejsou spojeny ani s porušováním, ani s obnovováním, jak je asi při nich živým tvorům, kdykoli se takto mají. Pozorně uvažuj a řekni: není-li naprosto nutný soud, že tehdy žádný živok necítí nejmenší strážně ani slasti?

Prót. Toť nutné.

Sókr. Takovýto stav naší mysli jest tedy jistě něco třetího vedle stavu radosti a vedle stavu strážně? 33

Prót. Zajisté.

Sókr. Nuže tedy, snaž se podržeti jej v paměti. Neboť k rozhodnutí o stavu slasti nemá pro nás malou váhu, máme-li tento stav na paměti, či ne. Chceš-li, učiňme o něm krátkou úvahu.

Prót. Mluv, co a jak.

Sókr. Tomu, kdo si zvolil rozumový život, jistě nic nebrání, aby žil tímto způsobem.

b *Prót.* Myslíš život prostý radosti a strážně?

Sókr. Vždyť bylo řečeno na jednom místě tenkrát při srovnávání způsobů života, že kdo si zvolil život rozumu a přemýšlení, ani v nejmenším nepotřebuje radosti.

Prót. Ano, bylo tak řečeno.

Sókr. Tedy takový by byl úděl onoho člověka; a snad není nic nevhodného soudit, že ze všech způsobů života jest tento v největší míře božský.

Prót. Jistě není podobno pravdě, že by se bohové buď radovali nebo naopak.

Sókr. Ovšemže není podobno pravdě; aspoň by jim jedno ani druhé neslušelo. Než o tom uvážíme ještě později, bude-li to v zájmu naší otázky, a přičteme to rozumu pro druhou cenu, c nebudeme-li moci přičísti pro první.

Prót. Zcela správně mluvíš.

Sókr. Dále pak druh slastí, ježž jsme přičkli duši samé, zakládá se zcela na paměti.

Prót. Jak to?

Sókr. Podobá se, že musíme počítí otázkou, co asi je paměť, a jak se dále zdá, ještě dříve před pamětí, co je vnímání, má-li se nám náležitým způsobem vyjasnit to, co s tím souvisí.

d *Prót.* Jak to myslíš?

Sókr. Předpokládej, že z dojmů, které kdy naše tělo zakouší, jedny hasnou hned v těle, dříve než dojdou k duši, a nechají ji bez dojmu, kdežto druhé procházejí obojím a v jednom i druhém způsobují jakési chvění, jednak zvláštní v tomto i v onom, jednak společné.

Prót. Budiž.

Sókr. A snad budeme mít pravdu, řekneme-li, že ty dojmy, které neprocházejí obojím, zůstávají naší duši skryty, kdežto ty, které procházejí obojím, nezůstávají skryty.

Prót. Jak by ne?

c

Sókr. Ale slovo „zůstávají skryty“²⁶ nevykládej si tak, jako bych pravil, že zde někde je vznik zapomínání; zapomínání je totiž odchod paměti, ale ta v našem případě ještě nevznikla. U toho pak, co ani není, ani ještě nevzniklo, bylo by nemístné říkati, že u toho nastává nějaká ztráta, že ano?

Prót. Zajisté.

Sókr. Zaměň tedy jenom názvy.

Prót. Jak?

Sókr. Místo slov, že „zůstane duši skryto“, kdykoli tato není zasahována záchvěvy těla, čemu nyní říkáš „zapomínání“, nazvi to nevnímáním.

34

Prót. Rozumím.

Sókr. Ale jestliže jsou tělo i duše společně dotčeny jedním dojmem a společně se dostávají do pohybu, ne nevhodně bys nazýval zase tento pohyb vnímáním.

Prót. Máš zcela pravdu.

Sókr. Tedy již rozumíme, čemu chceme říkat vnímání?

Prót. Zajisté.

Sókr. Kdo by tedy paměť mínil uchovávání vjemu, ten by se podle mého zdání vyjadřoval správně.

Prót. Ano, správně.

b

Sókr. Ale nerozeznáváme od paměti vzpomínání?

Prót. Snad.

Sókr. A ne snad takto?

Prót. Jak?

Sókr. Kdykoli duše bez účasti těla sama v sobě co nejdokonalěji znova pojímá to, co přijímala kdysi společně s tělem, tehdy patrně mluvíme o vzpomínání, že ano?

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. A dále i kdykoli ztratí paměť buď na vjem nebo také na poznatek a znova si ji zase sama v sobě obnoví, i tomuto všemu říkáme patrně vzpomínání.

c

Prót. Správně mluvíš.

Sókr. Účel pak celého tohoto výkladu jest toto.

Prót. Co?

Sókr. Abychom někde co nejlépe a nejzřetelněji postihli slast duše bez účasti těla a spolu žádost; neboť tímto se, jak se podobá, obojí jaksi objasňuje.

Prót. Nuže tedy, Sókrate, již pokračujme ve své úvaze.

Sókr. Při svém zkoumání musíme, jak se podobá, mnoho
d vykládat o vzniku slasti a o všelike její podobě. Tak ještě dříve, zdá se, jest nám nyní vystihnouti, co asi je žádost a kde vzniká.

Prót. Nuže zkoumejme, vždyť tím nic neztratíme.

Sókr. Ztratíme při tom, Prótarchu: až nalezneme, co nyní hledáme, ztratíme své rozpaký o této otázce.

Prót. Správně jsi mě odbyl; ale pokusme se pokračovati.

Sókr. Neřekli jsme prve, že hlad, žízeň a mnoho jiných takových stavů jsou jakési žádosti?

e *Prót.* Dozajista.

Sókr. Co asi jsme v nich uviděli totožného, že tyto stavy, tak velice se vespolek různící, nazýváme jedním jménem?

Prót. Při Diovi, to asi není snadno říci, Sókrate, ale přece to musí býti pověděno.

Sókr. Začněme tedy znova odtamtud, od těchž příkladů.

Prót. Odkud to?

Sókr. Mínilme patrně něco slovem „žízniti“?

Prót. Jak by ne?

Sókr. Znamená to „býti prázden“?

Prót. Zajisté.

Sókr. Jest tedy žízeň žádost?

Prót. Ano, žádost nápoje.

35 *Sókr.* Nápoje, či naplnění nápojem?

Prót. Myslím, že naplnění.

Sókr. Tedy kdo z nás je prázden, cítí, jak se podobá, žádost po opačném stavu, než v jakém právě jest, neboť jsa prázden touží, aby byl naplňován.

Prót. Zcela zřejmě.

Sókr. A což ten, kdo je poprvé prázden, může ten nějakým způsobem, buď počítkem anebo pamětí, sahati po naplnění, po tom stavu, v kterém ani v přítomné době není, ani v dřívějším čase nikdy nebyl?

Prót. Jak by mohl?

Sókr. Ale přece kdo žádá, žádá něco, že ano?

b

Prót. Jak by ne?

Sókr. Tedy nežádá toho stavu, v kterém právě jest. Neboť žízní a to je prázdnota, on však si žádá naplnění.

Prót. Ano.

Sókr. Tedy jest asi v žíznícím něco, co sahá po naplnění.

Prót. Toť nutno.

Sókr. Ale tělo to nemůže býti, vždyť jest patrně prázdné.

Prót. Ano.

Sókr. Zbývá tedy, že po naplnění sahá duše, zřejmě pamětí; neboť čím ještě jiným by mohla po tom sáhnouti?

c

Prót. Asi ničím.

Sókr. Nuže, chápeme, co nám vyšlo z těchto úvah?

Prót. Co?

Sókr. Tato úvaha popírá, že by vznikala žádost těla.

Prót. Jak to?

Sókr. Protože ukazuje, že u každého živého tvora je snaha pokaždé protivná jeho tělesným stavům.

Prót. Ba věru.

Sókr. Pud pak ženoucí k opačnému cíli, nežli jsou tělesné stavy, projevuje patrně, že je paměť na stavy proti těm stavům opačné.

Prót. Ovšemže.

Sókr. Když tedy úvaha ukázala, že paměť přivádí k předmětům žádosti, objevila, že všechen ten pud i žádost i vládnoucí činitele každého živého tvora náleží duši.

d

Prót. Zcela správně.

Sókr. Že by tedy naše tělo žíznilo nebo lačnělo nebo pociťovalo něco podobného, to úvaha docela nepřipouští.

Prót. Zcela pravda.

Sókr. Uvažme o týchž věcech ještě i toto. Zdá se mi, jako by nám v nich samých chtěla úvaha ukázat jakýsi druh života.

e *Prót.* V kterých to a o jakém to životě mluvíš?

Sókr. V naplňování a vyprazdňování i všem, cokoli se dotýká udržování i zkázy živých tvorů, jakož i toho, zdali někdo z nás, dostáváje se do některého z těchto obou stavů cítí bolest, a jindy zase při změnách se raduje.

Prót. Tak jest.

Sókr. Cožpak když se ocitá ve středu mezi těmito stavy?

Prót. Jak to ve středu?

Sókr. Tak, že z přítomného stavu cítí bolest, ale pamatuje se na libé dojmy, jejichž příchodem by přestal cítit bolest, aniž jest však ještě jimi naplňován. Co je to tehdy? Řekneme, či neřekneme, že ten člověk jest uprostřed mezi dvěma stavy?

36

Prót. Věru, řekneme.

Sókr. Řekneme, že úplně cítí bolest, nebo radost?

Prót. Nikoli, při Diovi, nýbrž že se trápí jakousi dvojí strážní, tělesně pro ten přítomný stav, duševně pak jakousi touhou očekávání.

Sókr. Jak jsi to myslil, Prótarchu, s tou dvojitostí strážně? Což nebývá tomu tak, že někdo z nás, když je prázden, jednou stojí ve zřejmé naději, že bude naplněn, jindy však naopak je ve stavu beznadějném?

b

Prót. Ba ovšem.

Sókr. Nezdá se ti tedy, že když doufá v naplnění, cítí tou vzpomínkou radost, ale zároveň že má bolest, protože je prázden?

Prót. Nutně.

Sókr. Tehdy tedy člověk i ostatní živí tvorové současně cítí strážně i radují se.

Prót. Zdá se.

Sókr. A co když je prázden a nemá naděje, že by dosáhl naplnění? Zdaž by tehdy nevznikal ten dvojitý stav strážní,

o němž jsi právě při prvním pohledu pronesl mínění, že je na-
prsto dvojitý? c

Prót. Zcela správně, Sókrate.

Sókr. Tohoto pak zkoumání těchto stavů uijíme k tomuhle.

Prót. K čemu?

Sókr. K rozřešení otázky, zda prohlásíme tyto strážně a slas-
ti za pravdivé, či za nepravdivé,²⁷ či jedny za pravdivé, jiné za
nepravdivé.

Prót. Jak by mohly, Sókrate, být slasti nebo strážně ne-
pravdivé?

Sókr. A jak by byly, Prótarchu, strachy buď pravdivé, nebo
nepravdivé nebo očekávání pravdivá, nebo nepravdivá nebo
mínění pravdivá, nebo nepravdivá?

Prót. Co se týče mínění, to bych snad připustil, ale to ostatní d
ne.

Sókr. Jak pravíš? Skoro se zdá, že vzbuzujeme nějakou niko-
li malou úvahu.

Prót. Máš pravdu.

Sókr. Ale jen aby byla vhodná k předcházejícímu, chlapče –
jak ti říká Filébos²⁸ – k tomu jest přihlížeti.

Prót. Snad je to takové.

Sókr. Proto musíme dáti výhost všem rozvlácnostem nebo
také všem řečem, které by se k věci dobře nehodily.

Prót. Správně.

Sókr. Řekni mi tedy – úžas mě stále a stále jímá nad těmi c
těžkými otázkami, které jsme si právě teď předložili –, jak si to
myslíš: nejsou jednak nepravdivé, jednak pravdivé slasti?

Prót. Jak by také byly?

Sókr. Podle tebe tedy ani ve snu ani najeově, ani ve stavech
šilenosti a v poruchách mysli se nestává, že by se někdy něko-
mu zdálo, že má radost, zatímco by radosti neměl, ani zase že
cítí strážně, zatímco by ji necítil.

Prót. Všichni pokládáme za jisté, Sókrate, že se všechny ty
věci takto mají.

Sókr. A správně? Či je třeba zkoumat, zdali se tak soudí správně, čili nic?

37 *Prót.* Jest třeba zkoumat, jak bych aspoň já myslil.

Sókr. Vymezte tedy ještě zřetelněji, co právě teď vykládáme o slasti a mínění. Neboť znamená snad pro nás něco slovo „míniti“?

Prót. Ano.

Sókr. I „libovati si“?

Prót. Ano.

Sókr. Jistě také něco je „předmět mínění“?

Prót. Jak by ne?

Sókr. A také to, v čem si to, co cítí libost, libuje?

Prót. Ovšemže.

Sókr. Tedy podmět mínění, ať míní správně nebo nesprávně, nikdy neztrácí to, že vskutku míní.

b *Prót.* Jak by také ztrácel?

Sókr. Tedy i podmět libování, ať cítí tu libost správně nebo nesprávně, patně nikdy neztratí to, že si vskutku libuje.

Prót. Ano, i toto se tak má.

Sókr. Tu však jest zkoumatí, čím to, že míváme mínění klamně i pravdivé, ale o slasti platí jenom pravdivost, zatímco obojí má stejný podíl ve skutečnosti mínění a radování.

Prót. Ano, jest zkoumatí.

Sókr. Myslíš, že jest zkoumatí tu věc, že k mínění přistupují znaky nepravdivost a pravda a jejich působením že vznikne c netoliko prosté mínění, nýbrž mínění takové a takové?

Prót. Ano.

Sókr. Ale vedle toho i o tom se musíme dohodnouti, zdali vůbec jedny věci mají jakési vlastnosti, kdežto slast a strážně jsou jen to, co jsou, a žádných vlastností nenabývají.

Prót. Patně.

Sókr. Ale to není nijak těžko uvidět, že mají také jakési vlastnosti; neboť již dříve jsme řekli, že obojí, strážně i slasti, d bývají veliké i malé i tuze silné.

Prót. Dozajista.

Sókr. Jestliže však k některé z těch věcí, Prótarchu, přistoupí špatnost, řekneme, že takto vzniká špatné mínění a také špatná slast?

Prót. Ale proč ne, Sókrate?

Sókr. Co však, jestliže k některé z těch věcí přistoupí správnost anebo opak správnosti? Zda nenazveme mínění, bude-li v sobě mít správnost, správným a taktéž i slast?

Prót. Nutně.

Sókr. Jestliže však to, co se mní, je chybné, není snad třeba e
uznat, že tehdy mínění, když chybuje, není správné a nevykonává správně svou činnost?

Prót. Jak by také vykonávalo?

Sókr. A což, jestliže zase vidíme, jak nějaká strážník nebo slast chybuje stran toho, z čeho se cítí nelibost nebo její opak, nazveme ji správnou nebo dobrou nebo některým jiným z krásných jmen?

Prót. Ne, to nikterak nelze, ač jestliže slast bude chybná.

Sókr. Ba věru podobá se, že často v nás vzniká slast spojená nikoli se správným míněním, nýbrž s nepravdivým.

Prót. Jak by také ne? A tehdy, Sókrate, za takových podmínek nazýváme nepravdivým mínění, ale slast samu by nikdo 38
nikdy nepojmenoval nepravdivou.

Sókr. Věru horlivě pomáháš, Prótarchu, nyní straně slasti.

Prót. To ne, nýbrž mluvím, co a jak slyším.

Sókr. Nejeví se nám, příteli, žádný rozdíl mezi slastí spojenou se správným míněním a poznáním a slastí, jaká v jednotlivých z nás často vzniká, která je spojena s nepravdou a bezrozumností?

Prót. Pochopitelně je tu nemalý rozdíl. b

Sókr. Pojďme tedy pozorovat ten rozdíl mezi obojím.

Prót. Ved', kudy se ti zdá.

Sókr. Vedu touhle cestou.

Prót. Kterou?

Sókr. Naše mínění jest jednak nepravdivé, jednak jest i pravdivé, že ano?

Prót. Jest.

Sókr. Tato mínění však často provázejí, jak jsme prve řekli, c slast a strážení – myslím pravdivé a nepravdivé mínění.

Prót. Ovšemže.

Sókr. Mínění a podnikání mínění vzniká v nás pokaždé z paměti a vnímání, pravda?

Prót. Ba věru.

Sókr. Náš poměr k těmto věcem jest tedy nutně takovýto.

Prót. Jaký?

Sókr. Často se stává, že kdykoli někdo spatří nějaký předmět zdálky ne zcela jasně, chtěl by přesně rozeznat to, co vidí: nemyslíš?

Prót. Myslím.

Sókr. Tu pak by si sám dal takovouto otázku.

Prót. Jakou?

Sókr. „Copak to asi jest, co se jeví stát vedle skály pod jakýmisi stromem?“ Nemyslíš, že by někdo takto řekl sám sobě, d kdyby někdy uviděl takový jev, který se mu naskytl?

Prót. Zajisté.

Sókr. Potom by tedy takový pozorovatel, odpovídaje si, řekl sám sobě, že to je člověk, a uhodl by.

Prót. Ovšemže.

Sókr. Ale naopak kdyby se zmýlil a myslil, že viděný předmět je výtvar nějakých pastýřů, řekl by, že to je socha.

Prót. Jistě.

Sókr. A kdyby byl někdo s ním, tu by to, co řekl sám sobě, e vložil do hlasu a pronesl by totéž k svému společníku tentokrát hlasitě; a tak se stalo řečí, co jsme tehdy nazývali míněním.

Prót. Zajisté.

Sókr. Pakli však jest sám a přemýšlí o tom sám u sebe, někdy to má v sobě i delší čas a tak jde.

Prót. Ovšemže.

Sókr. Což, zdá se tobě o těch věcech právě to, co mně?

Prót. Co?

Sókr. Zdá se mi, že tehdy se podobá naše duše jakési knize.

Prót. Jak to?

Sókr. Paměť slučující se s vjemy a stavy s tím spojené podle mého zdání jako by tehdy přímo zapisovaly do našich duší řeči; a kdykoli tento stav píše pravdu, vznikají v nás jeho působením pravdivé mínění i pravdivé řeči; ale kdykoli tento náš vnitřní písář napíše nepravdu, vzniknou výsledky opačné proti pravdivým. 39

Prót. Zcela tak si to myslím a přijímám tvůj výklad. b

Sókr. Přijmi tedy také, že se v té době v našich duších vyskytuje ještě jiný pracovník.

Prót. Který?

Sókr. Malíř, který po písáři kreslí v duši obrazy těch řečí.

Prót. Jak a kdy si myslíme zase tohoto?

Sókr. Kdykoli někdo oddálí od svého zraku nebo některého jiného smyslu předměty tehdejších mínění a řečí a potom jaksi vidí v sobě obrazy toho, co bylo míněno a řečeno. Či se to u nás nestává? c

Prót. Rozhodně.

Sókr. Tedy obrazy pravdivých mínění a řečí jsou pravdivé, kdežto nepravdivých nepravdivé. že ano?

Prót. Docela tak.

Sókr. Jestliže pak jsme toto správně pověděli, uvažme dále ještě i tohle.

Prót. Co?

Sókr. Zda tyto vnitřní stavy nutně v nás vznikají, jde-li o věci přítomné a minulé, kdežto o budoucích ne?

Prót. Při všech časech je tomu stejně tak.

Sókr. O slastech a strážních, pociťovaných samotnou duší bylo d
zjistě svrchu řečeno, že vznikají napřed před slastmi a strážními pociťovanými tělem, takže nám vychází, že se vztahuje k budoucnosti, když se napřed radujeme a napřed rmoutíme.

Prót. Zcela správně.

Sókr. Zdaž pak se ty zápisy a obrazy, které, jak jsme soudili o málo výše, v nás vznikají, vztahují jen na minulý a na přítomný čas, ale na budoucí nikoli?

Prót. Ba mnoho.

Sókr. To „mnoho“ říkáš proto, že všechno to jsou naděje pro potomní čas a že my jsme po všechen svůj život stále plni nadějí?

Prót. Dozajista.

Sókr. Nuže k tomu, co jsi teď řekl, odpověz ještě na tuto otázku.

Prót. Na kterou?

Sókr. Muž spravedlivý, zbožný a veskrze dobrý jest jistě bohumilý?

Prót. Zajisté.

40 *Sókr.* A což muž nespravedlivý a docela zlý, není to s ním naopak než s oním?

Prót. Jak by ne?

Sókr. A každý člověk jest, jak jsme právě řekli, pln mnoha nadějí?

Prót. Tak jest.

Sókr. V každém z nás jsou myšlenky, které jmenujeme nadějemi?

Prót. Ano.

Sókr. A také ty namalované jevy; a leckdo často vídá, jak se mu dostává hojně zlata a s ním mnoha slastí; ano i sebe vidí tam namalovaného, jak má sám ze sebe silnou radost.

b *Prót.* Není pochyby.

Sókr. Řekneme, či neřekneme, že při tom dobří dostávají většinou zápisy pravdivé, poněvadž jsou bohu milí, kdežto zlí většinou naopak?

Prót. Ba věru, jest tak říci.

Sókr. Jistě i zlí mají právě tak namalovány slasti, ale ty jsou patrně nepravdivé.

Prót. Zajisté.

Sókr. Tedy zlí se namnoze radují slastem nepravdivým, ale dobří pravdivým. c

Prót. Mluvíš věci zcela nutné.

Sókr. Jsou tedy podle úvah právě teď pronesených v duších lidí slasti nepravdivé, ale napodobující k směšnosti slasti opravdové; a právě tak i strážně.

Prót. Jsou.

Sókr. Nuže, bylo možno, že ten, kdo vůbec míní, má vskutku tu a tam mínění o věcech, které někdy ani nejsou, ani nebyly, ani nebudou.

Prót. Ovšemže.

Sókr. A to, tuším, bylo to, co vytváří, jak se nám tehdy zdálo, nepravdivé mínění, i nepravdivé mínění samo. Pravda? d

Prót. Ano.

Sókr. Co dále? Nemáme přenést také na strážně a slasti tento protiklad, který se jeví při oněch stavech?

Prót. Jak to?

Sókr. Že se ten, kdo se vůbec nějak a jen tak raduje, může vskutku radovat, avšak jeho radost se někdy nezakládá na věcech, které jsou nebo které byly, ba často a snad nejvíce na takových, které ani nikdy nebudou.

Prót. I to se takto nutně má, Sókrate. e

Sókr. Totéž by bylo lze říci o jevech strachu, hněvu a o všech takových stavech, že totiž všechny takové stavy bývají někdy také nepravdivé, že ano?

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. A co špatná mínění a dobrá?²⁹ Můžeme říci, že vznikají jinak než nepravdivá?

Prót. Jinak ne.

Sókr. Ani o slastech, tuším, si nemyslíme, že jsou nějakým jiným způsobem špatné, kromě toho, že jsou nepravdivé. 41

Prót. Právě naopak, Sókrate, než jak jsi řekl. Vždyť pro nepravdivost snad nikdo nepokládá strážně a slasti za špatné,

nýbrž jen ty, které jsou spojeny s jinou velikou a mnohou špatností.

Sókr. O špatných slastech, které jsou takové pro špatnost, budeme mluvit o něco málo později, jestliže se nám bude ještě zdát vhodným; že však v nás často jsou a vznikají četné slasti
b nepravdivé, o tom jest vyložiti jiným způsobem. Toho totiž snad užijeme k rozsouzení otázek.

Prót. Jak by ne? Jen je-li možné.

Sókr. Jest, Prótarchu, aspoň podle mého mínění. Pokud však leží tento výrok před námi nerozhodnut, není přece možno, aby zůstával nezkoušen.

∴ *Prót.* Dobře.

Sókr. Nastupme tedy jako zápasníci zase k této úvaze.

Prót. Pojďme.

Sókr. Nužc tedy, řekli jsme, ač jestliže se pamatujeme,
c o něco málo výše, že kdykoli v nás jsou takzvané žádosti, tehdy že je tělo svými dojmy odděleno na dvě a zvlášť od dušc.

Prót. Pamatujeme se a bylo tak řečeno.

Sókr. Tu pak věru duše byla to, co toužilo po stavech opačných proti stavům těla, kdežto tělo svými vjemy dodávalo bolest nebo nějakou libost, že ano?

Prót. Tak tomu bylo.

Sókr. Usuzuj tedy, co se přitom děje.

Prót. Řekni to.

d *Sókr.* Za takových okolností se tedy stává, že zároveň vedle sebe tu jsou strážně i slasti a současně že vznikají souběžné pocity těchto protiv, jak se právě teď ukázalo.

Prót. Věřu se tak ukazuje.

Sókr. Dále bylo řečeno a souhlasně je od nás uznáno i tohle.

Prót. Co?

Sókr. Že oba tyto stavy, strážně i slast, jsou schopny větší a menší míry a že náleží mezi věci neomezené.

Prót. Ano, bylo to řečeno.

Sókr. Který tedy jest prostředek, aby to bylo správně rozsouzeno?

Prót. Po které stránce a jak? e

Sókr. Jestliže naše přání po rozsouzení těch věcí chce pokaždé v takovýchto stavech rozeznati to, který z těchto pocitů jest proti druhému větší a který menší, kterého jest více a který jest prudší, totiž strážení proti slasti a strážení proti strážni i slast proti slasti.

Prót. Věřu jest tomu tak a to je význam toho rozsouzení.

Sókr. Co myslíš: při zraku způsobuje rozdíl, zdali vidíme rozměry zdálky, či zblízka, to, že se pravdivost ztrácí a vznikají nepravdivá mínění; ale neděje se snad právě totéž při strážních a slastech? 42

Prót. Ba ještě mnohem více, Sókrate.

Sókr. Tu však je toto ve sporu s tím, co bylo proneseno o něco málo dříve.

Prót. Co to myslíš?

Sókr. Tenkrát naplňovala vznikající mínění nepravdivá i pravdivá zároveň i strážně a slasti tou vlastností, kterou měla sama.

Prót. Zcela správně. b

Sókr. Nyní však, když se ony city pokaždé mění tím, že jsou pozorovány zdálky a zblízka a zároveň jsou stavěny vedle sebe vespolek, jeví se slasti proti strastem většími a prudšími, kdežto zase strážně proti slastem naopak.

Prót. Z těchto příčin musí vznikat takové účinky.

Sókr. Tedy odřízneš-li od obojích citů ten jevící se, ale neskutečný kus, oč se jeden a druhý jeví větším a menším, než ve skutečnosti jest, ani o něm samém neřekneš, že se jeví správně, ani se také nikdy neodvážíš nazvati správnou a pravdivou tu část slasti a strážně, která se na něm zakládá. c

Prót. Věřu ne.

Sókr. Ve spojení s tím se pak podíváme, zdali bychom na této cestě potkali slasti a strážně ještě více nepravdivé, než jsou tyto, jež se v živých tvorech jeví a skutečně jsou.

Prót. Které to myslíš a jak?

Sókr. Řekli jsme, tuším, již několikrát, že je-li u nich porušována přirozenost slučováním a rozlučováním, naplňováním a vyprazdňováním i rozmanitým zvětšováním a mizením, vznikají přitom strážně, obtíže, bolesti i všechny jiné stavy s podobnými jmény.

Prót. Ano, to jsme řekli několikrát.

Sókr. Kdykoli se však dostávají do svého přirozeného stavu, uznali jsme mezi sebou, že toto urovnání je zase libost.

Prót. Správně.

Sókr. Co však, když se s naším tělem nic z toho neděje?

Prót. Kdypak by se to mohlo vyskytnouti, Sókrate?

Sókr. Nijak nenáleží k věci, Prótarchu, otázka, kterou jsi nyní pronesl.

Prót. Proč?

Sókr. Protože mi nebráníš, abych ti svou otázku dal znova.

Prót. Kterou?

Sókr. Řeknu, Prótarchu: kdyby se nic takového nedělo, který nutný důsledek nám z toho asi vychází?

Prót. Myslíš, kdyby se tělo nehýbalo ani na tu ani na onu stranu?

Sókr. Tak jest.

Prót. Tolik je jasno, Sókrate, že by v takovém případě nikdy nevznikala žádná slast ani strážně.

43 *Sókr.* Zcela dobře jsi řekl. Než ty myslíš, tuším, to, že se v nás vždycky musí něco z toho díti, jak tvrdí mudrci; neboť všechno stále proudí sem a tam.

Prót. Věřu to říkají a zdá se, že ne tak naprázdno.

Sókr. Jak by to také bylo možno, když oni sami nejsou prázdni lidé? Ale chci se vyhnouti útoku této myšlenky. Myslím pak utíkatí touto cestou a ty utíkej se mnou.

Prót. Rci, kterou.

Sókr. Budiž tedy tomu tak, řekněme jim; ty však odpověz, b zdali každá živá bytost také vždycky vnímá všechny své stavy,

do kterých se dostává, a zdali nám nezůstává nepozorováno, ani jak rosteme a všechny podobné stavy, či jest to docela naopak.

Prót. Jistě jest to všecko naopak, neboť bezmála všechny takové stavy zůstávají nám nepozorovány.

Sókr. Tedy není dobře, co jsme prve řekli, že převraty sem a tam způsobují strážně a slasti.

Prót. Zajisté.

Sókr. Takovýmhle způsobem to bude vyjádřeno lépe a nevýratněji.

Prót. Jak?

Sókr. Že jenom veliké převraty nám působí strážně a slasti, kdežto mírné a malé docela nic, ani to ani ono.

Prót. Tak je to správněji než onak, Sókrate.

Sókr. Tedy jestliže je tomu tak, zase bychom tu měli život, o kterém jsme dříve mluvili.

Prót. Jaký?

Sókr. O kterém jsme řekli, že jest bez strážní a bez radostí.

Prót. Máš zcela pravdu.

Sókr. Podle toho pak můžeme stanovit trojí životy, jeden slastný, druhý strastný, třetí pak, který není ani to, ani ono. Či d
jak by ses ty o tom vyslovil?

Prót. Ani já nemyslím jinak než takto, že jsou trojí životy.

Sókr. Tedy býti prost strážně by někdy nebylo totéž jako mít radost?

Prót. Jak by také bylo?

Sókr. Kdykoli tedy uslyšíš, že ze všeho největší slastí jest žítí po celý život bez strážně, co si myslíš, že vlastně říká takový člověk?

Prót. Zdá se mi, že slastným nazývá nestrádat.

Sókr. Představ si, že máme tři libovolné věci, a to, abychom e
jmenovali hodně krásná jména, zlato, stříbro, třetí pak ani toto ani ono.

Prót. Dobře.

Sókr. Nuže, co není ani toto ani ono, mohlo by se nějak státi jedním nebo druhým, zlatem nebo stříbrem?

Prót. A jak by mohlo?

Sókr. Tedy ani střední život by nebylo nikdy správné si představovati slastným nebo strastným, kdyby si jej tak někdo představoval, nebo jej tak nazývali, kdyby jej tak někdo nazýval, aspoň podle správného úsudku.

Prót. Jak by to také bylo možné?

44 *Sókr.* Než, příteli, slyšíme lidi, kteří tak mluví a takové mají o tom mínění.

Prót. Ba věru.

Sókr. Zdalipak tedy se domnívají, že se tehdy radují, kdykoli nestrádají?

Prót. Aspoň tak říkají.

Sókr. Tedy jistě se domnívají, že se tehdy radují; jinak by to patrně nemluvili.

Prót. Podobá se.

Sókr. Avšak mají nesprávné mínění o radosti, ač jestliže nestrádat a radovat se je svou podstatou rozdílné.

Prót. Arciže to je rozdílné, jak bylo viděti.

b *Sókr.* Zdalipak si tedy máme vybrat, že ty naše stavy jsou jako právě teď tři, či toliko dva, totiž že strážení bývá prohlašována pro lidi zlem, kdežto odchod strážní, jenž právě je dobro, něčím libým?

Prót. Jak bychom nyní mohli, Sókrate, dostávat tuto otázku od sebe samých? Tomu totiž nerozumím.

Sókr. Což vskutku nerozumíš, Prótarchu, nepřítelům tuhle našeho Filéba?

Prót. Koho jimi myslíš?

Sókr. Muže, pokládané za dobré odborníky ve věcech přírody, kteří tvrdí, že vůbec není slasti.³⁰

Prót. Tak co?

c *Sókr.* Že všechno to, co nyní straníci Filébovi nazývají slastmi, je jenom unikání ze strážní.

Prót. Radíš nám, abychom jim věřili, či jak, Sókrate?

Sókr. To ne, nýbrž chovati se k nim jako k nějakým hadačům, věštícím ne z odborné znalosti, nýbrž z jakési strohosti své jinak ušlechtilé povahy, neboť mají příliš v nenávisti sílu slasti a neuznávají ji za nic zdravého, takže i samu její lákavost pokládají za klam, a nikoli za slast. K těm by ses tedy takto zachoval, přihlédnuv ještě i k ostatním zjevům jejich strohosti; potom se dovíš, které slasti se mně zdají pravdivými, abychom z obou těch výroků prozkoumali význam slasti a předložili si jej k rozhodnutí.

Prót. Máš pravdu.

Sókr. Pojdme tedy za nimi jako za spojenci, po stopě jejich strohosti. Myslím totiž, že mluví cosi takovéhoho, začínající hodně zdaleka: kdybychom chtěli nalézt přirozenost kteréhokoliv druhu jsoucna, jako například tvrdosti, zda bychom ji lépe vyzorovali, kdybychom se dívali na věci nejtvrděší, či na nejnižší stupně tvrdosti? Musíš pak tu, Prótarchu, odpovídati i těmto strohým lidem, jako odpovídáš mně.

Prót. Ovšemže, i odpovídám jim, že na věci první velikosti.

Sókr. Tedy zajisté také kdybychom chtěli vidět, jakou má přirozenost rod slasti, nesmíme se dívat na slasti nejnižších stupňů, nýbrž na ty, které jsou pokládány za nejvyšší a nejsilnější.

Prót. Každý by s tebou v tomto souhlasil.

Sókr. Nejsou-li nejobyčejnější a zároveň největší ze slastí, jak často říkáme, slasti tělesné?

Prót. Jak by ne?

Sókr. Zdalipak jsou větší a nabývají větší síly u lidí trpících nemocí, či u zdravých? Ale buďme opatrní, abychom ukvapenou odpovědí nějak nenarazili. Snad bychom totiž řekli, že u zdravých.

Prót. Pravděpodobně.

Sókr. Avšak nevynikají ze slastí ty, před kterými také předcházejí největší žádosti?

Prót. To je pravda.

Sókr. Tak zajisté lidé mající horečku a trpící podobnými nemocemi více cítí žízeň, mrazení a všechny takové tělesné stavy, kterými trpívají, více na ně doléhá nedostatek a při naplňování zažívají větší slasti. Či řekneme, že to není pravda?

c *Prót.* Nyní je to docela jasné.

Sókr. Co dále? Jevila by se správnou naše řeč, že kdyby někdo chtěl uviděti největší slasti, musil by zkoumat nikoli zdravé, nýbrž nemocné? Pozor však, aby ses nedomníval, že tou otázkou myslím, zdali lidé silně nemocní cítí více radostí než lidé zdraví, nýbrž myslí si, že hledám jen velikost slasti a kde se asi pokaždé vyskytuje silný stupeň takového stavu. Jest totiž třeba, že ano, poznat, jakou má slast přirozenou povahu a zač ji pokládají ti, kteří říkají, že jí vůbec ani není.

d *Prót.* Však asi chápu tvou řeč.

Sókr. Hned to ukážeš, Prótarchu, ještě lépe. Odpověz totiž:

Vidíš větší slasti – nepravím více slasti, nýbrž slasti vynikající silou a vyšším stupněm – ve výstřednostech, či v rozumném životě? Dej pozor a mluv.

Prót. Však jsem porozuměl, co myslíš, a vidím ten velký rozdíl. Neboť rozumné lidi združují patrně pokaždé slova přísloví vybízející „nic příliš“, jichž následují; ale lidé nerozumní a až k šílenosti výstřední stávají se pověstni silným rozkošnictvím, které je posedlo.

e *Sókr.* Dobře; a jestliže tomu tak jest, je patrné, že i největší slasti i největší strážně vznikají v jakési špatnosti duše a těla, ale ne v dobrosti.

Prót. Ovšemže.

Sókr. Tedy třeba vzít některé z nich a zkoumati, jaký asi ráz mají, že jsme je nazvali největšími.

46 *Prót.* Ano, to je nutné.

Sókr. Nuže pozoruj, jaký asi ráz mají slasti spojené s takovýmihle nemocemi.

Prót. S jakými?

Sókr. S odpornými, jež řečení strozí lidé docela nenávidí.³¹

Prót. Které to?

Sókr. Jako je tíšení svrabu třením i všechno takové, co nepotřebuje jiného léčení; neboť jak máme, pro bohy, nazvat tento stav, který v nás tu vzniká? Je to slast, či strážení?

Prót. Vzniká tu, Sókrate, jak se podobá, jakési smíšené zlo.

Sókr. Arci nezavedl jsem na to řeč kvůli Filébovi; avšak, b
Prótarchu, bez prozkoumání těchto slastí i těch, které s nimi souvisí, nemohli bychom asi rozhodnouti nynější otázku.

Prót. Tedy pojďme ke slastem s těmito přibuzným.

Sókr. Myslíš ty, které mají společným znakem míšení?

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. Jsou tedy smíšeniny jednak tělesné v samých tělech, c
jednak smíšeniny samotné duše v duši; kromě toho nalezneme duševní i tělesné strážně smíšené se slastmi, což obojí nazýváme jednou slastmi, jindy strážněmi.

Prót. Jak to?

Sókr. Kdykoli někdo při nápravě náležitého stavu nebo při jeho rušení má zároveň opačné pocity, například že jednou, když mu je zima, se zahřívá, a druhdy zase rozpálen se ochlazuje, přičemž patrně hledí jedno mít, a druhého se zbavit, tehdy ten příslovečný „sladkohořký“ pocit, když se ho d
člověk nemůže zbýt, způsobuje nevrlost a později divoké rozčilení.

Prót. Zcela správně jest, co teď mluvíš.

Sókr. Jistěže jedny z takových smíšenin se skládají ze stejně velkých strážní a slastí, jiné však jsou takové, že jednoho nebo druhého jest v nich více?

Prót. Jak by ne?

Sókr. Mysli si, že mezi tyto smíšeniny, v kterých se vyskytuje více strážní než slastí, náleží právě jmenované případy svrabu a svědění. Když vězí vření a pálení uvnitř a třením a škrábáním k němu nemůžeme, nýbrž rozhlazujeme jen povrch, tehdy e
uvádějíce to v palčivý stav a proměňujíce v opak proti nesná-

- zím,³² způsobujeme někdy pocity nevýslovně příjemné, ale jindy zase, je-li poměr vnitřních částí k vnějším opačný, strážně smíšené se slastmi, podle toho, kam se nakloní převa-
 47 ha, a to proto, že sloučené násilně rozptylujeme, nebo rozloučené spojujeme a klademe strážně pospolu vedle slastí.

Prót. Zcela správně.

Sókr. Avšak když je zase ve všech takových stavech přimíšeno více slasti, přisada strážně dráždí a způsobuje tichou nevrlost, ale velká převaha vzniklé slasti způsobuje rozčilení a druhdy působí, že člověk i skáče, účinkuje rozmanitým způsobem na jeho barvu, posunky i dýchání a způsobuje všelikou posedlost a výkřiky spojené s nerozumností.

- b *Prót.* Zajisté.

Sókr. Jejím působením, příteli, říká takový člověk sám o sobě i jiný o něm, že samou rozkoší z těchto slastí jako by umíral; a stále se za nimi vši silou honí, a to tím více, čím je nevázanější a nerozumnější, nazývá je největšími a toho, kdo v nich co nejvíce ustavičně žije, počítá za nejšťastnějšího.

- c *Prót.* Všecko jsi, Sókrate, vylíčil, co se stává podle mínění většiny lidí.

Sókr. Aspoň pokud jde, Prótarchu, o slasti, které vznikají ve smíšených stavech těla samého, způsobených vzájemností povrchu a nitra; ale co se týče stavů, které duše přináší protivné tělu, totiž strážení proti slasti a slast proti strážni, takže se obojí spojuje v jedinou smíšeninu, o tom jsme pojednali již dříve, že totiž kdykoli člověk cítí prázdnotu, touží po naplnění, a tu z naděje cítí radost a spolu z prázdnoty bolest; ale to jsme
 d tehdy nedokázali, a proto to pravíme nyní, že kdykoli se duše neshoduje s tělem, ve všech těchto nesčíslných případech vzniká jedna smíšenina strážně a slasti.

Prót. Zdá se, že mluvíš zcela správně.

Sókr. Zbývá nám tedy ještě jedna ze smíšenin strážně a slasti.

Prót. Kterou to myslíš?

Sókr. Smíšenina, kterou, jak jsme řekli, duše často pojímá sama sebou.

Prót. Jakpak si myslíme zase to?

Sókr. Hněv, strach, touha, žalost, láska, řevnivost, závist a všechny takové stavy – nepokládáš to za jakési strážně duše samé?³³

Prót. Ano.

Sókr. Zdali pak nenalezneme tyto stavy plny nevýslovných slasti? Či jest třeba nás upomínati, co se přidružuje k návalům hněvu,

*který ve zlobu števe i moudrého muže,
mnohem jsa sladší než med, jenž dolů pomalu stéká,*³⁴

a na slasti, jež bývají vmíšeny mezi strážněmi v nárcích a stescích?

48

Prót. Nikoli, nýbrž takto, a ne jinak se to stává.

Sókr. Jistě si také vzpomínáš na představení tragédií, když se lidé zároveň radují a pláčí?

Prót. Jak by ne?

Sókr. A stav naší duše při komediích,³⁵ snad víš, že je i zde smíšenina strážně a slasti?

Prót. Nerozumím dobře.

Sókr. Ovšemže není snadno, Prótarchu, vystihnouti přítom při každé příležitosti takový dojem.

b

Prót. Aspoň mně ne, jak se podobá.

Sókr. Snažme se tedy to pochopit tím spíše, čím to je temnější, aby každý i v jiných případech dovedl snáze poznati smíšeninu strážně a libosti.

Prót. Nuže mluv.

Sókr. Zdalipak budeš pokládat prve vyřčené slovo „závist“³⁶ za nějakou strážně duše, či jak?

Prót. Ano.

Sókr. Ale kdo škodolibě závidí, ukáže se, že má radost ze zlého, co potkává bližní.

Prót. Dozajista.

c

Sókr. Zlo pak jest nevědomost a stav, kterému říkáme pošetilost.

Prót. Tak jest.

Sókr. Na základě toho pak viz, jakou podstatu má směšné.

Prót. Jen mluv.

Sókr. Je to celkem jakási špatnost, mající své jméno podle jakéhosi stavu duše; z veškeré pak špatnosti je to jeden stav, opačný tomu, co hlásá nápis v Delfách.

Prót. Myslíš „poznej sám sebe“, Sókrate?

d *Sókr.* Ano. Opačný smysl proti tomu by zřejmě byl, kdyby nápis vybízel nijak nepoznávati sám sebe.

Prót. Zajisté.

Sókr. Prótarchu, zkus právě toto rozdělití na třé.

Prót. Jak to myslíš? Vždyť to asi nedovedu.

Sókr. Myslíš tedy, že já mám teď provést toto dělení?

Prót. Myslím, a nejen myslím, i prosím.

Sókr. Jsou to tedy jistě tři věci, ke kterým se vztahuje tento stav neznalosti u každého z těch, kdo neznají sebe samých.

Prót. Jak to?

e *Sókr.* Předně majetek, když si někdo myslí, že je bohatší, nežli skutečně jest.

Prót. Jistě je mnoho lidí trpících tímto stavem.

Sókr. Více však těch, kteří si myslí, že jsou větší a krásnější a že více vynikají všemi tělesnými vlastnostmi, nežli je pravda.

Prót. Ovšemže.

Sókr. Ale daleko nejvíce lidí jest, myslím, na omylu co do třetího druhu, vlastností duševních, když se o sobě domnívají, že jsou dobrotí lepši, a nejsou.

Prót. Jistě.

49 *Sókr.* Z dobrotí pak jest asi zvláště moudrost předmětem sporů a nepravdivé zdání moudrosti, jehož jsou plni lidé usilovně o ni stojící, že ano?

Prót. Jak by ne?

Sókr. Správně by se tedy mohl nazvati všechen takovýto stav zlem.

Prót. To jistě.

Sókr. Toto pak jest rozdělití ještě na dvě, Prótarchu, chceme-li při pohledu na hřavou závist spatřiti podivnou směs slasti a strážně. Jak to rozložíme na dvě, pravíš? Ze všech těch, kteří b
nerozumně chovají toto nepravdivé mínění o sobě samých, jistě mají jedni, jako všichni lidé vůbec, přidruženu sílu a moc, u druhých je tomu, myslím, naopak.

Prót. Nutně.

Sókr. Učiň tedy toto rozdělení, a kteříkoli z nich mají takové nepravdivé mínění a zároveň jsou slabí a neschopní se za posmívání mstít, ty budeš moci právem nazvati směšnými; kdežto o lidech majících moc se mstíti a silných nejsprávněji si sám sobě vydáš počet, budeš-li je nazývati strašnými a nepřátelskými. Nevědomost silných jest zajisté nepřátelská a ošklivá c
– neboť jest škodlivá i bližním, a to jak sama o sobě, tak všechna její vypoďobnění –, ale slabá nevědomost náleží pro nás svým místem i svou podstatou mezi věci směšné.

Prót. Mluvíš zcela správně. Avšak smíšená slastí a strážní v těchto případech ještě mi není jasné.

Sókr. Představ si tedy nejprve význam škodolibé závisti.

Prót. Jen mluv.

Sókr. Jest nějaká nespravedlivá strážně a slast? d

Prót. To je zcela jisto.

Sókr. Nuže, radovati se ze zlého, které potká nepřátele, není snad ani nespravedlivé, ani škodolibé?

Prót. Nikoli.

Sókr. Ale dívati se na zlo, které někdy potkává přátele, a nestrádat, nýbrž se radovat, zdalipak to není nespravedlivé?

Prót. Jak by ne?

Sókr. Neřekli jsme, že nevědomost je pro všechny lidi zlo?

Prót. Pravda.

Sókr. Vidíme-li tedy u přátel zdání moudrosti, zdání krásy

- c i všechno ostatní, co jsme právě uvedli a co se vyskytuje podle našeho výkladu ve třech druzích – směšné, pokud nemá síly, avšak odporné, pokud je silné –, řekneme, či neřekneme, co jsem právě pověděl, že kdykoli má někdo z přátel tuto vlastnost neškodnou pro ostatní, že je to vlastnost směšná?

Prót. Ovšemže.

Sókr. A neuznáváme, že to je zlé, poněvadž to je nevědomost?

Prót. Ba jistě.

Sókr. Radujeme se, či strádáme, kdykoli se jí smějeme?

- 50 *Prót.* Patrně, že se radujeme.

Sókr. Ale neřekli jsme o libosti ze zla potkávajícího přátele, že je způsobována škodolibou závistí?

Prót. Jistě.

Sókr. Když se tedy smějeme směšným stránkám přátel, jest o tom souditi, že mísíce slast se škodolibostí mísíme slast se strážní; neboť škodolibou závist jsme již prve uznali za strážení duše, smích pak za slast a toto obojí se vyskytuje v těchto případech zároveň.

Prót. Pravda.

- b *Sókr.* Ukazuje nám tedy úvaha, že jak v žalozpěvech, tak v tragédiích a komediích – a to nejen v divadle, nýbrž i ve vší tragédii a komedii života – míší se strážně spolu se slastmi, a tak i v tisícířech jiných případech.

Prót. Není možno s tím nesouhlasiti, Sókrate, i kdyby snad někdo usilovně závodil o vítězství myšlenek opačných.

- c *Sókr.* Tak jsme ukázali hněv, touhu, žalost, strach, lásku, řevnivost, závist a všechny takové stavy, o kterých jsme řekli, že v nich nalezneme směšování citů zde často jmenovaných. Pravda?

Prót. Ano.

Sókr. Rozumíme tedy, že o žalosti, závisti a hněvu je výklad nyní ukončený úplný?

Prót. Jak bychom nerozuměli?

Sókr. A nezbývá ještě mnoho?

Prót. Ba ovšem.

Sókr. Pročpak asi myslíš, že jsem ti ukázal smíšení vyskytující se v komedii? Ne snad proto, abych tě přesvědčil, že pak je snáze ukázat smíšení i v citech strachu, lásky a ostatních? A jistě i proto, abys tohle už sám u sebe uznal a mě propustil, abych již nemusil přistoupit k oněm otázkám a obšírně o nich vykládat, nýbrž abys prostě uznal, že jak tělo bez duše, tak duše bez těla i obojí společně jest ve svých citech plno slasti smíšené se strážněmi. Teď tedy mluv, zdali mě propouštíš, či budeš držet až do půlnoci. Řeknu jen něco málo a dosáhnu od tebe, abys mě propustil: o všech těchto otázkách chci se s tebou vypořádat zítra, ale nyní se chci vydat na zbývající cestu k rozsouzení, které ukládá Filébos.

Prót. Dobře, Sókrate; nuže vylož, co nám ještě zbývá, jak ti je libo.

Sókr. Po smíšených slastech bychom tedy přirozeně jakousi vnitřní nutností postoupili po řadě k nesmíšeným.

Prót. Velmi dobře.

Sókr. Pokusím se na nové cestě nám je ukázat. Těm, kteří tvrdí, že všechny slasti jsou přestávka strážní, hrubě nevěřím, ale, jak jsem řekl, беру si je za svědky, že se některé slasti jen zdají slastmi, ale ve skutečnosti to nejsou slasti, a některé jiné, o kterých se zdálo, že jsou veliké a že jich je mnoho, že jsou smíchány spolu se strážněmi a přestávkami největších bolestí v nesnázích těla i duše.

Prót. Které však máme, Sókrate, pokládati za pravé, chceme-li správně souditi?

Sókr. Ty, které se vztahují k tak řečeným krásným barvám,³⁷ k tvarům, velmi četné příjemné pocity z četných vůní i tónů a všechny stavy, při kterých se prázdnota necítí a nebolí, které však připouštějí naplňování vnímatelné a libé, čisté od strážní.³⁸

Prót. Ale jak si to, Sókrate, zase takto myslíme?

Sókr. Ovšemže není hned jasno, jaký to má smysl, ale pokusme se to objasniti. Krásou tvarů se totiž nyní nepokouším rozumět to, co by si pod tím představovala většina lidí, krásu buď živých tvorů nebo nějakých obrazů, nýbrž myslím si nějakou přímost – tak praví úvaha – i něco okrouhlého a útvary plošné, i tělesné, vyráběné z těchto prvků jednak soustruhy, jednak podle pravítek a úhelnic, jestliže mi rozumíš. Neboť toto jsou podle mého soudu věci krásné, nikoli poměrně jako jiné věci, nýbrž věci přirozeně stále krásné samy o sobě a mají také v sobě zvláštní, sobě vlastní slasti, docela nepodobné slastem při škrábání; také sem náleží krásné barvy, které mají tento ráz a působí takové slasti.³⁹ Avšak rozumíme, či jak?

Prót. Pokouším se o to, Sókrate; pokus se však i ty mluvit ještě jasněji.

Sókr. Pravím tedy, že hladké a jasné zvuky, které vydávají jednu čistou melodii, jsou krásné nikoli vzhledem k něčemu druhému, nýbrž samy o sobě, a bývají provázeny libostmi s nimi příbuznými.

Prót. Ano, i tomu tak jest.

Sókr. Vjemy čichové jsou sice rod slastí méně božský než tyto; ale protože s nimi nebývají nutně smíšeny strážně a vzhledem k tomu, kde se nám vyskytuje tento rod a v čem, pokládám jej zcela za protivu k oněm. Nuže, jestliže rozumíš, to jsou ty dva druhy slastí, které myslíme.

Prót. Rozumím.

52 *Sókr.* Dále k nim ještě přidejme slasti vztahující se k nabývání vědomostí, ač jestliže se nám nezdá, že v sobě chovají hlad po učení a že hladem po poznacích vznikají z počátku pocity bolestné.

Prót. Vskutku se mi také tak zdá.

Sókr. A což když se lidem naplněným poznatky později přiházejí ztráty způsobované zapomínáním, vidíš v nich nějaké bolesti?

Prót. V té ztrátě přímo nikoli, nýbrž při jistých úvahách

o tom stavu. totiž kdykoli člověk pozbyv některého poznatku b
pocítí strážení, protože ho potřebuje.

Sókr. Než, můj zlatý, teď přece probíráme toliko stavy přirozenosti samy o sobě, odděleně od uvažování.

Prót. Pak tedy máš pravdu, že v oboru nauk se nám děje zapomínání pokaždé bez strážně.

Sókr. O těchto tedy slastech vztahujících se k naukám jest říci, že nejsou smíšeny se strážněmi a že nikterak nenáleží velkému množství lidí, nýbrž jen velmi málo jednotlivcům.

Prót. Jak by se to nemělo říci?

Sókr. Když tedy máme již náležitě od sebe odděleny jednak c
čisté slasti, jednak ty, které by bylo možno asi správně nazvati nečistými, přisudme prudkým slastem nemírnost, druhým naopak uměřenost;⁴⁰ a ty, které jsou schopny přijímati míru „velice“ a „tuze“ a vyskytují se mnohokrát a málokrát jako takové, přičítme k rodu onoho neomezeného a méně i více tělem i duší proudícího, druhé však k uměřeným. d

Prót. Zcela správně mluvíš, Sókrate.

Sókr. Mimo to jest při nich dále ještě dobře hleděti i na tohle.

Prót. Nač?

Sókr. O čem asi je třeba říci, že je na straně pravdy? Čistota a ryzost, či prudkost, mnohost, velikost a smělost?

Prót. Za jakým účelem asi, Sókrate, se na to ptáš?

Sókr. Nechci, Prótarchu, nic vynechat ze slasti a vědění, když vyšetřuji, zdali jeden každý z těchto obou druhů jest dílem čistý, dílem však nečistý, tak aby obojí jdouc čisto e
k rozsouzení usnadnilo rozsudek mně i tobě i všem přítomným.

Prót. Zcela správně.

Sókr. Nuže tedy uvažujme o všech rodech, které nazýváme čistými takto: vyberme si nejprve jeden z nich a pozorujme jej.

Prót. Kterýpak bychom si vybrali? 53

Sókr. Podívejme se nejprve, chceš-li, na rod bílého.

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. Jakpak se nám asi jeví čistota bělosti a co je to? Zdali-pak největší velikost a mnohost, či nejvyšší stupeň nesmíščnosti, v níž by nebyla obsažena žádná částice žádné jiné barvy?

Prót. Patrně že to, co jest v nejvyšší míře čisté.

Sókr. Správně. Neuznáme-li tedy, Prótarchu, toto za nejpravdivější a zároveň za nejkrásnější ze všeho bílého, a ne to, co má největší velikost a mnohost?

Prót. Zcela správně.

Sókr. Jestliže tedy řekneme, že malé množství čisté bělosti jest bělejší a zároveň i krásnější a pravdivější než mnoho bělosti smíšené, budeme mít docela pravdu.

Prót. Jistě, zcela správně.

Sókr. Co dále? Nebudeme přece potřebovat mnoho takových příkladů k výkladu o slasti, nýbrž stačí nám již z tohoto soudit, že tedy i každá slast, velikostí i množstvím malá, ale čistá od strážně, by byla slastnější a pravdivější i krásnější než ta, která vyniká velikostí i množstvím.

Prót. Dozajista, a ten příklad stačí.

Sókr. Ale co řekneme tomuhle: zdali jsme neslyšeli o slasti, že jest to vždy děj, kdežto slast jako jsoucně vůbec není? Tuto myšlenku se nám totiž snaží hlásati někteří důvtipní mužové, kterým musíme býti vděční.

Prót. Co tedy?

Sókr. Proberu to s tebou novými otázkami, milý Prótarchu.

Prót. Mluv a jen se taž.

Sókr. Tak tedy je dvojí jsoucně, jedno samo o sobě, druhé pak vztahující se vždy k jinému.

Prót. Jak a která to myslíš?

Sókr. Jedno jest svou přirozeností vždy velmi vznešené, druhé pak jest nižší než ono.

Prót. Mluv ještě jasněji.

Sókr. Viděli jsme patrně již krásné a dobré milované hochy a zároveň také jejich mužné milovnice.

Prót. Zajisté.

Sókr. K této pak dvojici hledej jinou dvojici podobnou, ve všem, co jmenujeme jsoucnem. e

Prót. Již potřetí říkám: mluv jasněji, Sókrate, co myslíš.

Sókr. Není to nic složitého, Prótarchu; avšak myšlenka si s námi zahrává a říká, že mezi jsoucný jest vždy něco, co má účel v něčem jiném, a něco, co jest pokaždé účelem toho, co se děje za účelem něčeho jiného.

Prót. Sotva jsem tomu porozuměl tvými opřítovanými výklady.

Sókr. Však, chlapče, snad lépe porozumíme, až úvaha pokročí. 54

Prót. Proč by ne?

Sókr. Vezměme tedy tuto druhou dvojici.

Prót. Kterou?

Sókr. První jedno je dění všeho, druhé pak jedno jsoucnost.

Prót. Tyto dva druhy od tebe přijímám, jsoucnost a dění.

Sókr. Zcela správně. Který tedy z těchto v kterém má účel, dění v jsoucnosti, či jsoucnost v dění?

Prót. To se ptáš, zdali tak řečená jsoucnost jest tím, co jest, za účelem dění?

Sókr. Patrně.

Prót. Při bozích, což se mne ptáš něco takovéhoho: „Řekni mi, Prótarchu, myslíš, že loďařství jest spíše pro lodi, či lodi pro loďařství a podobně?“ b

Sókr. Právě to myslím, Prótarchu.

Prót. Proč sis tedy sám neodpověděl, Sókrate?

Sókr. To také udělám; avšak ty se také účastni té úvahy.

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. Pravím tedy, že dění je účelem toho, že jsou všemu podávány léky i všechny nástroje i všeliké látky, že však každé jednotlivé dění se děje pro jinou jednotlivou jsoucnost a veškeré dění že se děje pro veškeru jsoucnost. c

Prót. To je zcela jasné.

Sókr. Tedy slast, jestliže je dění, nutně asi vzniká pro nějaké jsoucnno.

Prót. Zajisté.

Sókr. To pak, proč se děje to, co se pro něco pokaždé děje, je v oblasti náležitíci dobru; avšak to, co se pro něco děje, jest klásti, milý příteli, do jiné oblasti.

Prót. Zcela jistě.

d *Sókr.* Jestliže je tedy slast dění, učiníme správně, budeme-li ji řaditi do jiné oblasti než do oblasti dobra?

Prót. Zcela správně.

Sókr. Nuže, jak jsem řekl na začátku této úvahy, tomu, kdo ukázal, že při slasti je dění, ale naprosto žádná jsoucnost, musíme být vděčni; neboť je patrné, že ten se jen vysmívá těm, kdo říkají, že slast je dobro.

Prót. To jistě.

e *Sókr.* A týž se věru bude při každé příležitosti vysmívat také těm lidem, kteří nalézají v dění vrchol spokojenosti.

Prót. Jak to a kterým lidem myslíš?

Sókr. Všem těm, kteří se při ukájení hladu nebo žízně nebo některého z takových stavů, které lze dějem ukojiti, z toho děje radují, jako by to byla slast sama, a říkají, že by nechtěli žíti, kdyby necítili žízeň nebo hlad a všechno ostatní, o čem bychom řekli, že se druží k takovýmto stavům.

55 *Prót.* Tak se věru podobá.

Sókr. Protivou dění, kterým něco vzniká, bychom pak jistě všichni nazvali zanikání.

Prót. Nutně.

Sókr. Tedy kdo by si volil ten život, volil by si zánik a vznikání, ale ne onen třetí život, ten, v kterém není, jak se ukázalo, ani radosti ani strážně, nýbrž co možná nejčistší myšlení.

Prót. Veliký tu vzniká, Sókrate, nerozum, jestliže nám někdo představuje slast jako dobro.

Sókr. Veliký, až budeme ještě i takto uvažovat.

Prót. Jak?

Sókr. Jak by to nebylo proti rozumu, že není nic dobrého ani krásného ani v tělech ani v mnohých jiných věcech vyjma v duši a tam že to je toliko slast, kdežto statečnost nebo rozumnost nebo sám rozum nebo některý z ostatních údělů dobra, jichž se duši dostalo, není nic takového? A mimo to ještě že je nutno nazývat člověka, který necítí radost, nýbrž bolest, po tu dobu, kdy cítí bolest, špatným, i kdyby byl ze všech nejlepších, a na druhé straně tvrdili o tom, kdo se raduje, že čím více se raduje, tím více tehdy, kdykoli se raduje, vyniká dobrotí.

Prót. To všechno, Sókrate, je, jak jen možno, nesmyslné.

Sókr. Varujme se tedy, abychom nevynaložili všechnu snahu na zevrubné prozkoumání slasti, kdežto rozumu a vědění jako bychom se tuze báli dotknouti; avšak poctivě všechno kolem dokola oklepávejme, je-li kde nějaká puklina, abychom uviděli, co z toho je svou podstatou nejčistší, pak užili nejpravdivějších částí jak rozumu a vědění, tak také slasti ke společnému rozsuzování.

Prót. Správně.

Sókr. Tu pak, myslím, máme jeden druh znalosti nauk výrobní, druhý však se vztahuje k vzdělávání a vychovávání. Či jak?

Prót. Takto.

Sókr. V oborech rukodělných nejprve uvažme, zdali je mezi nimi jeden více spojen s věděním a druhý méně, a máme-li ony uznávat za nejčistší, tyto za méně čisté.

Prót. Ba věru, musíme.

Sókr. Od každých z nich jest tedy zvlášť oddělití vůdčí znalosti?

Prót. Které a jak?

Sókr. Jako kdybychom například u všech umění oddělili aritmetiku,⁴¹ nauku o měření a vážení, zbýval by z každého, abych tak řekl, jen chatrný kus.

Prót. Ano, chatrný.

Sókr. Neboť potom by zbývalo jen dohadování a pěstování smyslů zkušeností a jakýmsi cvikem, používající dovedností míření na cíl,⁴² jež mnozí nazývají uměními, poněvadž cvikem
56 a námahou zjednávají zdatnost.

Prót. Mluvíš věci zcela jisté.

Sókr. Toho je plno asi předně umění hudební, jež nesladíuje souzvuk podle míry, nýbrž mířící dovedností cviku – také veškerý jeho pištecký druh – a které jen mířením ulovuje náležitou míru každé chvějící se struny, takže má přimíšeno mnoho nepřesnosti a jen málo jistoty.

Prót. Zcela správně.

b *Sókr.* A co se týče lékařství, rolnictví, kormidelnictví a vojevůdcovství, nalezneme, že tomu je právě tak.

Prót. Ba věru.

Sókr. Stavitelství však, myslím, užívá velmi mnoha měř i nástrojů, které mu dodávají veliké přesnosti a činí je uměním vyššího stupně, než je většina jiných oborů.

Prót. Po které stránce?

c *Sókr.* Při stavbě lodí, domů i v mnohých jiných odvětvích zpracovávání dřeva. Vždyť užívá, pokud vím, pravítka, kružítko, krokvice, šňůry a zvláštního důmyslně sestrojeného svorníku.

Prót. Ba věru, Sókrate, máš pravdu.

Sókr. Rozložme tedy řečená umění na dvě skupiny, na jednu stranu ta, která družice se k hudbě mají ve svých výkonech menší přesnost, na druhou umění příbuzná se stavitelstvím, s větší přesností.

Prót. Budiž.

Sókr. Stanovme pak, že z těchto umění jsou nejpřesnější ta, která jsme právě jmenovali na prvním místě.

Prót. Zdá se mi, že myslíš nauku o číslech a všechna umění, která jsi s ní právě uvedl ve spojení.

d *Sókr.* Ovšemže. Než, Prótarchu, není třeba zase i tato rozdělit na dvě? Či jak?

Prót. Jak si myslíš to dělení?

Sókr. Není-li předně o aritmetice třeba říci, že jest jiná u obecného množství a jiná u filosofů?⁴³

Prót. Podle které asi hranice bychom rozlišili tuto i onu aritmetiku?

Sókr. Nemalá jest to hranice, Prótarchu. Neboť jedni z těch, kdo se zabývají čísly, počítají nestejně jednotky, například dva tábory, dva voly, dvě věci ze všeho nejmenší nebo zase největší; avšak druzí by s nimi nikdy nešli, jestliže se nestanoví, že mezi tisíci a tisíci jednotkami se žádná neliší od jiné jednotlivé jednotky.

Prót. Ba věru, dobře pravíš, že je nemalý rozdíl mezi těmi, kdo pracují s číslem, takže myšlenka o dvou druhích aritmetiky má svůj důvod.

Sókr. A co počtářské a měřické umění ve stavitelství i v obchodě proti filosofickému pěstování měřictví a počtů – jest pokládati každý z obou těch oborů za jeden druh, či za dva? 57

Prót. Řídně se hořejší úvahou dal bych svůj hlas pro to, že jeden i druhý obor má dva druhy.

Sókr. Správně. A pozoruješ, proč jsme s touto otázkou vystoupili?

Prót. Snad, ale rád bych, abys ty objasnil, nač se teď tážeš.

Sókr. Zdá se mi tedy, že tato naše úvaha hledí nyní – o nic méně, než když jsme ji začínali – zde před nás postavit protějšík slastí, zkoumajíc, zdali je některé vědění proti jinému vědění čistší, právě tak jako slast proti slasti. b

Prót. Ba věru, to je jasno, že to byl účel, pro který se o to snažila.

Sókr. A co, nevynasnažila se prve nalézat,⁴⁴ že v různých oborech je jedno umění proti druhému jistější, a méně jisté?

Prót. Ovšemže.

Sókr. A když v nich dala některému umění jednotné jméno a vzbudila o něm zdání, že jest jedno, na druhé straně se dotazuje, jako by to byly dva obory, na jejich jistotu a čistotu, zdali c

má větší přesnost umění filosofických myslitelů, či nefilosofů; není-li pravda?

Prót. Ba věru, zdá se mi, že se na to táže.

Sókr. Nuže, Prótarchu, jakou jí dáme odpověď?

Prót. Ó Sókrate, je to podivuhodně veliký rozdíl v jistotě vědění, ke kterému jsme dospěli.

Sókr. Nebude nám tedy snáze odpovědět?

Prót. Zajisté. A tak budiž řečeno, že tato umění sice nad ostatní velice vynikají, ale nad ně sama že nevýslovně vynikají přesností a pravdivostí co do měr a čísel ta umění, která náležejí ke snaze pravých filosofů.

Sókr. Mysleme si, že se mají tyhle věci tak, jak ty soudíš, a důvěřující tobě směle odpovídáme těm mistrům ve vláčení slov⁴⁵ –

Prót. Co?

Sókr. Že jest dvojnásobné umění aritmetické a dvojnásobné umění měřické i četná jiná taková umění k těmto se družící, která mají tuto dvojakost, ale mají jedno společné jméno.

Prót. Dejme tedy spánembohem těmto tvým mistrům tuto odpověď, Sókrate.

Sókr. Tyto vědy tedy nazýváme nejpřesnějšími?

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. Avšak odmítala by nás, Prótarchu, dialektika, kdybychom dali jinému umění přednost před ní.

Prót. Co máme zase touto rozumět?

58 *Sókr.* Jest patrné, že umění nyní jmenované asi každý zná; neboť podle mého mínění jistě pokládají všichni, kteří jsou opatřeni jen kouskem rozumu, vědění o tom, co jest a co skutečně a v téměř stavu stále trvá, za vědění daleko nejpravdivější. A co ty? Jak bys to ty, Prótarchu, rozsoudil?

Prót. Slýchával jsem, Sókrate, často při každé příležitosti od Gorgii, že nad všechna umění o mnoho vyniká umění přemlouvati – neboť to že si všechno uvádí do svých služeb, a to po dobrém a nikoli násilím, a že jest daleko nejlepší ze všech umění –, nyní pak bych nechtěl ani tobě ani onomu odporovat.

Sókr. Zdá se mi, že jsi chtěl dodat „se zbraní v ruce“, ale že ses zastyděl a vynechal to.

Prót. Budiž nyní tomu tak, jak se ti zdá.

Sókr. Jsem tedy já vinen, že jsi ty dobře neporozuměl?

Prót. Čemu?

Sókr. To jsem já, milý Prótarchu, nehledal, které umění nebo která vědomost nade všechny vyniká tím, že je největší a nejlepší a nejvíce nám prospívá, nýbrž které přihlídí k jistotě, přesnosti a největší pravdivosti, i kdyby bylo samo malé a dávalo malý užitek;⁴⁶ to jest, co nyní hledáme. Než hled' vždyť se nezprotivíš Gorgiovi, když přisoudíš jeho umění to, že má přednost co do užitku pro lidi, kdežto té práci, o které jsem teď mluvil, něco takového, jako jsem tehdy pravil o bílém, že i když má malý rozsah, ale jest čisté, že se liší od velkého, co však není takové, právě tou velikou pravdivostí. Nyní tedy po důkladném promyšlení a zralé rozvaze, nepřihlížejíce k nějakému zisku plynoucímu ze znalostí ani ke slávě, nýbrž zdali některá mohutnost naší duše touží svou přirozeností po pravdě a všechno pro ni koná, řekněme po důkladném prozkoumání tohoto dialektického umění, zdali bychom mohli o něm s největší pravděpodobností soudit, že v sobě chová čistotu rozumu i myšlení, či musíme hledati kteréśi jiné s lepším nárokem.

Prót. Však uvažuji a podle mého mínění by bylo těžko připustiti, že nějaké jiné vědění nebo umění je pravdě blíže než toto.

Sókr. Zdalipak jsi měl při těchto svých slovech na mysli to, že většina umění i většina těch, kteří se těmito věcmi zabývají, předně užívají pouhých mínění a s napětím sil hledají, co souvisí s míněním?⁴⁷ A jestliže se i někdo domnívá, že bádá o přírodě, víš, že po celý život bádá jen o tomto světě, jak vznikl, jak se s ním co děje i jak je činný, uznali bychom to, či jak?

Prót. Ano.

Sókr. Takový badatel tedy vynakládá práci nikoli na to, co stále jest, nýbrž na to, co se děje, co se stane i co se stalo?

Prót. Zcela správně.

- b *Sókr.* Mohli bychom říci, že se vyskytuje něco jistého ve smyslu nejpřesnější pravdy mezi těmi věcmi, z kterých nikdy nic nebylo v neproměnném stavu, ani nebude, ani v přítomnosti není?

Prót. A jak bychom mohli?

Sókr. Tedy jak by se nám kdy mohlo dostat něčeho stálého o těch věcech, které nemají ani nejmenší stálosti?

Prót. Myslím, že nijak.

Sókr. Ty tedy nemohou být předmětem ani rozumu, ani žádného vědění, které chová plnou pravdu.

Prót. Podobá se, že nikoli.

- c *Sókr.* Tu pak jest jistě třeba nadobro nechat hezky stranou tebe i mne i Gorgiu i Filéba a prohlásit toto.

Prót. Co?

Sókr. Že stálost, čistota, pravda a čemu říkáme ryzost se vztahuje buď k tomu, co jest stále v témže stavu stejným způsobem beze všeho příměšku, nebo k tomu, cokoli jest s tímto nejpříbuznější; všechno ostatní však jest položiti na druhé a zadnější místo.

Prót. Máš zcela pravdu.

Sókr. Co pak se týče jmen užívaných pro takové věci, není snad nejspravedlivější dávat nejkrásnější z nich nejkrásnějším věcem?

Prót. Podobá se.

- d *Sókr.* Nejsou snad rozum a rozumové myšlení ta jména, která vyslovujeme s největší úctou?

Prót. Ano.

Sókr. O těchto slovech možno tedy říci, že se jich v přesném významu správně užívá o činnostech myslí vztahujících se ke skutečnému jsoucnu.

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. Avšak hle! To jsou ta jména, a ne jiná, která jsem tehdy předložil k rozsouzení.

Prót. Zajisté, Sókrate.

Sókr. Dobře. Kdyby tedy někdo řekl, že rozumovost a slast leží před námi připraveny k vzájemnému míšení jako před řemeslníky surová látka, z které anebo v které se má něco vytvářeti, učinil by dobré přirovnání. e

Prót. Ba věru.

Sókr. Když tomu tak jest, neměli bychom se dát do míšení?

Prót. Proč ne?

Sókr. Tu pak by bylo dobře, kdybychom předeslali a sami sobě připomněli toto.

Prót. Co?

Sókr. Nač jsme si vzpomněli také již dříve; dobře totiž má, zdá se, přísloví, že dobrou věc je třeba dvakrát i třikrát opakovat. 60

Prót. Zajisté.

Sókr. Nuže do toho, u Dia! Myslím, že tehdy byly proneseny asi tyto myšlenky.

Prót. Které?

Sókr. Filébos praví, že libost je pravý cíl všem živým tvorům a že všichni musí k tomu cíli mířit a že prý to samo jest pro všechny i dobrem a že tato dvě jména, dobré a libé, jsou správná, dají-li se jistému jednu a jednomu rodu; Sókratés však praví, že to není jedna věc, nýbrž dvě, právě jako to jsou dvě jména, že dobré a libé má povahu mezi sebou odlišnou a že jest více účastna údělu dobra rozumovost než slast. Nejsou to a nebyly to myšlenky tehdy pronášené, Prótarchu? b

Prót. Zcela jistě.

Sókr. Zdalipak bychom jako tehdy, tak i nyní souhlasně neuznávali i tohle?

Prót. Co?

Sókr. Že se přirozenost dobra liší od ostatních věcí tímto.

Prót. Čím? c

Sókr. Tím, že ten živok, u kterého kdy toto bytuje stále, plně a v celém rozsahu, již nikdy nepotřebuje ještě něčeho jiného, nýbrž má nejdokonalejší úplnost. Není tomu tak?

Prót. Ano, je to tak.

Sókr. Pak jsme učinili ve své rozpravě ten pokus, že jsme vložili do života jednotlivců jedno různě od druhého, jednak slast nesmíšenou s rozumovostí, a zrovna tak rozumovost nemající ani nejmenšího dílu slasti, že ano?

Prót. Bylo to tak.

d *Sókr.* Zdálo se nám snad tehdy, že by jedno nebo druhé někomu postačovalo?

Prót. A jak by postačovalo?

Sókr. Jestliže pak jsme tehdy v něčem pochybili, ať se nyní, kdo chce, toho znova chopí a správněji o tom vyloží, pokládaje paměť, rozumové myšlení, vědění a správné mínění za členy téhož rodu a zkoumaje, zdali by někdo chtěl bez těchto činitelů mít nebo dostávat cokoli jiného, neřku-li slast, i kdyby jí bylo co nejvíce, i kdyby byla co nejsilnější, když by ani neměl správné mínění, že se raduje, ani by vůbec nepoznával, v jakém je stavu. a dále neměl ani na e krátkou chvíli na ten stav upomínku. Totéž pak ať řekne i o rozumovosti, zdali by někdo raději chtěl mít rozumové myšlení beze vši i sebekratší slasti, či s některými slastmi anebo všechny slasti bez rozumovosti, či naopak s nějakým rozumovým myšlením.

Prót. To není možné, Sókrate, avšak nic není potřebí dávat opět a opět takové otázky.

61 *Sókr.* Tedy ani jedno ani druhé asi není dokonalé, pro všechny žádoucí a veskrze dobré?

Prót. Jak by také bylo?

Sókr. Je tedy potřebí pojmut dobro buď úplně jasně nebo aspoň nějaký jeho obrys, abychom, jak jsme řekli, věděli, čemu dáti druhou cenu.

Prót. Zcela správně.

Sókr. Nemáme nalezenou jakousi cestu k dobru?

Prót. Kterou?

Sókr. Jako kdyby někdo hledaje některého člověka nejprve

se správně dověděl, kde bydlí, měl by to jistě velkou výhodu b
pro nalezení hledaného.

Prót. Jak by ne?

Sókr. A nyní tedy nám ukázala zvláštní úvaha, právě jako na začátku, nehledat dobro v nesmíšeném životě, nýbrž ve smíšeném.

Prót. Ovšemže.

Sókr. A jest tedy snad větší naděje, že hledané bude zřejmější v tom, co je dobře smíšeno, nežli v tom, co takové není?

Prót. O mnoho.

Sókr. S modlitbou k bohům konejme tedy, Prótarchu, to míšení, aťsi tento čestný úkol míšení náleží Dionysovi nebo Hé- c
faistovi nebo některému jinému z bohů.⁴⁸

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. Nuže, stojí tu vedle nás jako vedle nějakých nalévačů vína dva prameny: k prameni medu bychom mohli přirovnat pramen slasti, kdežto střízlivý a vína prostý pramen rozumnosti k prameni prosté a zdravé vody; ty se máme snažit o nejlépe smíchat.

Prót. Jak by ne?

Sókr. Ale napřed řekni: kdybychom mísili veškeru slast d
s veškerou rozumností, dosáhli bychom tak nejspíše dobré smíšeniny?

Prót. Snad.

Sókr. Ale to není tak jisté. Myslím však, že bych ti mohl ukázat jisté mínění, jak bychom mísili s menším nebezpeč-
čenstvím.

Prót. Pověz, které.

Sókr. Ukázalo se nám, jak se domníváme, že jedna slast je skutečnější než druhá a také jedno umění přesnější než druhé umění?

Prót. Jak by ne?

Sókr. I vědění rozdílné od vědění, když jedno hledí na věci

- e vznikající a zanikající, druhé však na ty, které ani nevznikají, ani nezanikají, nýbrž jsou stejným způsobem stále v témže stavu. Přihlížejíce k pravdě usoudili jsme, že toto vědění je pravdivější onoho.

Prót. Zcela správně.

Sókr. Nuže, kdybychom napřed smísili nejpravdivější kusy jednoho i druhého a podívali se na to, postačí tato směs, aby nám vytvořila i dala nejvítanější život, či potřebujeme k tomu ještě něčeho i z toho, co není takové?

- 62 *Prót.* Mně se zdá, abychom dělali takto.

Sókr. Představme si člověka, který rozumově myslí o spravedlnosti samé, co jest, a má úsudek řídící se myšlením a právě tak rozmyslně uvažuje také o všech ostatních jsoucnech.

Prót. Ano, představme si.

- Sókr.* Zdaž pak bude mít tento člověk dostatečné vědění, jestliže má svůj úsudek o samém božském kruhu i o samé božské kouli, aťe nezná této lidské koule a těchto kruhů, a přece užívá při stavbě domů i při jiných pracích pravítek i kruhů?

Prót. Směšné by bylo naše postavení, o kterém mluvíme, Sókrate, když by se zakládalo toliko na božských vědomostech.

Sókr. Jak to myslíš? Či bychom tam měli dát dohromady a přimíchat i nejisté a nikoli čisté umění nepravého pravítka a kruhu?

Prót. To je nutné, ač má-li kdo z nás pokaždé také nalézt cestu domů.⁴⁹

- c *Sókr.* Zdaž také hudební umění, o kterém jsme před malou chvílí řekli, že se mu nedostává čistoty, poněvadž je plno míření a napodobování?

Prót. To se mi zdá zcela jisté, ač má-li být náš život kdy jen trochu životem.

Sókr. Chceš tedy, abych jako nějaký vrátný, na kterého se tlačí a násilně doráží dav, přemožen otevřel dokořán dveře

a nechal všechny druhy vědění se vrhnout dovnitř a dopustil, aby se dohromady mísilo s čistým věděním horší?

Prót. Nevím, Sókrate, co by komu mohlo škodit nabýt všech ostatních znalostí, když by měl ty první.

Sókr. Mám tedy všechny pustit, aby tekly do nádrže oné Homérovy velmi básnické kotliny?⁵⁰

Prót. Ovšemže.

Sókr. Již jsou puštěny; a třeba se vrátit zpět k prameni slastí. Když jsme si totiž usmyslili je mísiti, a to nejprve právě části vědění a slastí, nepodařilo se nám to, nýbrž ze záliby ve veškerém vědění jsme vpusili v jednu směs všechny jeho druhy hromadně a ještě před slastmi.

Prót. Máš zcela pravdu.

Sókr. Jest tedy čas, abychom se radili i o slastech, máme-li vypustit i tyto všechny hromadně, či i z těchto propustit nejprve všechny ty, které jsou pravé.

Prót. Pro jistotu je velmi důležité vypustiti nejprve ty pravé.

Sókr. Nuže buďtež puštěny. Ale co potom? Jsou-li některé nutné, jako tomu bylo tam, není potřebí přimísiti i tyto?

Prót. Jak by ne? Pokud jsou nutné, jistě.

Sókr. A jako neškodilo a bylo prospěšno znáti po celý život všechna umění, tak můžeme snad soudit totéž nyní i o slastech: je-li nám všem prospěšné a neškodné užívat i po celý život všech slastí, jest třeba smístit všechny.

Prót. Jak máme tedy o nich soudit? A jak máme dělat?

Sókr. Nesmíme se tázati sebe, Prótarchu, nýbrž slastí samých i rozumových činností, vyptávající se jich na jejich vzájemný poměr tímto způsobem.

Prót. Jakým?

Sókr. „Milé slasti – ať vás máme tímto jménem nazývati či kterýmkoli jiným –, nechťely byste raději bydliti spolu s veškerou rozumovostí nežli zvlášť bez rozumového myšlení?“ na to by odpověděly, myslím, zcela jistě toto.⁵¹

Prót. Co?

Sókr. Jak bylo svrchu řečeno: „Není ani zcela možno ani prospěšno, aby byl nějaký jediný a samotný ryzí druh; ze všech pak druhů pokládáme koneckonců za nejlepší, aby s námi bydlila schopnost poznávat všechno ostatní i každou jednotlivou z nás, tak dokonale, jak jen možno.“

Prót. „To jste teď dobře odpověděly,“ řekneme.

Sókr. Správně. Potom tedy zase se musíme tázat myšlení a rozumu: „Potřebujete při svém míšení k něčemu slasti?“ Tak bychom řekli zase zde, tážíce se rozumu a myšlení. Tu by se asi ptaly: „Jakých slastí?“

Prót. Podobá se.

Sókr. Naše odpověď potom jest tato. Řekneme: „Zdalipak potřebujete, aby mimo ony pravé slasti s vámi bydlily ještě i největší slasti a nejprudší?“ „Docela ne, Sókrate“ – řekly by asi – „vždyť nám způsobují tisícové překážky, pobuňují různými šílenostmi duše, v kterých bydlíme, ruší hned na počátku náš vznik a tím, že netečnostmi vštěpují zapomínání, namnoze docela ničí naše vznikající plody. Ale slasti, které jsi nazval pravými a čistými, ty pokládej přímo za naše příbuzné, a vedle těchto i ty, které souvisí se zdravím a rozumností, zvláště pak všechny, které se druží k veškeré dobrosti jako k bohyni a všude ji provázejí, ty přiměšuj; ale mísiti s rozumem ty, které stále chodí s nerozumností i ostatní špatností, bylo by patrně zcela nesmyslné, kdyby to dělal ten, kdo chce uvidět co nejkrásnější a nejsvornější smíšení a sloučení a na tom se pokoušet poznati, co asi jest jak v člověku, tak ve veškeru svou přirozeností dobré a kterou ideu máme v tom vidět svým tušením.“ Neřekneme-li, že tato odpověď, kterou dal rozum ve prospěch svůj i paměti i správného mínění, je moudrá a opravdu plná rozumu?

Prót. Dozajista.

Sókr. Avšak i tohle je nutné a jinak by nikdy nic nemohlo vzniknouti.

b *Prót.* Co?

Sókr. K čemu nepřimísíme pravdy,⁵² to by nikdy nemohlo vpravdě vznikat, ani, kdyby vzniklo, být.

Prót. Jak by také mohlo?

Sókr. Nikterak. Ale je-li této smíšenině ještě něčeho potřebí, povězte to ty a Filébos. Mně totiž se tato nynější myšlenka zdá vypracována jako jakýsi beztělý řád, jenž má krásně vládnout nad oduševnělým tělem.

Prót. Buď jist, Sókrate, že takové jest i mé zdání.

Sókr. Snad bychom tedy jaksi správně mohli říci, že nyní již c stojíme v předsíni dobra i přibytku takového jsoucna?⁵³

Prót. Mně aspoň se tak zdá.

Sókr. Co by se tedy zdálo v té směsi nejvzácnějším a spolu hlavní příčinou, že takovéto uspořádání se nám všem zalíbilo? Neboť až uvidíme toto, podíváme se potom, zdali je toto složení ve veškeru příbuznější a bližší slasti, či rozumu.

Prót. Správně; neboť to je nám k rozsouzení nejpříhodnější. d

Sókr. A vskutku při každé smíšenině není nesnadno uviděti příčinu, proč se buď stává nejvzácnější, nebo úplně bezcennou.

Prót. Jak to myslíš?

Sókr. To snad není nikomu z lidí neznámo.

Prót. Co?

Sókr. Že kterákoli smíšenina, která jakýmkoli způsobem nedosáhla náležitě míry a úměrnosti, každá nutně kazí jak míšené složky, tak nejprve sama sebe; neboť to není řádná smíšenina, nýbrž to bývá pro své majitele pokaždé vskutku jakási nezřízená e a v pravém smyslu ze všeho svázaná svízel.⁵⁴

Prót. Zcela správně.

Sókr. Nyní se nám tedy smysl dobra utekl do rodu krásna; neboť náležitá míra a úměrnost přece všude se stává krásou a dobrotí.

Prót. Ovšemže ano.

Sókr. Také jest, jak jsme řekli, v té směsi k nim přimíšena pravda.

Prót. Ovšem.

65 *Sókr.* Tedy nemůžeme-li postihnouti dobro jedinou ideou, chopme se ho třemi zároveň, krásou, úměrností a pravdou, i řekněme, že bychom v něm, jakožto v jednu, nejsprávněji našli příčinu poměrů, které jsou ve směsi, a že působením tohoto jakožto dobra stala se směs sama dobrou.

Prót. Zcela správně.

Sókr. Nyní již, Prótarchu, mohl by nám tedy býti kdokoli dostatečným rozhodčím o slasti i rozumovosti, co z obojího b jest příbuznější s nejvyšším dobrem i váženější u lidí i u bohů.

Prót. To je sice zřejmé, ale přece by bylo lépe řečí to probrat.

Sókr. Posudme tedy poměr jednoho každého z těch tří jsoucen ke slasti i k rozumu; jest totiž třeba uvidět, k čemu z toho dvojího přičteme každé z nich jako příbuznější.

Prót. To mluvíš o kráse, pravdě a úměrnosti?

Sókr. Ano. Nejprve se chop pravdy, Prótarchu; a chopě se, c dříve se na tři věci, rozum, pravdu a slast, a po delší chvíli si odpověz, zdali je příbuznější s pravdou slast, či rozum.

Prót. K čemu je třeba delší chvíle? Vždyť mezi těmi dvěma věcmi jest, myslím, veliký rozdíl. Slast je totiž největší chvástka na světě, a jak se vypravuje, při slastech lásky, jež se zdají největšími, i křivá přísaha má u bohů zajištěno odpuštění, a to proto, že slasti právě tak jako děti nemají ani za mák rozumu; d avšak rozum jest buď totéž co pravda, nebo jí ze všeho nejpodobnější a nejpravdivější.

Sókr. Nuže dále se podívej právě tak na úměrnost, zdali jí má více slast než rozumovost, či rozumovost více než slast.

Prót. I to jsi uložil zcela snadné zkoumání; podle mého mínění by totiž nikdy nikdo nenalezl na světě něco, co by mělo ve své přirozenosti méně míry, než má slast a veselí, a nic uměřejnějšího nad rozum a vědění.

e *Sókr.* Dobře jsi řekl. Ale přece pověz ještě to třetí. Má pro nás rozum větší podíl v kráse než rod slasti, takže by byl rozum krásnější než slast, či naopak?

Prót. Však věru, Sókrate, nikdo nikdy ani najeově ani ve snách neviděl, ani si nepředstavil myšlení a rozum, že to buď vzniká, nebo jest, nebo bude něco ošklivého.

Sókr. Správně.

Prót. Ale co se týče slastí, a to právě těch největších, kdykoli někoho spatříme, jak jich požívá, tu při pohledu buď na směšnou, nebo na svrchovaně nejošklivější jejich stránku sami se stydíme i odstraňující to z očí co nejvíce to skrýváme, dávající všechno takové noci, jako by to nesmělo vidět denního světla. 66

Sókr. Všude tedy prohlásíš, Prótarchu,⁵⁵ jednak pro poslech, jednak přítomným ústně, že slast není první statek, ba ani ne druhý, nýbrž že to, co je první, si zvolila věčná přirozenost⁵⁶ někde v oblasti míry, uměřena, vhodnosti a u všeho, co třeba za takové pokládat.

Prót. Tak se aspoň zdá podle nynější úvahy.

Sókr. Druhé pak v oblasti úměrna, krásna, dokonalosti, úplnosti a všeho, cokoli jest zase z tohoto rodu. b

Prót. Podobá se.

Sókr. Kdybys pak za třetí pokládal, pokud mohu předvídati, rozum a myšlení, věru by ses neodchýlil příliš mnoho od pravdy.

Prót. Snad.

Sókr. Nejsou snad na čtvrtém místě věci, které jsme přičetli duši samé, vědomosti, umění a takzvaná správná mínění, čtvrtý to stupeň k oněm třem, jestliže jsou ty věci příbuznější s dobrem nežli slast? c

Prót. Snad.

Sókr. Na pátém pak ony slasti podle našeho určení bezstrastné, kterým jsme dali název čisté, poněvadž náleží samé duši, a které se druží jednak k znalostem, jednak k vjemům?

Prót. Snad.

Sókr. „Šestým pak rodem,“ dí Orfeus, „skončete řád své

výpravné písně“;⁵⁷ však zdá se, že i naše úvaha při šestém rozsudku jest u konce. Dále nám nezbyvá již nic než dát tomu, d
co bylo řečeno, jakoby hlavu.

Prót. To věru je třeba.

Sókr. Nuže tedy, do třetice všeho dobrého,⁵⁸ udělejme prohlášení a projdeme touž rozpravu.

Prót. Kterou to?

Sókr. Filébos tvrdil, že dobrem nám je slast, všechna a úplná.

Prót. Jak se podobá, Sókrate, chtěl jsi právě říci, že musíme potřetí znova probrati celou začáteční řeč.

e . *Sókr.* Ano, ale poslouvejme dále. Já, uviděv to, co jsem prve vyložil, a rozhorliv se na myšlenku pronesenou nejen od Filéba, nýbrž také mnohokrát od tisíců jiných, řekl jsem, že rozum je lidskému životu věc mnohem prospěšnější a lepší nežli slast.

Prót. Bylo tomu tak.

Sókr. Maje však tušení, že jest ještě mnoho jiných věcí, řekl jsem, že kdyby se ukázalo něco lepšího nad toto obojí, pomáhal bych rozumu v zápase o druhou cenu proti slasti a že by slast přišla i o druhou cenu.

67 *Prót.* To jsi řekl.

Sókr. A potom se ukázalo zcela úplně, že ani jedno ani druhé není úplně.

Prót. Pravda.

Sókr. V této úvaze tedy jak rozum, tak slast byly úplně zbaveny naděje, že by jedno nebo druhé bylo pravé dobro, protože se jim nedostává soběstačnosti a hodnoty náležející tomu, co je úplné a dokonalé, že ano?

Prót. Zcela správně.

Sókr. Když pak se objevila jiná, třetí věc, dokonalejší nad první i druhou, ukázalo se nyní, že rozum je tisíckrát bližší a přibuznější vítězovu rodu než slast.

Prót. Jak by ne?

Sókr. Tedy podle rozsudku, který nyní vyhlásila úvaha, byla by hodnota slasti na pátém místě.

Prót. Podobá se.

Sókr. Na prvním však ne, ani kdyby to svou honbou za radostí prohlašovali všichni býci a hřebci i všechna ostatní zvířata; těm věří většinou lidé jako hadači ptákům a soudí, že slasti mají pro náš šťastný život největší význam, a milostné touhy zvířat pokládají za platnější svědky než touhy myšlenek vytušených v músickém dře filosofů.⁵⁹ b

Prót. Nyní již všichni pravíme, že jsi řekl, Sókrate, čistou pravdu.

Sókr. Tedy mne také propouštíte?

Prót. Zbývá ještě něco málo, Sókrate; ty přece jistě neustaneš dříve nežli my a já ti připomenu, co zbývá.

Symposion

Apollodóros,¹ Druh

Apollodóros Myslím, že nejsem nepřipraven na to, nač se **vyptáváte**. Nedávno totiž jsem šel z domu z Faléra² do města; tu mě uviděl zezadu jeden ze známých a zdaleka na mne zavolal, žertuje již při tom oslovení: „Stůj, občane Falérský, slyš, **Apollodóre!**“³ A já jsem se zastavil i počkal. On pak řekl: „**Apollodóre, již oněhdy jsem tě hledal, abych se důkladně vyptal, jak se bavili Agathón,⁴ Sókratés, Alkibiadés a ostatní, kteří byli tenkrát na té hostině, a jaké to byly ty řeči o lásce;** vypravoval mi totiž o tom již kdosi jiný, který to slyšel od Foinika Filippova⁵, a řekl, že i ty to víš. Ale nedovedl povědět nic určitého. Vypravuj mi tedy o tom ty, neboť tobě největším právem náleží podávati zprávy o řečech tvého přítele. A nejdříve mi pověz, byl jsi ty sám na té schůzce, či ne?“ – Já na to: „Dobře se podobá, že ti onen člověk nevypravoval nic určitého, když myslíš, že se ta schůzka, na kterou se ptáš, konala nedávno, takže bych byl býval i já přítomen.“ – „Nu ano.“ – „Ale kdepak, Glaukón⁶, což nevíš, že Agathón zde již mnoho let nebydlí, kdežto tomu nejsou ještě tři léta, co se já stýkám se Sókratem a pilně se starám, abych každý den věděl všechno, cokoli mluví nebo dělá? Předtím jsem jen pobíhal sem tam a myslil si, že dělám něco vážného; ale přitom jsem byl politováníhodnější než kdokoli jiný – ne méně než jsi nyní ty –, když jsem si myslil, že je všechno pro mne přednější než zabývati se filosofií.“ – On pravil: „Neposmívej se, ale řekni mi, kdy byla ta schůzka.“ – Já jsem odpověděl: „**Když jsme my byli ještě děti, tehdy, když Agathón zvítězil svou první tragédií, druhý den potom, co oslavoval obětí ono vítězství, on sám i členové jeho sboru.**“⁷ – „To je tedy velmi dávno, jak se podobá. Ale kdo ti o tom vypravoval? Či snad sám Sókratés?“ – „Bůh ví, že ne, nýbrž ten, který to vypravoval také Foinikovi. Byl to jakýsi

sv. III
172

b

c

173

b

Aristodémos z Kydathénaia,⁸ malý, chodící stále bos; ten byl tenkrátě při tom; byl to milovník Sókratův, a to jeden z největších té doby, jak se mi zdá. Než také i Sókrata jsem se zeptal na některé věci ze zprávy onoho muže, a potvrdil mi, že tomu bylo tak, jak onen vypravoval.“ – „Nuže, vypravuj mi, prosím; vždyť cestou do města lze docela dobře mluvit i poslouchat.“

- c Tak tedy jsme šli a mluvili o tom; proto, jak jsem řekl na počátku, nejsem nepřipraven. Když tedy chcete, abych to vypravoval i vám, musím to udělati. Vůbec já cítím nesmírnou radost – vedle pomýšlení, že nabývám prospěchu – při filozofických řečech, kdykoli je buď sám mluvím, nebo slyším od jiných; naopak při některých jiných, jako jsou zejména vaše, lidí bohatých a výdělkářů, jednak sám se horším, jednak lituji vás, svých druhů, že se domníváte, že děláte něco vážného, ačkoli neděláte nic. A snad zase vy si myslíte o mně, že jsem chudák,
- d a domnívám se, že vaše domněnka je pravdivá; avšak o vás se to já nedomnívám, nýbrž dobře to vím.

Druh Jsi stále stejný, Apollodóre; stále totiž káráš sebe i ostatní, a jak se zdá, pokládáš vesměs všechny lidi, počínaje od sebe, za ubohé mimo Sókrata. A odkud asi jsi vzal ten přívlastek, že ti říkají „měkký“,⁹ to já nevím; vždyť ve svých řečech jsi stále takový, sápeš se sám na sebe i na ostatní mimo Sókrata.

- c *Apoll.* Příteli, jest tedy zřejmo, že šílím a třeštím, když takto smýšlím i o vás?

Druh Nestojí za to, Apollodóre, nyní se o té věci hádat; ale neodepři nám toho, zač jsme tě prosili, a vypravuj nám, jaké byly ty řeči.

- 174 *Apoll.* Byly tedy asi takovéto – ale raději se pokusím i já vypravovati vám všechno od začátku, jako to vypravoval on.

Řekl, že potkal Sókrata vymytého a obutého, což bylo u něho jen zřídka viděti; a že se ho otázal, kam jde tak vykrášen.

On odpověděl: Na hostinu k Agathónovi. Včera jsem mu

totiž utekl při oslavě vítězství, měl jsem strach z velkého davu; ale slíbil jsem, že dnes přijdu. **A takto jsem se vykráslil proto, abych byl krásný, když jdu ke krásnému.** A co ty, nechtielo by se ti jít bez pozvání na hostinu?

A já, pravil, jsem řekl: Udělám, jak ty budeš chtít.

Nuže, pojď se mnou, abychom také předělali známé přísloví, totiž tak, že i *k Agathónovi chodí dobří sami od sebe na hostiny*.¹⁰ Neboť Homér patrně nejen předělal, ale i znásilnil toto přísloví; vylíčil totiž Agamemnona jako obzvláště statečného bojovníka, Menelaa však jako *malátého kopiníka*,¹¹ ale když Agamemnon strojí oběť a hody, jde u něho Menelaos nepozván na hostinu, muž horší k lepšímu.

Na to prý řekl: Bojím se, aby snad i o mně neplatila slova ne tvá, Sókrate, nýbrž Homérova, že já, obyčejný člověk, jdu nepozván na hostinu k muži moudrému.¹² Tedy hleď, čím mne omluvíš, že mě přivádíš s sebou, neboť já neřeknu, že přicházím nepozván, nýbrž na tvé pozvání.

*Dva spolu jdouce touž cestou*¹³ si vymyslíme, co řekneme. Než pojďme.

Po takovémto asi hovoru že šli. A tu prý Sókratés, jsa jaksi v sebe zamyšlen, cestou se opožďoval, a když on na něj chtěl počkat, vybízel ho, aby jen šel napřed. Když přišel až k domu Agathónovu, našel dveře otevřeny a stalo se mu tam něco k smíchu. Hned se s ním totiž setkal jeden z domácích sluhů a vedl ho do jídelny a tam prý zastihl hosty, jak se právě chystali jísti; jakmile jej spatřil Agathón, hned zvolal: **Ó, Aristodéme, přicházíš právě včas, abys s námi pojedl; ale jestliže jsi přišel pro něco jiného, odlož to napodruhé, vždyť jsem tě hledal již včera, abych tě pozval, ale nepodařilo se mi tě uvidět. Ale jak to, že nám nevedeš také Sókrata?**

Tu já, tak vypravoval, se obrátím, ale Sókrata nikde za sebou nevidím; řekl jsem tedy, že naopak sám přicházím se Sókratem, byv od něho pozván sem na hostinu.

Dobře jsi udělal, pravil Agathón; ale kde je on?

175 Právě teď šel sem za mnou; sám se dívám, kde asi je.
Podívej se po Sókratovi, hochu, řekl Agathón sluhovi, a přiveď ho sem! A ty, Aristodéme, lehni si ke stolu vedle Eryximacha.¹⁴

Pak prý mu umyl sluha ruce a nohy, aby mohl jít ke stolu; a jiný ze sluhů přišel a oznamoval: Sókratés zašel tuhle k sousedovům do síně, tam stojí a nechce sem jít, ačkoli jsem ho volal.

b To je divné; hned ho zavolej a nepouštěj!

A on prý řekl: Nikoli. nechte ho. Má už takový zvyk; leckdy se kdekoli zastaví a stojí. Ale přijde hned, jak myslím. Nevyrušujte ho tedy a nechte ho!

Nuže, udělejme to tak, myslíš-li, řekl prý Agathón. Ale hoši, častujte nás ostatní. Jen noste na stůl, cokoli chcete, jako obyčejně, když vám nikdo neporoučí – což jsem já nikdy neudělal –, tedy myslete si, jako bych byl od vás pozván na hostinu já i tito ostatní hosté, a obsluhujte nás, abychom vás mohli chválit.

Potom prý jedli, ale Sókratés nepřicházel. Tu Agathón několikrát chtěl poslat pro Sókrata, ale on že ho nenechal. Tu prý přišel, nezdržev se dlouho, jako obyčejně dělal, nýbrž když byli uprostřed jídla. Tu Agathón – neboť byl sám na dolním lehátku¹⁵ – prý řekl: Sem pojď, Sókrate, polož se vedle mne, abych dotýkaje se tebe, užil i něco z té moudrosti, která ti přišla na mysl tam přede dveřmi. Vždyť jest patrné, že jsi ji nalezl a máš, neboť dříve by ses byl odtamtud nehnul.

A Sókratés se posadil a řekl: Bylo by dobře, Agathóne, kdyby byla moudrost něco takového, že by při vzájemném dotýkání přetékala mezi námi z plnějšiho do prázdnějšího jako voda v nádobách, která po proužku vlny přetéká z plnější nádoby do prázdnější. Jestliže to dělá i moudrost, věru velmi si vážím tohoto místa vedle tebe, neboť myslím, že budu od tebe naplněn velkou a krásnou moudrostí.¹⁶ Neboť ta má je jaksi chatrná a pochybná a jako pouhý sen, ale ta tvá je skvělá

a roste víc a více; tak prudce vyšlehla z tebe ještě mladého a zazařila především před zraky více než tří myriád Hellénů.

Jsi posměvač, Sókrate, pravil Agathón. Co se týče tohoto, rozhodneme svou při o moudrosti o něco později a Dionysos bude naším soudcem;¹⁷ avšak nyní nejprve se měj k jídlu!

Potom, když si Sókratés ulehl ke stolu a pojedl on i ostatní hosté, vykonali prý úlitby, a zazpívavše chvalo zpěv bohu spolu s ostatními obvyklými úkony, chystali se k pití. 176

A tu prý Pausanias¹⁸ promluvil asi takto: Tak tedy, mužové, kterým způsobem bychom si nejlépe popili? Mně, přiznávám se, je tuze nedobře po včerejší pitce a potřebuji trochu odpočinku – myslím, že i většina z vás, neboť jste tam včera také byli –, tedy uvažujte, kterým způsobem bychom nejlépe pili. b

Tu prý řekl Aristofanés: Ano, to máš pravdu, Pausanio, abychom si vším způsobem pití nějak ulehčili; vždyť já jsem také jeden z těch od včerejška namočených.

Když to slyšel Eryximachos, syn Akúmenův, pravil: Dobře máte. A ještě od jednoho z vás bych rád slyšel, jak hodně asi zmůže pít – od Agathóna.

Docela ne, ani já nejsem při síle. c

To by byla, jak se podobá, šťastná náhoda, řekl Eryximachos, pro mne i pro Aristodéma a Faidra i pro tyto všechny, že vy, nejsilnější pijáci, nyní nemůžete; neboť my jsme v tom po každé slabí. O Sókratovi nemluvím, ten dovede oboje, takže mu bude vhod, cokoli budeme dělati. Poněvadž tedy, jak se mi zdá, nikdo z přítomných nemá chuti pít mnoho vína, snad by vám nebylo tak protivno, kdybych řekl pravdu o opíjení. Ze své lékařské zkušenosti jsem, myslím, nabyl jasného poznání. d
že opíjení je lidem škodlivé; a ani sám bych nechtěl dobrovolně nadmíru vypít, ani jinému bych to neradil, zvláště když má ještě od včerejška těžkou hlavu.

Co se mne týče – přecjal prý řeč Faidros z Myrrhinúntu¹⁹ –, já tebe vždycky poslouchám, zvláště v tom, cokoli mluvíš o lé-

kařském umění; ale nyní i ostatní tebe poslechnou, jestliže budou dobře uvažovat.

- c Po těchto slovech všichni souhlasili, aby se v přítomné společnosti v pití nezávodilo, nýbrž aby pili jen tak podle chuti.

Když jsme se tedy – řekl prý Eryximachos – usnesli pít, kolik by každý chtěl, a aby nebylo žádného nucení, navrhuji dále poslati pryč pištkyni, která právě přišla – ať píská sobě nebo, bude-li chtít, ženám tam vzađu v domě –, ale my se dnes bavme vespolek řečmi; a jakými řečmi, chci vám, přejete-li si, navrhnouti.

- 177 Tu všichni pravili, že si přejí, a vybízeli ho, aby navrhl. Mluvil prý tedy Eryximachos: Musím začít jako Euripidova Melanippé,²⁰ neboť nejsou má ta slova, která chci říci, nýbrž zde Faidrova. Faidros totiž leckdy mi říká s nevolí: **Není to hrozné, Eryximachu, že některým jiným z bohů jsou složeny od básníků hymny a paióny, ale na Eróta, takového a tak velikého boha, že ani jeden z dosavadních tak četných básníků nesložil oslavnou píseň?** Anebo se zase, prosím, podívej na ty dobré sofisty;²¹ spisují prozaické chvalořeči na Héraklea i jiné *héroý*, jako výtečný Prodikos²² – ostatně toto je méně podivné, ale přišla mi již také do rukou kniha napsaná od moudrého muže, v které se mluvilo o soli, a to s neobyčejnou chválou pro její užitečnost, a tak i mnoho jiných podobných věcí bys viděl velebit. O takové věci je tedy tak veliká starost, ale Eróta ještě žádný člověk do dnešního dne se neodhodlal náležitě oslaviti; tak jest zanedbáván tak veliký bůh. Myslím, že v tom má Faidros pravdu. Tu já jednak chci jemu dát příspěvek a učinit mu po vůli,²³ jednak myslím, že by právě nyní slušelo, abychom my zde shromáždění ozdobili tohoto boha. Jestliže se tedy zdá tak i vám, byly by nám řeči vhodnou látkou k zábavě; myslím totiž, aby každý z nás po řadě vpravo pronesl pochvalnou řeč na Eróta, co možná nejkrásnější, a aby začal nejprve Faidros, protože sedí na prvním místě a jest také otcem toho námětu.
- b
- c
- d

Nikdo nebude, Eryximachu – pravil prý Sókratés – proti tvému návrhu. Vždyť bych ho nezamítl ani já, který se, mohu říci, v ničem jiném nevyznám než ve věcech lásky, ani snad Agathón a Pausanias a jistě ne Aristofanés, jehož veškerá činnost jest věnována Dionysovi a Afroditě, ani kdo jiný z těch, které tu vidím. Ovšem, nejsme na tom stejně my, kteří jsme na dolních místech; ale jestliže naši předchůdci promluví vhodné a krásné řeči, to nám postačí. Nuže s pomocí boží ať začne Faidros a mluví chvalořeč o Erótovi.

S tím pak i všichni ostatní souhlasili a přidávali se ku přání Sókratovu. Na všechno, co každý jednotlivý promluvil, ani Aristodémos se dobře nepamatoval, ani zase já na všechno to, co on mi vypravoval; ale co jsem si nejlépe zapamatoval a čím řeči se mi zdály hodny paměti, ty vám podle jednotlivých řečníků povím.

Nejprve tedy, jak jsem řekl, počal prý svou řeč Faidros, a to asi tím, že Erós je veliký bůh a podivuhodný mezi lidmi i bohy po mnohých stránkách, ne nejméně však svým rodem. Neboť vyniká – tak pravil – tím, že jest mezi nimi nejstarší; důkazem toho je toto: Erós nemá rodičů a žádný, ani prozaik, ani básník o nich nemluví, ale Hésiodos praví,²⁴ že nejprve vznikl Chaos,

*po něm pak vznikla
Gaia širokoprsá, jež pevným je pro všechny sídlem,
spolu s ní Erós.*

S Hésiodem souhlasí i Akúsileos,²⁵ že se po Chaosu zrodily tyto dvě božské bytosti, Gé²⁶ a Erós. Parmenidés²⁷ pak praví o vzniku světa:

dříve než ostatní bozi byl stvořen nejprve Erós.

Takto se z mnoha stran souhlasně tvrdí, že Erós jest jeden z nejstarších bohů. A jako nejstarší jest nám příčinou největší-

ho štěstí. Já aspoň nevím, které je větší štěstí hned pro mladého člověka než dobrý milovník a pro milovnicka miláček. Neboť vštěpovat lidem to, co je musí vodit po celý život, má-li být krásný, nedovede ani rod, ani vynikající postavení, ani bohatství, ani cokoli jiného tak krásně jako láska. Co je to? Studu věcí ošklivých, horlivý zájem o krásné; neboť bez těchto pohnutek nemůže ani obec, ani jednotlivec vykonávat veliké a krásné činy. Pro muže, který miluje, nebylo by jistě tak trapné, kdyby ho spatřil otec nebo druhové nebo kdokoli jiný buď dělat něco ošklivého, nebo ze zbabělosti se nebránit, když by se mu dělo něco takového od někoho jiného, jako kdyby ho při tom viděl jeho miláček. Právě tak vidíme, že se i milovaný stydí především svých milovníků, kdykoli je spatřen při něčem ošklivém. Kdyby tedy bylo nějak možno udělat, aby vznikla obec nebo tábor z milovníků a milovaných, nemohli by lépe žít ve svém společenství nežli tak, že by se zdržovali všeho ošklivého a závodili vespolek o čest, a podobně kdyby taková pospolu bojovali, zvítězili by i při malém počtu takřka nad celým světem. Neboť pro milujícího muže by bylo jistě méně příjemné, aby byl spatřen od svého miláčka ve chvíli, kdy by buď opustil své stanoviště nebo odhodil zbraně, nežli kdyby ho při tom viděli všichni ostatní, a raději by tisíckrát zemřel než to. Věru opustit svého miláčka nebo nepomoci mu v nebezpečnosti – nikdo není tak zbabělý, koho by sám Erós naplnil božským zápallem k zdatnosti, tak aby byl podoben muži již přirozenou povahou nejlepšímu; a praví-li Homér, že *silu vdech* některým z hrdinů bůh,²⁸ docela tak to dává svým působením Erós milujícím.

Vždyť i smrt za druhého podstoupiti se odhodlávají toliko milující, nejen mužové, ale i ženy. V té věci podává u Hellénů dostatečné svědectví mých slov i *Peliova dcera Alkéstis*, která jediná se odhodlala zemřít za svého muže, ač měl ještě otec i matku; ona je působením lásky o tolik předstihla v oddanosti, že se proti ní zdá k vlastnímu synovi cizími a jediné podle jména

příbuznými; tento její čin se tak velice líbil nejen lidem, nýbrž i bohům, že ačkoli mnoho lidí vykonalo mnoho krásných činů a jen několik málo z nich odměnili propuštěním jejich duše z Hádu, její duši propustili, v zalíbení nad tím činem: tak si i bozi velice vážili opravdovosti a statečnosti v lásce.²⁹ Ale Orfea Oiagrova odeslali z Hádu s nepořízenou; ukázali mu jen přízrak ženy, pro kterou přišel, jí samé však mu nedali, neboť se jim zdálo, že jest příliš změkčilý – byl kitharodem – a že neměl odvahy pro lásku zemřít jako Alkéstis, nýbrž vším způsobem chtěl vejíti do Hádu živ. Proto jej tedy bozi potrestali a způsobili, aby se mu dostalo smrti rukama žen.³⁰ Proti tomu poctili Achillea, syna Thetidina, a poslali ho na ostrovy blažených, poněvadž, ač věděl od matky, že zemře, usmrtí-li Hektora, ale neučiní-li to, že se vrátí domů a v pozdním věku život svůj dokoná, měl tu odvalu, že si vybral pomoci Patroklovi, který jej miloval, pomstíti ho a zemřít nejen za něho, nýbrž i hned za ním; to se bohům velice zalíbilo, a proto ho zvláštním způsobem poctili, že mu byl jeho milovník tak drahý. Aischylos tlachá, když praví, že Achilleus miloval Patrokla;³¹ on přece byl krásnější nejen než Patroklos, nýbrž zároveň i proti všem ostatním hrdinům, byl ještě bezvousý, a pak byl o mnoho mladší, jak praví Homér. Než zřejmě si bohové nadevše vážili této statečnosti v lásce, ale více se obdivují a mají zalíbení i odměňují, když milovaný projevuje lásku k milovníku, nežli když tak činí milovník k miláčku. Neboť milovník je něco božštějšího než miláček, vždyť v něm je bůh. Proto také Achillea více poctili než Alkéstidu a poslali ho na ostrovy blažených.

Tak tedy pravím, že Eros je z bohů i nejstarší, i nejdůstojnější, a nejmocnější dárce zdatnosti a štěstí lidem až do smrti.

Takovou si řeč promluvil prý Faidros a po Faidrovi byly proneseny některé jiné, na které se dobře nepamatoval; proto hned vypravoval řeč Pausaniovu. Ten prý mluvil takto:

- Myslím, Faidre, že není správně stanoven námět našich řečí, když jest jen tak jednoduše uloženo chváliti Eróta. Kdyby byl totiž Erós jeden, bylo by to správné, takto však – vždyť není jeden; a když není jeden, je správnější napřed určití, kterého jest chváliti. Proto já se pokusím to opravit a nejprve vyložit, kterého Eróta jest chváliti, potom ho vychváliti, jak ten bůh zasluhuje. Všichni víme, že není bez Eróta Afrodité. Ta kdyby byla jedna, jeden by byl Erós; ale poněvadž jsou dvě, nutně i Erótové jsou dva. A jak by nebyly dvě ty bohyně? Jedna je starší a bez matky, dcera Úrana, boha nebes, kterou také proto nazýváme Nebeskou, druhá pak mladší, dcera Diova a Diónina, kterou jmenujeme Obecnou.³² Z toho tedy vyplývá, že i Erós, jenž jest pomocníkem této Afrodity, správně by byl jmenován Obecný, druhý pak Nebeský. Chváliti je třeba všechny bohy, ale pokusme se vylíčiti vlastnosti a působnost jednoho i druhého. O každém totiž úkonu platí toto: sám o sobě není ani krásný, ani ošklivý. Tak například, co nyní my děláme, pití, zpívání, rozmlouvání, nic z toho není samo o sobě krásné, nýbrž takovým se stane úkon podle toho, jak je konán: když se koná krásně a náležitě, stává se krásným, když nenáležitě, ošklivým. Právě tak ani milování, ani Erós není každý krásný a hoden velebení, nýbrž jenom ten, který pobízí ke krásnému milování.
- b Obecné Afrodity syn je v pravém smyslu obecný a působí zcela náhodně; a to je ta láska, kterou milují lidé všední. Milují pak takoví lidé za prvé právě tak ženy jako hochy, dále pak se jejich lásky vztahují více k tělům než k duším, mimoto k lidem co nejméně rozumným; přitom hledí jen na ukojení, ale nestarají se, co přitom je krásného a co ne. Z toho pak pochází, že všechno konají náhodně, dobré stejně jako opačné. Vždyť tato láska má původ od bohyně mnohem mladší, než jest druhá, a účastné při svém zrození prvku ženského i mužského. Ale druhý Erós je syn Nebeské bohyně, která za prvé není účastna ženského prvku, nýbrž jen mužského – a to je láska k chlapcům –, a pak je
- c

starší, prostá bujností; proto tedy ti, kdo jsou naplněni duchem této lásky, obrací se k mužskému pohlaví a milují bytosti přirozeně silnější i rozumnější. A každý by poznal i v samé lásce k hochům ty, kteří jsou čistě puzeni touto láskou; neboť nemilují malých chlapců, nýbrž když už počínají mříti rozum – to je přibližně doba prvního pučení vousů. Vždyť kdo počínají milovat od tohoto věku, jsou, myslím, hotovi po celý život být pospolu a společně žít, a ne aby jednoho oklamali, využili jeho mladistvé nerozumnosti, vysmáli se mu a pryč odběhli k jinému. Měl by být i zákon, který by zakazoval milovat nedospělé chlapce, aby nebylo mnoho horlivosti vynakládáno na nejistou věc; neboť je nejisto, jaký bude konec duševního i tělesného vývoje chlapců, zdali dobrý, či špatný. Dobří si ovšem ukládají ten zákon sami dobrovolně, ale bylo by potřebí i těmto obecným milovníkům brániti v takové věci, jako jim bráníme, seč jsme, aby se milovali s ženami svobodného rodu. Neboť právě ti způsobili špatnou pověst té věci, takže se někteří lidé osmělují říkati, že je ošklivé býti po vůli milovníkům; mluví tak se zřením na tyto, když vidí jejich neslušnost a nesprávnost, poněvadž přece slušné a řádné konání kterékoli věci by nemohlo být spravedlivě stíháno hanou.

Zásadní nazírání na lásku v jiných obcích jest snadno pochopiti, neboť je jednoduše vymezeno, ale u nás a v Lakedaimonu je složité. V Élidě totiž a u Boiótů, i vůbec tam, kde neznají řečnického umění, platí jednoduchá zásada, že je krásné býti po vůli milovníkům, a nikdo, ani mladý, ani starý, by neřekl, že to je ošklivé – z toho důvodu, myslím, aby nemuseli dělat pracné pokusy a přemlouvat mladé lidi řečí, když řečnění jest jejich slabá stránka. Ale v Iónii i jinde na mnohých místech je to pokládáno za ošklivé – všude tam, kde jsou obyvatelé pod vládou barbarů. Neboť u barbarů pro jejich samovládné zřízení je tato věc pokládána za něco ošklivého, stejně jako filosofie a záliba v gymnastice; není totiž, tuším, vládcům vhod, aby se v poddaných rodily velké myšlenky nebo silné svazky přá-

- telské a společenské, co obyčejně způsobuje kromě všech jiných věcí nejvíce právě láska. Poznali to ze své zkušenosti i zdejší samovládcí, neboť Aristogeitonova láska a Harmodiova věrná oddanost učinila konec jejich vládě.³³ A tak, kde bylo
- d stanoveno, že je ošklivé býti po vůli milovníkům, vyplývá ta zásada ze špatnosti svých původců, totiž ze ztišnosti vládců a ze zbabělosti poddaných; kde pak byl dán jednoduchý zákon, pokládáti to za krásné, stalo se to duševní leností zákonodárců. Ale u nás je zásada mnohem krásnější nežli u těchto, a jak jsem řekl, není snadné ji vystihnout. Uvažme: prohlašuje se za krásnější milovati veřejně než potají a milovati právě nejlepší jipochy z nejlepších rodin, i kdyby byli ošklivější než jiní; mimoto se milujícímu dostává ode všech neobyčejné pobídky, vyplývající z přesvědčení, že nekoná nic ošklivého; dosáhne-li úspěchu, pokládá se to za čest, nedosáhne-li, za hanbu, a když se snaží o tento úspěch, dává mu veřejné mínění volnost dělati nejpodivnější věci, a přece jest chválen, kdežto kdyby se někdo odvažoval to dělat za jiným účelem, ve snaze dosíci něčeho jiného než právě tohoto spřátelení,³⁴ utřil by si svrchovanou
- 183 hanbu. Například kdyby chtěl nabýti od někoho peněz nebo se domoci úřadu nebo nějakého jiného důležitého místa, a proto byl hotov dělati takové věci, jaké dělají před miláčky jejich milovníci, kteří se jich snažně a poníženě doprošují, přísahy přísahají, u jejich dveří léhají a jsou hotovi sloužit jim v takovém otroctví, v jakém by nechtěl být ani žádný otrok, bránili by mu
- b v tom počínání i přátelé, i nepřátelé, tito hanlivým vyčítáním jeho lísání a poníženosti, oni tím, že by ho napomínali a styděli se za něj. Ale u milujícího všechny takové věci mají půvab a veřejným míněním mu je dovoleno konati je bez hanby, jako by dělal něco velmi krásného; nejpodivnější přitom jest, že, jak se aspoň obecně říká, jemu jedinému odpouštějí bozi i křivou přísahu – neboť prý přísaha v lásce učiněná neplatí. Takto
- c i bozi, i lidé dali milujícímu veškerou volnost, jak praví ve zdejší zásada, a z těchto důvodů bylo by lze souditi, že se zde

v naší obci pokládá za zcela krásné i milovati, i býti oddán milovníku. Ale na druhé straně otcové ustanovují nad milovanými hochy dozorce a nedovolují jim, aby mluvili se svými milovnicí – **to jest úkol paidagógův³⁵** –, a vrstevníci i druhové pomlouvají, vidí-li něco takového, a starší zase pomlouvače nezadržují ani jich nekárají, že nemluví správně; vzhledem k tomu bylo by zase naopak možno si mysliti, že taková věc se zde pokládá za velmi ošklivou. Má se to podle mého mínění takto: **ta věc není jednoduchá, a jak bylo řečeno již na začátku, není sama o sobě ani krásná, ani ošklivá, nýbrž když se koná krásně, je krásná, když ošklivě, ošklivá.** Ošklivě pak znamená býti po vůli špatnému člověku a špatným způsobem, krásně však dobrému a krásným způsobem. **Špatný jest onen obecný milovník, který miluje více tělo než duši; také není ani stálý, poněvadž miluje věc nestálou.** Neboť když vadne květ těla, které miloval, **odlétá pryč³⁶**, zahanbív tolik svých řečí a slibů; **ale ten, kdo je zamilován do dobré povahy, setrvává po celý život, poněvadž srostl s tím, co je trvalé.** Tyto pak chce náš zákon zjistiti dobrou a krásnou zkouškou a nařizuje jedněm z milovníků býti po vůli, druhým ubíhati. Proto tedy jako v závodě jedny vybízí honiti, druhým utíkat, zkoušeje tím způsobem, ke kterému z obou druhů náleží milovník a ke kterému milovaný. A tak z této příčiny na prvním místě se zásadně pokládá za ošklivé brzy se dáti chytit, aby uplynul delší čas, v němž se vidí dobrý zkušební kámen pro mnoho věcí; dále je ošklivé dáti se chytit penězi a mocným postavením v obci, buď že se někdo poddá útiskům a neodolá, anebo že neodmítne přijímati výhody buď hmotné nebo ve veřejných činnostech; neboť žádná z těchto pohnutek nezdá se ani stálou, ani trvalou, nehledíme-li ani k tomu, že z nich nemůže vyrůst ušlechtilé přátelství. Jediná tedy zbývá podle našeho zákona cesta, má-li býti oddání milovaného milovníku krásné. **Máme totiž zásadu, že jako u milovníků není, jak jsme viděli, jakékoli dobrovolné otročení milovaným hochům pokládáno za lísání a hanbu, tak**

zbyvá ještě jedno jediné dobrovolné otročení prosté hanby. To je to, které směřuje k **zdatnosti**.

U nás je totiž zákon, že je-li někdo odhodlán někomu sloužit v naději, že se jeho pomocí zdokonalí buď v některém oboru vědění, nebo v kterékoli jiné části zdatnosti, že také toto dobrovolné otročení není nečestné, ani to není lísání. **Tyto dvě zásady, jednak o milování hochů, jednak o lásce k moudrosti a o ostatní zdatnosti, je nutno svést v jedno, má-li dojít k tomu, že by se oddání milovaného milovníku stalo krásným.** Neboť kdykoli se sejdou milenec a milovaný, každý se svou zásadou, jeden, že podle práva smí v čemkoli sloužit oddanému miláčku, druhý, že podle práva smí v čemkoli povolovati milenci, který jej činí moudrým a dobrým, jeden, který může přispívat k zdokonalení rozumu i k ostatní zdatnosti, druhý, který chce něco získati pro své vzdělání i pro ostatní moudrost: tu při setkání těchto zásad jediné zde jest krásné, aby milovaný byl po vůli milovníku, jinde však nikde. V tomto případě ani dáti se oklamat není nečestné; ale ve všech ostatních případech to přináší hanbu i klamanému, i neklamanému. **Neboť jestliže se někdo oddá milenci, kterého pokládá za bohatého, pro bohatsví, a pak je oklamán a nedostane peněz, neboť se ukáže, že milenec je chud, je to stejně nečestné;** takový totiž ukázal, že by za peníze byl hotov komukoli k jakékoli úsluze, ale to není krásné. A obdobně jestliže se někdo oddá milenci, pokládaje ho za dobrého a domnívaje se, že se i sám stane lepším skrze přátelství s milovníkem, a pak je třeba oklamán, neboť se ukáže, že to je špatný člověk a nemá v sobě zdatnost, přece jest to zklamání krásné, neboť tu zase i tento, jak vidět, dal najevo, že by pro zdatnost a pro své zdokonalení všechno každému ochotně učinil, a to zase jest ze všeho nejkrásnější. Takto je každé vyhovování, děje-li se za účelem zdatnosti, vším způsobem krásné.

Takový jest Erós, který se zrodil z Nebeské bohyně, Nebeský, velmi cenný pro obec i pro jednotlivce, a ten nutí milovníka i mi-

lovaného velice pečovatí o sebe sama ve směru k zdatnosti; všechny ostatní lásky pocházejí od oné druhé, Obecné. Toto jsem promluvil, pokud bylo bez přípravy možno, jako svůj příspěvek pro tebe, Faidre, o Erótovi. c

Když Pausanias dokončil,³⁷ měl mluvit, jak vypravoval Aristodémos, Aristofanés; ale tu prý naň přišla škytavka – buď od přeplnění žaludku nebo proč – a on nemohl mluvit, a proto řekl lékaři Eryximachovi, který ležel vedle něho: „Eryximachu, musíš mě buď zbavit škytavky, nebo mluvit za mne, dokud sama nepřestane.“ – A Eryximachos prý odpověděl: „Učiním oboje; budu mluvit na tvém místě a ty, až se utišíš, na mém. Za tímco budu mluvit, snad tě přejde škytavka, když na delší chvíli zadržíš dech; pakli ne, vyklokej si vodou. A jestliže je velmi silná, vezmi něco, čím bys podráždil nos, a kýchni; když to jednou nebo dvakrát uděláš, přestane, i kdyby byla velmi silná.“ – Načež Aristofanés: „Tak můžeš začít a já to udělám.“ d

Tu tedy prý promluvil Eryximachos takto: Pausanias krásně začal svou řeč, ale ne dosti dobře ji skončil; proto myslím, že se musím pokusit přidat k ní náležitý konec. Neboť že jest Erós dvojí, to, myslím, dobře rozlišil; ale že nesídlí toliko v lidských duších a netýká se jen krasavců, nýbrž i mnoha jiných věcí a jest i všude jinde, i v tělech všech živočichů, i v rostlinách, a zkrátka v celé přírodě, to jsem, myslím, vypo- 186
zoroval z vědy lékařské, našeho to umění, jak veliký a podivuhodný je ten bůh a všechno svým působením zasahuje mezi lidmi i bohy. Začnu svou řeč od lékařství, abychom také vzdali poctu tomuto umění.

Již přirozená povaha těla chová v sobě tohoto dvojího Eróta; neboť zdravý stav těla a nemocný jsou nesporně vespolek různé a nepodobné; ale nepodobné dychtí a touží po věcech nepodobných. Jiná tedy jest touha a láska v tom, co je zdravo, jiná v nemocném. A jako Pausanias právě řekl, že krásné jest b

- c býti po vůli lidem dobrým, ale ošklivé lidem nezřízeným, tak také i při tělech samých jest krásné a nutné vyhovovati dobrým a zdravým stavům každého těla – a to jest, čemu se říká lékařství –, ale špatným a nezdravým hověti je ošklivé, a kdo chce být odborníkem v tom umění, musí jim odpřáti. Jest totiž věda lékařská, abych se stručně vyjádřil, věda o touhách těla, co se týče naplňování a vyprazdňování, a kdo umí mezi nimi
- d rozpoznávati krásnou a ošklivou touhu, ten je nejzpůsobilejší k lékařství, a kdo umí způsobiti změnu, že na místo jedné touhy v těle nastoupí jiná, a tam,³⁸ kde není touha, ale měla by být, dovede ji vzbudit, a když tam je, ji odstranit, to by byl dobrý odborník. Neboť musí býti s to, aby zcela nepřátelským živlům v těle způsoboval přátelství a vzájemnou touhu. Nepřátelské jsou živly navzájem protivné, studené teplému, hořké sladkému, suché vlhkému a tak i všechny ostatní; náš praotec Asklépios tím, že uměl mezi těmito živly zjednati lásku a svornost, jak říkají naši básníci a jak já věřím, založil naše umění.
- c

- 187 Veškeré tedy lékařství je podle mé řeči řízeno skrze tohoto boha a právě tak i umění gymnastické a zemědělské; že je tomu právě tak s hudbou, jest patmo každému na první pohled, jak snad chce říci i Hérakleitos, ač se dobře nevyjadřuje. Praví totiž, že jedno, obsahující v sobě různost, je samo se sebou ve shodě, jako harmonie luku nebo lyry.³⁹ Ale je velmi nelogické říkat, že harmonie chová v sobě různost nebo že se skládá z věcí ještě se různících. Snad chtěl říci to, že vznikla ze zvuků dřívě se různících, vysokých a hlubokých, které však později byly uvedeny v souhlas působením hudebního umění. Vždyť přece by nemohla býti harmonie z prvků dosud ještě se různících, vysokého a hlubokého, neboť harmonie jest souzvuk, souzvuk pak je jakási shoda – aby však shoda byla mezi věcmi se různícími, dokud se různí, je nemožno; avšak zase, co se různí a neshoduje, nemůže projevit harmonii. Tak také i rytmus vznikl z prvku rychlého a pomalého, jež se dřívě různily,
- c

později však se uvedly v soulad. A jako tam lékařství, tak zde hudební umění vkládá do všech těchto prvků souhlas tím, že u nich způsobilo touhu a svornost: **a tak i hudební umění je nauka o touhách týkajících se harmonie a rytmu.** A v složení harmonie a v rytmu samém o sobě není těžko rozpoznávat touhu a není tam ještě onen dvojitý Erós; ale když jde o skutečné užívání rytmu a harmonie pro lidi, buď v tvůrčí činnosti, což d nazývají skládáním, nebo při náležitém používání vytvořených melodií a meter, co bylo nazváno músickou vzdělaností. tu je věru věc nesnadná a vyžaduje dobrého odborníka. Neboť tu se opět vrací tatáž myšlenka, že aby se stávali řádnějšími, kteří ještě takoví nejsou, mají řádným lidem vyhovovati a dávatí pozor na jejich lásku; a to je onen krásný, **nebeský Erós, syn nebeské músy, Úranie.** Ale **Obecný Erós jest syn músy Polymnie;**⁴⁰ tuto lásku musí člověk přenášet na žádoucí osoby opatrně, aby užil její slasti, ale nezpůsobil žádné nezřízenosti, jako v našem umění je velmi důležité dobře zacházeti s žádostmi, které se týkají kuchařského umění, aby se užilo slasti bez nemoci. Tedy i v músickém umění, i v lékařství, i ve všech ostatních věcech lidských i božských je třeba, pokud možno, dávat pozor na obojího Eróta; neboť oba všude tam jsou. Vždyť i roční počasí ve svém složení jsou plna těchto obou 188 Erótů, a kdykoli věci, o kterých jsem právě mluvil, teplo, sucho, studeno, vlhko, dosáhnou ve svém vzájemném poměru řádné lásky a dostane se jim rozumné harmonie a směsi, přinášejí pohodu a zdraví lidem i ostatním živočichům a rostlinám, a nic jim neuškodí; ale když onen nezřízený Erós nabude nadvlády nad ročními časy, nadělá mnoho zhouby a škody. b Neboť z takových příčin obyčejně vznikají mory a mnoho jiných různých nemocí, jak mezi živými tvory, tak mezi rostlinami; tak i jinovatka a krupobití a obilní rez vzniká z rozpínavosti a nezřízenosti takovýchto živlů ve vzájemném poměru jejich tuh, jehož znalost, týkající se oběhu hvězd a ročních počasí, se nazývá astronomie. Mimo to i všechny oběti a úkony podříze-

- c né věšteství – v tom se zakládá společenství mezi bohy a lidmi – neobsahují nic jiného než ochranu a léčení Eróta. Všechna totiž bezbožnost obyčejně vzniká, když někdo neslouží řádnému Erótu, neváží si ho a nedává přednost ve všem svém jednání jemu, nýbrž onomu druhému, a to v poměru k rodičům živým i zemřelým, i k bohům; proto jest úkol věšteckého umění, dávatí pozor na Eróty⁴¹ a léčiti je a na druhé straně je zase věstecké umění tvůrcem přátelství mezi
- d bohy a lidmi pro svou znalost tuh lidských, pokud se vztahují k spravedlnosti a zbožnosti.

Takto má všechny Erós mnohonásobnou a velikou, ano spíše slovem všechnu moc, ale ten, který se uplatňuje s rozumností a spravedlností ve věcech dobrých jak u nás, tak také u bohů, ten má nejvyšší moc, způsobuje nám všechno štěstí a činí, že můžeme žít v družnosti a být milí jak sobě navzájem, tak i vyšším nás bytostem, bohům. Tu snad jsem i já ve své chalořeči na Eróta mnoho vynechal, ale ne úmyslně. Ale jestliže jsem něco vynechal, na tobě jest, Aristofane, to doplniti; nebo chceš-li snad nějak jinak mluvit ke cti toho boha, mluv, když také tě už přešla škytavka.

- 189 Tu prý přejal řeč Aristofanés a pravil: Ba věru přešla, ale dříve ne, dokud jsem proti ní neužil kýchnutí, takže se divím, že pořádek těla vyžaduje takového hřmotu a dráždění, jako je kýchnutí; jistě hned přešla, když jsem proti ní užil kýchnutí.

- b Na to Eryximachos: Dobrý muži, Aristofane, co to děláš? Děláš vtipy, když máš pronést řeč, a donucuješ mne, abych byl strážcem tvé řeči, řekneš-li něco k smíchu; a přece bys mohl mluvit pokojně.

Aristofanés se zasmál a řekl: Máš pravdu, Eryximachu, a odvolávám svá slova. Ale nehlídej mne, neboť já se bojím, aby má nynější řeč nezbudila ne smích – to by bylo dobré a slušelo by to mé múse⁴² –, nýbrž posměch.

Myslíš, Aristofane, že dáš ránu a utečeš? Dej si pozor a mluv,

nezapomínaje, že budeš podroben posudku. Možná že tě propustím, uznám-li za dobré. c

Ano, Eryximachu, pravil prý Aristofanés, hodlám opravdu mluvit jinak, než jsi mluvil ty a Pausanias. Mně se totiž zdá, že lidé vůbec nezpozorovali sílu boha lásky, neboť kdyby ji viděli, byli by mu vystavěli největší chrámy i oltáře i přinášeli by mu největší oběti, ne jako nyní, kdy se nic takového pro něho nedělá, ačkoli se to má dělat spíše než co jiného. Neboť on je z bohů nejlidumilnější, jest pomocníkem lidí a lékařem toho, co musí být vyléčeno, aby lidské pokolení žilo v dokonalém štěstí. Já se tedy pokusím vyložit vám jeho význam a vy pak budete učiteli ostatních. Nejprve musíte poznat lidskou přirozenost a její osudy. Za dávných dob totiž nebyla naše přirozenost taková, jako je nyní, nýbrž jiná. Za prvé bylo trojí pohlaví lidí, ne jako je nyní dvojí, mužské a ženské, nýbrž ještě k tomu bylo třetí, složené z těchto obou, z něhož nyní zbývá jen jméno, ale ono samo vymizelo; bylo totiž tehdy jedno pohlaví androgynů,⁴³ co do podoby i jména složené z obého pohlaví, mužského a ženského; ale to je nyní pouhé jméno, kterého se užívá ve smyslu hanlivém. Dále byl tvar každého člověka zcela válcovitý, s oblímy zády i boky; člověk měl čtyři ruce a právě tolik i nohou a dva obličejy na okrouhlém krku, ve všem stejné; hlavu pak u těchto obou obličejů, obrácených v opačné strany, jednu a čtyři uši; dále měl dvoje pohlavní ústroje a obdobně i všechno ostatní. Chodil jednak zpříma jako my, na kteroukoli stranu chtěl, ale když se dal do rychlého běhu, tu jako když akrobati dělají kruhové přemety i s nohama rovně nataženýma, rychle se kutálel, odrážej se osmi končetinami, které tehdy měl. Trojí pohlaví takového způsobu bylo proto, že mužské pocházelo původně od slunce, ženské od země a to, které bylo složeno z obou, od měsíce, poněvadž i měsíc má něco společného s oběma; a kulatí byli ti tvorové sami i jejich chůze se děla v kruzích, poněvadž byli podobni svým rodičům. Byli hrozní svou mohutností a silou a zpupnou b

190

- měli mysl, i odvážili se učiniti útok na bohy; co vypravuje
 c Homér o Efialtovi a Ótovi,⁴⁴ to platí o nich, že se pokoušeli
 vystoupiti na nebesa, aby napadli bohy. Tu se radili Zeus
 a ostatní bozi, co s nimi učiniti, a byli na rozpacích; neboť ani
 je nemohli pobítí a jako Giganty docela zahladiti jejich pokole-
 ní blesky – vždyť to by bylo zničení všech poct a obětí, přiná-
 šených jim od lidí –, ani je nemohli nechat v takové bujnosti.
 Konečně Zeus rozmysliv se pravil: „Zdá se mi, že jsem nalezl
 prostředek, jak by lidé zůstali, a přece odložili svou neváza-
 nost, a to tak, že by se stali slabšími. Nyní totiž rozetnu každé-
 d
 ho z nich ve dvě a hned budou jednak slabší, jednak nám
 užitečnější, protože se zvětší jejich počet; a budou chodit rovně
 po dvou nohách. A jestliže se ještě budou zdát příliš bujná a ne-
 budou chlíti žítí v pokoji, opět je rozetnu ve dvě, takže budou
 choditi, poskakující jen na jedné noze.“ Po této řeči rozkrajo-
 val lidi ve dvě, jako se rozkrajují oskeruše k nakládání nebo
 c jako se krájí vejce vlasem; a koho rozkrojil, kázal Apollóno-
 vi otočiti každému obličej a zhylou polovici šíje na stranu řezu,
 aby byl člověk skromnější, dívaje se na své rozpůlení, a také
 jinak všechno léčiti. A ten každému otáčel obličej, a stahuje
 odevšad kůži na tu část těla, která se nyní jmenuje břicho, jako
 se dělá se sdrhovacími vaky, svazoval ji v jediný uzel, kterému
 říkají pupek. A četné vrásky většinou uhladí a také hrud' upra-
 vil nějakým takovým nástrojem, jakým obuvníci uhlazují na
 191 kopytě záhyby koží; jen něco málo jich nechal, ty, které jsou
 právě na bříše kolem pupku, na památku toho, co se kdysi
 dávno s člověkem stalo.

- Když tedy původní těla byla rozláta na dvě, toužila každá
 polovice po své polovici, scházely se, objímaly se rukama
 i splétaly se k sobě vespolek, toužíce spolu srůstí, a přitom
 b umíraly hladem i jinými následky nečinnosti, poněvadž nemě-
 ly chuti k žádné práci jedna bez druhé. A kdykoli některá z po-
 lovic zemřela a druhá zůstala naživu, ta, která zůstala, hledala
 jinou polovici a k té se přivíjela, ať nalezla polovici původní

celé ženy – kterou nyní nazýváme ženou –, ať muže; a tak hynuly. Tu Zeus, smilovav se nad nimi, pomůže jim jiným způsobem a přeloží jejich pohlavní ústroje dopředu – neboť až dotud i ty měly vně a semene nevkládaly do svých těl vespolek, ani z nich nerodily, nýbrž do země, jako cikády –, přeložil tedy jejich pohlavní ústroje takto dopředu a zařídil skrze ně rozplozování v lidech navzájem, skrze ústroj mužský v ženském, za tím účelem, aby při spojení muže s ženou plodily, a vznikalo tak potomstvo; pakli by se setkal muž s mužem, aby aspoň nastávalo nasycení z toho styku a uklidnění a aby se obraceli ke svým pracím a starali se též o ostatní potřeby života. Jest tedy již od tak dávné doby lidem vrozena láska, spojovatelka staré přirozenosti, která se snaží učinit jedno ze dvou a lidskou přirozenost uzdravit.

Tedy každý z nás jest *symbolon*,⁴⁵ půlka člověka, poněvadž vznikl jeho rozříznutím, podobně jako ryby platýsi,⁴⁶ z jednoho se stali dva; a tu každý stále hledá svou polovici. A tu všichni mužové, vzniklí rozlétím onoho celku, který se tehdy nazýval androgyn, jsou milovníci žen a z tohoto druhu pochází většina cizoložníků a také všechny ženy milovné mužů a cizoložné vznikají z tohoto druhu. Ale ženy, které jsou částí původní celé ženy, ty si nevšímají valně mužů, nýbrž spíše jsou obráceny k ženám a z tohoto druhu vznikají milovnice žen. Kdo jsou však částí původního muže, touží po mužském pohlaví, a pokud jsou malými chlapeci, milují muže, poněvadž jsou úseky mužské bytosti, a rádi vedle mužů lehají a s nimi se objímají; to jsou nejlepší z chlapců i jinochů, poněvadž jsou svou přirozeností nejmužnější. Někteří ovšem o nich říkají, že jsou nestoudní, ale to není pravda; neboť to nečiní z nestoudnosti, nýbrž puzení svou nebojácností, statečností a svým mužstvím, milující to, co je jim podobno. Velikým důkazem té věci jest toto: když dorostou, jediné takoví se stávají muži platnými pro veřejný život. A když dospějí mužného věku, milují chlapce, kdežto o sňatky s ženami a o oplození dětí se z přirozeného

- pudu nestarají a musí k tomu býti nuceni zákonem; ale stačí jim pospolu trávit život bez ženění. Vůbec tedy se takový muž stává milovníkem hochů a láskou milovníků, oblibuje si po každé bytost příbuznou. A tu kdykoli milovník hochů nebo kdokoli jiný nalezne právě onu svou polovici, tehdy jsou
- c úžasně uchváćeni přátelstvím, příbuzností i láskou a nechťejí se takřka ani na okamžik od sebe odloućiti. To jsou ti, kteří zůstávají pospolu po celý život, přičemž by ani nedovedli říci, čeho chťejí od sebe navzájem dosáhnouti. Neboť nikdo by si nepomyslel, že to je smyslné milování a že se pro toto druh
- d s druhem rád stýká s takovou horlivostí; ale je patrné, že duše jednoho i druhého chce něco jiného, co nemůže říci, ale tuší, co chce, a skrytě naznačuje. **A když tak spolu leží na jednom místě, tu kdyby k nim přistoupil Héfaistos se svými nástroji a otázal se: „Čeho chcete, lidé, dosáhnouti jeden od druhého?“ – a kdyby byli na rozpacích a on se opět otázal: „Toužíte snad po tom, abyste byli co nejvíce spolu, že byste se ani v noci, ani ve dne druh od druhu neodlućovali? Jestliže po tom toužíte, chci vás dva stavít a svařit v jeden celek, že se dva stanete jedním a po celý život budete jako jedna bytost žít společně, a až zemřete, i tam v Hádu budete po společné smrti jeden místo dvou; nuže, vizte, zdali si tohoto přejete a zdali budete spokojeni, jestliže toho dosáhnete“ –**, jistě by po těchto slovech ani jeden neřekl, že ne, a neprojevil by jiného přání, nýbrž by se domníval, že slyší právě to, po čem už dávno toužil, aby se spojil a stavil s tím, koho miluje, a ze dvou bytostí aby se stala jedna. Příčinou toho jest to, že taková byla naše dávná přirozenost a byli jsme celí: **tedy touha a snaha po celku se jmenuje**
- e **láska.** Dříve, jak už jsem řekl, byli jsme jeden celek, ale nyní jsme byli pro svou nespravedlivost od boha rozdělení jako Arkadové od Lakedaimoňanů;⁴⁷ tu jest obava, nebudeme-li se náležitě chovati k bohům, abychom nebyli ještě jednou rozšípnuti a abychom pak nechodili jako postavy vypodobněné na reliéfech v profilu, rozpolceni po délce nosu.⁴⁸ Ale právě
- 193

proto má každý muž vybízeti každého ke zbožnosti, abychom se tohoto uvarovali a dosáhli onoho, k čemu nás vede náš náčelník a velitel Erós. Tomu ať se nikdo neprotiví – protiví se, kdo koná věci bohům nelibé –, neboť získáme-li si lásku a milost tohoto boha, nalezneme své miláčky a setkáme se s nimi, což se nyní stává jen málo lidem. A ať mne nepřeruší Eryximachos, obraceje má slova v žert, že totiž myslím Pausaniu a Agathóna – snad i tito náleží mezi takové a vskutku jsou oba mužské přirozenosti –, já však to pravím obecně o všech mužích i ženách, že tak by se stalo naše pokolení blaženým, kdybychom došli ctle lásky a každý nalezl svého miláčka, navrátě se ke své bývalé přirozenosti. Jestliže je toto vůbec nejlepší, je za nynějšího stavu nutně nejlepší to, co se tomuto nejvíce blíží, to jest nalézt si miláčka, který by byl podle naší myslí. Jako původce toho bychom právem velebili Eróta; ten i v přítomné době nám nejvíce prospívá, veda nás k tomu, co jest nám vlastní, i pro budoucnost nám podává největší naděje, že budeme-li prokazovati úctu bohům, uvede nás v naši dávnou přirozenost, vyléčí nás, a tak nás učiní blaženými a šťastnými.

To jest, Eryximachu, má řeč o Erótovi, jiná než tvá. Nuže, jak jsem tě prosil, neobracej ji v žert, abychom si poslechli i zbývající, co každý z nich řekne, nebo spíše oba ostatní, neboť zbývá již jen Agathón a Sókratés.

Poslechnu tě, pravil prý Eryximachos, neboť se mi tvá řeč velmi líbila. A kdybych nevěděl, že Sókratés a Agathón jsou tak silní ve věcech lásky, velmi bych se bál, že jim bude těžko mluvit, když bylo proneseno tolik řečí a tak rozmanitých; takto však přece nemám strachu.

Tu řekl Sókratés: Tobě samému se to dobře zápasilo, Eryximachu; ale kdyby ses octl v tom stavu, v jakém jsem nyní já a v jakém budu snad ještě více, až i Agathón promluví dobrou řeč, jistě by ses bál a bylo by ti všelijak, jako právě je nyní mně.

Učarovat mi chceš, Sókrate, řekl prý Agathón, abych byl rozčilen myšlenkou, že všichni posluchači mají veliké očekávání, že pronesu něco krásného.

- b Špatnou paměť bych měl, Agathóne, odpověděl prý Sókrates, kdybych myslil, že budeš rozčilen v této chvíli kvůli několika nám lidem, když přece jsem viděl tvou odvahu a srdnatost, s jakou jsi vystupoval na pódium spolu s herci a podíval ses tvářív v tvář tak četnému obecenstvu,⁴⁹ před kterým jsi měl přednést svou skladbu, a ani dost málo ses nezalekl.

Jak to myslíš, Sókrate? pravil Agathón, mám snad tak plnou hlavu obecnstva, abych nevěděl, že soudný člověk se musí více bát několika málo lidí rozumných než mnoha nerozumných?

- c Zajisté bych nečinil dobře, Agathóne, kdybych se o tobě domýšlel něčeho neslušného; naopak dobře vím, že kdyby ses setkal s několika lidmi, které bys pokládal za moudré, že bys jich dbal více nežli ostatního množství. Ale my asi bohužel nenáležíme mezi takové – vždyť jsme byli také tam a byli jsme částí toho množství –, ale kdyby ses setkal s jinými, moudrymi, jistě by ses jich ostýchal, kdyby sis snad myslil, že děláš něco ošklivého; co tomu říkáš?

Máš pravdu.

A obyčejných lidí by ses neostýchal, kdyby sis myslil, že děláš něco ošklivého?

- d Tu prý vskočil do řeči Faidros a pravil: Milý Agathóne, budeš-li odpovídat Sókratovi, bude mu jedno, co a jak se zde děje, jen když bude mít někoho, s kým by rozmlouval, zvláště bude-li ten někdo krásný. Já sice rád poslouchám Sókratovy rozmluvy, ale musím se starat o oslavu Eróta a dostat od jednoho každého z vás po řeči; až tedy oba dáte bohu, co mu náleží, pak si rozmlouvejte.

- e Dobře máš, Faidre, pravil Agathón, a nic mi nepřekáží mluvíti; vždyť rozmlouvat se Sókratem budu mít i jindy často příležitost.

Já tedy chci nejprve povědět, jakým způsobem mám mluvit, a potom mluvit. Neboť se mi zdá, že všichni řečníci přede mnou neslavili boha samého, nýbrž velebili lidi pro ta dobra, která jim ten bůh způsobuje; ale jaký jest sám dárce, nikdo neřekl. Jediný správný způsob každé chvalořeči o každém je vyložití, jaký jest a jaké věci způsobuje ten, jehož se řeč týká. Takto tedy i my při Erótovi musíme vychváliti nejprve jeho samého, jaký jest, potom jeho dary. Nuže, já pravím, že Erós je ze všech blažených bohů – smí-li se to říci bez hřichu a bez pohoršení – nejblaženější, poněvadž je nejkrásnější a nejlepší. Je nejkrásnější, protože je takovýto. Za prvé je z bohů nejmladší, Faidre. Veliký důkaz toho podává on sám, když kvapem utíká před stářím, které jest, jak patrně, rychlé; aspoň nás dostihuje rychleji, než je žádoucí. K tomu má Erós již svou přirozeností odpor a ani zdaleka se k němu nepřibližuje. Ale s mladými lidmi stále se stýká a jest; neboť dobře praví staré přísloví, že rovný rovného si hledá. Ačkoli tedy já s Faidrem v mnohých jiných věcech souhlasím, v tomto s ním nesouhlasím, že by byl Erós starší než Kronos a Iapetos,⁵⁰ nýbrž tvrdím, že je nejmladší z bohů a věčně mlád, a ty staré příběhy, které vypravují o bozích Hésiodos a Parmenidés, že se staly působením Nutnosti, a ne Eróta, ač jestliže je pravda, co ti básníci vypravují; neboť nebylo by se dělo mezi nimi navzájem vyklešťování a spoutávání a mnoho jiných násilností,⁵¹ kdyby byl mezi nimi Erós, nýbrž přátelství a mír, jako je nyní, od té doby, co Erós kraluje nad bohy. Jest tedy mlád a mimo to hebký; bylo by však potřebí básníka, jako byl Homér, aby vylíčil jeho hebkost. Neboť Homér praví o Até,⁵² že to je bohyně a hebká – aspoň nohy její že jsou hebké –, slovy

*její nohy jsou hebké, neb po zemi nikdy
ona nestoupá v chůzi, však po hlavách mužů jen kráčí.*

Myslím, že dobrým důkazem tu vysvětluje její hebkost, že totiž nechodí po tvrdém, nýbrž po měkkém. Nuže, tohoto důkazu užijeme i my o Erótovi, že jest hebký. Neboť nechodí po zemi

ani po hlavách, které nejsou právě měkké, nýbrž chodí a sídlí v tom, co je na světě nejměkčí. **Vždyť si zakládá své sídlo v srdcích a duších bohů i lidí, a to zase ne napořád ve všech duších, nýbrž u které nalezne tvrdé srdce, od té odchází, u které měkké, tam se usazuje.** A co se stále dotýká nohama i vším jen nejměkčího z nejměkčích věcí, nutně jest nejheběčí. Je tedy nejmladší a mimo to pružné podoby. Neboť by se nemohl všude přivínovati, ani nepozorovaně vcházeti v každou duši a odcházeti, kdyby byl tuhý. O úměrné a pružné jeho podobě dobře svědčí jeho způsobilost, kterou podle obecného mínění Erós vyniká nad všechny bohy; neboť mezi nezpůsobilostí a Erótem jest ustavičně vzájemný boj. Krásu jeho pleti ukazuje to, že žije stále mezi květy, neboť co nemá květů a co odkvetlo, ať je to tělo nebo duše nebo cokoli jiného, na tom se neusazuje Erós, ale kde je místo kvetoucí a vonné, tam se usazuje i bydlí.

O kráse našeho boha toto postačí, ač ještě mnoho zbývá; ale dále jest mluvit **o zdatnosti Erótově,** hlavně že Erós nekřivdí ani bohu, ani člověku a také jemu není křivděno ani od boha, ani od člověka. Neboť ani když sám něco trpí, netrpí to násilím – vždyť násilí se nedotýká Eróta –, ani když sám je činný, neužívá násilí – neboť Erótovi se každý ve všem podřizuje dobrovolně; to pak, v čem člověk dobrovolně vyhová vůli jiného, nazývají *zákony, králové obce*,⁵³ spravedlivým. **Vedle spravedlnosti je dále pln svrchované uměřenosti.** Podle obecného souhlasu je totiž uměřenost ovládnání rozkoší a chtíčů, ale žádná rozkoš není silnější nad Eróta; jestliže tedy ostatní jsou slabší, jsou patrně ovládány od Eróta a on jim vládne, a když **d** tedy Erós vládne rozkoším a chtíčům, jest jistě nad jiné uměřený. **A také statečností se ani Arés nestaví proti Erótovi.**⁵⁴ Neboť **nedrží v moci Eróta Arés, nýbrž Erós Area – láskou k Afroditě, jak se vypravuje**⁵⁵ –, silnější pak jest ten, kdo drží v moci, než kdo je držen; kdo tedy vládne nad nejstatečnějším z ostatních, jest patrně ze všech nejstatečnější.

O spravedlnosti a uměřenosti i statečnosti našeho boha jsme tedy promluvili a zbývá ještě promluvit o **moudrosti**; nuže, pokusme se i zde splnit svůj úkol, pokud je možno. A za prvé – abych i já pocítil naše umění jako Eryximachos své – ten bůh **jest básníkem, a to tak velice moudrým, že i jiného jím učiní**; aspoň každý se stává básníkem, *byť cizí dřív byl všemu umění*,⁵⁶ kohokoli se dotkne Erós. Těto věci můžeme vhodně užití za důkaz pro to, že Erós je dobrý umělec vůbec ve všem tvoření músicím;⁵⁷ neboť co kdo buď nemá, nebo neumí, nemůže druhému dát, ani jiného tomu naučit. A co se týče tvoření všech živoků, kdo bude popírat, že to není projev moudrosti Erótovy, kterou vznikají a rodí se všichni živí tvorové? Nebo v odborných uměních, což nevíme, že komu se stane tento bůh učitelem, ten se stane znamenitým a slavným, koho se však Erós nedotkne, že zůstává neznám? Umění střelecké, i lékařské, i věštecké vynalezl Apollón za vedení touhy a lásky, takže i on je patrně žákem Erótoým, i músy v uměních músicích a Héfaistos v kovářství, Athéna v předení a tkaní a Zeus v umění vlásti nad bohy i nad lidmi. Proto také nastal řád mezi bohy, když mezi ně přišel Erós, láska, rozumí se láska ke kráse – neboť ošklivost nevzbuzuje lásky –, ale předtím, jak jsem na počátku řekl, se mezi bohy podle vypravování děly mnohé hrozné věci, protože kralovala Nutnost; ale když se narodil tento bůh, z lásky ke krásnu vzešlo všeliké dobro bohům i lidem.

Takto je podle mého mínění, Faidre, Erós za prvé sám nejkrásnější a nejlepší, a pak i pro jiné je původcem podobných vlastností. Napadá mě i ve verších říci, že tento jest, který působí

*lidem na zemi mír a na moři hladinu tichou,
na lože ukládá větry a spánek v útrapách dává.*⁵⁸

On nás zbavuje cizosti, naplňuje družností, svádí všecky takovéto přátelské schůzky a jest vůdcem při slavnostech, při

- sborových zpěvech i tancích, při obětech; propůjčuje jemnost, vylučuje hrubost; štědrý je láskou, skoupý neláskou; je milostivý a dobrý; žádoucí pohled moudrým, předmět obdivu bohům; touží po něm neúčastní, cení si ho účastní; jest otcem přepychu, jemnosti, rozkoše, vděků, touhy, stesku; stará se o dobré, nestará se o zlé; v strachu, v seči, v stesku, v řeči jest kormidelníkem, bojovníkem, druhem i ochráncem nejlepším, ozdobou všech bohů i lidí, vůdcem nejkrásnějším a nejlepším, jehož má následovat každý muž s krásným přepěvováním, účastně se písně, kterou zpívá a kterou okouzluje mysl všech bohů i lidí.

To jest má řeč, Faidre, kterou věnuji Erótovi, na jedné straně hravá, na druhé straně však přiměřeně vážná, pokud mé síly stačí.

- 198 Když Agathón domluvil, ozvala se – jak vypravoval Aristodémos – hlučná pochvala všech přítomných, že řeč mladého muže slušela jemu samému i bohu. Tu řekl Sókratés, pohlédnuv na Eryximacha: Nuže, synu Akúmenův, ještě snad myslíš, že planý je již delší dobu můj strach? Nebyl jsem spíše dobrým věštcem, když jsem před chvílí říkal, že Agathón pronese řeč neobyčejně krásnou a já že budu v úzkých?

V jedné věci – odpověděl Eryximachos – myslím, že jsi byl dobrým věštcem, že totiž Agathónova řeč bude dobrá; ale v druhém, že budeš v úzkých, to nemyslím.

- b Jak bych nebyl v úzkých, můj drahý, řekl Sókratés, i já, i kdokoli jiný, když mám mluvit po tak krásné a bohaté řeči? Ostatní její části nebyly stejnou měrou podivuhodné, ale na konci ta krása slov i vět – kterého posluchače by nebyla uchvátila? Když si pomyslím, že sám nedovedu ani přibližně něco tak krásného promluvit, studem bych málem utekl, kdybych měl kam. Ta řeč mě upomínala na Gorgiu, takže jsem měl pocit jako Homérův hrdina: bál jsem se, aby mi Agathón nakonec nepustil ve své řeči na mou řeč hlavu Gorgiovu, hrozného řečníka,⁵⁹ a neproměnil mě v němý kámen. A uvědomil jsem

si, jak jsem byl tehdy směšný, když jsem vám sliboval, že spolu s vámi pronesu chvalořeč na Eróta, až na mne dojde, a tvrdil, že jsem dobrý odborník ve věcech lásky; vždyť vidím, že jsem naprosto neměl ponětí, jaká má býti chvalořeč, ať se týká čehokoli. **Myslil jsem totiž ve své zpozdilosti, že se má o každém předmětu chvalořeči mluvit pravda a to že má být hlavní věc, z té pravdy pak že je třeba vybírat nejkrásnější věci a podávat je co nejladněji; proto jsem si velice zakládal na tom, že promluvím dobrou řeč, když znám pravý pojem chvalořeči vůbec.** Ve skutečnosti však, jak se podobá, není krásná chvalořeč toto, nýbrž něco jiného, **totiž zahrnouti předmět chvály nejvelkolepějšími a nejkrásnějšími vlastnostmi, ať už jsou ve skutečnosti takové nebo ne; jsou-li nepravdivé, na tom tedy nic nezáleží.** Patrně bylo napřed řečeno, jak se podobá, aby každý z nás promluvil jen zdánlivou chvalořeč na Eróta, a ne skutečnou. Proto asi sbíráte kdekterou myšlenku a zahrnujete jimi Eróta a říkáte, že jest takový a takový a že to a to působí, aby se ukázal co nejkrásnějším a nejlepší, rozumí se těm, kteří ho neznají – přece ne znalým –, a chvalořeč je dobrá a důstojná. Ale já jsem tedy neznal náležitěho způsobu chvalořeči a v té neznalosti jsem vám slíbil, že i já ji pronesu, až na mne dojde. *Jazyk tedy slíbil, ale srdce ne;*⁶⁰ nuže, nechme toho. **Nechci už pronášet chvalořeč tohoto způsobu – vždyť bych to nedovedl –, ne, nýbrž hodlám říci po svém způsobu jen pravdu, chcete-li bez úmyslu závodit se svými řečmi, abych si neutřížil smích.** Nuže hled', Faidre, zdali je potřebí i takové řeči, v které by bylo slyšet jen pravdu o Erótovi, která však by byla výběrem i uspořádáním slov taková, jak by se právě nahodilo.

Tu prý ho Faidros i ostatní vybízeli, aby mluvil tak, jak by sám pokládal za vhodné.

Ještě mi, Faidre, dovol otázkati se na něco málo Agathóna, abych se s ním dohodl a pak mluvil.

I dovoluji, řekl prý Faidros, jen se taž. Potom prý začal Sókratés asi takto:

Podle mého mínění zcela dobře jsi pravil na začátku své řeči, milý Agathóne, že nejprve jest ukázati vlastností samého Eróta a potom jeho působení. Tento úvod se mi velmi líbí. Nuže, když jsi tolik krásně a skvěle vyložil o Erótovi, jaký jest, d řekni mi ještě i toto: Zdalipak Erós jakožto láska a touha má vztah k něčemu, či nemá? Netáži se snad potom, čím je,⁶¹ zdali je syn některé matky nebo některého otce – neboť směšná by byla otázka, zdali je Erós láska matčina nebo otcova –, nýbrž jako kdybych se v stejném smyslu tázal na otce, zdali je otec otcem něčím, či ne, tu bys mi jistě řekl, kdybys chtěl dobře odpovědět, že otec je otcem buď syna, nebo dcery; či ne?

Ovšem, odpověděl Agathón.

A matka snad právě tak?

Přisvědčil i k tomu.

e Tedy mi ještě odpověz na něco více, řekl Sókratés, abys lépe pochopil, co chci. Což kdybych se tě tázal: A jak bratr jakožto bratr jest bratrem něčím, či ne?

Řekl, že ano.

Ne-li bratra nebo sestry?

Souhlasil.

Nuže pokus se povědět i o Erótu. Má Erós jakožto láska vztah k něčemu, či nemá?

Ovšem že má.

200 K čemu, to si zatím uschovej ve své paměti, pravil prý Sókratés; řekni jen tolik, zda Erós touží po tom, k čemu se vztahuje, či ne?⁶²

Ovšem.

Zdalipak touží a cítí lásku, když předmět své touhy a lásky má, či když ho nemá?

Podobá se, že když nemá.

b Hleď, pravil Sókratés, nemá-li se místo „podobá se“ spíše říci, že je nutné, že toužící podmět touží po tom, co nemá, sice že netouží, jestliže mu to nechybí. Mně se totiž až kupodivu zdá, Agathóne, že to je nutné; a co tobě?

I mně se tak zdá.

Dobře. Chtěl by tedy snad nějaký velikán být veliký nebo silák silný?

Podle toho, co jsme uznali, to není možno.

Ano, vždyť přece by to nechybělo tomu, kdo by byl takový.

Máš pravdu.

Ale i kdyby si silák přál být silný, pravil Sókratés, a rychlý být rychlý a zdravý být zdrav, tu by si snad někdo pomyslel vzhledem k těmto případům a všem podobným, že lidé, ač jsou c takoví a mají to, přece touží po tom, co mají – abychom se nedali zmásti, proto to pravím – tito lidé, rozumíš-li, Agathóne, nutně ovšem mají v přítomné chvíli všechno to, co mají, ať už si toho přejí, nebo ne, a kdo by také po tomto toužil? Ale kdykoli někdo praví: Já jsem zdrav a přeji si být zdrav, jsem bohat a přeji si být bohat a toužím právě po tom, co mám, řekli d bychom mu: ty, člověče, který máš bohatství, zdraví i sílu, chceš mít tyto věci i pro budoucnost, neboť v přítomné době je máš, ať si jich přeješ, nebo nepřeješ; tedy kdykoli říkáš „toužím po tom, co mám“, nic jiného patrně nepravíš než toto: „Přeji si, abych měl i pro budoucí čas to, co mám nyní.“ Nemusil by přisvědčiti?

Agathón souhlasil.

Tu prý řekl Sókratés: Tedy zajisté je to i zde touha po tom, co člověku ještě není pohotově a co nemá, totiž aby se mu ty věci zachovaly a byly v jeho majetku pro budoucí čas. e

Ano.

Tedy i tento, i každý jiný, kdo touží po něčem, touží po tom, co mu není pohotově a co není v jeho majetku; to, co nemá a co sám není a čeho se mu nedostává, to jsou předměty touhy a lásky, ano?

Ovšem.

Nuže tedy, řekl Sókratés, opakujme závěry, ke kterým jsme došli. **Není-li pravda, že se Erós za prvé vztahuje k jistým věcem a za druhé že to jsou ty, jichž má nedostatek?**

Ano.

Dále si vzpomeň, které věci jsi jmenoval ve své řeči jako předmět touhy Erótovy; chceš-li, upamatuji tě. Řekl jsi, tuším, asi tak, že mezi bohy nastal řád z lásky ke kráse; neboť k ošklivým věcem by se láska nemohla vztahovat. Nepravil jsi tak nějak?

Ano, řekl Agathón.

A dobře máš, příteli, odpověděl Sókratés; a jestliže je tomu tak, tedy jistě je **Erós touha po kráse, a ne po ošklivosti?**

Přisvědčil.

- b Zdalipak jsme souhlasně neuznali, že touží po tom, čeho se mu nedostává a co nemá?

Ano.

Nedostává se tedy Erótu krásy a té nemá.

Nutně to vyplývá.

A což, jmenuješ **krásným to, čemu se nedostává krásy a co naprosto krásy nemá?**

To ne.

Tedy ještě tvrdíš, že je Erós krásný, jestliže se to tak má?

A tu prý odpověděl Agathón: Podobá se, Sókrate, že nemám žádné vědění o tom, o čem jsem tehdy mluvil.

- c A přece jsi mluvil krásně, Agathóne. Než řekni mi ještě několik slov: **Nemyslíš, že dobré věci jsou také krásné?**

Ano.

Jestliže se tedy Erótovi nedostává krásy a dobro je krásné, nedostává se mu také asi dobra.

Nedovedl bych tobě, Sókrate, odporovat; nuže budiž tomu tak, jak ty pravíš.

Pravdě, milovaný Agathóne, nedovedeš odporovat, neboť odporovat Sókratovi – to není nic těžkého.

- d A tebe již nechám; vám pak se pokusím na základě toho, o čem jsme se shodli s Agathónem, podati, seč budu, řeč o Erótovi, kterou jsem kdysi slyšel od mantinejské ženy Diotimy,⁶³ jež

byla moudrá v těchto věcech i v mnoha jiných – také jednou Athéňanům, když přinesli před morem oběť, vymohla odložení nemoci na deset let – a která také mne poučila o věcech lásky. Tedy nejprve musím, jako ty jsi začal, Agathóne, vyložit, kdo jest Erós a jaký asi, potom o jeho působení. Tu se mi zdá nejsnazší postupovat tak, jak tehdy vykládala ona cizinka, dávajíc mi otázky. Neboť jsem k ní mluvil i já skoro právě totéž, co nyní Agathón ke mně, že je Erós veliký bůh a že se vztahuje ke krásným věcem; ona pak vyvracela mé řeči právě těmi důvody jako já tohoto, že není ani krásný, jak já tvrdím, ani dobrý.

I řekl jsem: Co pravíš, Diotimo? Je tedy Erós ošklivý a zlý?

Tu ona: Nerouhej se; či myslíš, že co není krásné, musí být ošklivé?

Zajisté.

202

Snad také, že co není moudré, je nevědomé? Což nepozoruješ, že jest cosi uprostřed mezi moudrostí a nevědomostí?

Co?

Míti správné mínění a nemoci je rozumově vyložit; to jistě není ani vědění – jak by byla věděním věc, která není rozumová? –, ani nevědomost – neboť jak by bylo nevědomostí něco, co zasahuje jsoucno? Takováto tedy věc je správné mínění, uprostřed mezi věděním a nevědomostí.

Pravdu mluvíš, děl jsem.

Nevydávej tedy za nutné, že co není krásné, je ošklivé, a co není dobré, že je zlé. Tak také, když souhlasíš, že Erós není ani dobrý, ani krásný, proto ještě si nemysli, že musí být ošklivý a zlý, nýbrž něco uprostřed mezi tímto obojím.

A přece, děl jsem jí, všichni o něm souhlasně uznávají, že to je veliký bůh.

Všichni neznalí myslíš, či také znalí?

Všichni vůbec.

Ona se zasmála a řekla: Jak by mohl, Sókrate, býti uznáván za velikého boha i od těch, kteří tvrdí, že to ani není bůh?

Kdo jsou to?

Jeden jsi ty a druhá jsem já.

Jak to myslíš, řekl jsem.

Ona pravila: Docela dobře. Řekni mi, nemyslíš, že všichni bohové jsou blažení a krásní? Či odvážil by ses říci o některém z bohů, že není krásný a blažený?

Při Diovi, nikoli.

- d A nenazýváš blaženými ty, kterým náleží dobro a krása?
Ovšem.

Ale přece o Erótovi jsi uznal, že pro nedostatek dobra a krásy touží právě po tom, čeho se mu nedostává.

Ano, uznal jsem.

Jak by tedy mohl být bohem, kdo není účasten krásna a dobra?
Nijak, jak se podobá.

Vidíš tedy, že ani ty nepokládáš Eróta za boha?

Co by tedy byl, děl jsem, Erós? Smrtný člověk?

Nikoli.

Nuže co tedy?

Jako dříve, něco středního mezi smrtným a nesmrtným.

Co tedy, Diotimo?

- e Veliký daimón, Sókratě; vždyť každá daimonská bytost je uprostřed mezi bohem a člověkem.

A jakou má moc? pravil jsem.

- 203 Jako prostředník a posel chodí on k bohům od lidí a k lidem od bohů, přenášeje z jedné strany prosby a oběti, z druhé strany rozkazy a odplaty za oběti; jest uprostřed a vyplňuje mezeru mezi obojími, takže vše je spjato v jeden celek. Skrze něho se provádí i veškeré věštění a umění kněžů i těch, kteří se zabývají oběťmi, i zasvěcováním, i zařikáváním, i veškerým vykládáním budoucnosti a kouzly. Neboť bůh se s člověkem přímo nestýká, ale všechny styky a rozmluvy mezi bohy a lidmi v bdění i ve spánku se dějí skrze tohoto daimona; a kdo je znalý v těchto věcech, to je muž daimonský, ale kdo je znalý v něčem jiném, buď v nějakých uměních, nebo řemeslech, je člověk sprostý. Těchto daimonů je mnoho a různých, jeden pak z nich jest i Erós.

Kdo jest jeho otec, pravil jsem, a matka?

Výklad o tom je sice poněkud obšírnější, ale přece ti to povím. Když se narodila Afrodité, všichni bozi byli na hostině a mezi nimi i Poros, Důmysl, syn Métidin,⁶⁴ bohyně rozumnosti. Když byli po jídle, přišla žebrot, jak bývá o hodech, Penia, Chudoba,⁶⁵ a stála u dveří. Zatím Poros zpil nektarem – neboť víno tehdy ještě nebylo – vešel do Diovy zahrady a tam zmožen spal. A tu si Penia, puzeň svou bídou, vymyslela, aby měla z Pora dítě; lehne si vedle něho a počala Eróta. Proto tedy je Erós průvodcem a služebníkem Afroditiným, poněvadž byl zplozen o jejích narozeninách, a zároveň je svou přirozeností milovníkem krásna, protože i Afrodité jest krásná. A jako syn Porův a Peniin má takovýto osud. Za prvé je stále chud a docela není hebký a krásný, za jakého jest obyčejně pokládán, nýbrž tvrdý a drsný, bez obuvi a bez přibytku, líhá vždy na holé zemi a bez přikrývky, spí pod širým nebem u dveří a na cestách, žije tak jako matka, jsa neustále sdružen s nedostatkem. Ale po oteci má zase to, že strojí úklady krásným a dobrým, je zmužilý, smělý a vytrvalý, mocný lovec, jenž stále osnuje nějaké nástrahy, žádostivý přemýšlení a vynalézavý, milovný moudrosti po všechen život, mocný čaroděj, kouzelník a sofista; jeho přirozenost není ani nesmrtelná, ani smrtelná, nýbrž v jednom a témž dni hned kvete a žije, kdykoli dosáhne zdaru, hned zase umírá a opět ožívá silou přirozenosti svého otce, a co si získává, vždy zase mu uniká, takže Erós nikdy nemá nouze ani bohatství a také je uprostřed mezi moudrostí a nevědomostí. Je tomu totiž tak. Z bohů nikdo nehledá moudrost, ani netouží státi se moudrým – neboť jest moudrý –, ani je-li někdo jiný moudrý, nehledá moudrosti. Naopak ani nevědomí nehledají moudrosti, netouží státi se moudrými; neboť právě v tom záleží zlo nevědomosti, že člověk, který není krásný a dobrý, ani moudrý, si o sobě myslí, že je dokonalý. Tak nikdo, kdo necítí svého nedostatku, netouží po tom, čeho nedostatku necítí.

Kdo tedy jsou, Diotimo, hledatelé moudrosti,⁶⁶ když to nejsou ani moudří, ani nevědomí?

- b To je jasné již i dítěti, že ti, kdo jsou uprostřed mezi těmito obojími; a mezi ně náleží i Erós. Moudrost je věru jedna z nejkrásnějších věcí a Erós je touha po krásnu, takže Erós je nutně filosof, a jakožto filosof je uprostřed mezi moudrým a nevědomým. Také to je u něho následek jeho původu, neboť pochází z otce moudrého a důmyslného, ale z matky, která nemá moudrosti ani důmyslu. To je, milý Sókrate, přirozená povaha toho daimona; ale co sis ty myslil o Erótu, to není nic divného. Tys myslil, jak se mi zdá z tvých řečí, že Erós je to, co je milováno, ne to, co miluje; proto, tuším, se ti jevil Erós tak krásný. Vždyť předmět milování je vsuktu krásný, jemný, dokonalý i hodný velebení; ale to, co miluje, má zcela jinou podobu, jak jsem vyložila.

- c A já jsem řekl: Budiž tomu tak, cizinko, neboť tvá řeč je dobrá; když je Erós takový, jaký užitek poskytuje lidem?
- d To se ti, Sókrate, pokusím vyložit v další části své řeči. Takový tedy je Erós a z takového rodu a vztahuje se ke krásným věcem, jak ty pravíš. Ale kdyby se nás někdo otázel: V čem se Erós vztahuje ke krásným věcem, Sókrate a Diotimo? Nebo jasněji: Co chce, kdo touží po krásných věcech?

Odpověděl jsem: Aby se mu jich dostalo.

Ale ta odpověď ještě vyžaduje takovéto otázky: Co bude mít ten, komu se dostane krásných věcí?

Řekl jsem, že ještě nemohu na tuto otázku tak hned odpovědět.

- e Než dejme tomu, pravila, že by se někdo ptal, dosadě dobré na místo krásného: Nuže, Sókrate, co chce, kdo touží po dobrých věcech?

Aby se mu jich dostalo.

A co bude mít ten, komu se dostane dobrých věcí?

- 205 Na to, děl jsem, mám odpověď spíše nasnadě, totiž že bude šťasten.

Ano, neboť šťastní jsou šťastni nabytím dobrých věcí a již

není potřebí další otázky, k jakému účelu chce ten člověk být šťasten, nýbrž zdá se, že ta odpověď je již konečná.

Pravdu máš, řekl jsem.

A o tomto přání a o této touze se domníváš, že je společná všem lidem a že všichni si přejí mítí dobra stále, či jak myslíš?

Právě tak, děl jsem, že je společná všem.

Proč tedy, Sókrate, nemluvíme o všech, že milují, když všichni touží po témž a stále, nýbrž o jedněch říkáme, že milují, o druhých však ne? b

Sám se tomu divím, odpověděl jsem.

Ale nediv se; neboť my nazýváme láskou jeden druh, který jsme z lásky vybrali, a přikládáme mu jméno celku, kdežto o ostatních druhích užíváme jiných jmen.

Například? děl jsem.

Například toto: víš, že *poiésis*,⁶⁷ tvoření, je pojem s velikým rozsahem, neboť znamená v nejširším smyslu příčinu každého pochodu ze stavu nebytí do stavu bytí, takže i práce ve všech odborných zaměstnáních jsou tvoření, a ti, kdo se jimi zabývají, jsou všichni *poiétai*, tvůrcové. c

Pravdu mluvíš.

Ale přece víš, pravila, že se nenazývají *poiéty*, nýbrž mají jiná jména, a jenom jedna část odloučená od veškerého tvoření, totiž ta, která se zabývá tvořením músickým a verši, jest nazývána jménem celku. Neboť jedině tato se jmenuje *poiésis*, a ti, kdo ovládají tuto část tvoření, *poiétai*.

Pravdu mluvíš.

Právě tak je i s láskou. V nejširším smyslu jest veškerá touha po dobrech a štěstí největší a každému úklady strojící milování;⁶⁸ ale kdo se obrací některou jinou z mnohých cest za jejím vyplněním, buď cestou rozmnožování jmění, nebo cvičení těla, nebo filosofie, o těch se neříká, že milují, ani se nejmenují milenci, nýbrž jedině o těch, kdo se s horlivostí oddávají jednomu druhu milování, se užívá jména celku: láska, milovati, milenci. d

Zdá se, že mluvíš pravdu, řekl jsem.

- A je sice jeden výklad, že milují ti, kdo hledají polovici své vlastní bytosti; ale můj výklad praví, že předmětem lásky není ani polovice, ani celek, není-li to, přáteli, něco dobrého; vždyť si lidé ochotně dávají řezati nohy i ruce, zdá-li se jim, že tyto části jejich vlastního těla jsou zkaženy. Neboť lidé, myslím, nelnou ke všemu svému, ač nenazývá-li kdo vlastním a svým dobré a cizím zlé; zajisté nic jiného není, po čem lidé touží, než dobro. Či myslíš, že ano?
- Při Diovi, ne, odpověděl jsem.
Zdaž tedy lze takto jednoduše říci, že lidé touží po dobru?
Ano.
A což nemá se připojití, že touží to dobro také míti?
Ano.
A nejen míti, nýbrž trvale míti?
I to jest připojití.
Zkrátka tedy láska je touha míti trvale dobro.
Pravdu máš, řekl jsem.
- Když tedy je láska obecně toto, kterým způsobem a v kterém jednání se musí jeviti úsilí a napětí těch, kdo jdou za tím cílem, aby se jmenovalo láska? Který je to úkon? Můžeš mi říci?
- To bych se neobdivoval tobě, Diotimo, pro tvou moudrost, ani bych k tobě nechodil pro poučení právě o těchto věcech.
Nuže ti to řeknu. Jest to plození v krásnu, a to tělesné i duševní.⁶⁹
- Tvá slova jako věštba potřebují výkladu, a nerozumím jim.
- Nuže, povím ti to jasněji. Všichni lidé, Sókrate, mají plodivý pud ve svém těle i v duši, a když dospějí určitého věku, touží naše přirozenost plodit. Avšak v něčem ošklivém plodit nemůže, nýbrž v něčem krásném. Spojení muže a ženy je plození. Jest to božská věc a to právě je v smrtelném tvorů nesmrtelné, početí a plození. A to nemůže nastat v něčem nepřiměřeném.
- Nepřiměřené pak jest všemu božskému ošklivé, ale krásné je přiměřené. Moirou a Eileithyíí při rození je Krása.⁷⁰ Proto kdyko-

li se obtěžkaná bytost přiblíží ke krásnému, rozjasňuje se a rozkoší se rozplývá a rodí i plodí; ale kdykoli se přiblíží k ošklivému, je zachmuřena a nevrle se smršťuje, odvrací se a svírá a nerodí, nýbrž zadržuje plod a trpí. Proto se tedy bytost těhotná a již plná dostává před krásnem do velikého vzrušení, protože krásno zbavuje toho, kdo ho dosáhne, velikých bolestí. Neboť není, Sókrate, předmětem lásky krásno samo, jak se ty domníváš.

Nuže co?

Plození a rození v krásnu.

Budiž, odpověděl jsem.

Ovšemže, pravila. A proč tedy plození? Poněvadž plození je pro smrtelného tvora něco věčného a nesmrtelného. Neboť z přijatých myšlenek nutně vyplývá, že člověk zároveň s dobrem touží po nesmrtelnosti, když láska chce mít dobro trvale. Tedy z této myšlenky nutně plyne, že láska touží i po nesmrtelnosti.

Toto všechno mi tedy vykládala, kdykoli mluvila o věcech lásky, a kdysi se tázala: Co myslíš, Sókrate, že je příčinou této lásky a touhy? Jistě pozoruješ, jak silně jsou vzrušena všechna zvířata, i pozemní i létavá, když je pojme touha plodit, jak všechna jsou nemocna a ve zvláštním erotickém stavu, nejprve aby se navzájem spojila, potom starostí o výživu mláďat, a jak jsou hotova se pouštět i v boj za mláďata, i nejslabší s nejsilnějšími, a umíratí za ně, i jak sama se moří hladem, jen aby mláďata uživila, a co všechno ještě dělají. O lidech by bylo možno myslit, že to dělají z rozumové úvahy; ale která příčina působí takový erotický stav u zvířat? Můžeš to říci?

A já jsem opět řekl, že nevím; a ona pravila: A tu si o sobě myslíš, že budeš kdy dobrý odborník ve věcech lásky, když nebudeš tomuto rozumět?

Však právě proto, Diotimo, jsem k tobě přišel – jak jsem už řekl –, když jsem poznal, že potřebuji učitelů. Nuže řekni mi příčinu i těchto věcí, i ostatních, které se týkají lásky.

Jestliže tedy věříš, že láska svou přirozeností se vztahuje k tomu, co jsme již mnohokrát uznali, nediv se. **Neboť zde obdobně jako tam smrtelná bytost hledá, aby trvala pokud možno stále a byla nesmrtelná. To je jí možno jedině tímto způsobem, plozením, poněvadž vždy zanechává jiného mladého jedince místo starého.** Vždyť se tak děje i v té době, v které jeden každý z živoků, jak se říká, žije a zůstává týž – například o člověku se mluví jako o témž od dětství až do stáří; nazývá se týmž, ačkoli v sobě nemá nikdy týchž složek, nýbrž se stále omlazuje a staré ztrácí, což se týká jak vlasů, tak masa, i kostí, i krve, i veškerého těla. A nejen co se týče těla, ale i co do duše nejsou chování, povaha, názory, žádosti, radosti, bolesti, strachy u jednoho každého stále tytéž, nýbrž jedny vznikají, druhé zanikají. Mnohem pak podivnější než toto je to, co se děje s našimi poznatky: nejen že jedny nám vznikají, druhé zanikají a nejsme stále tíž, ani co se týče poznatků, ale i s jedním každým z našich poznatků se děje totéž. Neboť tak řečené opakování předpokládá, že vědění mizí; zapomínání jest totiž mizení vědění, a opakování, jež přivádí nový obsah paměti místo mizejícího, uchovává vědění, takže se zdá totéž. **Tímto způsobem se uchovává všechno smrtelné, ne tak, že by bylo stále naprosto totéž, jako je božstvo, nýbrž tím, že mizející a stárnoucí zanechává něco jiného, nového, takového, jako bylo samo. Tímto způsobem, Sókrate, má smrtelný rod podíl v nesmrtelnosti, jak tělo, tak všechno ostatní; nesmrtelné však jinak.** Nediv se tedy, že všemu je vlastní odnož přirozeně drahá; vždyť jde o nesmrtelnost, a proto každého provází tato péče a láska.

Vyslechnuv tuto řeč, podivil jsem se a řekl jsem: Dobře, velemloudrá Diotimo, a je tomu opravdu tak?

A ona odpověděla po způsobu dokonalých sofistů. Dobře věž, Sókrate, že tomu tak jest; neboť jestliže se chceš podívat na ctižádost lidí, divil by ses jejich nerozumnosti – jestliže nemáš na mysli, o čem jsem já mluvila –, když bys uvážil,

v jak silné žijí touze proslaviti se a nesmrtelné pro všechen čas si získati jméno a jsou hotoví pro to podstupovat všechna nebezpečí ještě více než pro své děti, i peníze obětovat, i jakékoli námahy podnikat a také pro to umírat. Či myslíš, že by byla Alkéstis zemřela pro Adméta⁷¹ nebo Achilleus že by byl zemřel hned za Patroklem nebo že by byl váš Kodros podstoupil smrt,⁷² aby jeho synové získali vládu, kdyby se nebyli domnívali, že nesmrtelná bude paměť jejich statečnosti, kterou my nyní uchováváme? Jistě ne, nýbrž podle mého mínění všichni všechno konají pro nesmrtelnou čest a pro takové slavné jméno, a to, čím jsou lepší, tím úsilněji; neboť touží po nesmrtelném. **A tu ti, u kterých jsou obtěžkána těla, obracejí se více k ženám a zde projevují lásku: plozením dětí si opatřují, jak myslí, nesmrtelnost a paměť i štěstí pro všechen příští čas; ale u jiných je obtěžkána duše – vždyť jsou takoví lidé, kteří nosí plod ve svých duších ještě s větší tíhou než v tělech, takový plod, jaký přísluší duši počítí i poroditi. A co je to? Moudrost a ostatní ctnost; takové plody vydávají všichni básníci a z ostatních umělců ti, kterým se říká tvůrci; nejdůležitější pak a nejkrásnější část moudrosti je ta, která se týká spravování obcí i domácností, jež se jmenuje rozumnost a spravedlnost.** Tu tedy, když někdo, kdo již od mládí nosí v duši takové plody, je dospělý a přijde věk, že touží roditi a ploditi, **obchází také on a hledá něco krásného, v čem by plodil; neboť v něčem ošklivém nikdy nebude ploditi. Tedy krásná těla jsou mu milejší než ošklivá, právě proto, že nosí v sobě plod, a jestliže v nich nalezne duši krásnou, ušlechtilou a velikou, tu zvláště s radostí vítá obě a vůči takovému člověku hned se mu rodí hojně myšlenek o zdatnosti i jaký má být dobrý muž a čím se má zabývat, a snaží se ho vzdělávat.** Neboť když se dotýká krásného člověka a je v jeho společnosti, rodí a plodí, co dávno v sobě nosil; myslí naň, ať jest u něho, nebo vzdálen, a společně s ním živí narozený plod, takže takoví lidé jsou spolu spojeni daleko silnějším svazkem, než jsou obyčejně

d

e

209

b

c

- děti, a pevnějším přátelstvím, poněvadž jejich společné děti jsou krásnější a nesmrtelnější. A každý by si raději přál mít takovéto děti než děti smrtelné, když se podívá na Homéra, Hésioda i jiné dobré básníky, a se závistí si myslí, že po sobě zanechávají takové plody, které samy jsou nesmrtelné a také jim způsobují nesmrtelnou slávu a paměť; anebo jaké děti po sobě zůstavil v Lakedaimonu Lykúrgos,⁷³ záchrana Lakedaimonu a možno říci i veškerého Řecka. Také u nás je ctěn Solón jako otec zákonů, a tak i na mnoha jiných místech jiní mužové mezi Řeky i barbary, protože vykonali mnoho krásných činů a zplodili všelikou zdatnost; těm jsou postaveny již i četné svatyně za takovéto děti, ale za děti lidské ještě nikomu.

- 210 Do těchto tajemství lásky, Sókrate, snad i ty bys mohl být zasvěcen; ale nevím, zdali bys byl schopen k vrcholnému a zíravému stupni zasvěcení,⁷⁴ ke kterému jest i toto při správném postupu jen přípravou. Nuže, vyložím ti to a nebude mi chybět dobré vůle; ty pak se pokoušej sledovati, budeš-li s to. Kdo chce náležitou cestou jíti za touto věcí, musí z počátku v mládí chodit za krásnými těly a nejprve, jestliže ho správně vede jeho vůdce, milovat jedno tělo a tam plodit krásné myšlenky; ale potom má poznati, že krása jevící se na kterémkoli těle jest sestra krásy na druhém těle, a má-li jíti za vnější krásou vůbec, bylo by velmi nerozumné, nepokládat každou krásu jevící se na všech tělech za jednu a tutéž. Když si toto uvědomí, musí se stát milovníkem všech krásných těl, a naopak ustati v oné prudké lásce k jednomu, povznést se nad ni a pokládat ji za malichernou. Potom nabude přesvědčení, že krása v duších je cennější než krása těla, takže by mu stačil i málo sličný člověk, jen když by měl ušlechtilou duši, a takového by miloval, pečoval o něj a rodil by i vynalézal takové myšlenky, které by činily mladé lidi lepšími. Tím by byl přinucen pohledět dále na krásu jevící se v činnostech a v zákonech a uviděti příbuznost toho všeho vespolek, aby usoudil, že tělesná krása je něco ma-
- b

lého. Po činnostech musí být přiveden k poznatkům, aby viděl zase krásu poznatků, a zíraje na široký již rozsah krásna, aby se již nespokojil jednotlivým zjevem krásy jako sluha některého jednoho chlapce nebo muže nebo jedné činnosti a nebyl v té porobě všední a malicherný, nýbrž aby měl zrak obrácen na veliké moře krásna a aby zíraje na ně rodil mnoho krásných a velikých myšlenek a poznatků v nezávistivém filosofování, až by zesláv a zmohutněv uviděl jisté jedno vědění, jež se vztahuje ke krásnu, o kterém nyní povím. Snaž se poslouchat co nejpozorněji.

Kdo je přiveden na cestě lásky až sem a dívá se postupně a správně na zjevy krásna, ten, blíže se již vrcholu erotického zasvěcení, **náhle** uvidí krásno podivuhodné podstaty, to krásno, Sókrate, pro které byly podstupovány všechny dřívější námahy, které je především věčné a ani nevzniká, ani nezaniká, ani se nezvětšuje, ani ho neubývá, dále krásno, které není z jedné strany krásné a z druhé ošklivé, ani hned krásné a hned zase ne, ani v jednom poměru krásné a v druhém ošklivé, které není zde krásné a tam zase ošklivé, jedněm lidem krásné a jiným ošklivé. A nebude se mu to krásno jevit jako nějaká tvář nebo ruce nebo něco jiného, co náleží tělu, ani jako některá řeč nebo některé vědění ani něco, co by bylo někde na něčem druhém, například na živočichu nebo na zemi nebo na nebi nebo na čemkoli jiném, nýbrž bude to něco, co je věčně samo o sobě a se sebou a jednotné; všechny ostatní krásné věci jsou toho účastny, a to tak, že když ostatní vznikají a zanikají, tohoto při tom ani nepřibývá, ani neubývá a vůbec nic se s tím neděje. Kdykoli tedy někdo náležitým milováním postupuje od těchto věcí zde a počíná viděti ono krásno, dosahuje téměř vrcholu zasvěcení. A tak ten správně jde nebo od jiného je veden po cestě lásky, kdo počínaje od zdejších krásných věcí, vystupuje pro dosažení onoho krásna stále vzhůru jako po stupních, od jednoho ke dvěma a od dvou ke všem krásným tělům a od krásných těl ke krásným činnostem a od činnostem ke kráse naukových poznatků a od poznatků dostoupí konečně k onomu

poznání, jehož předmětem není nic jiného než právě ono krásno samo, a tak nakonec pozná podstatu krásna.

- d Na tomto stupni života, milý Sókratě, pravila cizinka z Mantineie, ač jestliže vůbec kde jinde, stojí člověku za to žít, když se dívá na krásno samo. To jestliže někdy spatříš, bude se ti zdát, že je to nad všechno srovnání se zlatem, drahými rouchy, krásnými chlapci i jinochy, jejichž zjevem jsi nyní uváděn do vytržení, a hotov jsi ty jako mnozí jiní, kdykoli vidí své miláčky a jsou s nimi, ani nejíst ani nepít, kdyby to bylo možno, nýbrž jen se dívat a býti s nimi. Což teprve, kdyby se někomu dostalo spatřiti
- e samo krásno čisté, ryzí, neporušené příměsky, nenaplněné lidským masem, barvami a mnohou jinou pozemskou maličerností, nýbrž kdyby mohl uvidět samo ono božské, jednotné
- 212 krásno? Myslíš, že by to byl špatný život pro člověka, který by se tam díval a na to hleděl zrakem k tomu určeným a mohl s tím být? Či nechápeš, že jedině tu, když se bude dívat oním zrakem, kterým je právě krásno vidět, podaří se mu rodit ne pouhé obrazy zdatnosti – vždyť se nebude stýkati s obrazem –, nýbrž skutečnou zdatnost, protože se bude stýkati se skutečným; a když zrodí a vychová skutečnou zdatnost, jistě se stane milým bohu, a jestliže to je člověku možno, stane se také on nesmrtelným.
- b Toto tedy, Faidre a ostatní přátelé, mluvila Diotima, a já jsem tomu uvěřil; a s tou vírou pokouším se přesvědčovati i jiné, že nikdo by tak snadno nezískal lidské přirozenosti lepšího pomocníka k dosažení tohoto statku nad Eróta. Proto tedy pravím, že každý muž má Eróta ctít; také sám ctím věci lásky, nad jiné jsem jim oddán i ostatní k tomu vybízím, a seč jsem, nyní
- c i stále velebím Erótuovu moc a statečnost. Nuže přijmi, Faidre, chceš-li, tuto mou řeč za chvalořeč na Eróta; jinak si ji jmenuj tak, jak a kterým jménem ti je libo.

Tuto řeč Sókratovu všichni prý chválili a jen Aristofanés chtěl něco namítnout, poněvadž Sókratés o něm učinil zmínku stran

jeho řeč; a vtom se náhle ozvalo silné tlučení na domovní dveře, jako od veselé hodovní společnosti, a také bylo slyšeti zvuky pištkyně. I řekl Agathón: Hoši, podívejte se ven; a bude-li to někdo z našich známých, pozvěte ho dále, pakli ne, řekněte, že již nepijeme, nýbrž odpočíváme. d

Po malé chvíli bylo slyšet ze dvora hlas Alkibiada, silně opilého a velice křičícího, jak se táže, kde je Agathón a že chce k Agathónovi. Tu tedy ho vzala pištkyně pod pažďím a vedla ho dovnitř s pomocí některých jiných z průvodců; postavil se u dveří, ověnčen hustým věncem z břečťanu a fial, s množstvím stužek na hlavě, a pravi: Buďte zdrávi, muži; přijmete za společníka člověka opilého velice velmi, či máme odejít, jen co ověňčíme Agathóna, proč jsme také vlastně přišli? Já jsem totiž včera nemohl přijít a jdu teď se stužkami na hlavě, abych ze své hlavy hlavu nejmoudřejšího a nejkrásnějšího muže ... jestliže tak řeknu⁷⁵... ověňčil ... budete se mi smát, že jsem opilý? Ale já, i když vy se budete smát, dobře vím, že mluvím pravdu. Než povězte mi hned, mám vejít za jistých podmínek, či ne? Budete ještě pít, nebo nebudete? e 213

Tu ho všichni hlučně vítali a zvali, aby si přisedl, a Agathón ho zval k sobě. On šel, jsa veden od svých průvodců, a jak si přítom snímal stužky k ověňčení Agathóna a visely mu před očima, nezpozoroval Sókrata, ale posadil se vedle Agathóna, mezi ním a Sókratem; Sókratés mu totiž ustoupil, když ho uviděl. Usednuv si objal Agathóna a věňčil ho stužkami. b

Tu řekl Agathón: Zujte, hoši, Alkibiada, abychom byli tři na lehátku!

Ovšem, řekl Alkibiadés, ale kdo je tento zde náš třetí společník? Přítom se otočil a viděl Sókrata; jak ho spatřil, vyskočil a zvolal: U Héraklea, co je to? To je Sókratés? Zase na mne číháš, že sis sem lehl, jako vůbec máš zvyk náhle se objevovat, kde bych se tebe nejméně nadál? Co tu také nyní chceš? A proč pak sis lehl právě sem? Že nejsi vedle Aristofana nebo vedle někoho jiného, kdo je veselý společník a chce tě mít vedle c

sebe, nýbrž nastrojil jsi to tak, abys ležel vedle nejkrásnějšího z celé společnosti!

Sókratés odpověděl: Agathóne, prosím tě, pomoz mi; neboť láska k tomuto člověku se mi stala nemalou svízelní. Vždyť od té doby, co jsem se do něho zamiloval, nesmím se již ani podívat na žádného hezkého hochu. ani s ním promluvit, sice vyvádí ze žárlivosti a závisti neuvěřitelné kousky, laje mně a stěží se zdržuje násilí. Hleď tedy, aby i nyní něco nevyvedl, a raději nás smiř, anebo bude-li se pokoušet o násilí, pomáhej mi, protože se tuze hrozím jeho šílenosti a zamilovanosti.

Není možný smír mezi mnou a tebou, pravil Alkibiadés. Ale za to se ti pomstím až jindy; nyní však, Agathóne, dej mi trochu těch stužek, abych ozdobil i tomuhle tu jeho podivuhodnou hlavu a aby mi nemohl vyčítat, že jsem tebe ověnil, a jeho ne, jeho, který přece je vítězem v řečech nade všemi lidmi, a to nejen od předvěčerejška jako ty, nýbrž stále. Přitom vzal několik stužek, ověnil Sókrata a lehl si.

Když si ulehl, řekl: Tak tedy, mužové. Zdá se, že jste střízliví. To se vám nesmí dovolit, nýbrž musíte pít; tak jsme si to ujednali. A za předsedu pitky volím, dokud vy nebudete dostatečně napiti, sám sebe. Ale ať přinesou, Agathóne, je-li tu nějaká velká nádoba. Nebo ne, není potřebí, ale přines, hochu, tamhle ten chladič⁷⁶ – tak řekl, když jej uviděl, že pojme více než osm číší.⁷⁷ Tento si dal naplnit a nejprve jej sám vypil, potom poručil nalít Sókratovi a přitom řekl: Vůči Sókratovi, mužové, není můj nápad nic platen, neboť ať by mu kdo uložil, kolik by chtěl, všechno vypije, a přece nikdy nebude opilý.

Sókratés, když mu sluha nalil, pil; ale Eryximachos řekl: Co to, Alkibiade, děláme? Takto ani nic nemluvíme nad číší, ani nic nezpíváme – což budeme pít jen tak jako z žízně?

Na to Alkibiadés: Aj, Eryximachos! Buď zdrav, nejlepší synu nejlepšího a nejrozumnějšího otce!

I ty buď zdrav, odpověděl Eryximachos, ale co bychom dělali? Cokoli ty poradíš. Vždyť tebe musíme poslouchati, neboť

*stojí za mnoho jiných muž, jenž je lékařství znalý.*⁷⁸

Tedy poroučej, cokoli chceš.

Nuže poslyš, pravil Eryximachos. Nežli jsi mezi nás přišel, usnesli jsme se, aby každý z nás po řadě napravo promluvil co nejkrásnější řeč o Erótovi a vychválil ho. Ostatní všichni jsme již mluvili; a protože jsi ty ještě nemluvil a s pitím jsi hotov, máš povinnost promluvit, a až domluvíš, ulož Sókratovi, cokoli budeš chtít, a ten zase svému sousedu napravo a tak i ostatní.

To je sice pravda, Eryximachu, pravil Alkibiadés, ale srovnávat opilého s řečmi střizlivých, to by snad nebylo spravedlivě. A pak, můj drahý, věříš něčemu z toho, co právě řekl Sókratés? Víš, že je všechno právě naopak, než co mluvil? Vždyť pochválím-li v jeho přítomnosti někoho jiného než jeho, boha nebo člověka, právě on se nezdrží násilí proti mně.

Nemluv tak hříšně! zvolal Sókratés.

Při Poseidónovi, řekl Alkibiadés, nic nenamítej proti tomu, že bych v tvé přítomnosti nemohl chválit nikoho jiného.

Nuže učiň to, pravil Eryximachos, chceš-li, promluv chvalou řeč na Sókrata!

Což? odpověděl Alkibiadés; myslíš, že mám, Eryximachu? Mám ho napadnout a pomstít se mu zde před vámi?

Poslyš, pravil Sókratés, co zamýšlíš? Chceš mě svou chválou zesměšnit? Či co uděláš?

Řeknu pravdu. Ale pozor, zdali svoluješ.

Ano, pravdu říci svoluji i vybězím.

Hned začnu, pravil Alkibiadés. A ty udělej takto: budu-li mluvit něco nepravdivého, hned mě popadni, budeš-li chtít, a řekni, že to lžu; neboť úmyslně nebudu lhát. Jestliže pak budu mluvit páté přes deváté, jak si nač vzpomenu, nediv se; vždyť není snadno, vylíčit plyně a po pořádku tvou podivnou osobu, je-li člověk v takovém stavu.

- Pokusím se, mužové, chválit Sókrata takto, s užitím přirovnání.** On si snad bude myslet, že ho chce zesměšnit, ale účelem mého přirovnání bude pravda, ne směšnost. Nuže tedy
- b pravím, že je zcela podoběn těm silnějším vystaveným v sochařských dílnách,⁷⁹ které umělci vytvářejí se syringami nebo s píšťalami; když se rozevrou, ukáže se, že uvnitř v sobě chovají sošky bohů. A dále pravím, že se podobá satyru Marsyovi.⁸⁰ Že jsi zevnějškem těmto podoběn, Sókrate, jistě bys ani sám nepopřel; ale že se jím podobáš i v ostatním, poslouchej dále. **Jsi posměvač; či ne?** Budeš-li to zapírat, přivedu svědky.
- c Nebo snad neumíš hrát? Ba mnohem podivuhodněji než onen. On okouzloval lidi skrze svůj nástroj silou vycházející z jeho úst, a ještě nyní, kdo hraje jeho skladby – neboť hudbu Olympovu⁸¹ přičítám Marsyovi, jeho učiteli –, jeho tedy skladby, ať je hraje dobrý hudebník nebo špatná píšťkyně, nad jiné uvádějí do vytržení a objevují ty, kdo potřebují bohů a zasvěcení, protože jsou božské. Ty se lišíš od onoho jen tím, že totéž způsobuješ bez nástrojů pouhými řečmi. Aspoň my, kdykoli slyšíme někoho jiného, třeba velmi dobrého řečníka, mluvit jině řeči, takřka žádného z nás nic nezajímají; ale když někdo poslouchá tebe nebo tvé řeči z úst jiného, i kdyby byl mluvčí sebešpatnější, a ať je posluchačem žena nebo muž nebo jinoch, býváme uchváteni a ve vytržení. Aspoň já, mužové, kdybych se nebál, že se budu zdát příliš opilý, řekl bych vám a přísahou stvrdil, jak na mne působily jeho řeči a ještě i nyní působí.
- c Když ho poslouchám, srdce mi tluče ještě více než lidem v korybantském vytržení a slzy se mi řinou od jeho řečí;⁸² a také s mnohými jinými, jak vidím, se děje totéž. Při poslouchání Periklea a jiných dobrých řečníků jsem si myslel, že dobře umějí mluvit, ale nic takového se mnou se nedělo a má duše nebyla zmatena a nemusila se horšit nad mým otrockým postavením; ale od tohoto Marsya jsem byl již často uveden do takového stavu, že se mi zdálo nemožno říci jako až dosud. O tom neřekneš, Sókrate, že to není pravda. I nyní ještě jsem si
- 216

vědom, že bych neodolal, kdybych ho chtěl poslouchat, a že by se mi dělo totéž. Neboť mě nutí k přiznání, že ač sám mám ještě mnoho nedostatků, že se sám o sebe nestarám, ale zabývám se věcmi Athoňanů. Proto se přemáhám a utíkám od něho pryč jako od sirén se zacpanýma ušima,⁸³ abych tam vedle něho nemusil sedět až do svého stáří. Před tímto jediným ze všech lidí ozval se ve mně cit, kterého by nikdo ve mně nehledal, totiž stud: tohoto jediného já se stydím. Vždyť jsem si vědom, že nemohu popírat povinnost dělat, k čemu on vybízí, ale když odejdu, že podlímám touze, abych byl ctěn u lidu. Proto před ním přeháním jako uběhlý otrok a vyhýbám se mu, a kdykoli ho spatřím, stydím se za své vyznané chyby. A často bych rád viděl, aby nebyl mezi živými; avšak zase kdyby se to stalo, jistě bych byl ještě mnohem nešťastnější, takže nevím, co si počít s tím člověkem.

Takový účinek měl na mne i na mnohé jiné tento satyr svými melodiemi; ale poslyšte mne ještě dále, jak je podoben těm, ke kterým jsem ho přirovnal, i jak podivuhodnou má moc. Neboť dobře vězte, že žádný z vás ho nezná; ale já vám ho ukáži, když jsem již začal. Sami vidíte, že Sókratés, jsa roztoužen láskou po krásných mladých lidech, stále se kolem nich točí a je ve vytržení – a hned zase všechno mu je neznámo a o ničem neví. Že není toto jeho chování silénské? Jistě. Neboť to je u něho jen vnějším obalem, jako u dutého siléna; ale když se otevře, přátelé, jaké bohatství rozumnosti naleznete v jeho nitru! Vězte, že mu nic nezáleží na tom, je-li někdo krásný, a naopak nad pomyšlení jím zhrdá, nebo je-li někdo bohat, nebo vyniká-li některou jinou předností, které lidé velebí: všechny tyto statky pokládá za bezcenné a nás za pouhé nic – tak jest –, ale po celý život má pro lidi jen ironii a žerty. Když však promluví vážně a otevře své nitro, nevím, zdali někdo spatřil ty skvosty v něm skryté; ale já jsem je již jednou uviděl a zdály se mi tak božské a zlaté a krásné a neobyčejné, že jsem byl hotov činiti zkrátka vše, k čemu by Sókratés vybí-

- zel. Myslíl jsem, že je vážně zaujat půvabem mého mládí, a ten jsem proto pokládal za svůj poklad a neobyčejné štěstí, v domnění, že mi stačí jen být Sókratovi po vůli a hned uslyším všechno, co on ví; zakládal jsem si totiž neobyčejně na své kráse. Po této úvaze dělal jsem toto: kdežto dříve jsem obyčejně nebýval s ním sám bez průvodce, tehdy jsem odesílal svému průvodce a zůstával s ním samotný – musím vám totiž všechno říci podle pravdy; než poslouchajte pozorně a ty, Sókrate, jestliže lžu, usvědčuj mne z nepravdy –, zůstával jsem tedy s ním, mužové, sám a čekal jsem, že hned bude mluvit se mnou tak, jak asi v samotě mluví milovník se svým miláčkem, a těšil jsem se. Avšak naprosto nic takového se nedělo, nýbrž rozmlouval se mnou pokaždé podle svého zvyku, a strávil se mnou den, odcházel domů. Potom jsem ho vyzýval, že budeme spolu cvičit, a cvičil jsem s ním doufaje, že tam něco pořídím. Tu tedy často se mnou cvičil a zápasil docela bez svědků. Však proč bych mluvil; nic mi to nebylo platno. Když jsem tedy takto neměl pražádných úspěchů, rozhodl jsem se vší silou naň zaútočit a nepopustit po prvních pokusech, nýbrž konečně jednou zvědět, co v tom je. Pozvu ho tedy k sobě na večeři, právě tak, jako když milovník činí nástrahy svému miláčku.
- d A ani v tom mi hned nevyhověl, ale přece po čase uposlechl. Když tedy poprvé přišel, chtěl hned po jídle odejít. Tenkrát jsem se styděl a pustil jsem ho; ale při druhém úskoku, když jsme byli po večeři, mluvili jsme dlouho do noci, a když chtěl odejít, předstíral jsem, že je již pozdě, a přiměl jsem ho zůstat. Tu ležel na lehátku vedle mého, na kterém také byl večeřel, a nikdo jiný v té světnici nespal než my. Až sem by bylo slušné vypravovati to před kýmkoli; ale co následuje, neuslyšeli byste ode mne, kdyby za prvé víno, jak se říká, nemluvílo pravdu – bez dětí i s dětmi⁸⁴ –, a pak také se mi zdá nespravedlivě, zamlčení pyšně skvělý čin Sókratův, když jsem si předsevzal ho chváliti. Ještě dodnes cítím i já bolest člověka uštknutého hadem. Vypravuje se totiž o komsi, jemuž se to stalo, že

nechtěl nikomu jinému líčit, jak mu při tom bylo, nežli uštknutým, poněvadž ti jediní prý mohou to pochopiti a odpustit, jestliže bolestí neznal míry v chování ani v řečech. Ale já jsem byl poraněn od něčeho horšího a na nejcitlivějším místě, jak vůbec možno – vždyť jsem byl raněn a uštknut do srdce nebo do duše, nebo jak se to má pojmenovat, od filosofických řečí, které se vkousnou krutěji než zmije, když napadnou ne nezpůsobitou duši mladého člověka, a dohánějí k všelikému jednání i mluvení – tu však vidím před sebou Faidry, Agathóny, Eryximachy, Pausanii, Aristodémy a Aristofany; a co mám říci o samém Sókratovi a o všech ostatních? Vy všichni jste zasaženi filosofickým šílením a vytržením – proto to všichni uslyšíte; vždyť mi odpustíte i to, co jsem tehdy dělal, i co nyní mluvím. Ale sluhové, a je-li zde někdo jiný nezasvěcený a nevzdělaný, zavřete si uši hodně velikými vraty!⁸⁵

Nuže tedy, mužové, když zhaslo světlo a sluhové byli pryč, rozhodl jsem se nic s ním neokolkovat, nýbrž přímo říci, co si myslím; i pohnul jsem jím a řekl jsem: Sókrate, spíš?

Ale ne, odpověďel.

Víš, co si myslím?

Co asi?

Myslím si, že ty jsi jediný můj vážný milovník, a zdá se mi, že se ostýcháš vyznat mi svou lásku. A se mnou je to taktó: bylo by, myslím, velmi nerozumné, abych ti nevyhověl i v tomto, i kdybys ode mne žádal něco jiného z toho, co mám sám nebo moji přátelé. Vždyť mně na ničem tak nezáleží jako na tom, abych se stal co nejlepší, ale k tomu, myslím, mi nikdo nemůže více pomoci než ty. Proto kdybych nebyl po vůli takovému muži, mnohem více bych se musil stydět lidí rozumných, než bych se styděl obyčejných a nerozumných, kdybych mu byl po vůli.

Na to odpověďel velmi ironicky a zcela podle svého způsobu a obyčeje: Milý Alkibiade, podobá se, že vskutku nejsi hloupý, ač je-li pravda, co o mně říkáš, a je ve mně nějaká síla, kterou

by ses stal lepším: to asi vidíš ve mně neobyčejnou krásu, zcela různou od tvé sličnosti. Jestliže tedy dívaje se na ni toužíš vejít se mnou ve styk a vyměnit si krásu za krásu, zamýšlíš přitom nemálo na mně vydělat: chceš získat za zdání krásy krásu
 219 opravdovou i myslíš vskutku vyměnit *bronzovou zbroj za zlatou*.⁸⁶ Než dívej se lépe, můj drahý, abys nepřehlédl mou bezcennost. Duševní zrak počíná tehdy bystře vidět, když se tělesné oči chystají ztráceti svou bystrost; a ty máš k tomu ještě daleko.

Na to jsem já odpověděl: Takový jest můj úmysl a nic jsem neřekl jinak, než jak myslím; ale ty sám se rozmysli, jak uznáváš za nejlepší pro sebe i pro mne.

Ano, to máš pravdu a budoucně budeme s rozmyslem konati
 b to, co se bude zdát nejlepším pro nás i v této věci, i v ostatních.

Po této rozmluvě, v které jsem naň vypustil jako šípy, domníval jsem se, že je raněn; i vstal jsem, nedovolil jsem mu říci už ani slova, přikryl jsem jej svým šatem – neboť to bylo
 c v zimě –, ulehл jsem si pod jeho plášť, a objav rukama tohoto vpravdě daimonského a podivuhodného člověka, ležel jsem celou noc. A ani o tom neřekneš, Sókrate, že nemluvím pravdu. To jsem udělal, a on tak zvítězil nad mou krásou a pohrdl jí a vysmál se jí a potupil ji – myslil jsem, že ta něco znamená, muži soudcové –, neboť jste soudci Sókratovy pýchy – vždyť dobře vězte, při bozích i bohyních, že jsem vstal po noci strávené se
 d Sókratem nejinak, než jako bych byl spal s otcem nebo starším bratrem.

Můžete si pomyslit, jaký asi úsudek jsem potom o něm měl, když jsem se jednak domníval, že mě urazil, jednak jsem se obdivoval jeho povaze, uměřenosti a statečnosti; nikdy bych si byl nepomyslel, že se někdy setkám s takovým člověkem, takového rozumu a takové pevnosti. Proto jsem se ani nedovedl naň hněvat a zbavit se styků s ním, ani jsem si nevěděl rady,
 c jak bych si ho získal. Dobře jsem totiž věděl, že peníze je všude nezranitelný, ještě mnohem více než Aias zbraní,⁸⁷ a jediné-

mu prostředku, jímž jsem myslil jej dostat, odolal a unikl mi. Tedy jsem nevěděl, co si počít, a bloudil jsem, jsa u něho v takové porobě, jako není žádný otrok u nikoho jiného.

To všechno se mi stalo dříve, a potom se přihodilo, že jsme společně táhli k Poteidai,⁸⁸ a tam jsme byli spolustolovníky. Tu především vynikal otužilostí nejen nade mne, nýbrž i nade všechny ostatní – kdykoli jsme byli nuceni snášeti hlad, jsouce někde odříznuti od ostatního vojska, jak se na výpravách stává, nikdo z ostatních se mu nevyrovnal vytrvalostí – a zase při hostinách on jediný dovedl si nejlépe dopřát a zejména také, když musil proti své vůli pít, všechny překonával, a co je ze všeho nejpodivnější, Sókrata nikdo na světě nikdy neviděl opilého. O tom ostatně, myslím, hned bude důkaz podán. Nebo zase pravé divy konal v snášení zimy – neb tam jsou hrozné zimy – zvláště jednou, když byl nejkřutější mráz a všichni ostatní buď vůbec nevycházel ven, anebo vycházel-li někdo, byli bůhvíjak oblečení a obutí a nohy měli zabaleny do plstěných obalů a beránčích koží, tento za toho mrazu vycházel ve svém šatě, jaký i jindy obyčejně nosil, a bos chodil po ledě lépe než ostatní obutí a vojáci ho měli v podezření, že to dělá, aby je zahanbil.

A o tom dosti;

který však jiný byl čin, jež vykonal hrdina statný⁸⁹

tenkrát tam na onom tažení, stojí za poslechnutí. Napadla ho totiž jakási myšlenka, a tu stál na téměř místě od rána v uvažování, a když nepřicházel k výsledku, nepopouštěl a pořád stál hledaje. A již bylo poledne a lidé to pozorovali a s podivením říkali jeden druhému, že Sókratés již od rána stojí a o něčem přemýšlí. Konečně někteří z Iónů,⁹⁰ když nastal večer, po večeri vynesli svá lůžka ven – bylo totiž tenkrát léto – a tak spali na čerstvém vzduchu a zároveň ho pozorovali, zdali bude stát také v noci. On vskutku stál tak dlouho, až nastalo jitro a vyšlo slunce; potom se pomodlil k slunci a odešel.

- Anebo, chcete-li, v bitvách – v této věci mu totiž musíme dát, co mu po právu náleží –, tedy když byla ta bitva, pro kterou mně velitelé dali vyznamenání, nikdo jiný mne nezachránil než tento zde, nechtěje mne poraněného opustit, nýbrž zachránil spolu i mé zbraně, i mne samého. Já jsem tehdy, Sókrate, vybízeli vůdce, aby dali vyznamenání tobě, a za to mne ani nepokáráš, ani neřekneš, že lžu; ale když vůdcové, přihlížeje k mému postavení, chtěli dát to vyznamenání mně, sám jsi usiloval horlivěji než vůdcové, abych já je dostal spíše nežli ty.
- 221 A mimo to ještě, mužové, stálo za to podívat se na Sókrata, když naše vojsko ustupovalo od Délia;⁹¹ byl jsem totiž přítom, slouže u jízdy a tento mezi těžkooděnci. Tu tedy ustupoval, když mužstvo již bylo rozptýleno, a spolu s ním i Lachés;⁹² já se k tomu nahodím a spatřiv je vybízím ke zmužilosti i řekl jsem, že jich neopustím. Tu věru jsem viděl Sókrata ještě lépe než u Poteidaie – sám jsem měl totiž méně strachu, poněvadž
- b jsem byl na koni –, předně jak velice vynikal nad Lachéta rozvahou; dále se mi zdálo, Aristofane, abych užil tvých slov, že i tam chodí jako zde, *nadýmaje se a kouleje očima*,⁹³ klidně se dívaje na přátele i nepřátele, dávaje každému již zdaleka najevo, že dotkne-li se ho někdo, bude se velmi rázně bránit. Proto také bez pohromy odcházel i on, i jeho druh; vždyť obyčejně, kdo se takto chovají, těch se v boji nikdo ani netkne, a naopak pronásledují ty, kteří o překot utíkají.
- c Mohli bychom Sókrata pochválit ještě i pro mnoho jiných podivuhodných věcí. Ale hledíme-li k ostatním činnostem, bylo by snad možno říci něco takového i o někom jiném, avšak to, že není podoben nikomu z lidí, ani z dávnověkých ani z nynějších, to zasluhuje svrchovaného obdivu. Neboť s mužem, jako byl Achilleus, bylo by lze srovnati i Brasiidu i jiné,⁹⁴ s mužem, jako byl Periklés, zase Nestora a Anténora⁹⁵ – a jsou i jiní
- d – a stejným způsobem bylo by možno srovnávat i ostatní: ale něco tak zvláštního, jako je tento člověk, on sám i jeho řeči, ani přibližně by nikdo nenalezl ani v naší, ani ve staré době, ledaže

by ho srovnával jako já ne s některým člověkem, nýbrž se silény a satyry, jej samého i jeho řeči.

Neboť jistě i to jsem měl říci hned na začátku, že také jeho řeči jsou zcela podobny otvíracím silénům. Vždyť kdyby tak někdo chtěl poslouchat Sókratovy řeči, zdály by se mu zprvu velmi směšné; takovými slovy i větami jsou navenek zahaleny, jako nějakou koží bujného satyra. Mluví totiž o mezcích, o nějakých kovářích, ševcích a koželuzích a zdá se, že jeho řeči jsou pořád stejné a stejného obsahu, takže každý nezkušený a neznalý člověk by se těm řečem vysmál. Avšak kdo je spatří otevřeny a dostane se do nich dovnitř, nalezne především, že ony jediné z řečí mají ve svém nitru rozumný obsah, a dále, že v sobě mají nejvíce božského i nejvíce obrazů zdatnosti a jejich cílem že je většina toho, ba spíše všechno to, k čemu má hledět člověk, který chce být krásný a dobrý. 222

Toto jest, mužové, co pravím k Sókratově chvále; ale také jsem k tomu přimísil, co mu vytýkám, jak mě ponížil. A to neudělal mně samotnému, nýbrž i Charmidovi Glaukónovu⁹⁶ a Euthydémovi Diokleovu⁹⁷ i velmi mnoha jiným, které klame jako milovník, a zájím spíše sám se stává z milovníka milovaným. To pravím výslovně také tobě, Agathóne: nedej se oklamat od tohoto člověka, nýbrž vezmi si výstražný příklad z toho, co se stalo mně, abys sám na sobě nezkusil přísloví, že blázen škodou zmoudří. b

Po této Alkibiadově řeči povstal prý smích pro jeho upřímnost, poněvadž se zdálo, jako by byl ještě dosud zamilován do Sókrata. Tu pravil Sókratés: Zdá se mi, že jsi střízliv, Alkibiade. Vždyť by ses byl jinak nesnažil tak vtípně se kolem dokola ohrazovat a zakrýt pravý účel celé své řeči, totiž věc, kterou jsi jen jako mimochodem uvedl na konci, že jsi mluvil všechno jen proto, abys rozdvojil mne a Agathóna. Ty si myslíš, že já smím milovat jen tebe a nikoho jiného, Agathón pak, že smí být milován jen od tebe a od nikoho jiného. Však nezůstal c d

skryt tvůj úmysl, nýbrž vyšla najevo tato tvá satyrská a silénská hra. Ale, milý Agathóne, jen ať se mu to nepodaří, ale hled', aby mne a tebe nikdo nerozdvojl.

e Agathón prý odpověděl: Jistě, Sókrate, zdá se, že mluvíš pravdu. Důkazem toho je mi také to, že si lehl mezi mnou a tebou, aby nás oddělil. Však mu to nebude nic platno, a já půjdu a lehnu si vedle tebe.

Dobře, pravil Sókratés, lehni si zde napravo ode mne.

Ó Die, zvolal Alkibiadés, co zase zkouším od toho člověka! Myslí, že musí ve všem všudy být nade mnou. Ale když nic jiného, podivný muži, nech Agathóna aspoň uprostřed mezi námi.

To je nemožné, odpověděl Sókratés. Neboť ty jsi promluvil chvalořeč o mně, a tak i já musím zase chválit svého souseda napravo. A tu lehne-li si Agathón vedle tebe, musil by přece znova vychvaľovat mne, dříve než by byla ode mne pronesena 223 pochvalná řeč o něm. Než dovol, můj milý, a dopřej tomu hochu, aby byl ode mne vychválen, vždyť velice dychtím pronésti o něm chvalořeč.

Sláva! zvolal Agathón. Alkibiade, není možno, abych zde zůstal, nýbrž rozhodně si přisednu, abych byl vychválen od Sókrata.

Tak tomu obyčejně bývá, pravil Alkibiadés; kde je přítomen Sókratés, tam nikdo jiný nemůže užít krásných lidí. Tak se stalo i nyní; jak chytře si vynalezl dobrý důvod, aby zde ten ležel vedle něho!

b Tu pak prý Agathón vstával, aby si lehl vedle Sókrata; ale vtom prý náhle přišla veliká společnost veselých hostů ke dveřím, a když je našli otevřeny, an právě někdo vycházel, rovnou se ubírali k nim dovnitř a usazovali se na lehátka, i bylo všechno plno hluku a již se beze všeho řádu přesmoc pilo mnoho vína. Tu prý, vypravoval Aristodémos, Eryximachos c a Faidros i někteří jiní odešli, on sám pak usnul a spal velmi dlouho, neboť byly dlouhé noci, a probudil se až k ránu, když

už kohouti zpívali; probudiv se spatřil, že ostatní buď spí, nebo odešli, ale Agathón a Aristofanés a Sókratés že jediní ještě bdí a popíjejí z veliké číše, podávající ji druh druhu napravo. Sókratés k nim mluvil; na obsah jeho řeči se Aristodémos jinak d nepamatoval – neboť jednak ji neslyšel od začátku a pak byl rozespalý –, ale hlavní myšlenka byla prý ta, že jim Sókratés dokazoval, že týž muž má uměti skládat komedie i tragédie a odborně vzdělaný básník tragický že jest i básníkem komedií. Ale oni valně nesledovali těchto myšlenek, které jim byly dokazovány, a dřímali; a nejprve usnul Aristofanés, pak již na samém úsvitě Agathón. A tu Sókratés, uspav je, vstal a odešel a on, Aristodémos, jako obyčejně šel s ním; a přišel do Lykeia a umyv se strávil tam celý den jako jindy a teprve potom navečer doma si lehl a spal.

Faidros

Sókratés, Faidros

Sókratés Milý Faidre, kampak a odkud?

sv. IIII

Faidr. Od Lysii,¹ Sókrate, syna Kefalova, a jdu na procházku na cestu za hradbami; neboť jsem tam byl velmi dlouho, seděl jsem tam od rána. Poslouchám totiž tvého i mého přítele Akúmena² a konám procházky po cestách; **on totiž říká, že jsou méně únavné než procházky na závodišti.**

227

b

Sókr. To má dobře, příteli. Avšak Lysias byl, jak se podobá, ve městě.³

Faidr. Ano, u Epikrata,⁴ tuhle v domě Morychově⁵ blízko Dia Olympského.⁶

Sókr. Nuže, jaká tam byla zábava? Či je zřejmé, že vás Lysias častoval řečmi?

Faidr. Dovíš se to, máš-li kdy jít se mnou dále a poslouchat.

Sókr. Což si myslíš, že bych si neudělal podle Pindara⁷ prací nad zaměstnání přednější vyslechnouti tvou a Lysiovu rozmluvu?

Faidr. Pojď tedy dále.

c

Sókr. Tak mluv.

Faidr. Jistě je právě pro tebe, Sókrate, co uslyšíš; **neboť řeč, kterou jsme se bavili, byla jakýmsi zvláštním způsobem řeč o lásce. Napsal totiž Lysias, jak je kterýsi z krásných hochů sváděn, ale ne od milovníka, nýbrž právě v tom projevil svou vtipnost: tvrdí totiž, že je třeba být po vůli spíše nemilujícímu než milujícímu.**

Sókr. Ušlechtilý člověk! Kéž by napsal, že je třeba být po vůli spíše chudému než bohatému a staršímu než mladšímu a kolik jiných vlastností mám já i většina z nás; to by byly věru řeči vtipné a obecně užitečné. Nuže, já jsem tak naplněn touhou to slyšet, že se tě nepusím, i kdybys šel procházkou až do Megar⁸ a podle Hérodika⁹ došel k samým hradbám a pak se vrátil.

d

228 *Faidr.* Co si myslíš, předobry Sókrate? Domníváš se, že to, co během dlouhého času a v klidu složil Lysias, nejlepší z nynějších spisovatelů, to že z paměti povím já, neodborník, tak, aby to bylo jeho důstojno? K tomu mně mnoho chybí; ovšem více bych si to přál, než aby se mi dostalo mnoha peněz.

Sókr. Faidre, jestliže já neznám Faidra, zapomněl jsem i sám o sobě, kdo jsem. Ale není pravda ani to ani to; dobře vím, že Faidros, poslouchaje řeč Lysiovu, nevyslechl ji jen jednou, nýbrž mnohokrát opět a opět ho vybízel, aby mu ji opakoval, a ten mu ochotně vyhovoval. Faidrovi však nestačilo ani to, nýbrž nakonec, vzav do rukou ten spis, prohlížel místa, která se mu chtělo, seděl nad touto prací od samého rána, a když byl unaven, šel na procházku, uměje tu řeč, jak já myslím, připsu,¹⁰ již nazpaměť, jestliže nebyla příliš dlouhá. Ubíral se za hrady, aby si ji v mysli opakoval. Tu potkal člověka, který stůně touhou poslouchat řeči; když ho tak uviděl, jen uviděl, zaradoval se, že bude mít společníka v korybantském vytržení,¹¹ a vybízel ho, aby s ním šel dále. Když ho však ten milovník řeči žádal, aby mluvil, zdráhal se, jako by se mu nechtělo mluvit; ale nakonec hodlal svou řeč vnutit násilím, i kdyby nikdo nechtěl poslouchat dobrovolně. Nuže, ty, Faidre, ho požádej, aby dělal již nyní, co jistě brzy udělá.

Faidr. Pro mne je opravdu daleko nejlepší přednést tu řeč tak, jak dovedu, neboť ty, jak se mi zdá, mě jinak nepustíš, dokud ti ji jakžtakž nepovím.

Sókr. Ano, to se ti o mně zdá zcela správně.

d *Faidr.* Tedy ti vyhovím. Neboť vskutku, Sókrate, slovům tě řeči jsem se naprosto nenaučil nazpaměť; avšak smysl skoro všech důvodů, kterými dokazoval rozdíl mezi zájmy milujícího a zájmy nemilujícího, ten znám a proberu v hlavních rysech každou jednotlivou věc, počínaje od první.

Sókr. Ano, ale nejprve ukaž, miláčku, co to máš v levé ruce pod šatem; dohaduji se totiž, že to máš tu řeč samu. Jestliže pak je tomu tak, myslí si o mně taktio: já tě mám sice velice

rád, ale když je přítomen i Lysias, naprosto se mi nezdá, abych se ti propůjčoval za předmět cvičení. **Tak ukaž!**

Faidr. Přestaň. Vzal jsi mi, Sókrate, naději, kterou jsem měl, že se na tobě pocvičím. Nuže, kde tedy chceš, abychom si sedli a čtli?

Sókr. Dejme se tudyhle a pojďme podél Ilisu;¹² potom si v klidu sedneme, kde se nám uzdá. 229

Faidr. To je tedy dobře, že jsem právě bos; ty ovšem jsi tak vždycky. To se nám to půjde tak nejsnáze, když se budeme brodit vodou, a nebude to nepříjemné, zvláště v tomto ročním počasí a v tuto denní dobu.

Sókr. Tak jdi napřed a přitom se dívej, kde bychom se posadili.

Faidr. Vidíš tamhle ten vysoký platan?

Sókr. A co?

Faidr. Tam je stín a příhodný chládek a také tráva na posezení, nebo, budeme-li chtít, na poležení. b

Sókr. Kupředu!

Faidr. Řekni mi, Sókrate, není-li pravda, že to je někde zde, u Ilisu, odkud prý Boreas uchvátil Óreithyii?¹³

Sókr. Ano, říká se.

Faidr. Ne snad tedy právě zde? Aspoň je tu voda, jak viděti, pěkná, čistá a průhledná a hodí se, aby si dívky u ní hrály.

Sókr. Ne, nýbrž asi dvě nebo tři stadia doleji, kde přecházíme ke svatyni Agřině;¹⁴ také tam je někde oltář Boreův. c

Faidr. To jsem ještě nevěděl. Ale řekni mi, u Dia, Sókrate, ty věříš, že je tohle vypravování pravda?

Sókr. Ale kdybych nevěřil jako ti naši mudrci, nebylo by to nic zvláštního. Tu bych pak po mudreku řekl, že ji náraz severáku srazil z blízkých skal, když si hrála s Farmakeíí;¹⁵ když pak takto zahynula, že se řeklo, že byla unesena od Borea – nebo z vrchu Areova; vypravuje se totiž zase i tato pověst, že byla uchváćena odtamtud, a ne odsud. Já, Faidre, pokládám takovéto výklady jinak za hezké, ale o jejich původci soudím, d

že to byl muž až příliš bystrý a snaživý a ne velmi šťastný, a to pro nic jiného, nežli že potom musí opravovat podobu Hippokentaurů¹⁶ a pak zase Chimairinu¹⁷ a valí se na něho dav takových Gorgon¹⁸ a Pégasů¹⁹ i množství a obludnost jiných nepochopitelných a divných tvorů. Jestliže k těm přijde někdo nevěřící a bude každého posuzovat podle pravděpodobnosti, s užitím jakési hrubé moudrosti, bude k tomu potřebovat mnoho času. Já však naprosto nemám kdy na takové věci; příčina 230 toho je, příteli, tato: nedovedu ještě podle toho nápisu v Delfách²⁰ poznat sám sebe; proto se mi zdá směšno, když ještě toto neznám, zkoumat cizí věci. Proto tedy nechávám tyto věci být a věře tomu, co se o nich obecně myslí, zkoumám, jak jsem právě řekl, nikoli je, nýbrž sám sebe, zdali jsem nějaké zvíře nad Tyfóna²¹ zavilejší a sptivější či tvor krotší a jednodušší, od přírody účastný jakéhosi božského a nesoptivého údělu. Avšak, příteli, dovol, není to tenhle strom, ke kterému jsi nás vedl?

b *Faidr.* Ano, to je on.

Sókr. Při Hěře, krásné je to místo k pohovění. I tento platan je velmi rozložitý a vysoký, a překrásná je i výška a stinnost vrby.²² A jak je v plném květu, že naplňuje celé místo co nejlahodnější vůní! A zpod platanu vytéká roztomilý pramen velmi studené vody, jak je možno zkusiti nohou. Podle loutek a sošek se podobá,²³ že to je místo zasvěcené nějakým nymfám a Achelóovi.²⁴ A k tomu libý dech tohoto místa je tak milý a silně lahodný: letně a zvučně přizvukuje ke sboru cikád. Ze všeho však nejlepší je tráva, že roste na mírném svahu a pohodlně podpírá hlavu tomu, kdo si do ní lehne. Tak jsi dokonale provedl svou úlohu vůdce cizinců, milý Faidre!

Faidr. Ty, podivný muži, se ukazuješ nějakým prazvláštním člověkem. Věru se docela podobáš, jak pravíš, nějakému cizinci, a ne domácímu obyvateli; vždyť se nevydáváš z města ani nikam přes pole, ba zdá se mi, že vůbec ani nevycházíš za hradby.

Sókr. Odpuš' mi, předobryý příteli. Jsem totiž člověk milovný učení a tu mě krajiny a stromy nechtějí ničemu učit, kdežto lidé v městě ano. Avšak ty, zdá se mi, jsi nalezl prostředek, jak mě dostat ven. Neboť jako se vodí hladovějící dobytčata tak, že se před nimi potřásá ratolestí nebo nějakým plodem, tak ty mne patrně budeš vodit po celé Attice i kamkoli jinam budeš chtít, když mi budeš podávat v knížkách řeči. Nyní tedy, když jsme teď přišli sem, já mám chuť si tu lehnout, a ty si zvol tu polohu, v jaké myslíš, že se ti bude nejpohodlněji čísti, a pak čti.

Faidr. Tedy poslouchej.

„O mých zájmech ty víš a slyšel jsi, že myslím, že nám je ku prospěchu jejich uskutečnění; soudím pak, že bych neměl mít v svém přání neúspěch jen proto, že právě nejsem tvým milovníkem. Neboť milovníci tehdy, když ustane jejich touha, litují svých dobrodiní, kdežto u těch druhých není doby, v které by měli změnit své smýšlení. Neboť nikoli z nutnosti, nýbrž dobrovolně činí podle svých sil dobře, tak, jak by se nejlépe postarali o své zájmy. Mimoto milující rozvažují i škody, které utrpěli na svých věcech pro lásku, i svá dobrodiní, a připočítávajíce k tomu vynaloženou námahu, mají za to, že již dávno splatili milovaným povinný dík; avšak nemilujícím není možno ani sváděti na milování zanedbávání svých věcí, ani počítat prošlé námahy, ani vytýkati spory s příbuznými; pročež po vyloučení tolika nepřijemností nezbyvá jim nic než ochotně dělat to, čím by se podle svého mínění svým milovaným zavděčili. Mimoto, jestliže je proto záhodno vážiti si milujících, že jsou, jak tvrdí, nejlepšími přáteli těm, které milují, a jsou hotovi pro své řeči i pro své skutky ostatním se zprotiviti a milovaným se zavděčovat, je snadno poznat, zdali mluví pravdu, protože do kterých se později zamilují, ti jim budou dražší než oni předešlí, a je zřejmo, že oněm i ublíží, budou-li ti to chtít. Avšak jak by bylo pochopitelné vydati takovou věc člověku stíženému takovým zlem, jehož by se žádný zkušený

muž ani nepokusil odvracet? Vždyť sami uznávají, že jsou spíše nemocní než při zdravém rozumu a že si jsou vědomi své nerozumnosti, ale že se nedovedou ovládati; tedy jak by mohli po návratu zdravého rozumu pokládati za správné ty věci, o kterých jednají za takového stavu? A kdyby sis z milujících vybíral nejlepšího, měl bys na vybranou z malého počtu; kdyby sis však vybíral z těch ostatních toho, kdo by se k tobě nejlépe hodil, vybíral bys z množství; proto je mnohem větší naděje, že mezi mnohými nalezněš toho, kdo by byl hoden tvého přátelství.

- 232 Obáváš-li se však obecného mínění, aby se to nedověděli lidé-a tobě nevznikla hanba, je pochopitelné, že se milující v domnění, že by je i ostatní lidé právě tak pokládali za hodny závidi jako oni sami sebe, dají svěsti k mluvení a samolibě přede všemi vykládají, že jejich námaha nebyla marná; kdežto nemilující, dovedouce se ovládat, dávají přednost největšímu dobru před lidskou pověstí. Mimoto lidé nutně uslyší a uvidí, jak milující chodí s milovanými a pokládají to za svůj úkol, takže kdykoli jsou spatřeni, jak spolu rozmlouvají, hned si o nich myslí, že se stýkají ze žádostivosti buď již vzniklé nebo teprve nastávající; kdežto nemilujících ani se nepokoušejí obviňovat pro takové scházení, vědouce, že je nutné s někým rozmlouvat buď pro přátelství nebo pro nějaký jiný požitek. A jestliže tě napadla obava při myšlence, že je těžko, aby přátelství vytrvalo, a že za jiných okolností by při roztržce nastala oběma společná škoda, kdežto dáš-li to, co máš nejdražšího, vznikla by veliká újma tobě, pochopitelně by ses více obával milujících; neboť je mnoho věcí, které jim jsou nepřijemné, a o všem se domnívají, že se to děje na jejich újmu. Proto také odvracejí milované od styků s jinými lidmi, obávající se jednak těch, kteří mají jmění, aby je nepředčili penězi, jednak vzdělaných, aby nenabýli převahy rozumem; u těch, kteří mají nějakou jinou přednost, střežou se moci jednoho každého z nich. Proto tě navedou, aby ses těmto zprotivil, a dělají z tebe

člověka bez přátel, ale jestliže hledě na svůj prospěch budeš rozumnější než oni, dostaneš se do roztržky s nimi. Avšak kteří nedosáhli svých přání milováním, nýbrž došli jejich splnění zdatností, nezáviděli by osobám stýkajícím se s jejich milovanými, nýbrž nenáviděli by ty, kteří by se nechtěli s nimi stýkati, majíce za to, že tyto jimi pohrdají, kdežto lidé s nimi se stýkající jim prospívají, takže je mnohem větší naděje, že jim z té věci vzejde spíše přátelství než nepřátelství.

A dále mnozí z milujících zatouží po těle dříve, než poznají povahu a než nabudou znalostí i ostatních poměrů, takže jim není jasné, zdali budou chtít být ještě tehdy přáteli, až ustanou ve své žádosti; avšak u nemilujících, kteří již dříve žili ve vzájemném přátelství a teprve pak provedli svou věc, není podobno pravdě, že by jim jejich požitky zmenšily jejich přátelství, nýbrž lze čekat, že tyto zůstanou jako památka pro budoucnost. A dále tě čeká, že se staneš lepším, když budeš poslouchat spíše mne než milovníka. Neboť ti vychvalují řeči i činy také i proti tomu, co je nejlepší, jednak že se bojí, aby se nezprotivili, jednak že i sami pro svou žádostivost hůře usuzují. Láska totiž ukazuje takovéto projevy: u nešťastně milujících působí, že pokládají za bolestné, co ostatním lidem nepůsobí útrapy; šťastné pak donucuje, aby se od nich dostávalo chvály i věcem nehodným zalíbení; takže mnohem více se patří milované litovat nežli jim závidět. Jestliže však mne budeš poslouchat, za prvé se budu s tebou stýkati tak, že budu mít ohled ne na přítomnou rozkoš, nýbrž i na budoucí prospěch, nejsa přemáhán láskou, nýbrž ovládaje sám sebe, a nebudu začínat pro maličkosti silné nepřátelství, nýbrž i pro velké věci se budu jen zvolna oddávat malému hněvu, neúmýšlné věci odpouštěje, úmyslné pak se pokoušeje odvracet; to jsou totiž důkazy přátelství, které má dlouho trvati. Jestliže však máš na mysli to, že není možno, aby vzniklo silné přátelství, není-li kdo přítom milovníkem, je třeba uvážiti, že bychom pak neměli rádi ani děti, ani otců a matek, ani že bychom neměli věrných přátel, jejichž

přátelství by mělo původ ne v takové žádostivosti, nýbrž v jiných poměrech.

- Mimoto jestliže je třeba vyhovovat těm, kteří nejvíce potřebují a prosí, měli by i jiní činit dobře ne nejlepší, nýbrž nejpotřebnější; neboť jsouce zbavení největších svízelnů budou k nim chovat největší vděčnost. Tak i při soukromých hostinách je záhodno zvat nikoli přátele, nýbrž ty, kteří žebrají, a ty, kteří potřebují nasycení; neboť ti za to budou mít své hostitele rádi a budou je doprovázet, i ke dvěřím budou chodit, budou mít největší radost, chovat největší vděčnost a přát jim mnoho dobrého. Ale bezpochyby náleží vyhovovat ne těm, kteří se toho silně dožadují, nýbrž těm, kteří se nejspíše mohou odvděčit; a netoliko těm, kteří žebrají, nýbrž těm, kteří jsou hodni té věci; ani těm, kteří využijí tvého mládí, nýbrž takovým, kteří ti, až zestámeš, dají ze svého majetku; ani těm, kteří se po dosažení cíle budou před jinými vychloubat, nýbrž takovým, kteří ze studu budou přede všemi mlčet; ani těm, kteří se jen krátký čas o tebe vážně zajímají, nýbrž těm, kteří budou stejně po celý život přáteli; ani takovým, kteří ustávající ve své žádostivosti budou hledat záminku k zneřátení,
- b nýbrž těm, kteří právě tehdy ukáží svou zdatnost, když jejich milovaný přestane být mlád. Ty tedy buď pamětliv těchto slov a měj na mysli to, že milující bývají od svých přátel napomínání, že ten poměr je něco špatného, kdežto nemilující nikdy žádný z blízkých nevytkl, že by se proto špatně o sebe starali.

- Snad by ses mne tedy zeptal, zdali ti doporučuji vyhovovat všem nemilujícím. Já však se domnívám, že by tě ani milující nevybízeli, abys měl ke všem milujícím toto smýšlení. Neboť ani ten, kdo to přijímá, to nepokládá za hodno stejné vděčnosti, ani tobě, kdybys to chtěl dělat, není možno stejně zůstat nepozorován od ostatních; nemá však z toho vzcházeti žádná škoda, nýbrž pro obě strany prospěch. Nuže, já pokládám, co jsem řekl, za dostatečné; jestliže však ty ještě něco postrádáš a myslíš, že to bylo opominuto, taž se.“

Jak se ti zdá, Sókrate, ta řeč? Nemyslíš, že je nádherně prone-sena, zvláště co se týče slovní stránky?

Sókr. Přímou božsky, příteli, takže jsem ohromen. A to se mi stalo skrze tebe, Faidre, jak jsem se na tebe díval, protože se mi zdálo, že od té řeči za čtení přímo záříš; maje totiž za to, že ty rozumíš takovémuto věcem více než já, následoval jsem tě a při tom následování jsem se dostal spolu s tebou, božským člověkem, do bakchického vytržení.²⁵

Faidr. Nu dobře; tobě se tedy chce takto žertovat?

Sókr. Zdá se ti snad, že žertuji a nemluvím vážně?

Faidr. Jistě ne, Sókrate, ale řekni doopravdy, při Diovi, ochránci přátelství, myslíš, že by někdo jiný z Hellénů dovedl pronést o této věci jinou řeč, větší a obsažnější, než je tato?

Sókr. Jak to? Má snad být ta řeč pochválena ode mne a od tebe i po té stránce, že jí dal spisovatel náležitý obsah, a ne jen potud, že všechna jednotlivá slova jsou jasná a hladká a přesně vykroužená? V prvním případě musím to připustit kvůli tobě, neboť mně obsah unikl pro mou neschopnost; dával jsem totiž pozor jedině na její řečnickou stránku, a myslil jsem si, že by tuto ani sám Lysias nepokládal za dostatečnou. A věru se mi zdálo, Faidre – možná, že ty máš jiné mínění –, že řekl dvakrát i třikrát tytéž věci, jako by mu nebylo zrovna snadné povědět mnoho o témž předmětu nebo že snad mu na něčem takovém nic nezáleží; připadalo mi, jako by s mladickou bujností ukazoval, že dovede tytéž věci říkat jinak a zase jinak a po obakrát je povědět nejlépe.

Faidr. Nemáš pravdu, Sókrate, neboť právě onu přednost má ta řeč, a to v nejvyšší míře. Neboť z námětů obsažených v té věci, o kterých bylo možno slušně promluvit, nic nevynechal, takže by vedle toho, co on řekl, nikdo nikdy nedovedl promluvit jinou řeč obsažnější a cennější.

Sókr. Tohle ti já už nebudu moci uvěřit, neboť staří a moudří mužové i ženy, kteří o těch věcech mluvili a psali, usvědčí mě z nepravdy, jestliže ti to, kvůli tobě, připustím.

- c *Faidr.* Kteří to? A kde jsi ty slyšel něco lepšího, nežli je toto?

Sókr. Nyní to nemohu tak hned říci, ale patrně jsem to od někoho slyšel, buď snad od krásné Sapfó nebo od moudrého Anakreonta nebo i od některých spisovatelů nebánsníků. Jaký mám důkaz pro to, co říkám? Mám jaksi plné srdce, vzácný příteli, a cítím, že bych vedle této řeči dovedl promluvit jinou, ne horší. Že pak jsem sám od sebe z toho nic nevymyslel, vím

- d dobře, jsa si vědom své nevědomosti; **zbývá tedy, myslím, že jsem jako nádoba naplněn odněkud z cizích zdrojů prostřednictvím sluchu. Avšak pro svou tupost jsem zapomněl zase i to samo, jak a od koho jsem to slyšel.**

Faidr. Ano, ušlechtilý muži, to jsi pravil velmi dobře. Tak mi neříkej, od koho a jak jsi to slyšel, ani kdybich tě k tomu vybízel, ale udělej právě to, co říkáš: slíbil jsi promluvit jinou, lepší a ne kratší řeč, nežli je ta v zápisu, na ní nezávislou, a já ti slibuji, jako to dělá devět archontů²⁶, že daruji do Delf zlatou sochu v životní velikosti, nejen svou, ale i tvou.

- e *Sókr.* Jsi velmi milý a opravdu zlatý, Faidre, jestliže si myslíš, že tvrdím, že Lysias ve všem pochybil a že je možno vedle všeho toho pronésti něco jiného; to, myslím, by se nemohlo stát ani nejhoršímu spisovateli. Tak hned co se týče předmětu té řeči. Jestliže někdo dokazuje, že je třeba vyhovovati spíše nemilujícímu než milujícímu, a opomine u jednoho 236 velebiti rozumnost, u druhého kárati nerozumnost, věci to jistě nutné, myslíš, že potom bude moci říci ještě něco jiného? Ale takové věci jest, myslím, nechati stranou a odpustiti je řečníku; a u takových námětů jest chváliti ne nalezení, nýbrž uspořádání, kdežto u věcí, které nejsou dány nutností a které je těžko naléztí, kromě uspořádání i nalezení.

Faidr. Připouštím, co pravíš; neboť se mi zdá, že jsi mluvil náležitě. **Udělám tedy i já tak; dám ti za námět myšlenku, že milující je více nemocen než nemilující, a co se týče ostatního, jestliže promluvíš jinou obsažnější a cennější řeč, nežli je tato**

- b

zde, budiž postaven vytepán z kovu vedle věnovacího daru Kypselovců v Olympii!²⁷

Sókr. Bereš to vážně, Faidre, že jsem se dotkl tvého miláčka, chtěje tě poškádlit, a myslíš si, že se doopravdy pokusím promluvit vedle té jeho moudrosti něco jiného, zdobnějšího?

Faidr. Co se toho týče, příteli, jsi zase tam, kde jsi byl. Neboť musíš mluvit stůj co stůj tak, jak dovedeš, abychom nebyli nuceni uživateli toho nevkusného prostředku komiků, splácet si navzájem rovné rovným, a nechtěj mě přinutit, abych říkal ona slova „jestliže já, Sókrate, neznám Sókrata, zapomněl jsem i sám o sobě, kdo jsem“ a „chtělo se mu mluvit, ale upejpal se“; ale rozvaž si, že odsud neodejdeme, dokud ty nepovíš, co máš, jak jsi řekl, v srdci. **Jsmo sami dva na osamělém místě, já jsem silnější a mladší, a ze všeho toho „pochop, co ti pravím“²⁸ a nikterak si nepřej mluvit raději z přinucení než dobrovolně.**

Sókr. Avšak, znamenitý Faidre, vždyť budu směšný, jestliže budu já, neodborník, vedle dobrého spisovatele bez přípravy mluvit o týchž věcech.

Faidr. Víš co? Přestaň si takto přede mnou zahrávat; neboť asi vím, co bych ti řekl, abych tě přinutil mluvit.

Sókr. Tak to, prosím, neříkej.

Faidr. Ne, naopak, již to říkám a ta má slova mi budou přísahou. Přísahám ti tedy – avšak při kterém, při kterém z bohů? či chceš při tomhle platanu? –, že jestliže mi nevyprávíš svou řeč zde před ním, že ti na mou věru nikdy žádnou jinou ničí řeč ani nepřednesu, ani neoznámím.

Sókr. Ó hrůza, ty ošklivý, jak dobře jsi vynalezl prostředek na muže milovného řečí, aby dělal, cokoliv mu poručíš!

Faidr. Proč se tedy ustavičně vykrucuješ?

Sókr. Už pro nic, když jsi ty pronesl tuhle přísahu. Neboť jak bych se dovedl zdržovat takové pochoutky?

Faidr. Tedy mluv!

Sókr. A víš, jak to udělám?

Faidr. Co?

Sókr. Budu mluvit se zahalenou hlavou, abych odbyl tu řeč co nejrychleji a abych se při pohledu na tebe pro stud nemátl.

Faidr. Jen mluv a ostatně si dělej, jak chceš.

Sókr. Nuže tedy, músy, ať už jste nazývány *ligeiai*, jasnohlasé, pro způsob svého zpěvu, nebo jste dostaly tento název pro músický národ Ligyů,²⁹ spolu se mnou se *chopte* řeči, kterou mě nutí tento zde šlechtník promluvit, aby se mu jeho přítel, již dříve podle jeho zdání moudrý, nyní zdál ještě moudřejším.

Tak tedy byl jeden hoch, spíše však mládeneček, velmi krásný, a ten měl hodně mnoho milovníků. Jeden pak z nich byl neupřímný a ten, ačkoliv byl stejnou měrou zamilován, vzbudil v tom hochu mínění, že ho nemiluje. A žádaje ho kdysi, aby mu byl po vůli, přesvědčoval ho právě o tom, že je třeba vyhovovati nemilujícímu před milujícími. Mluvil pak takto:

„Při všem, hochu, je jeden začátek nutný pro ty, kdo chtějí něco dobře uvažovat: je třeba znáti to, čeho se týká úvaha, sice je nezbytně stihne úplný nezdar. Avšak lidem je obyčejně tajno, že neznají jsoucnost jedné každé věci. A tu v domnění, že ji znají, nehledí se na začátku zkoumání dorozumět, ale při dalším postupu platí pokutu, jakou lze čekati: neshodují se totiž ani sami se sebou, ani vespolek. Nuže, ať se mně a tobě nestane, co jiným vytýkáme, nýbrž když ty a já máme před sebou otázku, zdali jest vcházeti v přátelství spíše s milujícími než s nemilujícími, podejme v společné dohodě výměr o lásce, jaká to je věc a jaký má význam, a potom, hledíce na to a se vztahem k tomu, zkoumejme, zdali poskytuje prospěch, či škodu. Že tedy je láska jakási žádost, je každému jasno; že pak zase i nemilující jsou žádostivi krásných věcí, víme. Podle čeho tedy rozeznáme milujícího a nemilujícího? Tu si je zase třeba pomyslit, že v každém z nás jsou jacísi dva vládnucí a vedoucí činitelé, za kterými jdeme, kamkoli vedou, jednak

vrozená žádost rozkoší, za druhé získané mínění, spějící k největšímu dobru. Tito se v nás někdy shodují, avšak někdy jsou ve sporu; a někdy převládá jeden, jindy pak druhý. Když tedy to mínění rozumem vede k největšímu dobru a převládá, má ta nadvláda jméno uměřenost; když však žádost nerozumně vleče k rozkoším a ovládne nás, je ta vláda nazvána bujností. Bujnost pak je věc s mnoha jmény – má totiž mnoho členů a mnoho částí – a ten z těch druhů, který právě vynikne, způsobuje, že jeho názvem je jmenován člověk, který jej má; a není to nějaké jméno krásné ani žádoucí. Tak žádost, která se vztahuje k jídlu a přemáhá rozum, jenž je největší dobro, i ostatní žádosti, nazývá se labužnictvím a způsobí, že ten, kdo ji má, bude nazván právě takovým jménem; když pak jej zase ovládne žádostivost pití a vede k němu toho, kdo ji má, je patrné, jakého se jí dostane názvu; a tak i pokud jde o ostatní jména, s těmito příbuzná a náležící příbuzným žádostem, je zřejmé, jaké jméno má být dáváno té žádosti, která pokaždé převládá. A co se týče té, pro kterou bylo řečeno všechno, co předchází, je to věc asi již patrná, ale jistě bude jasnější, jestliže se to řekne, než když se to neřekne: ta žádost totiž, která bez rozumu ovládne mínění směřující k správnosti, když se obrátí k zálibě v kráse a když také je silně posílena (*errómenós rhósthēisa*) od příbuzných sobě žádostí ve směru ke kráse těl a zvítězí nad nimi svým vedením, dostala jméno právě od té síly (*rhómés*) a byla nazvána láskou (*erós*).³⁰

Avšak, milý Faidre, zdá se i tobě tak jako mně, že se se mnou stalo něco božského?

Faidr. Ovšemže ano, Sókrate; proti tvému zvyku tě uchvátil jakýsi proud řeči.

Sókr. Tedy buď tiše a poslouvej mne. Podobá se totiž, že to místo je vskutku božské, a proto se nediv, budu-li snad v postupu řeči zachvácen božským šílením;³¹ vždyť již v tom, co nyní pronáším, nejsem dalek dithyrambů.³²

Faidr. Máš zcela pravdu.

Sókr. Toho jsi ovšem ty vinen. Než poslouchej dále; snad by se totiž ode mne odvrátilo, co na mne přichází. O to se postará bůh, my se však vraťme ve své řeči k tomu hochovi.

- e „Dobře, můj nejdražší; předmět naší úvahy je tedy řečen a vymezen, a tak hleďce k němu mluvíme dále, jaký prospěch nebo škoda pravděpodobně vzejde vyhovujícímu od milovníka a od toho, kdo nemiluje. Tomu, kdo je ovládán od žádosti a slouží rozkoši, je patrně nutno, aby sobě dělal milovaného co nejpříjemnějším; nemocnému pak je příjemné vše, co mu neodporuje, kdežto co je silnější a rovné, je mu protivné. Tedy milovník nesnese rád miláčka silnějšího ani takového, který by se mu vyrovnával, nýbrž vždy jej dělá slabším a podřadnějším; slabší pak je nevědomý proti moudrému, bázlivý proti statečnému, nevýmluvný proti dobrému řečníku, tupý proti bystrému. Jestliže milovanému vzniká v jeho povaze tolik zel a ještě více, nebo od přírody v ní jsou, milovník se z nich nutně těší a ještě jiné způsobuje, aby se nezbavoval toho, co mu je pro tu chvíli příjemné. Musí tedy být závistivý, odlučovat ho od mnohých jiných a prospěšných syků, z kterých by se nejspíše stával pravým mužem, a tak mu zaviňovat velikou škodu, největší pak, pokud jde o to, z čeho by získal největší moudrost. A je to právě božská filosofie, od níž musí milovník svého miláčka daleko zdržovat, jsa pln strachu, aby nepřišel v pohrdání; musí i ostatní věci nastrojovat tak, aby byl milovaný hoch ve všem neznalý a ve všem se ohlížel na svého milovníka a aby byl takto jemu nejpříjemnější, sobě pak nejškodlivější.
- c Co se tedy týče povahy, je zamilovaný muž poručníkem a společníkem nikterak užitečným.

Dále je třeba se podívat, jakým způsobem a jakou bude provádět péči ten, který je nucen vyhledávat spíše příjemné než dobré, o stav a pěstování opanovaného těla. Tu se uvidí, že hledá někoho změkčilého a ne oužilého, nikoli vyrostlého na čistém slunci, nýbrž v hustém stínu, nezkušeného v mužských námáhách a přirozeném pou, zkušeného však v měkkém a ne-

mužném způsobu života, zdobícího se umělými barvami d
a ozdobami z nedostatku vlastních a zabývajícího se všemi jinými s tím souvisejícími věcmi. Ty jsou zřejmé a nestojí za to dále je probírat; vytkněme jen jednu hlavní a jděme k něčemu jinému: takové tělo totiž ve válce i ve všech jiných velikých potřebách způsobuje u nepřátel smělost, avšak u přátel i u samých milovníků strach.

Tohoto tedy jako věci zřejmé nechme a mluvmé dále, jaký prospěch nebo jakou škodu nám způsobí společnost a poruč e
nictví milujícího stran jmění. Tu pak je jasné každému, zvláště však milovníku, že by si především přál, aby byl milovaný osiřelý ztrátou nejmilejších, nejlaskavějších a nejsvětějších statků; chtěl by totiž, aby byl zbaven otce i matky 240
a příbuzných i přátel, jež pokládá za rušitele a karatele svých příjemných styků s milovaným. A je-li milovaný zámožný zlatem nebo nějakým jiným majetkem, bude si o něm myslit, že by nebylo možno jen tak snadno ho získat a se získaným snadno zacházet podle své vůle; z toho zcela nutně vychází, že milovník miláčku závidí, jestliže má jmění, a raduje se z jeho pozbývání. Proto také by si milovník přál, aby byl jeho miláček co nejdéle bez ženy, bez dětí, bez domova, touže co nejdéle požívati, co je mu tak sladké.

Jsou ovšem i jiná zla, ale k většině z nich přimísil jakýsi daimón chvilkovou libost. Tak například k lichotníku, hrozně to b
šelmě a velikému škůdci, přece přimísila příroda jakousi ne sprostou libost, a bylo by možno pohanět hetéru jako něco škodlivého i mnoho jiných tvorů a úkonů takového způsobu, jež dovedou být načas velmi příjemné; avšak miláčkovi je milovník kromě škodlivosti také pro ustavičné soužití ze všeho c
nejodpornější. Vždyť již staré přísloví praví, že rovný rovného si hledá – stejnost věku patrně vede k stejným zábavám a tou podobností způsobuje přátelství –, ale přece i u těchto působí styky přesycenost. Také se zase říká, že nucené je každému ve všem obtížné; a právě toho je kromě nerovností nejvíce v po-

měru milovníkově k miláčku. Neboť když se stýká starší s mladším, ani ve dne ani v noci ho rád neopouští, nýbrž je d hnán nutností a vášní, která jemu sice dává za svého vedení ustavičně rozkoše tím, že milovaného vidí, slyší, dotýká se ho a všemi smysly ho vnímá, takže mu s libostí oddaně slouží. Ale jakou potěchu nebo jaké libosti dá milovanému, aby ten za stejně dlouhý čas styků nedošel do svrchovaného znechucení? Vždyť vidí zjev již starší, a ne mladistvý; k tomu přistupují e i ostatní věci, o kterých ani poslouchati netěší, natož pak je prováděti skutkem za stálého naléhání nutnosti; býti hlídán napařád a před každým podezřívavými strážemi, poslouchat nevhodné a přemrštěné chvály, ale právě tak i výtky, jež jsou od střízlivého nesnesitelné, avšak od člověka blízkého opilosti kromě nesnesitelnosti i zahanbující, protože si přitom počíná s nechutnou a dokořán otevřenou volností slova.

A tak je milovník, dokud miluje, škodlivý a nepříjemný, když však přestane milovat, je pro potomní čas nevěrný, pro který mnoho a s mnoha přísahami i prosbami sliboval, a tak 241 jen stěží udržoval milovaného, aby z naděje na budoucí dobra snášel tehdejší obtížné obcování. Tehdy pak, když by je měl platit, provede změnu a dosadí v sobě jiného vládce a správce této lásky a šílení, rozum a uměřenost, a tak se stane jiným člověkem, aniž to jeho miláček zpozoruje. A ten od něho vyžaduje vděku za ty dřívější věci, připomínaje mu, co se dělálo i mluvilo, jako by rozmlouval ještě s tímž člověkem; tento však se ze studu ani neodvažuje říci, že se změnil, ani neví, jak by dodržel přísahy a sliby dřívější nerozumné vlády, když už nabyl rozumu a na myslí se uzdravil, aby nedělal tytéž věci jako ten předešlý člověk a tím se nestal jemu podobným a zase tímž. Tu se ten dřívější milovník stává zběhem od toho stavu a z nutnosti se zpronevěřiv, v náhlém obratu poměru, změněn kvapně prchá; milovaný pak je nucen ho stíhat, s rozhořčením a proklínáním, když byl od počátku v naprosté nevědomosti o tom, že nikdy neměl být

po vůli milujícímu a nutně nerozumnému, nýbrž mnohem spíše nemilujícímu a majícímu rozum; jinak že je nutno vydati se člověku nevěrnému, nevládnému, závistivému, nepřijemnému, škodlivému pro majetek, škodlivému také pro tělesný stav, daleko však neškodlivějšímu pro vzdělání duševní, nad něž vpravdě ani není, ani nikdy nebude nic cennějšího ani lidem, ani bohům. **Toto tedy musíš, hochu, mít na mysli a vědět, že přátelství milovníkovo nevzniká spojeno s dobrou myslí, nýbrž na způsob pokrmu pro nasycení, jako vlci mají rádi jehňata, tak milovník miluje hochu.**

To je ono, Faidre. Již mne neuslyšíš dále mluvit, nýbrž tím budiž pro tebe má řeč skončena.

Faidr. Ale já jsem myslel, že je uprostřed a že povf stejně mnoho o nemilujícím, že je třeba vyhovovat spíše onomu, vykládající, kolik zase on má předností; proč tedy, Sókrate, nyní přestáváš?

Sókr. Nezpozoroval jsi, vzácný příteli, že již mluvím v epických verších a ne již v dihyrambech,³³ a to když pronáším výtky? Jak asi budu zpívat, jestliže začnu chválit toho druhého? **Zdalipak víš, že budu od nymf, kterým jsi mě ty dal úmyslně napospas, zřejmě uveden do vytržení?**³⁴ Pravím tedy jedním slovem, že pro které vlastnosti jsme jednoho zhaněli, těch opaky jsou přednostmi u toho druhého. A nač je třeba dlouhé řeči? Vždyť tím je dosti řečeno o obou. A tak tedy, co se má stát s tou řečí, to se s ní stane; a já přebrodím tuto řeku a odejdu, dříve než budu od tebe donucen k něčemu většímu.

Faidr. Ještě ne, Sókrate, dokud nepřejde ten úpal. **Či nevíš, že je už skoro, jak se říká, právě poledne?** Nuže počkejme, promluvíme si přitom o pronesených řečech, a jak se ochladí, hned půjdeme.

Sókr. Ty jsi božský, Faidre, když jde o řeči, a vůbec podivuhodný. Podle mého mínění totiž z řečí vytvořených za tvého života nikdo nebyl původcem většího jejich počtu nežli ty, buď

že jsi je sám pronášel nebo že jsi k nim jiné určitým nějakým způsobem donucoval – Simmiu z Théb³⁵ tu vyjímám, ale všechny ostatní daleko převyšuješ –, a také nyní, jak se zdá, jsi mi dal podnět, aby byla pronesena jistá řeč.

Faidr. To není špatná zpráva. Ale jak to a která řeč?

Sókr. Když jsem hodlal, dobrý muži, přecházeti řeku, ozvalo se ve mně ono daimonion³⁶ a to znamení, kterého se mi obyčejně dostává – pokaždé pak mě zdržuje od toho, co hodlám konati –, a zdálo se mi, že jsem z něho slyšel jakýsi hlas, který mi nedovoluje dříve odejítí, dokud se neospravedlním, jako bych se byl něčím provinil proti božstvu. A já jsem věštec, ovšem ne zcela řádný, nýbrž jako ti, kteří umějí špatně číst a psát, jen pokud to stačí mně samému; proto tedy již chápu své provinění. Jistě pak, příteli, i duše je cosi věšteckého; mne totiž už dávno cosi znepokojovalo, když jsem pronášel tu řeč, a cítil jsem jakousi úzkost, abych snad, jak praví Ibykos,³⁷

d *hříchem cíti si nevydobył mezi lidmi;*

nyní pak jsem vyzoroval své provinění.

Faidr. Co to myslíš?

Sókr. Hroznou, Faidre, hroznou řeč jsi ty sám přednesl a také mne jsi přinutil pronéstí.

Faidr. Jak to?

Sókr. Pošetilou a téměř bezbožnou; jaká by mohla být nad takovou hroznější?

Faidr. Žádná, ač jestliže máš pravdu.

Sókr. Cožpak nepokládáš Eróta za syna Afroditina a za boha?

Faidr. Ovšem, říkají mu tak.

Sókr. Avšak nikoli Lysias ani ta tvá řeč, která byla pronesena mými ústy, od tebe očarovanými. Jestliže pak jest, jako že jest, Erós bůh nebo něco božského, nemohl by být nic zlého, ale ty dvě nyní pronesené řeči mluvily o něm tak, jako by byl

něco takového. V tom se tedy prohřešovaly proti Erótovi a dále
 jest velmi roztomilá jejich pošetilost, že ačkoli nemluví nic 243
 rozumného ani pravdivého, honosí se, jako by něco znamenaly,
 jestliže snad oklamou některé bláhové lidi a nabudou u nich
 slávy. **Mně tedy je, příteli, nutno se očistit; jest pak pro ty, kdo
 se provinují v řečech o osobách mýtů, starý způsob očisty,
 kterého Homér neznal, ale který znal Stésichoros.**³⁸ Neboť
 když byl zbaven zraku pro urážku Heleny, nezůstal bez rady
 jako Homér,³⁹ nýbrž jakožto músický člověk poznal příčinu
 a hned píše:

*však není pravdivá tato řeč,
 a nevstoupilas na lod' krásně krytou
 a na hrad trójský jsi nepřišla...*

b

a tak, složiv celou tak řečenou *Palinódii*, ihned prohlédl. Já
 tedy budu právě v téhle věci moudřejší než oni; dříve totiž, než
 se mi něco stane pro **urážku Eróta, pokusím se mu dátí náležitě
 odvolání, s obnaženou hlavou, a ne jako tehdy ze studu zaha-
 len.**

Faidr. Nad tato slova, Sókrate, bys mi byl nemohl říci nic
 příjemnějšího.

Sókr. Vždyť jistě uznáváš, dobrý Faidre, **s jak malým osty- c
 chem byly proneseny obě ty řeči, i tato má, i ta, která byla
 přečtena ze zápisu. Neboť kdyby nás náhodou slyšel člověk
 šlechetné a mírné povahy, který miluje nebo někdy dříve milo-
 val druhého také s takovou povahou, jak vykládáme, že mi-
 lovníci začínají pro maličkosti velká nepřátelství a chovají se
 k miláčkům závistivě a škodlivě, nemyslíš, že by se domníval,
 že slyší lidi vyrostlé někde mezi lodníky, lidí, kteří neviděli d
 žádné ušlechtilé lásky, a že by byl dalek toho, aby souhlasil
 s naším tupením Eróta?**

Faidr. Snad, při Diovi, Sókrate.

Sókr. Proto já ze studu před tímto posluchačem a z bázně
 před samým Erótem toužím jakoby spláchnouti slanost toho,

co jsem slyšel, pitnou vodou jiné řeči; radím pak i Lysiovi, aby co nejrychleji napsal, že za stejných okolností je třeba vyhovovati spíše milovníku než nemilujícímu.

Faidr. Však dobře věz, že tomu tak bude; neboť když ty proneseš chvalořeč na milovníka, musí být Lysias ode mne přinucen, aby o téže věci zase napsal řeč.

Sókr. To věřím, dokud budeš ten, který jsi.

Faidr. Tedy jen směle mluv!

Sókr. Kdepak mám toho hochu, ke kterému jsem mluvil? Aby vyslechl i toto a aby se nestalo, že by bez vyslechnutí dříve vyhověl nemilujícímu.

Faidr. Ten je stále přítomen vedle tebe hodně blízko, kdykoli chceš.

244 *Sókr.* Takto tedy věz, krásný hochu, že ta dřívější řeč byla řeč Faidra Pythokleova, občana z Myrrhinúntu; ale ta, kterou hodlám pronést, je Stésichora, syna Eufémova, z Himery. Má pak znít takto:

„Není pravdivá řeč,⁴⁰ která tvrdí, že má-li někdo milovníka, musí spíše vyhovovati nemilujícímu, a to z toho důvodu, že onen šílí, tento však je zdravé mysli. Kdyby totiž tomu bylo jednoduše tak, že šílenost je něco zlého, byl by ten důvod správný; ve skutečnosti však se nám dostává působením šílenosti největších dober, je-li ovšem dávana darem božím. Neboť i věštkyň v Delfách i kněžky v Dódóně⁴¹ v šílení vykonaly pro Helladu, v soukromém i veřejném životě, mnoho dobrého, avšak při zdravém rozumu málo nebo nic; a kdybychom mluvili o Sibylle i o jiných, kteří ve věšteckém nadchnutí svými předpověďmi mnoha lidem mnoho dobře zařídili pro budoucí čas, šířili bychom řeč o věcech každému zřejmých. Avšak na toto svědectví je záhodno poukázat, že i za starých časů ti, kteří stanovili jména, nepokládali šílenost, *mania*,⁴² za něco ošklivého ani za potupu; nebyli by totiž vpletli právě toto jméno do překrásného umění, kterým se posuzuje budoucnost, a nebyli by je nazvali *maniké*. Naopak soudíce o ní, že je to věc

krásná, kdykoli vzniká božím údělem, v tom přesvědčení jí dali to jméno, ale lidé nynější doby nevkusně do něho vložili hlásku *t* a nazvali to věštecké umění *mantiké*. Vždyť i ten způsob hledání budoucnosti, kterého užívají věštcí rozumoví, prostřednictvím ptáků a jiných znamení, pojmenovali *oionoistiké*, protože z činnosti myslí poskytují lidskému mínění (*oiéseis*) rozum (*nún*) a vědomost (*historian*), ale nyní v nové době nazývají ten způsob *oiónistiké*, chléjše tím dlouhým *ó* dodat tomu slovu velkoleposti. Nuže, oč je prosté věšectví (*mantiké*) dokonalejší a váženější nad ptakopravectví (*oiónistiké*), i jménem i věcí samou, o tolik je podle svědectví starých krásnější šílenost, která je z boha, nad rozumnost vznikající u lidí. Také při nemocech a svrchovaných útrapách, které lpějí na některých rodech pro staré hněvy odněkud vzniklé, nalezla vzniklá prorocká šílenost, jež se utekla k modlitbám a božím službám, zproštění pro ty, kterým se ho mělo dostati; nabyvši tam očist a zasvěcovacích obřadů, spasila toho, kdo jí byl účasten, pro přítomnou i pro potomní dobu úm, že nalezla pro správné šílení a posedlého vysvobození z přítomných útrap. Třetí pak je posedlost a šílenost pocházející od mús; ta zachvacuje duši něžnou a nepřístupnou všednosti, probouzí ji a do vytržení uvádí pro písňe i jiné básnické tvoření, a vyzdobujíc nesčíslné činy předků, vychovává potomky; kdokoli však přijde ke dveřím básnickým bez šílení od mús, jsa přesvědčen, že bude dobrým básníkem již pouhou znalostí umění, je sám nedokonalý, a také básnické dílo rozumného zanikne před dílem šílených.

Tolik a ještě více ti mohu uvést krásných výkonů šílenosti vznikající od bohů. Proto se té věci samé nebojme a žádná řeč nás neznepokojuje naháněním strachu, že je třeba při volbě přítele dávat přednost rozumnému před vzrušeným; ale ať si odnese vítěznou odměnu, jestliže dokáže kromě tohoto i to, že láska není posílána od bohů k prospěchu milujícímu i milovanému. My pak musíme zase dokázat opak, že takováto šílenost

c je dávana od bohů k největšímu štěstí; ten důkaz ovšem mudráky nepřesvědčí, ale moudré přesvědčí. Jest tedy nejprve třeba poznati pravdu o přirozenosti božské a lidské duše pozorováním jejich stavů i výkonů; počátek důkazu je tento.

Veškerá duše je nesmrtelná.⁴³ Neboť co se stále pohybuje,⁴⁴ je nesmrtelné; co však pohybuje něčím jiným a jest pohybováno od něčeho jiného, to má ustání pohybu, a tím i ustání života. Jediné to, co pohybuje samo sebe, nikdy se nepřestává pohybovat, protože neopouští samo sebe, nýbrž toto jest i všem jiným věcem, které se pohybují, zdrojem a počátkem pohybu. Počátek však je bez vzniku. Neboť všechno, co vzniká, musí vznikat z počátku, ale on sám nevzniká z ničeho; neboť kdyby počátek z něčeho vznikal, již by to nevznikal počátek. Když pak je bez vzniku, musí být i bez zániku. Vždyť kdyby zahynul počátek, nikdy ani sám z něčeho nevznikne ani nic jiného z něho, jestliže mají všechny věci vznikat z počátku. Taktó tedy je počátkem pohybu to, co pohybuje samo sebe. Toto pak nemůže ani zanikati, ani vznikat, sice by musilo veškeré nebe i veškerá země spadnouti v jedno a zastavit se a již by neměly odkud znova dostati pohyb a vznik. Když pak se ukázalo nesmrtelným, co se pohybuje samo od sebe, nebudeme se ostýchati říci, že právě to je podstata a smysl duše. Neboť každé tělo, kterému se dostává pohybu zvenku, je bezduché, kterému však zevnitř, samému ze sebe, oduševněné, protože toto je přirozenost duše; je-li však tomu tak, že není nic jiného, co by pohybovalo samo sebe, než duše, pak je nutně duše
246 jsoucno nevzniklé a nesmrtelné.

Nuže o její nesmrtelnosti dost; o její pak způsobě jest promluvíti taktó: Jaké to je jsoucno, je veskrze věc božského a dlouhého výkladu, ale čemu se podobá, na to stačí výklad lidský a kratší; mluvíme tedy tímto způsobem. Dejme tomu tedy, že se podobá rostlině okřídleného spřežení a vozataje.⁴⁵
b A tu koně i vozatajové bohů jsou všichni sami dobří i dobrého původu, ale u ostatních je to smíšeno. Za prvé u nás vůdce řídí

dvojspřeží, dále jeden z koní je u něho krásný a dobrý a také z takového rodu, druhý však je z opačného rodu a opačných vlastností; tu pak je řízení u nás nutně nesnadné a trapné. A pokusme se pověděti, jakým způsobem vznikly názvy živok smrtelný a nesmrtelný. Veškerá duše pečuje o to, co je bezduché, a obchází po veškerém světě, hned v té, hned v jiné podobě. Tu je-li dokonalá a okřídlená, vznáší se ve výšinách a pobývá v celém vesmíru, avšak ta, která ztratila peruti, padá, až se zachytí něčeho pevného; tam se ubytuje, uchopivši zemité tělo, jež se pak zdánlivě samo pohybuje působením její síly, a to celé spojení, duše a pevné tělo, bylo nazváno „živok“ a dostalo příjmení „smrtelný“; avšak pojem živoka nesmrtelného nevznikl ze žádného rozumového úsudku, nýbrž si vytváří boha, jehož jsme ani neviděli, ani dostatečně myslí nepojali, jakéhosi živoka nesmrtelného, majícího duši, majícího i tělo, u něhož však jsou tyto složky srostlé pro všechny čas. Ale tyto věci ať se mají tak, jak je bohu mílo, a tak ať se o nich mluví; avšak vezměme příčinu té ztráty perutí, pro kterou z duše opadávají. Jest pak asi takováto:

Síla perutí svou přirozeností vznáší, co je těžké, vzhůru a dováží to tam, kde bydlí rod bohů. Má pak asi ze všech tělesných věcí nejvíce společenství s tím, co je božské; božské je krásné, moudré, dobré a má všechny takové vlastnosti; těmito pak věcmi se opeření duše nejvíce živí a nabývá z nich vzrůstu, kdežto tím, co je ošklivé a zlé, a jinými opačnými věcmi hyne a je ničeno. A tu veliký vůdce na nebi Zeus, řídě okřídlený vůz, jede první, všechno pořádá a o všechno se staraje; za ním pak následuje vojsko bohů a daimonů, spořádané v jedenáct oddílů. Zůstává totiž jediná Hestia v domě bohů; ostatní pak bozi, kteří jsou zařadění do počtu dvanácti,⁴⁶ jedou v čele podle pořadí, jak byl každý zařaděn. Tu pak je mnoho vzácných podívaných a cest uvnitř nebes, kterými jezdí rod blažených bohů, přičemž každý z nich dělá své dílo, a za ním následuje, kdo kdy chce a může; neboť závist nemá místo u-

- vniř božského sboru. Kdykoli pak jdou k hostině a kvasu, ubírají se strmou cestou vzhůru k vrcholu nebeské klenby; tam pak vozy bohů jedou snadno, jsouce rovnovážně dobře řízeny, ale ty ostatní ztěžka, neboť je svažuje ten špatnosti účastný kůň, který u vozataje nebyl dobře vychován, klesaje a tíhna k zemi. Tu pak nastává duši svrchovaný svízel a zápas. Duše zvané nesmrtelné, když se octnou na vrcholu, projedou ven a stanou na hřbetu světa; jak se tam zastaví, otáčení nebes je vozí dokola s sebou a ony se dívají na věci vně světa.

- Ta nadsvětinná místa dosud žádný z našich básníků neopěvoval, jak by zasloužila, ani nikdy nebude opěvovat. Má se to s nimi takto – musím se totiž odvážit pověděti pravdu, zvláště když mluvím o pravdě: tento prostor zaujímá bezbarvá, beztvará a nehmatatelná jsoucnost vskutku jsoucí,⁴⁷ viditelná jedinému řidiči duše, rozumu, k níž se vztahuje pojem pravdivého vědění. Protože se pak mysl boha i veškeré duše, které na tom záleží, aby dostala, co jí patří, živí rozumem a čistým věděním, proto se raduje, když po čase spatří to, co jest, a pohlížeje na pravdivé věci, sytí se a má se dobře, až ji otáčivý pohyb kruhem donese na totéž místo. A na té okružní cestě vidí samu spravedlnost, vidí i rozumnost, vidí i vědění, ne to, které je spojeno s děním, ani to, které je jiné při každém ze jsoucen od nás nyní tak nazývaných, nýbrž to vědění, které je v tom, co je vskutku jsoucí; a když spatří takto i ostatní skutečná jsoucna a užije té hostiny, sestoupí opět do nitra světa a přijde domů. Když pak tam přijde, vozataj postaví koně ke žlabu, předhodí jim ambrosii a k ní jim dá za nápoj nektar.
- 248 A to je život bohů; co se týče ostatních duší, ta, která nejlépe následuje boha a jemu se připodobní, pozdvihne hlavu svého vozataje do vnějšího prostoru a spolu s bohem projede ten okruh, znepokojována jsouc od koní a jen stěží mohouc uvidět jsoucna; jiná pak časem ji zdvihne, časem se spustí dolů a pro násilné počínání koní některá jsoucna uvidí, jiná ne. Ostatní duše dychtí sice všechny po tom, co je nahoře,

a následují, ale nemohou tam, a tu konají spolu tu okružní cestu jsouce ponořeny dolů, šlapají po sobě vespolek a do sebe vrážejí, pokoušejíce se dostatí jedna před druhou. Tu vzniká nesmírný hluk, zápas a lopocení, přičemž se vinou španých vozatajů mnohé zmrazčují, mnohým pak je zuráženo mnoho peří; a všechny přesto, že vynakládají velkou námahu, odcházejí neúčastny podívané na jsoucno a po odchodu se nasycují pouhým míněním.⁴⁸ A příčinou onoho velikého usilování uvidět, kde je rovina pravdy, je to, že z tamější louky pochází pastva příhodná pro nejlepší složku duše a tím že se živí ústroj peruti, kterou je duše nadnášena.

A tento jest zákon Adrasteiin.⁴⁹ Která duše jako průvodkyně boha uvidí něco z pravdivých věcí, budiž až do druhého kruhu prosta obtíží, a bude-li moci dělati to stále, budiž stále prosta pohromy; avšak když nemohouc postačiti nevidí a nějakou shodou okolností se naplní zapomenutím a špatností, a tak se zatíží, zatížena pak pozbude peruti a padne k zemi, tehdy – tak jest zákon – nemá být tato duše vsazena při prvním zrození do žádného zvířecího tvora, nýbrž ta, která uviděla nejvíce, má být vsazena do zárodku budoucího filosofa, milovníka moudrosti, nebo milovníka krásy nebo některého služebníka mús a Eróta, druhá do zákonného krále nebo válečníka a vladaře, třetí do politika nebo nějakého hospodáře a peněžníka, čtvrtá do gymnastika, milovného námah,⁵⁰ nebo do někoho, kdo se bude zabývatí léčením těla, pátá povede nějaký život věštecký nebo zasvěcovatelský; šesté se hodí člověk básnivý nebo někdo jiný z těch, kdo se zabývají napodobováním, sedmé řemeslník nebo rolník, osmé sofista nebo demagog, deváté tyran. A kdo u těchto všech prožije svůj život spravedlivě, nabývá lepšího údělu, kdo nespravedlivě, horšího; neboť do téhož stavu, z kterého každá duše přišla, se nevrací po deset tisíc let – před touto dobou se totiž neopeřuje –, kromě duše toho, kdo nezáludně filosofoval neb filosoficky miloval; tyto v třetím tisíciletém kruhu, jestliže si zvolí třikrát za sebou

- takovýto život, nabudou takto perutí a v třítisícím roce odcházejí. Ostatní však, když skončí první život, jsou postaveny před soud a po soudu jedny přijdou do podzemních káznic a tam pykají tresty, druhé pak jsou Spravedlností vyneseny na jakési místo na nebi a tam tráví život způsobem hodným toho života, který prožily v lidské podobě. Po tisíci letech jedny i druhé přicházejí k losování a volbě druhého života, a tu si každá volí, který chce; tu přichází lidská duše i do života zvířete a ze zvířete se vrací, kdo byl kdysi člověkem, zase do člověka. Neboť do této podoby se nedostane ta duše, která nikdy neuviděla pravdu. Člověk totiž musí poznávat podle tak řečeného *eidos*, pojmového druhu,⁵¹ jenž vychází z mnoha vjemů a je rozumovým myšlením sbírán v jednotu; toto pak jest vzpomínání na ona jsoucna, která kdysi uviděla naše duše, když konala cestu spolu s bohem, když se povznesla nad ty věci, o kterých nyní říkáme, že jsou, a pozdvihla hlavu k skutečnému jsoucnu. Proto tedy náležitě nabývá perutí jedině mysl filosofova; neboť ta jest svou pamětí podle možnosti stále u oněch jsoucen, u kterých je bůh, jenž proto je božský. Zachází-li pak muž správně s takovýmito vzpomínkami a je stále zasvěcován dokonalými způsoby zasvěcování, stává se vskutku dokonalým, on jediný; protože se však straní lidských zájmů a stýká se s tím, co je božské, je kárán od lidí, jako by byl pomatený, ale lidem je skryto, že má v sobě boha.

- Tak se tedy celá řeč dostala sem k výkladu o čtvrté šílenosti – to je ta, kdykoli někdo, vida pozemskou krásu a vzpomínaje si na tu pravdivou, nabývá perutí a při tom opeřování se snaží vzlétnouti, ale nemůže, a tu jako pták hledí vzhůru a o věci dole se nestará, a proto je obviňován, že si vede šíleně –, toto ze všech božských vyrůžení je nejlepší a nejlepšího původu i pro toho, kdo jím je zachvácen, i pro toho, kdo v něm má podíl; a ten, kdo miluje krásno a je účasten této šílenosti, nazývá se milovníkem. Neboť jak bylo řečeno, každá lidská duše přirozeností samou spatřila jsoucna, sice by nebyla přišla do

tohoto života; avšak vzpomínati si podle těchto věcí zde na ona 250
 jsoucná není každé snadno, ani těm, které jen krátce tehdy uvi-
 děly, co tam je, ani těm, které po pádu sem měly to neštěstí, že
 se působením některých styků obrátily k nespravedlnosti
 a jsou stíženy zapomenutím na ty svaté věci, které tehdy uvidě-
 ly. Tak jich zbývá jen několik málo, které mají dostatečnou sílu
 paměti; a tyto, kdykoli uvidí nějakou napodobeninu tamějších
 jsoucenc, jsou vzrušeny a již nejsou své,⁵² ale nevědí, co je ten b
 stav, protože to nedovedou náležitě rozpoznati. A tu, pokud
 jde o spravedlnost, rozumnost a všechny jiné duším cenné
 věci, u těch není žádné záře na jejich zdejších napodobeni-
 nách, nýbrž k jejich obrazům přistupují jen nemnozí lidé, a to
 jen stěží, prostřednictvím slabých smyslů, a dívají se na rod
 toho, co je vypodobněno. Avšak krásu bylo tehdy vidět zářící,
 když spolu se šťastným průvodem – při němž jsme my násle-
 dovali Dia, jiní jiného boha – duše uviděly blažené vidění
 a podívání a byly zasvěcovány zasvěcováním, které sluší c
 nazvatí ze všech nejbláženějším; to jsme slavili, sami jsouce
 celiství a prostí utrpení, která nás v pozdějším čase čekala,
 a celistvá, jednoduchá, nechvějná a šťastná byla i ta zjevení,
 v která jsme byli uváděni a na která jsme se dívali v čisté záři,
 jsouce čisti a nepoznamenáni tím, co s sebou nyní nosíme a co
 jmenujeme tělem,⁵³ jsouce k němu připoutáni na způsob
 škeble.

Nuže, toto budiž darováno vzpomínce, pro niž jsme z touhy
 po tom, co tehdy bylo, nyní mluvili poněkud obšírněji; avšak d
 co se týče krásy, ta, jak jsme řekli, zářila mezi oněmi jsoucnými,
 a když jsme přišli sem, postihli jsme ji nejjasnějším z našich
 smyslů, nejjasněji se třpytící. Neboť zrak jest z našich tě-
 lesných smyslů nejbystřejší, ale moudrost jím nevidíme – byly
 by to hrozná láska, které by vzbuzovala, kdyby dávala nějaký
 takový jasný svůj obraz, vcházející do zraku, a podobně ostatní
 věci hodné milování;⁵⁴ takto jediná krása dostala tento úděl, že
 je nejpatrnější a nejmilostnější. Tu pak kdo není nově zasvěcen e

- nebo kdo je zkažen, nespěje rychle odsud tam ke kráse samé, když se dívá na zdejší věc podle ní pojmenovanou, a proto při tom pohledu nepociťuje úcty, nýbrž poddáv se rozkoši po způsobu čtvernožce chce se pářit a plodit děti a, přátele se s bujností, nebojí se ani se nestydí honit se za rozkoší i proti přirozenosti. Ale kdo byl nedávno zasvěcen, kdo mnoho užil tehdejší podívané, kdykoli uvidí božský obličej, dobře vypo-
 251 dobnující krásu, nebo nějaký takový útvar těla, nejprve se zachvěje a obejde ho cosi z tehdejších hrůz, potom dívá se na ten zjev uctívá jej jako boha, a kdyby se nebál zdání přílišné šilenosti, obětoval by svému miláčku jako soše a bohu. Když jej uvidí, tu jako z hrůzy v něm nastane proměna,
 b zachváí ho pot a nezvyklé horko; přijav totiž očima výron krásy, jímž se zavlažuje ústroj peruti, zahřeje se, a když se zahřeje, roztají obaly kolem puků, které byly dříve tvrdostí sevřeny a bránily pučení, ale když nastal příliv potravy, brky peří nabobínají a vyrazí z kořenů po celém povrchu duše; byla
 c totiž dříve všeska opeřena. A přitom celá vře a pučí, a jako vzniká dětem bolest, když jim rostou zuby, svrbění a píchání v dásních, tutéž bolest cítí duše toho, komu počíná narůstati peří; vře a má píchání a svrbění, vyražejíc peruti. Tu když se dívá na mladistvou krásu a přijímajíc částičky, *meré*, odtamtud přicházející a plynoucí – jež se proto nazývají *himeros*, touha⁵⁵ –, zavlažuje se a zahřívá, okřívá od bolesti a má radost; kdykoli se však duše vzdálí a zaschne, ústí průchodů, kudy vyráží peří, se scvrkají, zavrou a zamykají puky peří, a ty pak, jsouce spolu s touhou uvnitř uzamčeny, vyskakují jako tepny, každý dotírá na svůj průchod, takže duše, jsouc všeska kolem dokoła bodána, je rozčílenu a cítí bolest, ale přitom naopak zase se raduje, protože má vzpomínku na krásný zjev. Ze směsi obou těch pocitů je poplašena podivností toho stavu
 d a nevědouc si rady zuří a šileností jata ani nemůže v noci spát ani ve dne vydržet na jednom místě, nýbrž běhá s touhou tam, kde myslí, že uvidí toho, kdo má tu krásu; když pak jej uvidí,
 e

a přijme do sebe přítok té milostné touhy, uvolní průchody
 tehdy ucpané, oddechne si, přestane cítit bodání a bolesti
 a okouší tu zase v přítomné chvíli nejsladší rozkoš. Proto se
 odsud dobrovolně nevzdaluje a nikdo jí není dražší než ta 252
 krása, zapomíná na rodiče, na bratry i na všechny druhy, nic si
 z toho nedělá, když jmění zanedbáváním hyne, pohrdne všemi
 zásadami o zákonitosti a slušnosti, jimiž se předtím vychlou-
 bala, a je hotova sloužiti a líhati, kdekoli by ji nechali co
 nejbližší u její touhy; neboť kromě toho, že má úctu k člověku
 majícímu krásu, nalezla jediného lékaře největších útrap. b
 Tento pak stav, krásný hochu, ty, ke kterému pronáším svou
 řeč, jmenují lidé erótem, láskou, avšak až uslyšíš, jak jej nazý-
 vají bozi, bezpochyby se při svém mládí zasměješ. Uvádějí,
 myslím, někteří z homérovců ze zastrčené básně dva verše na
 Eróta, z nichž je druhý velmi bujný a ne příliš pořádný; pějí
 pak takto:

*lidí smrtelných plémě mu říká létavý Erós,
 bozi však Pterós⁵⁶ jej zvou, to pro sílu rostící peří.*

Těmto je ovšem možno věřiti, a možno i nevěřiti; přece však c
 příčina stavu milujících je právě toto.

Nuže, byl-li zachvácený jedním z průvodců Diových, může
 nésti těžší břímě křídlojmenného; kteří však jsou služebníci
 Areovi a s ním konali tu objížďku, kdykoli jsou postiženi od
 Eróta a domnívají se, že se jim od milovaného činí nějaká křiv-
 da, mají chuť vraždit a jsou hotovi zabítet i sebe i své miláčky.
 A takto každý žije, dokud je neporušen a žije první zrození na d
 tomto světě, podle toho boha, jehož byl průvodcem, přičemž
 ho jak možno ctí a napodobuje, a tímto způsobem obcuje
 i s milovanými i s ostatními lidmi a tak se k nim chová. Svou
 lásku si vybírá mezi krásnými každý podle své povahy, a jako
 by to byl pro něho bůh, vytváří si jej a zdobí sochu, aby jej
 uctíval a posvátnými úkony oslavoval. A tu průvodci Dioví e
 hledí, aby jejich milovaný byl *dios*, jasný, svou duší; zkoumají

tedy, je-li člověk nadaný pro filosofii a vůdcovství, a když ho naleznou a do něho se zamilují, dělají všechno, aby něčím takovým byl. Jestliže tedy nejsou již od dřívějšíka oddáni té činnosti, tehdy se do ní dají; učí se, kde čemu mohou, i sami dobývají poznatků, hledíce pak naléztí sami u sebe přirozenou

253 povahu svého boha, docházejí úspěchu silnou nutností dívat se na svého boha. Dotýkajíce se ho vzpomínáním, v božském vytržení přijímají z něho zvyky a činnosti, pokud je člověku možno nabýti podílu boha; a pokládajíce milovaného za příčinu těchto věcí mají ho ještě více rádi, a co čerpají z Dia jako bakchantky, to vlévají do duše milovaného a tak jej činí co možno nejpodobnějším svému bohu. Kteří pak zase byli v průvodu Héfíně, hledají povahu královskou, a když ji naleznou, dělají s ní všechno totéž. Průvodci Apollónovi a tak každého z bohů, řídíce se vzorem svého boha, hledí, aby jejich miláček měl také takovou povahu, a když ho získají, svým vlastním napodobováním boha i tím, že působí na svého miláčka a dávají mu směr, vedou ho, pokud je každému možno, k činnosti a k podobě onoho boha; přitom si nepočínají vůči svému miláčku se závistí ani s nedůstojnou nepřítelí, nýbrž jednají tak, že se pokoušejí co nejvíce ho přivéstí úplně k úplně podobnosti sami se

b sebou i s tím bohem, kterého uctívají. Takto se tedy dostává milovanému, jestliže je chycen, od toho, kdo zešlel láskou, krásného a šťastného zájmu a zasvěcení, jaké dávají pravdivě milující, jestliže vykonají, oč se snaží tak, jak jsem vyložil. Ono chycení pak se děje tímto způsobem.

c

Na začátku této řeči jsme rozdělili každou duši na tři části,

d na jakési dvě složky podoby koňské a na třetí složku podobnou vozataji; toto rozdělení podržme ještě i nyní. Z těch koní, řekli jsme, jeden je dobrý, druhý ne; avšak v čem záleží zdatnost toho dobrého nebo špatnost špatného, to jsme nevyložili, ale nyní to musíme říci. Tedy ten z nich, který je v krásnějším stavu, je svým vzhledem přímý a s tělem pravidelně rozčleněným, s vysokou šíjí, nos má vypouklý, je bílé barvy, černo-

oký, milovník cti s uměřeností a studem, přítel pravdivého mínění, nepotřebující ran, je řízen jedině pobídkou a slovem; ale ten druhý je zase křivý, tělnatý, sestavený bez ladu a skladu, má silnou šíji, krátký krk, je ploskonosý, barvy tmavé, světlouký, krevnatý, přítel zpupnosti a vychloubání, na uších chlupatý, hluchý, poslouchající, a to ještě stěží, toliko biče a bodců. A tu když vozataj uvidí milostný zjev a v celé duši se tím dojmem rozehřeje i je naplněn bodáním dráždění a touhy, tu ten kůň, který je vozataje poslušný, jako vždycky i tehdy jsa přemáhán studem zdržuje sám sebe, aby skokem nenapadl milovaného; ale ten druhý nedbá již ani bodání vozatajova ani biče, nýbrž vyskakuje a prudce se žene a působě spřeženci i vozataji všeliké nesnáze nutí je jít k miláčku a zmiňovat se mu o vděku milostné rozkoše. Ti dva se zpočátku vzpírají a mrzí, že jsou donucováni k hrozným a nezákonným věcem; ale nakonec, když nemá zlo žádných mezí, dávají se vésti a jdou, povolivše a slibivše, že udělají, co se jim prikazuje. A tak se octnou u miláčka a uvidí jeho zářící zjev.

U vozataje, když ho uvidí, paměť se přenese ke skutečnosti krásy a opět ji uvidí stojící s uměřeností na posvátném podstavci; a když ji ona uvidí, ulekne se, v úžasu padne naznak a zároveň jest přinucena strhnouti otěže dozadu tak prudce, že oba koně dosednou na kyčle, jeden dobrovolně, protože se nevzpírá, ale ten vzpurný s velkým odporem. Když pak odejdou dále, onen ze studu a strnutí zalije celou duši potem, tento však, když ho přejde bolest, kterou pocítil od uzdy a pádu, sotva si oddechne, počne hněvivě láti, prudce vyčítaje vozatajovi i svému souspřeženci, že ze zbabělosti a nemožnosti utekli a porušili svůj slib; nutí je, proti jejich vůli, znova tam jít a jen stěží povolí jejich prosbám, aby se to odložilo najindy. Když pak přijde umluvený čas a oni dělají, jako by na to zapomněli, upomíná je a násilím, ržáním i vlečením je přinutí opět se přiblížit k miláčku s týmiž řečmi, a když jsou blízko, shýbne se, natáhne ohon, zakousne se do uzdy

- e a nestoudně je vleče; avšak vozataj ještě více zakusí zase ten pocit, padne nazad jako u překážky, a ještě více vytrhna silou uzdu zpátky ze zubů vzpurného koně, zkrvaví ten zlý jazyk i dásně a sraze mu nohy i boky k zemi způsobí mu bolesti. Když ten špatný kůň mnohokrát zakusí téhož a ustane od své vzpurnosti, pak již zkrotnuv následuje vozatajovy rozumnosti, a kdykoli uvidí krasavce, hyne strachem; takže tehdy již se stává, že duše milovníkova chodí za miláčkem v studu a strachu.
- 255 A protože ten je jako bůh uctíván všemi službami nikoli od přetvařujícího se milovníka, nýbrž od toho, který je opravdu zachvácen tím citem, a protože je sám svou povahou přítelem svému ctiteli – i když snad byl v dřívější době od společníků nebo od některých jiných lidí od něho odvrácen jejich řečmi, že je ošklivé stýkati se s milujícím, a proto milovníka odstrkuje –, tu postupem času již jej přivede věk i potřeba k tomu, aby ho připustil ke stykům; vždyť přece není přirozeným řádem dovoleno, aby byl zlý přítelem zlému, ani aby dobrý dobrému nebyl přítelem. Když pak ho k sobě připustí a seznámí se s jeho řečmi i chováním, tu hned oddanost milujícího překvapuje milovaného, který dobře pozoruje, že míra přátelství, které mu prokazují všichni jiní přátelé a příbuzní dohromady, není nic proti tomu příteli ovládnutému bohem. Když pak to koná delší čas a bývá v jeho blízkosti a přitom se ho dotýká
- c i v gymnasiích i v jiných společnostech, tu již pramen onoho proudu, jež Zeus, miluje Ganyméda,⁵⁷ pojmenoval *himeros*, touha, bohatě plyne k milovníku a jednak vnikne do něho, jednak, když už je zcela naplněn, odtéká ven; a jako se vítr nebo nějaká ozvěna odráží od hladkých a tvrdých stěn a nese se zpět tam, odkud vyšla, tak se ten proud krásy vrací nazpět do krasavce očima; tudy vchází podle své přirozenosti do duše.
- d I přijde a naplní jej a přitom zavlažuje průchody peří, popudí k opeřování a naplní zase duši milovaného láskou. A tu miluje, ale je v nejistotě, koho; a ani neví, co se s ním stalo, a nedovede to říci, nýbrž jako by si byl od jiného nakazil oči, nedovede

pověděti příčinu a ani nepozoruje, že se jako v zrcadle vidí v milujícím. A když ten je přítomen, přestává ho týmž způsobem jako onoho bolest, avšak když je vzdálen, týmž způsobem zase touží, jako jest předmětem touhy, a je v něm Anterós, odraz Eróta; on však mu říká jinak a myslí, že to není láska, nýbrž přátelství. Touží pak podobně jako milovník, ale slaběji, viděti, dotýkati se, líbati, spolu líhati; a pak, jak lze čekati, hned potom to také dělá. A tu na společném lůžku nezkratný kůň milovníkův má pohotově, co by řekl vozatajovi, a požaduje za mnoho útrap malý požitek; kůň miláčkův nemá sice co říci, ale združen smyslností a nevěda si rady objímá milovníka a líbá, laskaje se s ním jako s člověkem velmi oddaným, a když spolu leží, jde tak daleko, že by neodepřel, co na něm jest, vyhověti milujícímu, kdyby ho o to požádal; avšak tu se zase jeho souspřeženec spolu s vozatajem proti tomu se studem a rozumem vzpírají.

Jestliže pak tu zvíčezí lepší složky duše a přivedou k zřízenému životu a filosofii, takoví lidé tráví vezdejší život blaženě a v svornosti, majíce v moci sami sebe a jsouce spořádaní, když si podrobili to, čím vznikala špatnost duše, a osvobodili to, čím vznikala zdatnost. Po skončení tohoto života nabudou perutí a lehkosti a mají získáno vítězství v jednom ze tří zápasů vpravdě olympijských,⁵⁸ vítězství, nad které nemůže člověku poskytnouti většího dobra ani lidská rozumnost, ani božská šílenost. Avšak povedou-li život hrubší a nefilosofický, ale žádostivý cti, tu asi brzy v opilosti nebo při některém jiném nedostatku péče ti dva jejich nezřízení tahouni napadnou jejich duše nestřežené, svedou je dohromady a zvolí si i provedou to, co bývá od obyčejných lidí pokládáno za blaho; a když to provedou, v ostatním čase toho sice již užívají, ale zřídka, protože dělají věci, které nejsou rozhodnutím celé duše. Tu pak žijí i tito ve vzájemném přátelství, ale v menším než tamí, i za trvání lásky i když z ní vyjdou, soudíce, že si navzájem dali i jeden od druhého přijali největší záruky a že je

nesmějí nikdy zrušiti a vejíti v nepřátelství. A na konci života vycházejí z těla sice bez perutí, ale s náběhem k opeřování, takže si odnášejí nemalou odměnu za svou erotickou šílenost; neboť pro ty, kteří již začali podnebeskou cestu, stanoví zákon, ne aby ještě přišli do tmy a na cestu pod zemí, nýbrž aby prožívali jasný život a byli šťastni na společné cestě a aby se jim za jejich lásku jednou zároveň dostalo perutí.

Tyto tak bohaté a tak božské dary ti dá, hochu, přátelství milovnickovo; avšak důvěrné styky nemilujícího, s příměsí lidské rozumnosti, jež rozdělují dary lidské a skrovné a zrodí v přátelské duši nízkost, vychvalovanou od množství jako zdatnost, způsobí, že se ta duše bude devět tisíc let nerozumná kolotat po zemi i pod zemí.

Zde máš, milý Eróte, tu *palinódii*, podle našich sil co nejkrásnější a nejlepší, jako dar i pokutu, jež musila být kvůli Faidrovi pronesena po všech stránkách básnicky a zvláště básnickými slovy. Nuže odpusť mi tu dřívější řeč a přijmi zavděk touto; buď mi přízniv a milostiv a to erotické umění, které jsi mi dal, mi v hněvu ani neodnímej ani nekaz, nýbrž dej, abych byl u krasavců ještě více vážen nežli nyní. A jestliže jsme ti v předešlé řeči řekli něco nepřijemného, Faidros a já, dávej vinu Lysiovi, otci toho námětu; zdržuj ho od takových řečí a obrať ho k filosofii, jako je k ní obrácen jeho bratr Polemarchos, aby také zde tento jeho milovník již nebyl rozdvojen, nýbrž aby, jsa oddán filosofickým řečem, šel ve svém životě přímo k Erótu.“

Faidr. Modlím se spolu s tebou, Sókrate, aby se to stalo, je-li to pro nás lepší. Nad tvou řečí však jsem již dávno pln obdivu; o tolik jsi ji udělal krásnější nežli tu první! Proto mám strach, aby se mi Lysias neukázal všedním, bude-li totiž chtít postavití proti ní jinou. Vždyť také nedávno, podivuhodný příteli, kterýsi politik utrahačně naň útoče právě tohle mu vytýkal a v celé své utrahačné řeči ho nazýval *logografem*,⁵⁹ pisatelem řečí. Je tedy možné, že by se nám snad ze ctižádosti zdržel psaní.

Sókr. Směšné to mínění pronášíš, mladý muži, a hrubě se mylíš o svém druhu, jestliže ho pokládáš za tak lekávého. Snad si také myslíš, že mu ten utrhačný útočník říkal ta slova s hanlivým úmyslem. d

Faidr. Ano, bylo to vidět, Sókrate; a všš jistě i sám, že ti, kteří mají v obcích největší moc a jsou nejváženější, stydí se psát řeči a zanechávat po sobě své spisy, bojíce se mínění budoucnosti, aby nebyli nazýváni sofisty.

Sókr. To je vytáčka,⁶⁰ Faidre. Ty nepozoruješ, že nejdomyšlivější z politiků nejvíce touží po spisování řečí a po zanechávání spisů; vždyť když píšš nějakou řeč, tak mile se chovají ke schvalovatelům, že ještě uvádějí na prvním místě ty, kteří je všude chválí. e

Faidr. Jak to myslíš? Já nerozumím.

Sókr. Nerozumíš, že je na začátku u politika na prvním místě napsán schvalovatel?⁶¹ 258

Faidr. Jak to?

Sókr. „Usnesla se“, tak se tuším říká, „rada“ nebo „lid“ nebo oba a „ten a ten navrhoval“ – tu ovšem mluví ten pisatel s velkou vážností a s velebením sám o sobě –, potom mluví dále, ukazuje schvalovatelům svou moudrost, a přitom někdy stvoří spis velmi dlouhý; či nezdá se ti, že taková skladba není nic jiného než sepsaná řeč?

Faidr. Ano, zdá. b

Sókr. Tedy jestliže tato řeč obstojí, radostně odchází z divadla její skladatel;⁶² pakli však propadne a on je zbaven práva zabývat se logografií⁶³ i spisovatelské hodnosti, rmoutí se i on sám i jeho druzi.

Faidr. To jistě.

Sókr. Patrně ne proto, že by pohrdali tou činností, nýbrž že mají pro ni obdiv.

Faidr. Ovšemže.

Sókr. A co když se vyskytne řečník nebo král schopný chopiti se moci Lykúrgovy nebo Solónovy nebo Dareiovy a státi c

se v obci nesmrtelným logografem,⁶⁴ zdalipak nepokládá sám sebe ještě zaživá za bohorovného a zdalipak o něm právě tak nesoudí i lidé pozdějších dob, dívajíce se na jeho spisy?

Faidr. To jistě.

Sókr. Domníváš se tedy, že někdo z lidí toho druhu, ať je to kdokoli a jakkoli nepříznivý Lysiovi, ho kárá právě pro tuto věc, že je spisovatelem?

Faidr. Podle toho, co říkáš, to není podobno pravdě; vždyť tu by káral, jak se podobá, svou vlastní zálibu.

d *Sókr.* To je tedy každému zřejmé, že spisování řečí samo o sobě není nic ošklivého.

Faidr. Proč by také bylo?

Sókr. Ale to už je, myslím, ošklivé, mluvití a psátí ne krásně, nýbrž ošklivé a špatně.

Faidr. Patrně.

Sókr. Nuže, v čem záleží ten způsob, že se píše krásně a naopak? Je otázka, Faidre, zdali nějak potřebujeme vyzkoušet v tom Lysiu nebo někoho jiného, kdo někdy něco napsal nebo napíše, buď spis politický nebo o soukromých věcech, ve verši jako básník nebo bez verše jako spisovatel nebásky.

e *Faidr.* Tážeš se, zdali potřebujeme? K čemu by tedy člověk, abych tak řekl, žil, když ne pro takovéto rozkoše? Vždyť snad ne pro ony, u kterých je třeba napřed pocítit bolest, sice by nevznikl ani pocit rozkoše, jako tomu je bezmála u všech rozkoší tělesných; proto také jsou právem nazvány otrockými.

259 *Sókr.* Času máme dost, jak se podobá; a zároveň, tak se mi zdá, se na nás dívají i cikády, které v takovém vedru nad našimi hlavami zpívají a vespolek hovoří. Tu kdyby uviděly i nás dva, že po způsobu většiny lidí v poledne nerozmlouváme, nýbrž dřímáme a jsme od nich pro svou duševní lenost ukolébáni, právem by se nám posmívaly a mysly by, že jim to přišli do toho útulku nějakí otroci a že tu spí jako ovce odpočívající v poledne kolem studánky. Pakli však budou vidět, že
b rozmlouváme a plujeme mimo ně jako mimo sirény, odolávají-

ce jejich svodu, snad by nám plny obdivu daly ten dar, který mají od bohů, aby jej dávaly lidem.

Faidr. A co to mají? O tom jsem totiž patrně dosud neslyšel.

Sókr. Není hezké, aby o takových věcech neslyšel muž, který miluje músy. Vypravuje se, že cikády byly kdysi lidé z toho pokolení, které žilo před narozením mús. Když pak se zrodily músy a objevil se zpěv, tu se někteří z tehdejších lidí dostali rozkoší do takového vytržení, že pro samý zpěv zanedbali jídlo i pití a nic nepozorujíc zemřeli; z těchto potom vznikl rod cikád a dostal od mús ten dar, že po narození nepotřebují výživy, nýbrž bez jídla a bez nápoje hned zpívají až do konce svého života; když potom přijdou k músám, podávají zprávu, kdo kterou z nich uctívá ze zdejších lidí. A tu Terpsichore činí nad jiné milými ty, o kterých podávají zprávu, že ji uctívali v sborových tancích. Eratě pak ty, kteří ji uctívali v oboru milostném, a tak i ostatním, podle způsobu, jak je každá uctívána; nejstarší pak, Kalliopě, a Úranií, jež následuje po ní, oznamují ty, kteří tráví život ve filosofii a uctívají jejich músické umění, neboť ony jsou nejvíce ze všech mús ve styku s nebem a s myšlenkami božskými i lidskými, a proto vydávají nejkrásnější hlas. Z mnohých tedy příčin musíme o něčem mluvit a nespát v době polední.

Faidr. Ano, musíme tedy mluvit.

Sókr. Nuže tedy pozorujme, co jsme si právě nyní dali za předmět pozorování, jakým způsobem se řeč mluví a píše krásně a jakým opačně.

Faidr. Zřejmě.

Sókr. Zdalipak nemusí být základem toho, co má být pověděno dobře a krásně, myšlení mluvčího, znající pravdu o těch věcech, o kterých hodlá mluvit?

Faidr. O tom jsem slyšel mluvit tak, milý Sókrate, že není nutné tomu, kdo hodlá být řečníkem, učením poznávat věci vskutku spravedlivé, nýbrž které by se zdály spravedlivými množstvím, jež o nich bude rozsuzovat, ani věci skutečně dobré

nebo krásné, nýbrž které se takovými budou zdát; neboť z těch že vychází přemlouvání, a ne z pravdy.

Sókr. „Zamítnout nelze slov“,⁶⁵ Faidre, která pronesou moudří, nýbrž třeba zkoumati, zdali v nich není něco pravdy; a tak nelze nedbati toho, co bylo nyní řečeno.

Faidr. Správně mluvíš.

Sókr. Zkoumejme to tedy takto.

Faidr. Jak?

- b *Sókr.* Jestliže bych tě já přemlouval, aby sis k obraně proti nepřítelům opatřil koně, ale oba bychom koně neznali, avšak já bych věděl o tobě tolik, že Faidros pokládá za koně to z krotkých zvířat, které má nejdelší uši –

Faidr. Bylo by to směšné, Sókrate.

- Sókr.* Ještě ne, ale když bych tě vážně přemlouval a skládal chvalořeč na osla, v níž bych ho jmenoval koněm a vykládal, že to zvíře je neocenitelné doma i ve válce, protože se dá upotřebit, aby se z něho bojovalo, je schopné k nošení zavazadel i užitečné k mnoha jiným věcem –

Faidr. To by bylo již docela směšné.

Sókr. Zdalipak není lepší být směšný a přátelský nežli hrozný a nepřátelský?

Faidr. Patrně.

- Sókr.* Stane se, že muž zběhlý v rétorice, který nezná dobré a zlé, je postaven před obec, která je také v takovém stavu, a přemlouvá ji, přičemž pronáší chvalořeč ne o stínu osla jako-by o stínu koně, nýbrž o zlém jako o dobrém; jsa vycvičen v poznávání názorů množství skutečně ji přemluví, aby dělala špatné věci místo dobrých: jakou asi žeň by po tom všem sklízela rétorika ze své setby?

Faidr. Ne příliš pěknou.

Sókr. Nehanobili jsme snad, přáteli, řečnické umění hruběji, než je slušno? To by snad řeklo: „Co to, podivní lidé, tlacháte? Vždyť já nikoho, kdo nezná pravdu, nenutím, aby se učil řečnictví, nýbrž, zmůže-li něco má rada, doporučuji, aby se o mne

ucházel tak, že si napřed získá onu; to však prohlašuji s důrazem, že beze mne znalost jsoucen nikomu nepomůže, aby uměle působil svou řečí.⁶⁴

Faidr. A nebude snad mít pravdu, když bude takto mluvit? e

Sókr. Ano, jestliže vystupující důvody mu dosvědčí, že to jest umění. Zdá se mi totiž, jako bych slyšel, že přicházejí kteréjší důvody a tvrdí, že lže a že to není umění, nýbrž neumělý cvik; v oboru řeči, praví Lakón,⁶⁶ ani není ani nikdy později nebude pravého umění bez styku s pravdou.

Faidr. Těchto důvodů je potřebí, Sókrate; nuže přiveď je sem a vyšetřuj, co a jak vypovídají. 261

Sókr. Předstupte tedy, ušlechtilí tvorové, a přesvědčujte Faidra, otce krásných dětí,⁶⁷ že nebude-li náležitě filosofovat, nebude ani schopen někdy o něčem mluvit. Faidros ať odpovídá.

Faidr. Tažte se!

Sókr. Nuže, není snad řečnické umění vcelku jakási *psychagogia*, kouzelnické vodění duší skrze řeči? A to nejen na soudech a ve všech jiných veřejných shromážděních, nýbrž i v soukromých, táž ve věcech malých i velikých, jejíž správné užívání není o nic důstojnější, jsou-li jejím předmětem věci vážné, než jsou-li to věci malicherné? Či jak jsi ty o tom slyšel? b

Faidr. Při Diovi, naprosto ne tak, nýbrž nejvíce se snad užívá odborného umění při mluvení a psaní týkajícím se soudů a také při mluvení v řečech k lidu; ale že by mělo větší rozsah, to jsem neslyšel.

Sókr. Což jsi slyšel toliko o Nestorových a Odysseových učebnicích řečnického umění,⁶⁸ které sepsali ti dva ve volných chvílích u Ilia, ale o Palamédových⁶⁹ jsi neslyšel nic?

Faidr. Ví bůh, že ani o Nestorových, jestliže neděláš nějakého Nestora z Gorgii nebo z Thrasymacha a z Theodóra⁷⁰ nějakého Odyssea. c

Sókr. Snad. Ale tyto nechme být; ty však řekni, co dělají na soudech sporné strany? Není-li pravda, že se přou? Či co řekneme?

Faidr. Právě to.

Sókr. O spravedlivém a nespravedlivém?

Faidr. Ano.

Sókr. Tedy kdo to dělá podle pravidel umění, způsobí, že se
d totéž týmž lidem ukáže jednou spravedlivým, a když bude
chtít, nespravedlivým?

Faidr. Jak by ne?

Sókr. A při řeči k lidu, že se obci budou tytéž věci zdát
jednou dobrými, a hned zase opačnými?

Faidr. Tak jest.

Sókr. A nevíme snad o elejském Palamédovi, že mluví podle
pravidel umění tak, že se tytéž věci ukazují posluchačům po-
dobnými i nepodobnými, jedněmi i mnohými, trvajícými v kli-
du i jsoucími v pohybu?

Faidr. Jistě.

Sókr. Netýká se tedy umění sporných řečí jedině soudů
e a řečnění k lidu, nýbrž, jak se podobá, všechny slovní projevy
jsou předmětem jistého jednoho umění, ač je-li takové, toho,
kterým člověk bude schopen všechno všemu činiti podobným,
pokud jde o věci, s kterými je možno to dělat, a o lidi, před kte-
rými to je možno, a když by jiný dělal připodobňování a při-
tom to zakrýval, vyváděti to na světlo.

Faidr. Jak myslíš něco takového?

Sókr. Ukáže se nám to, zdá se mi, když budeme hledati
v tomto směru. Vzniká klam spíše při těch věcech, které se liší
od sebe mnoho, či při těch, které se liší málo?

262 *Faidr.* Při těch, které málo.

Sókr. Ano, neboť při pomalém přecházení spíše ti ujde, že jsi
zašel v opačný směr, nežli při velkém.

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Tedy kdo chce jiného oklamat, ale sám nebýt oklamán,
musí přesně znát podobnost věcí a nepodobnost.

Faidr. To je nutné.

Sókr. A jestliže nebude znát pravdu jednotlivé věci, zdalipak

bude schopen rozeznávat u ostatních věcí podobnost s tou věcí neznámou, že je malá a veliká?

Faidr. Nemožno.

Sókr. Tedy u těch, kteří mají mínění odporující skutečnosti a se klamou, patrně vznikl tento stav skrze nějaké podobnosti.

Faidr. Aspoň se tak stává.

Sókr. Jest tedy snad možno, aby někdo uměle dovedl způsobovat pomalé přecházení, odváděje prostřednictvím podobností pokaždé od skutečnosti k opaku, nebo aby dovedl sám tomu unikati, kdo nenabyl poznání o podstatě každého jsoucna?

Faidr. Ne, nikdy.

Sókr. Směšné tedy, příteli, a neumělé umění řeči poskytně patrně ten, kdo nezná pravdu a honí se jen za míněním.

Faidr. Skoro se zdá.

Sókr. Chceš tedy, abychom na řeči Lysiově, kterou neseš, i na těch, které jsem já pronesl, uviděli něco z toho, čemu říkáme neumělé a umělé?

Faidr. Ze všeho nejraději, neboť zatím mluvíme jaksi naprázdno, když nemáme vhodných příkladů.

Sókr. Jistě nějakou šťastnou náhodou byly patrně proneseny ty dvě řeči obsahující jakýsi příklad, jak by člověk znalý pravdy mohl hravými řečmi svést posluchače. A já, Faidre, z toho viním bohy těchto míst; a snad i věštcí mūs, ti pěvci nad našimi hlavami, nám vdechli tento dar; vždyť já se jinak nevyznám v žádném umění řečnickém.

Faidr. Dejme tomu, že máš pravdu; jenom objasni, co myslíš.

Sókr. Nuže tedy, přečti mi začátek Lysiovy řeči.

Faidr. „O mých zájmech ty víš a slyšel jsi, že myslím, že nám je ku prospěchu jejich uskutečnění. Soudím pak, že bych neměl mít v svém přání neúspěch jen proto, že právě nejsem tvým milovníkem. Neboť milovníci tehdy –“

Sókr. Přestaň. Jde tedy o to, říci, v čem spisovatel chybuje a co dělá neuměle, že ano?

Faidr. Ano.

Sókr. Nuže, není-li pak každému zřejmé aspoň to, že o některých z takovýchto věcí jsme ve shodě, o některých však ve sporu?

Faidr. Zdá se mi, že rozumím, co pravíš, ale řekni to ještě jasněji.

Sókr. Když někdo řekne slovo „železo“ nebo „stříbro“, zdalipak si nepomyslíme všichni totéž?

Faidr. Jistě.

Sókr. A co když řekne slovo „spravedlivé“ nebo „dobré“? Nejde tu každý jinam a nejsme snad v rozporu mezi sebou vespolek i sami se sebou?

Faidr. Ovšem, že ano.

b *Sókr.* Tedy v jedněch věcech se shodujeme, v druhých ne.

Faidr. Tak jest.

Sókr. Na které z obou stran jsme tedy přístupnější klamu a v kterých věcech má rétorika větší moc?

Faidr. Zřejmě že v těch, kde jsme nejisti.

Sókr. Tedy zajisté kdo se chce dáti na cestu řečnického umění, má si nejprve tyto věci jistým způsobem rozdělit a zachytit jakýsi význačný ráz obojího toho druhu, i v kterém musí množství kolísat i v kterém nemusí.

c *Faidr.* To by věru vyzoroval krásný jev, Sókrate, kdo by to zachytil.

Sókr. Potom, myslím, když se octne u každého jednotlivého případu, nesmí zůstávat nevíšmavý, nýbrž musí bystře posuzovat, ke kterému z obou rodů náleží to, o čem hodlá mluvit.

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Nuže a co láska? Máme ji počítat mezi věci sporné, či nesporné?

Faidr. Jistě mezi sporné; či myslíš, že by ti jinak bylo bývalo možno mluvit o ní to, co jsi před chvílí promluvil, že to je zkáza pro milovaného a milujícího, a zase že to je největší dobro?

d *Sókr.* Máš docela pravdu; ale řekni mi i toto – já se totiž pro

vytržení mysli dobře nepamatuji –, zdali jsem na začátku své řeči vymezil pojem lásky.

Faidr. Ví bůh, nevýslovně důrazně.

Sókr. Běda, oč umělejší jsou podle toho v řečnění nymfy, dcery Achelóovy,⁷¹ a Pan, syn Hermův, než Lysias, syn Kefalův! Či mluvím naprázdno, a také Lysias na začátku své řeči o lásce nás přinutil pojmuti Eróta jako jedno ze jsoucen, které sám chtěl, a podle toho pojmu pak uspořádal a provedl celou svou další řeč? Chceš, abychom znova přečtli její začátek? e

Faidr. Je-li ti libo; ale co hledáš, to tam není.

Sókr. Čti, abych slyšel jeho samého.

Faidr. „O mých zájmech ty víš a slyšel jsi, že myslím, že nám je ku prospěchu jejich uskutečnění. Soudím pak, že bych neměl mít v svém přání neúspěch jen proto, že právě nejsem tvým milovníkem. Neboť milovníci tehdy, když ustane jejich touha, litují svých dobrodiní –“ 264

Sókr. Věru, tenhle spisovatel je, jak se podobá, dalek toho, aby dělal, co hledáme, když se snaží ne od počátku, nýbrž od konce zpět naznak přeploviti svou řeč a začíná tím, co by milovník mluvil svému miláčku až na konci. Či na tom nic nezáleží, Faidre, ty milý člověče?

Faidr. Jistě to je, Sókrate, konec, o čem takto mluví. b

Sókr. A co ostatek? Nezdá se, že jsou části té řeči vrženy beze všeho pořádku? Či je patrné, že to, co je řečeno na druhém místě, musilo být z nějaké nutnosti položeno na druhém místě a tak i jiná složka té promluvy? Mně totiž, člověku nic neznajícimu, se zdálo, že spisovatel hezky statečně pověděl, co ho napadalo; znáš snad ty nějakou logografickou nutnost, pro kterou on tyto věci takto řadou vedle sebe položí?

Faidr. Jsi hodný, že mne pokládáš za schopna tak přesně rozpoznati jeho záměry. c

Sókr. Ale řekl bys, myslím, aspoň to, že každá řeč má být složená jako živý tvor a má míti jakési své vlastní tělo, takže by ne-

byla ani bez hlavy ani bez nohou, nýbrž aby měla střed i krajní části napsané tak, aby se hodily k sobě navzájem i k celku.

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Nuže pozoruj tu řeč svého přítele, zdali je takto složena, či jinak, a nalezněš, že se nic neliší od nápisu, který byl, jak se vypravuje, složen na fryžského Midu.⁷²

d *Faidr.* Jaký to nápis a co s ním bylo?

Sókr. Jest to tento nápis:

*Kovová jsem já panna a na hrobě Midově stojím.
Dokud poteče voda a vysoké porostou stromy,
napořád budu zde stát, tu na této mohyle žalné,
budu pocestným hlásat, že zde je pochován Midas.*

e Že tu nic nezáleží na tom, čte-li se některý jeho verš jako první nebo jako poslední, to asi pozoruješ.

Faidr. Posmíváš se naší řeči, Sókrate.

Sókr. Nuže tedy nechme ji být, aby ses ty nemrzl – ačkoli se mi zdá, že má mnoho příkladných stránek, ke kterým by leckomu prospívalo přihlížet, jen kdyby se příliš nesnažil je napodobovati –, a pojďme k těm druhým řečem. Bylo totiž, jak se mi zdá, u nich cosi, nač by se měli podívat, kdo chtějí konat zkoumání o řečech.

265 *Faidr.* Co to myslíš?

Sókr. Byly paurně jedna druhé opakem; neboť jedna tvrdila, že se má vyhovovat milujícímu, a druhá, že nemilujícímu.

Faidr. A tvrdily to velmi rázně.

Sókr. Myslíl jsem, že řekneš pravé slovo, že šíleně; vždyť to právě je to, co hledaly. Pravili jsme totiž, že je láska jakási šílenost, ano?

Faidr. Ano.

Sókr. Šílenosti pak že jsou dva druhy, jedna, která vzniká z lidských nemocí, druhá, která vzniká božským odlučováním od obyčejných pravidel.

b *Faidr.* Ovšemže.

Sókr. Tu božskou jsme rozdělili na čtyři části, náležící bohům, a všetecké nadšení jsme přidělili Apollónovi, Dionysovi zasvěcovací, músám zase básnické, čtvrté pak Afroditě a Erótovi; o erotické šílenosti jsme řekli, že je nejlepšší. A když jsme, nevím už jak, vypodobňovali erotický stav – přitom jsme se snad dotýkali něčeho pravdivého, ale také asi zabíhali jinam – a vytvořili jsme ze směsi řeč ne veskrze nepřesvědčivou, připojili jsme, Faidre, v mírné a zbožné hravosti jakýsi mytický hymnos na mého i tvého pána Eróta, dohlizitele na krásné hochy. c

Faidr. A věru, mně to nebylo nepříjemno poslechnout.

Sókr. Nuže vezměme odtamtud toto poučení, jak mohla řeč přejít od hany k chválení.

Faidr. Jak to tedy myslíš?

Sókr. Mně se zdá, že jedna část těch řečí byla vskutku jen sehraná hra; ale pokud jde o dva druhy v tom,⁷³ co bylo jaksi náhodou promluveno, nebyla by nevděčná práce, kdyby někdo dovedl odborně postihnouti jejich význam. d

Faidr. Kterých to?

Sókr. Za souborného nazírání uvádět pod jednu způsobu věci porůznu rozptýlené, aby vymezováním každého pojmu činil jasným, o čem by pokaždé chtěl poučovat. Tak například co se týče nynějších výkladů o Erótu – když bylo vymezeno, co Erós jest –, ať už to bylo řečeno dobře nebo špatně, aspoň tím nabyla řeč možnosti pronést výrok jasný a sám se sebou shodný.

Faidr. A který myslíš, Sókrate, ten druhý druh?

Sókr. Býti schopen zase naopak rozdělovat podle pojmových druhů na přirozené členy a snažit se nezломit přitom žádnou část po způsobu špatného kuchaře. Naopak je třeba si počínati, jako právě si počínaly ty dvě řeči; pojaly nerozumnost myslí jako jeden společný pojmový druh, ale jako z jednoho těla vyrůstají dvojí a stejnojmenné údy, z nichž jedny byly nazvány levé a druhé pravé, tak také o duševní úchylnosti usoudily ty e 266

- řeči, že to je v nás od přirozenosti jeden druh, a tu jedna dělí tu část nalevo neustala ji opět dělití, až tam našla, co by se mohlo nazývat jakousi levou láskou, a tu zcela po právu pokárala, kdežto ta druhá nás přivedla na pravou stranu šílenosti a naleznuvši tam lásku s onou sice stejnojmennou, ale zase jakousi božskou, ukázala ji a vychválila, že je pro nás příčinou největších dober.

Faidr. Máš zcela pravdu.

Sókr. Těchto věcí jsem i já sám milovníkem, Faidre, těch rozborů a souborů, abych byl schopen mluvití a myslití; a také kdykoli usoudím o někom jiném, že je přirozeně schopen se dívatí na jedno a na mnohé věci, ženu se za ním *vzadu jako po stopě boha*.⁷⁴ A ovšem zdali nazývám lidi schopné to dělati správně, či ne, ví bůh; ale ať je tomu jakkoli, jmenují je až dosud *dialektiky*. Avšak nyní řekni, jak je třeba nazývat ty, kteří nabyli poučení od tebe a od Lysii? Či to je ono *umění řečnické*, jehož užíváním se Thrasymachos a ostatní sami stali dovednými v mluvení a také dělají takovými i jiné, kteříkoli jsou ochotni jim jako králům přinášeti dary?

Faidr. Královští jsou to muži, avšak ne že by byli znalí věcí, na které se tážeš. Ale tento druh podle mého zdání nazýváš správně, když mu říkáš *dialektický*; ale *rétorický* druh, zdá se mi, nám ještě uniká.

- d *Sókr.* Jak to? Bylo by snad něco krásného, co by bylo vzdáleno od tohoto oboru, a přece je pojímáno odbornou naukou? Naprosto tím nesmíme ty a já pohrdat, nýbrž musíme říci, co právě je to, co zbývá z *rétoriky*.

Faidr. Jistě to je veliká spousta věcí, Sókrate, těch, které jsou v knihách napsaných o *řečnickém umění*.

Sókr. A dobře jsi připomněl. Za prvé, myslím, že *úvod*,⁷⁵ má býti pronášen na začátku řeči; tyto věci nazýváš – že ano? – těmi jemnostmi umění?

- e *Faidr.* Ano.

Sókr. Za druhé pak jakési *vypravování* a po něm *svědectví*,

za třetí důkazy, za čtvrté pravděpodobnosti; také o dotvrzování a přidavku k dotvrzování mluví, tuším, muž z Byzantia, nejlepší umělec řeči.

Faidr. Myslíš výborného Theodóra?

Sókr. Jak jinak? Také že se má skládat vyvracení a přidavek 267
k vyvracení v žalobě i v řeči obhajovací. A výtečníka Euéna z Paru⁷⁶ neuvádíme?⁷⁷ Ten první vynalezl skryté projevování a nepřímé chvály – podle některých skládá i nepřímé hany ve verších, pro usnadnění paměti –, vždyť je to moudrý muž. Teisiu⁷⁸ a Gorgiu necháme být? Ti uviděli, že více než pravdy jest si vážit pravděpodobnosti, dále pak způsobují silou řeči, že se malé věci jeví velikými a veliké malými, a nové věci b
představují starým způsobem a opačně novým; také vynalezli ve výkladu o všech věcech i stručnost řečí i nesmírné délky. Když tyto věci ode mne kdysi slyšel Prodikos, zasmál se a pravil, že on sám jediný vynalezl umění řečí, kterých je potřeba; že není potřeba ani dlouhých ani krátkých, nýbrž přiměřených.

Faidr. Výborně, Prodiku!

Sókr. O Hippiovi nemluvíme? Myslím totiž, že by s Prodikem souhlasil i ten host z Élidy.⁷⁹

Faidr. Proč ne?

Sókr. A dále, jak bychom vypověděli řečnické nauky músy Pólovy,⁸⁰ jako zdvojení, sloh průpovědní a sloh obrazný, c
i sbírku slov Likymniových, jež Likymnios⁸¹ Pólovi daroval k vytvoření „Krásy jazyka“⁸²?

Faidr. Od Prótagory, Sókrate, nebyly nějaké takové věci?

Sókr. Jakási „Správnost jazyka“, hochu, a mnoho jiného krásného. Avšak nad žalnými řečmi, vláčenými ke stáří a chudobě, panuje svým uměním, jak se mi zdá, síla muže Chalkédonského;⁸³ ten muž zároveň dovede množství rozjitřiti, a zase rozjitřené kouzelnými slovy tišiti, jak sám pravil; také nejpůsobivěji umí osočovati, i osočování, ať to je kdekoli, vyvrátit. d
A dále, co se týče konce řečí, podobá se, že všichni společně

mají totéž mínění; jedni mu říkají *závěr*, jiní mu dávají jiné jméno.

Faidr. Myslíš způsob uvéstí na konci posluchačům na paměť stručně všechny jednotlivé myšlenky o předmětu řeči?

Sókr. Ano, to myslím, a máš-li ty ještě něco jiného říci o řečnickém umění –

Faidr. Jen maličkosti, které nestojí za řeč.

268 *Sókr.* Nuže maličkosti nechme být; ale raději se podívejme při světle na tyto věci, jaký a kdy mají umělecký význam.

Faidr. Ba velmi silný, Sókrate, jistě aspoň ve shromážděných lidu.

Sókr. Ano, mají. Než podívej se i ty, vzácný příteli, zdali se snad i tobě jeví jejich osnova tak řídkou jako mně.

Faidr. Jen ukazuj.

Sókr. Nuže, pověz mi toto. Kdyby někdo přišel k tvému příteli Eryximachovi nebo k jeho otci Akúmenovi⁸⁴ a řekl: „Já umím podávat tělům takové prostředky, že je podle své vůle zahřívám i chladím, a kdykoli se mi uzdá, způsobuji zvracení nebo také průjem a velmi mnoho jiných takových věcí; a když to umím, soudím, že mám právo být lékařem a také dělat lékařem jiného, komukoli bych odevzdal znalost těchto věcí.“ – Co by asi na to řekli?

Faidr. Co jiného, nežli že by se otázali, zdali kromě toho také ví, u kterých lidí a kdy má dělat jednotlivé z těchto věcí a v které míře.⁸⁵

c *Sókr.* A kdyby tu odpověděl: „Nikoli, ale soudím, že ten, kdo se tomu ode mne naučí, má sám být schopen dělat, nač se tážeš.“

Faidr. Myslím, že by řekli, že ten člověk blázní, a když se o něčem dočetl někde v knize, nebo když se mu náhodou dostaly do rukou nějaké lékařské prostředky, že se domnívá, že se stal lékařem, ačkoli nerozumí ničemu z toho umění.

Sókr. A co kdyby někdo přišel zase k Sofokleovi a Euripidovi a tvrdil, že umí o malé věci skládati tuze dlouhé řeči a o velké

zase docela krátké, a to podle své vůle řeči žalostné a naopak zase strašlivé a hrozivé, i všechny jiné takové věci, a že myslí, když tomu vyučuje, že je učitelem skládání tragédie? d

Faidr. I ti by se, Sókrate, myslím, smáli tomu, kdo si myslí, že tragédie je něco jiného než sestavení těchto složek, tvořené tak, aby se hodily k sobě vespolek i k celku.

Sókr. Ale myslím, že by se na něj hrubě neobořili, nýbrž by mu odpověděli jako hudebník, který by se setkal s mužem myslícím o sobě, že je odborníkem v harmonii, protože prý ví, jak se ladí struna na tón co nejvyšší a nehlubší; ten by také neřekl prudce: „Nešťastníče, blázníš!“; nýbrž odpověděl by, jakožto člověk músiický, vlídněji: „Dobrý muži, je sice nutné umět i tyto věci, když chce člověk být odborníkem v harmonii, ale není vyloučeno, že kdo má tvé vzdělání, nerozumí harmonii ani dost málo; ty totiž máš znalosti, které jsou nutnou přípravou k harmonii, ale ne znalosti o harmonii.“ e

Faidr. Zcela správně.

Sókr. Nuže, tak by i Sofoklés řekl o člověku, který by před nimi ukazoval své dovednosti, že zná přípravné věci k tragédii, 269 ale ne tragické umění, a Akúmenos, že zná přípravné věci k lékařství, ale ne lékařství.

Faidr. Docela tak.

Sókr. A představme si *medomluvného Adrasta*⁸⁶ nebo i Perikleia, kdyby tak slyšeli o těch překrásných umělostech, které jsme právě probírali – o tom *stručném slohu a obrazném slohu* a o všech jiných, které jsme probrali a o kterých jsme řekli, že si je musíme na světle prohlédnout. Zdalipak by zlobně, jako já a ty, z hrubosti řekli nějaké nezdovořilé slovo proti těm, kteří ty věci napsali a vyučují jim jako rétorickému umění, či by při své větší moudrosti ještě i nás pokárali řkouce: „Faidre a Sókrate, nesmíte se horšiti, nýbrž musíte odpouštět, jestliže někteří z neznalosti dialektiky se ukázali neschopnými určití, co je rétorika, a jestliže se pro tento nedostatek domnívali, že již vynalezli rétoriku, když mají nutné přípravné znalosti c

k tomu umění; i to, že si myslí, když učí těmto věcem jiné, že je dokonale vyučili rétorice, avšak co se týče toho, aby se jednotlivých z těch věcí užívalo přesvědčivě a aby z nich byl sestavován celek, to že není nic těžkého a že si to mají jejich žáci opatřiti při svých řečech sami od sebe.“

Faidr. Ba věru, Sókrate, již tomu tak nějak bude s tím uměním, kterému tito muži vyučují jakoby rétorice a o kterém tak přísí, a mně se zdá, že jsi řekl pravdu; ale jak a odkud by tedy bylo možno si opatřiti umění řečníka vskutku odborného a přesvědčivého?

Sókr. S možností státi se **dokonalým zápasníkem** má se to, Faidre, pravděpodobně – nebo snad i nutně – jako s ostatními věcmi: je-li ti dána od přírody řečnická schopnost, budeš proslulým řečníkem, jestliže přibereš nauku a cvik; avšak které z těchto podmínek se ti bude nedostávat, po té stránce budeš nedokonalý. Pokud však jde při tom o umění, nevidím správnou cestu k němu tam, kudy se ubírá Lysias a Thrasymachos.

Faidr. Nuže tedy kde?

Sókr. Skoro se zdá, můj milý, že se **Periklés** podle všeho osvědčil ze všech nejdokonalejším v umění řečnickém.

Faidr. Proč to?

Sókr. Všechna umění, která jsou veliká, potřebují také důvtipného mluvení a nad zem hledícího zkoumání o přírodě; neboť odtamtud odněkud, jak se podobá, vchází do nich tato povýšenost mysli a všestranná účinnost. To si získal také Periklés ke svému nadání. Stalo se to, myslím, tím, že se setkal s Anaxagorou,⁸⁷ který byl takový; tu se naplnil zájmem o věci nad zemí, přišel k podstatě rozumu a nerozumu, o kterýchžto věcech tak obšírně vykládal Anaxagoras, a odtamtud zatáhl do řečnického umění, co bylo prospěšné.

Faidr. Jak to myslíš?

Sókr. Bezpochyby je tomu stejně s lékařským uměním jako s rétorikou.

Faidr. Jak to?

Sókr. V obém je třeba rozebrati přirozenost – v onom těla, v této duše –, jestliže chceš působit netoliko obratností a zkušeností, nýbrž uměním, a takto tělu zjednat zdraví a sílu podáváním léků a výživy, duši pak podáváním řádných řečí a činností dát přesvědčení, které bys chtěl, a zdatnost.

Faidr. Je tomu aspoň pravděpodobně tak, Sókrate.

Sókr. Nuže, myslíš, že je možné vyzorovati přirozenost duše tak, aby to stálo za řeč, bez přirozenosti celku? c

Faidr. Máme-li něco věřit Hippokratovi,⁸⁸ jednomu z asklépiovců,⁸⁹ ani o tělu nelze nabýt znalosti bez tohoto postupu.

Sókr. Ano, příteli, to praví dobře; avšak jistě je třeba kromě Hippokrata ptát se i rozumu a pozorovat, zdali s ním souhlasí.

Faidr. Tak jest.

Sókr. Nuže tedy pozoruj, co asi praví o přirozenosti Hippokratés a zdravý rozum. Bezpochyby je třeba takto uvažovat o přirozenosti čehokoli; za prvé, zdali je to, v čem budeme d
chtít sami být odborníky i být schopni dělat odborníkem jiného, jednoduché či složené, dále pak, jestliže to je jednoduché, zkoumat, jakou má přirozenou způsobilost k činnosti a vzhledem k čemu nebo jakou k trpění a od čeho, pakli však má více složek, spočítati je a u každé uvidět právě to, co u jednoduchého; kterou z nich je přirozeně způsobilé k činnosti a k jaké, nebo kterou je způsobilé trpěti a co a od čeho.

Faidr. Skoro se zdá, Sókrate.

Sókr. Jistě aspoň by se postup bez těchto zřetelů podobal jako by chůzi slepého. Ale ten, kdo sleduje něco odborně, ať je to cokoli, věru nemá být přirovnáván k slepému ani k hluchému, nýbrž je patrné, že jestliže kdo bude někomu podávat odborný výklad o řečnictví, ukáže přesně jsoucnost přirozené podstaty toho, čemu bude podávat řeči; a to bude bezpochyby duše. e

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Proto tedy je všechno jeho úsilí napjato k tomuto předmětu; neboť se snaží způsobiti v něm jisté přesvědčení. Tak? 271

Faidr. Ano.

Sókr. Je tedy patrné, že Thrasymachos, i kdokoli jiný bude vážně podávat řečnické umění, nejprve se vši přesností napíše o duši a způsobí, aby bylo viděti, zdali to je svou přirozeností věc jedna a sobě stále podobná, či podle podoby těla složitá; neboť to znamená, jak myslíme, ukazovat přirozenou povahu.

Faidr. Ano, docela tak.

Sókr. Za druhé pak, čím je přirozeně způsobilá k činnosti a k jaké, nebo k trpění a od čeho.

Faidr. Jak by ne?

- b *Sókr.* Za třetí pak, roztrídě druhy řečí i druhy duše a jejich rozličné stavy, probere všechny příčinné vztahy, uváděje ve vhodné spojení pokaždé jedno s druhým a vykládaje, za jakých podmínek, hledíc k jakosti duše i k jakosti řečí, a z které příčiny nutně jedna duše se dává přesvědčiti a druhá zůstává nepřesvědčena.

Faidr. Jistě aspoň by se to takto mělo nejkrásněji, jak se podobá.

- c *Sókr.* A tak, příteli, cokoli se bude jinak přednášet nebo vykládat, nikdy nebude vyloženo nebo napsáno odborně, ani toto, ani nic jiného. Ale ti, kteří nyní spisují řečnické učebnice a které ty jsi slyšel, jsou šibalové a dělají tajnosti, ačkoli mají výborné znalosti o duši; dokud tedy nebudou tímto způsobem mluvit a psát, nevěřme jim, že píší odborně.

Faidr. Kterým to způsobem?

Sókr. Pověděti samo slovné znění by nebylo nasnadě; ale jsem ochoten říci, jak je třeba psát, má-li to být, pokud je možno, odborné.

Faidr. Tedy mluv.

- d *Sókr.* Protože je působnost řeči kouzelnické vedení duší, *psychagógia*, je nutné, aby ten, kdo chce být odborníkem v řečnictví, věděl, kolik druhů má duše. Jest pak jich tolik a tolik a jsou takové a takové, a tím se jedni lidé stávají takovými a druzí zase takovými; a když jsou tyto druhy takto rozděleny, jest zase tolik a tolik druhů řečí, každý jistě ja-

kosti. A tu lidé jednoho druhu dávají se snadno přivést k jistým přesvědčením jistými řeči z jisté příčiny, kdežto lidé jiného druhu těmi prostředky ne. Jest tedy třeba tyto věci si náležitě uvědomit, potom je pozorovat v praktických případech a jak jsou prakticky prováděny, a přitom být schopen je bystře sledovat smyslovým vnímáním; jinak nemůže ještě vědět nic více, než co mu daly řeči, které tehdy poslouchal u svého učitele. Když pak dovede náležitě říci, jaký člověk od jakých řečí bývá přesvědčován, a když je schopen člověka, když se s ním setká, rozpoznávat a sám sobě dokázat, že to je ta a ta povaha, o které byly tehdy ty výklady, nyní ve skutečnosti vedle něho přítomná, které je třeba dáti tyto jisté řeči tímto způsobem za účelem přemluvení o těchto věcech – když už má všechny tyto podmínky a k tomu přibere znalost příležitostí, kdy je čas mluvit a kdy řeči se zdržet, a co se lýče stručného slohu, lítostivého slohu, slohu vzrušujícího a všech jednotlivých druhů řečí, kterým se naučil, když rozezná jejich včasnost a nečasnost, tehdy je to umění vypracováno krásně a dokonale, dříve však nikoli. Ale kdykoli by někomu řečnickému nebo vyučujícímu nebo píšícímu některá z těch věcí chyběla a on tvrdil, že mluví podle pravidel umění, vyhrává ten, kdo mu nevěří. „Nuže tedy co?“ – řekne snad náš spisovatel – „toto je vaše mínění, Faidre a Sókrate? Nemá se snad přijmout nějaký jiný výklad řečnického umění?“

Faidr. Jinak je vykládat je, Sókrate, asi nemožno; ovšem není to patrně malá věc.

Sókr. Máš pravdu. Právě proto je třeba všechny výklady obracet sem a tam a zkoumat, zdali se někde neukazuje snadnější a bližší cesta k tomu umění, abychom si nadarmo nezačali dlouhou a drsnou, když můžeme jít krátkou a hladkou. Ale víš-li snad o nějaké pomoci, od Lysii nebo od někoho jiného, vzpomínej si a pokus se ji povědět.

Faidr. Jde-li o pokus, to bych věděl, ale takto a hned nyní, to nevím.

Sókr. Chceš tedy, abych já ti pověděl jakýsi výklad, který jsem slyšel od jistých mužů zabývajících se těmito věcmi?

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Aspoň se říká, Faidre, že je spravedlivě hájiti i věc vlka.

d *Faidr.* Dělej tak i ty!

Sókr. Nuže, tedy tvrdí, že se tyto věci naprosto nemají brát tak vážně a že není třeba vodit vzhůru k cíli tak dlouhými zatáčkami; neboť naprosto je tomu tak, jak jsme řekli již na počátku tohoto výkladu, že nemusí mít nic společného s pravdou, kdo chce být náležitým odborníkem v řečnictví, když jde o věci spravedlivé nebo dobré nebo i o lidi, kteří jsou takoví buď přirozeností, nebo výchovou. Neboť na soudech prý nikomu vůbec nic nezáleží na pravdě těchto věcí, nýbrž na tom, co je přesvědčivé; to pak je pravděpodobnost a té musí dbáti, kdo chce řečnit odborně. Naopak někdy se nemají povídati ani vykonané činy,⁹⁰ není-li jejich vykonání podobno pravdě, nýbrž věci pravděpodobné, i v žalobě i v hájení, a vším způsobem má řečník sledovat pravděpodobnost, nadobro nechaje být pravdu; neboť v pravděpodobnosti, pronikající celou řeč, prý záleží veškeré umění.

e 273

Faidr. Přednesl jsi, Sókrate, doslova to, co říkají ti, kteří si osobují, že jsou odborníky v řečnickém umění. Vzpomněl jsem si totiž, že jsme se v dřívější části své rozmluvy dotkli takovéto otázky; pro ty, kdo se těmi věcmi zabývají, je to, jak se zdá, něco ohromně důležitého.

Sókr. Nuže, aspoň samého Teisiu máš důkladně probraného; ať nám tedy řekne Teisias i to, zdali pravděpodobným rozumí něco jiného nežli mínění množství.

b

Faidr. Co také jiného?

Sókr. On vynalezl a napsal tento, jak se podobá, moudrý a odbornický příklad: jestliže slabý a přitom odvážný člověk ztluče silného a zbabělého, vezme mu plášť nebo něco jiného a pak je předváděn před soud, tu prý nemá mluvit ani jeden ani

druhý pravdu, nýbrž ten zbabělý má tvrdit, že nebyl ztlučen od jediného toho odvážného, kdežto druhý má naopak dokazovat, že byli sami dva, a užít onoho důkazu „jakpak bych se byl já, c takový slaboch, odvážil na takového siláka?"; a ten první nebude mluvit o své zbabělosti, nýbrž snaže se uváděti nějakou jinou nepravdu bezpochyby by dal svému protivníku zase příležitost k nějakému důkazu. I v ostatních případech jsou řeči pronášené podle pravidel umění asi takovéto. Či ne, Faidre?

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Ach, to bylo, jak se podobá, hrozně skryto to umění, které vynalezl Teisias nebo někdo jiný, ať je to kdokoli a ať má rád jakékoli jméno. Avšak, příteli, máme my jemu říci, či ne –

Faidr. Co? d

Sókr. Toto: „Teisio, my již dávno tvrdíme – ještě dříve, nežli jsi vystoupil ty –, že tato pravděpodobnost vzniká u lidí patrně pro podobnost s pravdou; a o podobnostech jsme právě vyložili, že je všude dovede nejlépe nalézati ten, kdo zná pravdu. Proto jestliže chceš říci o umění řečnickém něco jiného, poslouchali bychom; pakli ne, uvěříme tomu, co jsme před chvílí vyložili, že jestliže někdo nerozpočítá přirozené povahy svých posluchačů a nebude schopen rozdělovati jsoucna podle pojmových druhů a jedno každé zvlášť ukládati do rozsahu jedné ideje, nikdy nebude odborníkem v umění řečnickém, pokud to je člověku možno. Těchto znalostí nikdy nenabude bez veliké námahy; a té nemá rozumný člověk podstupovat pro řečnění a jednání v lidské společnosti, nýbrž aby byl schopen mluvíti věci milé bohům a také ve všem podle možnosti bohumile jednati.⁹¹ Vždyť jak praví moudřejší než jsme my, rozumný člověk se nemá, Teisio, snažit dělati po vůli svým spoluslužebníkům, leda na druhém místě, nýbrž 274 pánům dobrým a dobrého rodu. Proto se nediv, že je ta cesta tak dlouhá; neboť pro veliké věci si musíme zacházeti, a ne jak se tobě zdá. Jak tvrdí náš výklad, jistě budou i tyto věci, bude-li kdo chtíti, nejkrásněji vyplývat z oněch.“

Faidr. Podle mého mínění to jsou velmi krásná slova, Sókrate, jen jestliže to někdo dovede.

Sókr. Ale vždyť tomu, kdo se přičiňuje o krásné věci, je krásné i trpěti, cokoli by mu přišlo utrpěti.

Faidr. Ba jistě.

Sókr. Nuže tedy o řečnickém umění a neumění již dosti.

Faidr. Ano.

Sókr. Zbývá ještě výklad o náležitosti a nenáležitosti psaní, jak by se ho užívalo dobře a jak nenáležitě. Či ne?

Faidr. Ano.

Sókr. Nuže víš, jak se, pokud jde o řeči, nejlépe zavděčíš bohu, činností nebo mluvením?

Faidr. Nikoli, a ty?

Sókr. Mohu vypravovat pověst, kterou jsem slyšel od starších, avšak co je na ní pravdy, to je jejich věc. Kdybychom tu pravdu našli sami, zdali pak by nám ještě něco záleželo na lidských domněnkách?

Faidr. Dal jsi směšnou otázku; než vypravuj, co jsi, jak pravíš, slyšel.

Sókr. Slyšel jsem tedy, že v okolí Naukratidy v Egyptě žil kterýsi z tamějších starých bohů, jemuž je také zasvěcen pták, kterému říkají ibis; jméno samého boha prý bylo Theuth. Ten prý vynalezl nejprve nauku o číslech a počtářství i geometrii a astronomii, dále pak hru s kaménky na desce a v kostky, a zejména také písmo. Tehdy byl králem celého Egypta Thamus v tom velikém městě horní země, jež nazývají Řekové Thébami Egyptskými, a tomu bohu říkají Ammón. K němu přišel Theuth, ukázal mu svá umění a pravil, že by se měla rozšířit mezi ostatní Egypťany. Ten se otázel, jaký každé dává užitek, a při Theuthově výkladu podle toho, jak se mu co zdálo dobré nebo nedobré, jedno haněl a jiné chválil. Mnohé prý úsudky vyslovil Thamus Theuthovi o každém umění v tom i v druhém směru a bylo by obšírné je probrati. Když pak se jednalo o písmu, pravil Theuth: „Tato nauka,

králi, učiní Egyptány moudřejšími a pamětlivějšími, neboť byla vynalezena jako lék pro paměť a moudrost.“ Avšak Thamus řekl: „Veliký umělec Theuthe, jeden dovede přivést na svět výtvořiny umění, druhý zase posouditi, kolik v sobě mají škody a užitku pro ty, kteří jich budou užívat; tak i nyní ty, jakožto otec písma, jsi z lásky o něm řekl pravý opak toho, co je jeho skutečný význam. Neboť tato nauka zanedbáváním paměti způsobí zapomínání v duších těch, kteří se jí naučí, protože spoléhajíce na písmo budou se rozpomínat na věci zevně, z popudu cizích znaků, a ne zevnitř sami od sebe; nevynalezl jsi lék pro paměť, nýbrž pro upamatování. A co se týče moudrosti, poskytuješ svým žákům její zdání, ne skutečnost; neboť stanouce se sečetlými bez ústních výkladů, budou působit zdání, že jsou **mnohoznalí**, ačkoli budou většinou neznalí, a ve styku budou nepříjemní, protože z nich budou lidé zdánlivě vzdělaní místo lidí vzdělaných opravdu.“

Faidr. Sókrate, jak snadno ty skládáš egyptská i která ti libo jiná vypravování!

Sókr. Ve svatyni Dia Dódónského se vypravovalo,⁹² přitelí, že první věštné řeči byly řeči dubu. Tedy tehdejšími lidem, protože nebyli tak moudří jako vy mladí, při jejich prostotě stačilo slyšet dub a skálu, jen když mluvily pravdu; ale tobě asi záleží na tom, kdo je ten, který mluví, a odkud, neboť nezkoumáš jedině to, zdali tomu je tak, či jinak.⁹³

Faidr. Správně jsi mě šlehl a zdá se mi, že se to s písmem má tak, jak praví ten Théban.

Sókr. Tedy kdo se domnívá, že zanechal ve spisu učebnici umění, a také ten, kdo ji přijímá, jako by ze spisu mělo být něco jasného a trvalého, je asi pln veliké prostoduchosti a vskutku nezná výroku Ammónova, když se domnívá, že jsou psané výklady něco více než prostředek, aby upamatovaly toho, kdo věc zná, na látku, která je předmětem spisu.

Faidr. Zcela správně.

Sókr. To je asi, Faidre, hrozná vlastnost písma a doopravdy

podobná malířství. Neboť výtvoři malířství stojí sice jako živé, ale když se jich na něco otážeš, velmi velebně mlčí. Právě tak i napsané výklady; myslil bys, že za jejich slovy je nějaké myšlení, ale když se otážeš na něco z jejich obsahu, chtěje se o tom poučiti, ukazuje takový výklad vždy jenom jedno a totéž. Když pak je jednou napsán, povaluje se všude každý napsaný výklad stejně u těch, kteří věci rozumějí, jako u těch, kteří s tím nemají nic společného, a neví, ke komu má mluvit a ke komu ne. A když se s ním neslušně jedná a neprávem je potupen, vždy potřebuje pomoci svého tvůrce; neboť sám není schopen ani se ubránit ani si pomoci.

Faidr. I to jsi řekl zcela správně.

276 *Sókr.* A což, máme se dívat na jiný výklad, který je pravrodným bratrem tohoto, jakým způsobem vzniká a oč je svým základem lepší a působivější než onen?

Faidr. Který to myslíš a jakže vzniká?

Sókr. Ten, který ve spojení s věděním se píše do duše učícího se člověka, který je schopen sám sobě pomoci a který ví, ke komu se má mluvit a ke komu mlčet.

Faidr. Myslíš patrně živou a oduševnělou řeč člověka vědoucího, kdežto řeč napsaná by se právem nazývala jejím obrazem.

Sókr. Docela tak. Nuže, řekni mi toto: zdalipak rozumný rolník, když má semena, na kterých mu záleží a z kterých by chtěl mít úrodu, vážně je zasévá v létě do Adónidových zahrad a má radost,⁹⁴ když vidí, že se ty zahrady již v osmi dnech stávají krásnými, či koná tyto věci, když je dělá, jen jako hru a pro oslavení svátku, kdežto semena, o která má vážný zájem, zasije podle pravidel rolnického umění do příslušné půdy a je spokojen, když jeho setba uzraje v osmém měsíci?

c *Faidr.* Bezpochyby by jednal takto, Sókrate, jedno by dělal vážně a druhé tím druhým způsobem, jak pravíš.

Sókr. A o tom, kdo má vědění o věcech spravedlivých, krásných a dobrých, si máme myslit, že má méně porozumění pro svá semena než ten rolník?

Faidr. Nikoli.

Sókr. Nebude je tedy vážně psát do vody,⁹⁵ rozsévaje je černí a třtinou s výklady, které nejsou schopny samy sobě slovem pomáhati a nejsou schopny náležitě poučit o pravdě.

Faidr. Nikoli, aspoň to nelze čekat.

Sókr. Jistě ne, nýbrž ty zahrádky v podobě spisů bude zasévat, jak se podobá, jen pro hru, a když bude psát, bude psát s tímto účelem, střádaje i sobě připomínky pro dobu, až přijde do stáří zapomnětlivosti, i každému jdoucímu po téže stopě, i bude se s potěšením dívat na jejich útlé klíčení. A když se jiní budou bavit jinými zábavami, dopřávající si pitek a všech jiných věcí s tím příbuzných, tehdy on, jak se podobá, místo těchto zábav bude trávit svůj čas v těch hrách, o kterých mluvím. d

Faidr. Překrásnou to stavíš zábavu, Sókrate, vedle nízké, zábavu člověka, který dovede provádět spisovatelskou hru, vymýšleje řeči o spravedlnosti i o jiných věcech, které uvádíš. c

Sókr. Jest tomu, milý Faidre, tak; avšak mnohem krásnější je, myslím, vážná práce věnovaná těmto věcem, když někdo vezme příhodnou duši a dialektickým uměním zasazuje a zasévá do ní s věděním řeči, které jsou schopny pomáhati sobě samým i svému zasévači a nejsou neplodné, nýbrž mají símě, z něhož vyrůstají v jiných myslích zase jiné řeči, schopné taktu udržovati to símě stále nesmrtelným, a způsobují tomu, kdo je v sobě má, nejvyšší štěstí, jaké je člověku možné. 277

Faidr. Ano, toto je ještě mnohem krásnější.

Sókr. Když jsme se tedy shodli o těchto věcech, můžeme již nyní, Faidre, rozhodovat i tam o těch.

Faidr. O kterých?

Sókr. O těch, které jsme chtěli uvidět a pro které jsme se dostali k této věci, abychom vyšetřili výtky činěné Lysiovi pro spisování řeči a také řeči samy, pokud jsou psány odborně a pokud bez odborného umění. Nuže, co se týče odbornosti b a neobornosti, zdá se mi, že je náležitě objasněno.

Faidr. Ano, uzdalo se to, ale upamatuj mě znova, jak.

Sókr. Nejprve máme znát pravou podstatu všech jednotlivých věcí, o kterých mluvíme nebo píšeme; máme se stát schopnými vymezovati všechno samo o sobě a naučit se po vymezení zase dělití podle pojmových druhů až k nedělitelnému; tímž způsobem také nabýti důkladného názoru o přirozené povaze duše, a nalézající pro každou povahu druh k ní přiměřený, takto zařizovat a upravovat řeč, dávati složitě duši složitě řeči a hrající všemi harmoniemi, jednoduché duši pak řeči jednoduché. Dokud se to nestane, dříve nebude možno, aby byl rod řečí zpracován odborně tou měrou, pokud to je v jeho přirozené povaze, ani pro vyučování ani pro přesvědčování. Tak nám ukázal celý předcházející výklad.

Faidr. Dozajista se nám to nějak takto objevilo.

Sókr. A jak dále, co se týče toho, zdali je pronášení a psaní řečí něco krásného, či ošklivého a za jakých okolností by to právem bylo nebo nebylo pokládáno za předmět hany?⁹⁶ Zdali-pak neukázal výklad podaný o málo výše –

Faidr. Co?

Sókr. Že ať již Lysias nebo někdo jiný někdy psal nebo bude psát, buď soukromě nebo ve veřejné činnosti, skládaje návrh zákonů a spisuje tak spis politický, a domnívá se, jako by v něm byla nějaká veliká jistota a jasnost, že vzniká takto úhona pro pisatele, ať již to někdo říká nebo ne. Neboť nemít ani zdání o spravedlivém a nespravedlivém i zlém a dobrém je věc, která doopravdy nemůže uniknout hanbě, ani kdyby to všechno dav pochválil.

Faidr. To jistě ne.

Sókr. Opakem takového spisovatele je ten, kdo soudí, že v psaném výkladu o každé věci je mnoho hravosti a že nikdy nebyla napsána žádná skladba, ani ve verších ani bez verše, která by stála za velkou a vážnou prací, ani žádná taková řeč že nebyla pronesena – tak jako byly proneseny ty odříkávané řeči bez předcházejícího dotazování a bez snahy poučít, jen pro přemluvu –, nýbrž že

nejlepší ze spisů jsou vskutku jen prostředkem upamatování 278
 pro lidi vědoucí; kdo soudí, že ve výkladech vyučovacích
 a pronášených pro učení a vskutku psaných do duše, ve výkla-
 dech o spravedlivém a krásném a dobrém, že jediné v těch je
 jasnost, dokonalost a to, co stojí za vážnou práci; kdo soudí, že
 takovéto výklady mají být nazývány jakoby jeho zákonnými
 syny – nejprve ten výklad, který je v něm samém, když jej
 v sobě nalezne, potom ty, které se snad zrodily jako jeho po-
 tomci a zároveň bratři v jiných duších jiných lidí podle jejich b
 hodnoty –, kdežto těch ostatních výkladů nedbá. Tento a tako-
 vý muž, Faidre, je asi ten, jakým bychom si ty i já přáli se stát.

Faidr. Dozajista já chci a přeji si, co pravíš.

Sókr. Nuže, již dosti té zábavné hry, kterou nám způsobila
 otázka o řečech. A ty jdi a pověz Lysiovi, že my dva, sestou-
 pivše ke zřídlu a svatyni nymf, uslyšeli jsme řeči, které nám
 ukládaly povědět Lysiovi a všem jiným skladatelům řečí, c
 i Homérovi a všem jiným skladatelům básní, buď prostých
 nebo se zpěvem, a za třetí Solónovi a každému, kdo napsal
 spisy v oboru výkladů politických, nazývaje je zákony: jestliže
 některý z nich složil tyto spisy tak, že věděl, v čem je pravda,
 a byl s to jim pomáhat, přistupuje ke zkoušení jejich předmětu,
 a je schopen sám svým výkladem dokázat malou cenu napsa-
 ných věcí, takovému muži nemá být dáváno žádné z jmen
 u nás běžných, nýbrž jméno toho, čemu věnoval své snahy. d

Faidr. Která tedy jména mu dáváš?

Sókr. Nazývati ho moudrým je podle mého zdání, Faidre,
 mnoho a sluší jedinému bohu; avšak nazývati ho buď přítelem
 moudrosti, filosofem, nebo tak nějak, to by se i pro něho lépe
 hodilo a také by lépe znělo.

Faidr. A to není nijak nemístné.

Sókr. Naopak zase toho, kdo nemá cennějších věcí než ty,
 které složil nebo napsal, dlouhý čas to obraceje sem a tam,
 dohromady to slepuje i rozbíraje, toho jistě asi právem nazveš
 básníkem nebo spisovatelem řečí nebo skladatelem zákonů? c

Faidr. Jak by ne?

Sókr. To tedy pověz svému druhu.

Faidr. A co ty? Jak uděláš? Vždyť ani tvého druhu nesmíme přejíti bez povšimnutí.

Sókr. Kterého to?

Faidr. Krásného Isokrata.⁹⁷ Co oznámíš jemu, Sókrate? Kým ho nazveme?

279 *Sókr.* Mlád ještě je Isokratés, Faidre; co však o něm věštím, jsem ochoten říci.

Faidr. Nuže co?

Sókr. Podle mého zdání je svým přirozeným založením lepší, než aby byl uváděn v poměr s řečmi Lysiovými, a mimoto má ušlechtilější povahu. Proto by nebylo nic divného, kdyby s postupem věku v tom samém oboru písemnictví, v kterém nyní pracuje, vynikl více než nad děti nad ty, kteří se kdy pokusili o slovesné skladby, a také kdyby mu tato činnost nestačila a nějaká vyšší snaha ho vedla k větším věcem; jest totiž, příteli, od přírody jakási filosofická láska k moudrosti v mysli toho muže. Toto b tedy vyřizují já od těchto zdejších bohů Isokratovi jakožto svému miláčku, ty pak ono také svému miláčku Lysiovi.

Faidr. Stane se tak; než pojďme, když také vedro se již zmírnilo.

Sókr. Neslušelo by se, abychom se před odchodem k těmto bohům zde pomodlili?

Faidr. Jak by ne?

c *Sókr.* Ó milý Pane i ostatní bozi těchto míst, dejte mi, abych se stal krásným ve svém nitru; a to vnější, co mám, ať mi je v přátelství s nitrem. Za boháče ať pokládám moudrého; a zlata ať mám takové množství, jaké by neunesl ani neuvezl nikdo jiný než člověk rozumný.

Máme si žádat, Faidre, ještě něčeho jiného? Mně totiž tato má modlitba stačí.

Faidr. Modli se o to spolu i pro mne; neboť věci přátel jsou společné.

Sókr. Pojdme.

Alkibiadés I

Sókratés, Alkibiadés

Sókratés Synu Kleiniův,¹ divíš se, myslím, že já, který jsem sv. II
byl **první tvým milovníkem**, jediný od tebe neodcházím, když 103
ostatní již přestali, a kdežto ostatní tě obtěžovali svými
rozmluvami, že já jsem tě za tolik let ani neoslovil. Příčina
toho nebylo něco lidského, nýbrž jakási **daimonská překážka**,²
o jejímž významu uslyšíš také později. Protože se však nyní již
nestaví na odpor, proto jsem k tobě přišel; a mám dobrou nadě- b
ji, že se ani budoucně nebude stavět na odpor. Nuže, tak asi
v této době jsem vyzoroval, jak ses choval ke svým milovní-
kům: ačkoli jich bylo mnoho a domýšlivých, nebylo mezi nimi
ani jednoho, který by nebyl býval od tebe v hrdosti překonán 104
a zahnán. Důvod této tvé hrdé povýšenosti jsem ochoten vylo-
žití. Tvrdíš, že nepotřebuješ žádného člověka a k ničemu; že
totiž tvé vlastní dary jsou tak veliké, že ti ničeho není potřebí,
počínajíc od těla a končíc duší. Domníváš se totiž, že jsi za
prvé velmi krásný a velmi veliký – a co se týče toho, je každé-
mu zřejmo, že nemluvíš nepravdu –, dále že jsi z nejbujarejší-
ho rodu ve své obci, která je největší z obcí hellénských, a že
tu máš jak ze strany otcovy velmi četné a vynikající přátele b
a příbuzné, kteří by ti byli k službám, kdybys něčeho potřebo-
val, tak ze strany matčiny, kteří nejsou proti těm o nic horší,
ani jich není méně. Ještě větší sílu než všechno toto dohromady
ti podle tvého mínění dává Periklés, syn Xanthippův,³ jehož
ustanovil otec tobě a tvému bratru za **poručníka**; ten netoliko
v této naší obci může dělat, cokoli chce, nýbrž v celém Řecku
a také u mnohých velikých rodů barbarských. K tomu přidám, c
že se také počítáš mezi **boháče**; zdá se mi však, že si na tom
nejméně zakládáš. **Pyšně se všemi těmito přednostmi nabyt jsi**
vrchu nad svými milovníky, a ti jakožto nižší se dali přemoci;
to neušlo tvé pozornosti. Proto se tedy, jak dobře vím, divíš, co

si asi myslím, že se nevzdávám své lásky, a jaká naděje mě udržuje, když ostatní utekli.

d *Alk.* Snad nevíš, Sókrate, že jsi mě trochu předešel. Já jsem měl totiž v úmyslu dříve k tobě přijít a dát ti tytéž otázky. co asi chceš a na jakou naději se díváš, že mě tak obtěžuješ a po každé jsi schválně tam, kdekoli jsem já; vskutku se divím, jaký smysl má tvé počínání, a velmi rád bych se to dověděl.

Sókr. Ochotně mě tedy vyslechněš, jak se podobá, když, jak říkáš, jsi dychtiv vědět, co zamýšlím; v naději, že mě budeš poslouchat a počkáš, chci mluvit.

Alk. Ovšemže ano; nuže mluv!

e *Sókr.* Jen si dej pozor; vždýt by nebylo divu, kdybych právě tak těžko našel konec, jako jsem těžko začal.

Alk. Mluv, můj milý, budu tě poslouchat.

Sókr. Nezbyvá než mluvit. Věru je těžké milovníku přistupovat k muži, který se nedává od milovníku přemoci, avšak přece se musím odvázat pověděti své smýšlení. Kdybych totiž viděl, Alkibiade, že jsi spokojen přednostmi, které jsem právě vypočítal, a že si myslíš, že máš v tom strávit celý svůj život, 105 byl bych se již dávno vzdal lásky k tobě, tím jsem si jist. Takto však na tebe, povím tobě samému zase jiné tvé úmysly, z čeho také poznáš, že mám po celý čas mysl k tobě obrácenu. Zdá se mi totiž, že kdyby ti řekl některý z bohů: „Alkibiade, co z obojího chceš. mít to, co nyní máš a žít, či ihned zemřít, nebude-li ti dovoleno nabýt něčeho většího?“ – zdá se mi, že by sis vybral zemřít. Avšak nyní žiješ jistou nadějí a já ti povím, kterou asi. Myslíš si, že hned jak vystoupíš před athénský lid – to pak bude, myslíš, v několika málo dnech –, že jak vystoupíš, ukážeš Athéňanům, že jsi hoden, abys byl ve vážnosti, jaké neměl ani Periklés, ani nikdo jiný za kterékoli doby, a když to ukážeš, že budeš mít největší moc v obci; a budeš-li zde největší, budeš takový i mezi ostatními Hellény, a netoliko mezi Hellény, nýbrž i mezi barbary, kteří bydlí s námi na téže pevnině. A kdyby zase tentýž bůh řekl, že máš vládnout jen

zde v Evropě, že však ti nebude dovoleno překročit do Asie ani zasáhnout do tamějších věcí, zdá se mi, že bys zase nechtěl žít ani za těchto jediných podmínek, jestliže nenaplníš svým jménem a svou mocí krátce řečeno celý svět; a soudíš, jak se domnívám, že mimo Xerxa a Kyra není v dějinách žádného slavného člověka. Že tedy máš tuto naději, to dobře vím a není to pouhý můj dohad. Tu bys snad řekl, věda, že mluvím pravdu: „Jaký vztah má, Sókrate, toto, co mluvíš, k tvému slíbenému výkladu o příčině, proč ode mne neodcházíš?“ Já ti to povím, milý synu Kleinia a Deinomachy. Uskutečnění všech těchto tvých zámyslů je nemožné beze mne; tak silný, myslím, vliv mám na tvůj život i na tebe, a proto podle mého mínění mně bůh tak dávno nedovoloval s tebou mluvit, a já jsem na něho čekal, až mi to dovolí. Neboť jako ty máš naděje, že ukážeš v obci, jak velice jsi pro ni cenný, a pak že bude ihned všechno podrobena tvé moci, právě tak doufám i já, že budu mít největší moc u tebe, až ukáží, jak velice jsem cenný pro tebe a že ani tvůj poručník ani žádný příbuzný ani kdo jiný není schopen ti odevzdat moc, po které toužíš, mimo mne, ari s pomocí boží. Nuže, dokud jsi byl mladší a nežli jsi byl pln takovéto naděje, tu, jak se mi zdá, bůh mi nedovoloval s tebou mluvit, abych nemluvil nadarmo. Avšak nyní to připustil, neboť nyní bys mě vyslechl.

Alk. Mnohem podivnějším se mi jevíš, Sókrate, nyní, když jsi začal mluvit, nežli když jsi za mnou chodil mlčky; ačkoli i tehdy jsi byl na pohled velký podivín. Zдали tedy já mám, nebo nemám tyto zámysly, ty sis o tom udělal, jak se podobá, svůj úsudek, a řeknu-li, že nemám, nic mi nepomůže tě přesvědčit. Budiž; jestliže tedy nakrásně mám tyto zámysly, jak to, že se mi skrže tebe uskuteční a bez tebe by se neuskutečnily? Můžeš mi to říci?

Sókr. Tážeš se, zдали mohu o tom promluvit nějakou dlouhou řeč, jaké jsi ty patrně zvyklý poslouchat? **Ne, můj způsob není takový;** ale jak myslím, byl bych s to, abych ti ukázal, že

tomu tak jest, jen když budeš ochoten mi prokázat jednu malou službu.

Alk. Nemyslíš-li nějakou obtížnou službu, jsem ochoten.

Sókr. Zdá se ti obtížným odpovědět na otázky?

Alk. To není obtížné.

Sókr. Tedy odpovídej.

Alk. Taž se.

- c *Sókr.* Mám se tě tedy tázat jakoby za předpokladu, že máš tyto zámysly, které ti přičítám?

Alk. Chceš-li, budiž tomu tak, aspoň abych věděl, co povíš.

Sókr. Dobrá; ty tedy zamýšlíš, jak já soudím, v nedlouhé době vystoupit na veřejnost, abys radil Athéňanům. Dejme tomu, že bych tě ve chvíli, kdy hodláš jít na řečníště, zastavil a otázel se tě: „Alkibiade, o čem Athéňané zamýšlejí se raditi, že ty vystupuješ, abys jim dával rady? o takových věcech, které ty znáš lépe nežli oni?“ Co bys odpověděl?

- d *Alk.* Ovšemže bych řekl, že o těch, které znám lépe nežli oni.

Sókr. Tedy o těch věcech jsi dobrým rádcem, o kterých máš právě vědění.

Alk. Jak by ne?

Sókr. A zajisté víš jedině ty věci, kterým ses naučil od jiných nebo které jsi sám nalezl?

Alk. Ano, jaké jiné?

Sókr. Nuže, je možno, aby ses byl někdy něčemu naučil nebo něco vynalezl, kdybys byl nechtěl se učit ani sám hledat?

Alk. Není možno.

Sókr. A což, bylo by se ti zachtělo hledati to nebo tomu se učiti, o čem ses domníval, že to víš?

Alk. To přece ne.

- e *Sókr.* Tedy byl čas, kdy jsi soudil, že nevíš to, co nyní víš.

Alk. Nutně.

Sókr. Nuže, čemu ses naučil, přibližně i já vím; a jestliže mi něco uniklo, řekni. Tak tedy ses naučil, pokud se já pamatuji, číst a psát, hrát na kitharu a zápasit; hrát na píšťalu ses totiž

nechtěl naučit. To jsou věci, které ty umíš, ač jestliže ses snad něčemu neučil, co mně uniklo; to mohlo být, myslím, jen tak, že bys byl přítom ani ve dne, ani v noci nevycházel z domu.

Alk. Ne, nechodil jsem do jiného učení než do tohoto.

Sókr. Zdalipak tedy tehdy povstaneš, abys dával rady Athéňanům, až se budou radit o písmu, jak by správně psali? 107

Alk. Ví bůh, to jistě ne.

Sókr. Ale až se bude jednat o tónech na lyře?

Alk. Nikoli.

Sókr. Avšak ani o zápasnictví se obvykle neradívají na sněmu.

Alk. Jistě ne.

Sókr. Při kterém tedy předmětu porady vystoupíš? Vždyť snad ne, až se budou radit o stavitelství?

Alk. To přece ne.

Sókr. Ano, neboť v těchto věcech dá lepší rady stavitel nežli ty. b

Alk. Ano.

Sókr. Také ne, až se budou radit o věštechví?⁴

Alk. Ne.

Sókr. v tom zase poradí věštec lépe nežli ty.

Alk. Ano.

Sókr. A to ať bude malý nebo veliký, ať bude krásný nebo ošklivý, ať urozený nebo neurozený.

Alk. Jak by ne?

Sókr. Při každé otázce, myslím, je rada věcí toho, kdo tomu rozumí, a ne toho, kdo je bohat.

Alk. Jak by ne?

Sókr. Když se budou Athéňané radit o obecním zdravotnictví, nic jim nebude záležet na tom, zdali bude řečník chud, či bohat, nýbrž budou hledět, aby byl rádce lékařem. c

Alk. Pochopitelně.

Sókr. Při kterém tedy předmětu úvahy ty správně vystoupíš, abys dával rady?

Alk. Až budou uvažovat o svých věcech, Sókrate.

Sókr. To myslíš o stavění lodí, jaké by asi měli stavět lodi?

Alk. To ne, Sókrate.

Sókr. Ano, neboť stavěti lodi, myslím, neumíš. To je přičinou, či něco jiného?

d *Alk.* Ne, nýbrž toto.

Sókr. Nuže, co myslíš, o jakých to svých věcech až se budou radit?

Alk. Až se budou radit o válce, Sókrate, nebo o míru nebo o některé jiné z politických věcí.

Sókr. To myslíš, až se budou radit, s kým mají uzavřít mír a s kým válčit a jakým způsobem?

Alk. Ano.

Sókr. Nemá se to dělat podle toho, s kým to je lepší?

Alk. Ano.

e *Sókr.* A tehdy, kdy to je lepší?

Alk. Ovšemže.

Sókr. A tak dlouho, pokud to je lepší?

Alk. Ano.

Sókr. Kdyby se tedy Athéňané radili, s kým se má zápasit v křížku a s kým rohovat a jakým způsobem, ty bys lépe radil než cvičitel?

Alk. Přece cvičitel.

Sókr. Nuže, můžeš říci, k čemu by přihlížel cvičitel, když by radil, s kým se má zápasit v křížku a s kým ne a kdy a jakým způsobem? Myslím to takto: zdali se má zápasit s těmi, s kterými to je lepší, či ne?

Alk. Ano.

108 *Sókr.* Zdalipak i v takové míře, v jaké to je lepší?

Alk. v takové.

Sókr. Zdali také ne tehdy, kdy je to lepší?

Alk. Ovšemže.

Sókr. A dále, nemá snad i zpěvák někdy hrát na kitharu ke svému zpěvu a dělat taneční pohyby?

Alk. Ano, má.

Sókr. Ne-li tehdy, když to je lepší?

Alk. Ano.

Sókr. A do té míry, pokud to je lepší?

Alk. Jistě.

Sókr. Nuže, když jsi u těch obou věcí užíval slova „lepší“, b
i při hře na kitharu doprovázející zpěv i při zápasení, co nazýváš „lepším“ při hře na kitharu, jako já říkám při zápasení „lepší“ tomu, co je gymnastické? Jak nazýváš ty tamto?

Alk. Nenapadá mě to.

Sókr. Nuže pokoušej se napodobovat mne. Já jsem, tuším, odpověděl, že lepší je to, co se děje veskrze správně, a správně se jistě děje to, co se děje podle pravidel umění, či ne?

Alk. Ano.

Sókr. A to umění bylo gymnastika?

Alk. Jak by ne?

Sókr. A já jsem nazval to, co je lepší při zápasení. gym- c
nastickým.

Alk. Ano, nazval jsi.

Sókr. A ne snad dobře?

Alk. Mně se zdá, že ano.

Sókr. Nuže tedy i ty – neboť by se i tobě slušelo dobře usu-
zovat v rozmluvě – řekni nejprve, které je to umění, k němuž
náleží správná hra na kitharu i zpěv i taneční pohyby? Jak se
nazývá všechno to umění dohromady? Ještě to nemůžeš
říci?

Alk. Jistě ne.

Sókr. Nuže zkus to takto: které jsou bohyně, jimž náleží to
umění?

Alk. Myslíš, Sókrate, músy?

Sókr. Zajisté. Tedy pozor: který název od nich má to umění? d

Alk. Zdá se mi, že myslíš umění músické.

Sókr. Ano, myslím. Co tedy je to, co se děje správně podle
tohoto umění? Jako já jsem ti v onom příkladu pojmenoval,

co se děje správně podle onoho umění, gymnastiky, tak tedy i ty tak udělej zde; jak se to podle tvého mínění děje?

Alk. Zdá se mi, že músičky.

Sókr. Dobře pravíš. Nuže tedy, i co se týče **lepšího ve vedení války a naopak v zachovávání míru, jak nazýváš toto lepší?** Je to tak, jako jsi tam u každé činnosti označoval to lepší, u jedné, že to je músičtější, a u druhé, že to je gymnastičtější; pokoušej se tedy i zde označit to lepší.

Alk. Ale to právě nedovedu.

Sókr. Představ si, jak by bylo ošklivé toto. Dejme tomu, že bys mluvil a dával rady o stravování, že je lepší toto než toto a nyní a v tomto množství, a tu by se tě někdo otázel: „**Čemu říkáš lepší, Alkibiade?**“ A ty bys o těchto věcech dovedl říci, že lepším myslíš zdravější, ačkoli si neosobuješ, že jsi lékařem. Ale když jde o věc, o které si osobuješ, že jsi v ní znalcem, a o které budeš na schůzích dávat rady jakožto znalec, tu se nestydíš, když na otázku o té věci nebudeš moci odpovědět? Či se ti to nebude zdát ošklivým?

Alk. Ovšemže.

Sókr. Uvažuj tedy a snaž se říci, k čemu se vztahuje pojem „lepší“ i při zachovávání míru i při válčení s těmi, s kterými je třeba?

Alk. Však uvažuji a nemohu si to uvědomit.

Sókr. Nevíš, když podnikáme válku, pro jaké jednání si stěžujeme jedni na druhé a dáváme se do válčení a jakým jménem b je přitom nazýváme?

Alk. Zajisté, že jsme v něčem oklamání nebo znásilňování nebo že se nám něco bere.

Sókr. Dobrá; jak říkáme, že se nám každá z těchto věcí děje? Pokoušej se říci, jaký jest rozdíl mezi takto a takto.

Alk. **Tím takto myslíš, Sókrate, spravedlivě a nespravedlivě?**

Sókr. Právě to.

Alk. Ó, to je zásadní a naprostý rozdíl.

Sókr. Nuže, jak budeš Athéňanům radit, s kterými že mají

válčit, s těmi, kdo se dopouštějí bezpráví, či s těmi, kdo s nimi jednají spravedlivě?

Alk. To je zlá otázka; neboť i když někdo na to pomýšlí, že by se mělo válčit s těmi, kdo jednají spravedlivě, aspoň by se k tomu nepřiznal.

Sókr. Ano, neboť to není, jak se podobá, zákonné.

Alk. Jistě ne, a zdá se, že to není ani krásné.

Sókr. Tedy i ty se budeš řídit ve svých řečech podle těchto věcí?

Alk. Nutně.

Sókr. Před chvílí jsem se tě ptal, co je lepší, pokud se týká otázky válčit a neválčit, a s kým se má válčit a s kým ne a kdy se má válčit a kdy ne; **to lepší tedy nepochybně znamená spravedlivější. Či ne?**

Alk. Patrně.

Sókr. Ale pak, milý Alkibiade, jak to vlastně je? Zůstalo snad tajno tobě samému, že to nevíš, či jsi přede mnou utajil, že se učíš a chodíš do školy k **učiteli, který tě učil rozeznávat, co je spravedlivější a co je nespravedlivější?** A kdo je ten učitel? Pověz to i mně, abys i mne k němu uvedl jako žáka.

Alk. Posmíváš se, Sókrate.

Sókr. Nikoli, při bohu mého a tvého přátelství,⁵ jehož bych já nejméně chtěl urazit křivou přísahou. Ale můžeš-li to říci, řekni, kdo to jest.

Alk. A co jestliže nemohu? Domníváš se, že bych jinak nemohl vědět o věcech spravedlivých a nespravedlivých?

Sókr. **Ano, kdybys to sám našel.**

Alk. **A ty si o mně myslíš, že bych to nenalezl?**

Sókr. **Ba jistě bys našel, kdybys hledal.**

Alk. **A tak se domníváš, že bych nehledal?**

Sókr. **Zajisté bys hledal, kdyby ses domníval, že to nevíš.**

Alk. Tak tedy nebyla doba, kdy jsem byl v takovém stavu?

Sókr. Dobře máš. Můžeš tedy říci tu dobu, kdy ses domníval, že neznáš věci spravedlivé a nespravedlivé? Což loni, hledal jsi

a nedomníval ses, že to znáš? Či ses domníval? A odpovídej pravdu, aby naše řeči nebyly nadarmo.

Alk. To jsem se domníval, že to znám.

Sókr. A předloni, před třemi a před čtyřmi lety nebylo tomu zrovna tak?

Alk. Zajisté.

Sókr. Ale předtím, to jsi byl ještě chlapec, že ano?

Alk. Ano.

Sókr. Nuže tehdy, to dobře vím, ses domníval, že to znáš.

Alk. Jak to dobře víš?

- b *Sókr.* Když jsi byl ještě chlapec, často jsem tě slyšel ve škole i jinde, když jsi hrál kostky nebo některou jinou hru, jak jsi nebyl v nejistotě o věcech spravedlivých a nespravedlivých, nýbrž jak jsi velmi hlasitě a směle vypovídal o kterémkoli z chlapců, že je zlý a nespravedlivý a že křivdí. Či nemluví pravdu?

Alk. Ale co jsem měl dělat, Sókrate, kdykoli mi někdo křivdil?

Sókr. Ty tedy říkáš, co máš dělat,⁶ jestliže nevíš, zdali ti je křivděno, či ne?

- c *Alk.* Však já jsem, ví bůh, nebyl toho neznalý, nýbrž zřejmě jsem poznával, že se mi křivdí.

Sókr. Domníval ses tedy, jak se podobá, již jako chlapec, že znáš věci spravedlivé a nespravedlivé.

Alk. Zajisté, a také jsem je znal.

Sókr. V které době jsi to vynalezl? Vždyť přece ne v té, v které ses domníval, že to znáš.

Alk. Jistě ne.

Sókr. Kdy jsi tedy soudil, že to neznáš? Uvažuj, vždyť nenalezneš tu dobu.

Alk. Ví bůh, Sókrate, naprosto to nemohu říci.

- d *Sókr.* Neznáš tedy těch věcí z vlastního nálezu.

Alk. Docela je vidět, že ne.

Sókr. Ale právě jsi řekl, že jich neznáš ani z naučení; jestliže

pak jsi jich ani nenalezl, ani ses jim nenaučil, jak je znáš a odkud?

Alk. Ale to jsem ti snad nedal správnou odpověď, že je znám z vlastního nálezu.

Sókr. A jak tomu bylo?

Alk. Myslím, že jsem se jim i já naučil zrovna tak jako ostatní.

Sókr. Zase jsme se dostali k téže myšlence. Od koho? Pověz to i mně.

Alk. Od lidí.

Sókr. Neutíkáš se to k vážným učitelům, když to přičítáš lidem.

Alk. Proč? Což ti nejsou schopni tomu naučit?

Sókr. Ani při hře v kostky, co je hrácké a co ne,⁷ a to je přece, myslím, méně důležité, nežli co je spravedlivé. Což ty tak nemyslíš?

Alk. Ano.

Sókr. A tu tedy méně důležitým věcem nejsou schopni učit, a vážnějším ano?

Alk. Já myslím; aspoň jsou schopni učit mnoha vážnějším věcem, nežli je hra v kostky.

Sókr. Jakým to?

Alk. Například naučil jsem se od nich i mluvit řecky a nemohl bych jmenovat svého učitele té věci, nýbrž přičítám to týmž, o kterých ty tvrdíš, že nejsou vážnými učiteli.

Sókr. Ne, ušlechtilý příteli, v tom jsou obyčejní lidé dobrými učiteli a právem by byli chváleni pro své učení.

Alk. Proč to?

Sókr. Protože mají v tom oboru to, co mají mít **dobří učitelé**.

Alk. Co tím myslíš?

Sókr. Nevíš, že kdo chtějí čemukoli učit, musí to nejprve sami **znát**? Či ne?

Alk. Jak by ne?

Sókr. Není-li nutné, aby se znalci mezi sebou shodovali a nerůznili se?

e

111

b

Alk. Ano.

Sókr. A v kterých věcech se různí, řekneš, že ty věci znají?

Alk. To jistě ne.

Sókr. Jak by tedy mohli být učiteli těch věcí?

Alk. Nijak.

Sókr. Nuže, zdá se ti, že se lidé mezi sebou různí v názoru, která věc je kámen, nebo dřevo? A jestliže se někoho tážeš, c
zdali nedávají souhlasné odpovědi? A zdali nesměřují k týmž věcem, kdykoli chtějí uchopit kámen, nebo dřevo? Právě tak je tomu i se všemi takovými věcmi; a již skoro chápu, že za něco takového pokládáš i umět řecky, či ne?

Alk. Ano.

Sókr. Tedy když jde o tyto věci, jak jsme řekli, lidé i v soukromém životě zajisté souhlasí, jak mezi sebou vespolek, tak sami se sebou, a také obce v politickém jednání se mezi sebou nerůzní a neříkají jedny to a druhé něco jiného.

Alk. Jistě ne.

d *Sókr.* Tedy v těchto věcech by přirozeně mohli být dobrými učiteli.

Alk. Ano.

Sókr. Kdybychom chtěli způsobit, aby byl někdo znalý těch věcí, zdalipak bychom tedy nejednali správně, jestliže bychom ho posílali do učení k těmto obyčejným lidem?

Alk. Ovšemže.

Sókr. A co kdybychom chtěli vědět netoliko, co je člověk, nebo co je kůň, nýbrž také, kteří lidé a kteří koně jsou dobří pro běh a kteří ne, zdalipak jsou ještě obyčejní lidé schopni tomu naučit?

Alk. Jistě ne.

e pro tebe dostatečným svědectvím, že jim nerozumějí a nejsou jejich zdárnými učiteli?

Alk. Zajisté.

Sókr. A co kdybychom chtěli vědět netoliko, kdo je člověk,

nýbrž kteří lidé jsou zdraví, nebo nemocní, zdalipak by nám byli obyčejní lidé náležitými učiteli?

Alk. Jistě ne.

Sókr. Bylo by pro tebe svědectvím, že jsou špatnými učiteli těchto věcí, kdybys viděl, jak se mezi sebou různí?

Alk. Zajisté.

Sókr. A co když jde nyní o názory o spravedlivých a nespravedlivých osobách a věcech? Zdá se ti, že se tu lidé shodují sami se sebou nebo mezi sebou vespolek? 112

Alk. Naprosto ne, u Dia, Sókrate.

Sókr. Naopak že se v těch věcech nejvíce různí?

Alk. Daleko nejvíce.

Sókr. Nuže, myslím, že jsi ještě nikdy neviděl ani neslyšel, že by se lidé tak silně různili v názorech o věcech zdravých a nezdravých, že by pro ně bojovali a jedni druhé zabíjeli.

Alk. Jistě ne.

Sókr. Ale když jde o věci spravedlivé a nespravedlivé, vím, že ano, a jestliže jsi neviděl, aspoň jsi o tom slyšel, od mnohých jiných a zejména od Homéra; vždyť znáš *Odysseiu* a *Iliadu*. b

Alk. To ano, docela dobře, Sókrate.

Sókr. Nejsou to snad básně o různosti stran věcí spravedlivých a nespravedlivých?

Alk. Ano.

Sókr. Touto růzností byly způsobeny Achajům i těm druhým, Trójanům, boje a ztráty životů, a stejně tak uchazečům o Pénélopu a Odysseovi. c

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Myslím, že i těm Athéňanům, Lakedaimoňanům a Boiótům, kteří padli u Tanagry, i těm, kteří později padli u Koróneie,⁸ mezi nimiž ztratil život i tvůj otec Kleinias; těm všem způsobila ztráty životů a boje různost názorů o spravedlivém a nespravedlivém, o ničem jiném, že ano?

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Když se tedy v názorech na ty věci tak silně různí, že d

se ve sporech mezi sebou dopouštějí na sobě krajních násilností, máme soudit, že ty věci opravdu znají?

Alk. Patrně ne.

Sókr. Tedy od takových učitelů odvozuješ své vzdělání, o kterých sám uznáváš, že nic nevědí?

Alk. Podobá se.

Sókr. Jak tedy je podobno pravdě, že znáš věci spravedlivé a nespravedlivé, když v nich takto lápeš a když se ukazuje, že ses o nich ani od nikoho nenaučil, ani jsi je sám nevynalezl?

Alk. z toho, co říkáš, vychází, že to není podobno pravdě.

e *Sókr.* Vidíš, zase toto jsi nepověděl dobře, Alkibiade!

Alk. Co?

Sókr. Že tvrdíš, že já to říkám.

Alk. A co, neříkáš to ty, že já nic nevím o věcech spravedlivých a nespravedlivých?

Sókr. Věřu ne.

Alk. Tedy já?

Sókr. Ano.

Alk. Jak to?

Sókr. Zvíš to tímto způsobem. Jestliže si myslíme čísla jedna a dvě a já se tě zeptám, které z nich je větší, řekneš, že dvě?

Alk. Zajisté.

Sókr. Oč?

Alk. O jednu.

Sókr. Který z nás to tedy vypovídá, že dvě je o jednu větší než jedna?

Alk. Já.

Sókr. Já jsem se tázal a ty jsi odpovídal, že ano?

Alk. Ano.

113 *Sókr.* Kdo se tedy jeví původcem výpovědi o těchto věcech, já, který se táží, či ty, který odpovídáš?

Alk. Já.

Sókr. Co kdybych se já otázel, která písmena obsahuje jméno Sókratés, a ty bys to řekl, kdo z nás obou činí výpověď?

Alk. Já.

Sókr. Nuže tedy řekni jedním slovem: kdykoli se dává otázka a odpověď, kdo činí výpověď, ten, který se táže, či ten, který odpovídá?

Alk. Podle mého mínění, Sókrate, ten, který odpovídá.

Sókr. Nuže, zdalipak jsem teď právě nebyl veskrze já, který dával otázky? b

Alk. Ano.

Sókr. A ty ten, který odpovídal?

Alk. Ovšemže.

Sókr. Nuže co? Který z nás pronesl učiněné výpovědi?

Alk. Z toho, co jsem uznal, vychází najevo, Sókrate, že já.

Sókr. Tak tedy bylo řečeno o věcech spravedlivých a nespravedlivých, že krásný Alkibiadés, syn Kleiniův, o nich nemá vědění, avšak domnívá se, že má, a že hodlá jít do sněmu a dávat Athéňanům rady o věcech, o kterých nic neví. Nebylo to tak?

Alk. Patrně. c

Sókr. Vyplnují se tu tedy, Alkibiade, slova Euripidova: *od sebe, jak se zdá, jsi slyšel tento výrok, ne ode mne,*⁹ a nejsem to já, který to praví, nýbrž ty, a mne obviňuješ neprávem. A jistě máš pravdu. Neboť šílený to máš v mysli záměr, můj milý, chtít učit tomu, co neznáš, když ses nestaral, aby ses tomu sám učil.

Alk. Myslím, Sókrate, že Athéňané i ostatní Řekové se jen zřídka radí o tom, které věci jsou spravedlivější nebo méně spravedlivé; o takových věcech totiž soudí, že jsou zřejmé, a proto nechavše úvahy o nich být uvažují, které jednání jim prospěje. Neboť spravedlivé a prospěšné není, myslím, totéž, nýbrž mnohým bylo užitečné, když se dopustili velikých bezpráví, a jiným, myslím, neprospělo, když jednali spravedlivě. d

Sókr. Nuže, jestliže nakrásně jsou něco různého věci spravedlivé a něco různého věci prospěšné, snad si o sobě zase nemyslíš, že znáš to, co prospívá lidem, a proč? e

Alk. Ano, proč by ne, Sókrate? Jen aby ses mne zase neptal, od koho jsem se tomu naučil nebo jak jsem to sám našel.

Sókr. To je dobré! Jestliže tvrdíš něco nesprávně a je možné ti to dokázat touž úvahou jako dříve, domníváš se, že je třeba slyšet nějaké nové věci a jiné důkazy, jako by ty dřívější byly nějaké již odřené šaty a tys je nemohl již vzít na sebe, čekaje, že ti někdo přinese důkaz čistý a neposkvřněný. Já však, 114 nechaje být tvé líbivé řeči, přece se tě otáži, kde ses naučil své znalosti věcí užitečných a kdo je tvůj učitel a vůbec ti dávám všechny ony dřívější otázky. Ale je zřejmo, že přijdeš k týmž koncům a nebudeš moci dokázat, ani že znáš prospěšné věci z vlastního nálezu, ani že máš svou znalost z učení. Avšak když jsi takový labužník a již bys neokusil s chutí téže úvahy, nechávám stranou otázku, zdali znáš, či neznáš věci prospívající Athéňanům; proč jsi však neukázal, zdali jsou spravedlivé a prospěšné věci tytéž, či různé? o tom vylož, a to, chceš-li, tak, že mně budeš dávat otázky jako já tobě, nebo sám o sobě.

Alk. Já nevím, Sókrate, zdali bych byl s to, abych to před tebou vyložil.

Sókr. Nuže, můj milý, představ si, že já jsem sněm a lid, neboť i tam budeš muset jednoho každého přesvědčovat, že ano?

Alk. Ano.

c *Sókr.* Nuže, zdalipak to není věcí téhož člověka, aby byl schopen přesvědčovat o věcech, které ví, i jednotlivce každého zvlášť i množství dohromady, zrovna tak jako učitel asi přesvědčuje jednoho i mnohé, když jde o čtení a psaní?

Alk. Ano.

Sókr. Zdalipak i v oboru počítání nebude týž člověk přesvědčovat jednoho i mnohé?

Alk. Ano.

Sókr. A to bude ten, který to zná, počtář?

Alk. Ovšemže.

Sókr. Nejsi-li tedy i ty schopen, v čem dovedeš přesvědčovat mnohé, přesvědčovat v tom také jednoho?

Alk. Podobá se pravdě.

Sókr. A to je patrně to, co víš.

Alk. Ano.

Sókr. Tedy řečník v takovéto naší schůzce se liší od řečníka před lidem jen tolik, že onen přesvědčuje o týchž věcech mnoho lidí najednou, a tento jednotlivce? d

Alk. Skoro se tak zdá.

Sókr. Nuže tedy, když se ukazuje, že je věcí téhož člověka přesvědčovat mnohé i jednoho, vezmi si mne za předmět cvičení a vynasnaž se dokázat, že spravedlivé někdy neprospívá.

Alk. Jsi posměvač, Sókrate.

Sókr. Aspoň nyní tě hodlám z posměvačnosti přesvědčit o opaku toho, o čem ty mě nechceš přesvědčovat.

Alk. Mluv tedy.

Sókr. Odpovídej toliko na mé otázky.

Alk. Nikoli, nýbrž ty sám mluv. e

Sókr. Co? Ty se nechceš dát co nejvíce přesvědčit?

Alk. Ovšemže docela chci.

Sókr. Nuže, nejsi snad nejvíce přesvědčen v tom případě, jestliže pravíš, že „jest tomu tak“?

Alk. Mně se zdá, že ano.

Sókr. Odpovídej tedy; a jestliže neuslyšíš sám od sebe, že spravedlivé věci jsou také prospěšné, nevěř jinému, když to bude tvrdit.

Alk. Jistě ne. Nuže, chci odpovídat, neboť myslím, že z toho nebudu mít žádnou škodu.

Sókr. Ano, jsi dobrý věštec. Tak mi řekni: myslíš, že ze spravedlivých věcí některé prospívají a některé ne? 115

Alk. Ano.

Sókr. A dále, že jedny z nich jsou krásné a druhé ne?

Alk. Jak mám rozumět této otázce?

Sókr. Zdali se ti již o někom zdálo, že koná věci sice ošklivé, ale spravedlivé?

Alk. To ne.

Sókr. Naopak všechny spravedlivé věci jsou také krásné?

Alk. Ano.

Sókr. A co zase krásné věci? Zdalipak jsou všechny dobré, či jedny ano a druhé ne?

Alk. Já se domnívám, Sókrate, že některé z krásných věcí jsou zlé.

Sókr. Snad také že některé ošklivé věci jsou dobré?

b *Alk.* Ano.

Sókr. Snad máš na mysli takové případy, jako když ve válce mnozí pomohou příteli nebo příbuznému a při tom utrhá rány a zemřou, kdežto druzí nepomohou, ačkoli by měli, a vyváznou zdrávi; ano?

Alk. Ovšemže ano.

Sókr. Ty tedy pokládáš takovouto pomoc za krásnou, hledě ke snaze zachránit ty, které byla povinnost zachránit, a to jest statečnost; či ne?

Alk. Ano.

Sókr. Avšak za zlou, hledě ke ztrátám životů a k ranám, tak?

Alk. Ano.

c *Sókr.* Nuže, zdalipak není něco jiného statečnost a něco jiného smrt?

Alk. Ovšemže.

Sókr. Pomáhati přátelům není tedy krásné a zlé z jednoho a téhož hlediska?

Alk. Patrně ne.

Sókr. Viz tedy, zdali je po té stránce také dobré, po které je krásné, právě tak jako zde. Hledě ke statečnosti, uznával jsi, že je ta pomoc něco krásného; nuže nyní pozoruj tuto věc, statečnost samu, je to něco dobrého, či zlého? Uvažuj takto: které věci bys ty raději chtěl mít, dobré, či zlé?

Alk. Dobré.

d *Sókr.* A jistě největší dobra nejraději?¹⁰

Alk. Ano.

Sókr. A nejméně rád bys chtěl být bez takových věcí?

Alk. Jak by ne?

Sókr. Jak tedy soudíš o statečnosti? Za jakou cenu bys chtěl být bez ní?

Alk. Ani žít bych já nechtěl, kdybych měl být zbabělý.

Sókr. Tedy zbabělost se ti zdá krajním zlem.

Alk. Zajisté.

Sókr. Stejně se smrtí, jak se podobá.

Alk. Ano.

Sókr. Nuže, není pravým opakem smrti a zbabělosti život a statečnost?

Alk. Ano.

Sókr. A těchto věcí by sis přál co nejvíce, oněch co nejméně?

Alk. Ano.

Sókr. Zdali proto, že tyto pokládáš za nejlepší, ony za nejhorší?

Alk. Ovšemže.

Sókr. Tedy mezi nejlepší počítáš statečnost a mezi nejhorší smrt.

Alk. Zajisté.

Sókr. Tedy co se týče pomáhání přátelům ve válce, tu po které stránce je krásné, totiž hledíc k tomu, že uskutečňuje něco dobrého, statečnost, nazval jsi je krásným?

Alk. Patrně.

Sókr. Avšak hledíc k tomu, že uskutečňuje něco zlého, smrt, zlým?

Alk. Ano.

Sókr. Nuže tedy, takto je spravedlivé označovati každou jednotlivou činnost: jestliže ji nazýváš zlou, pokud způsobuje zlé, tak také pokud způsobuje dobré, jest ji nazývat dobrou.

116

Alk. Mně se tak zdá.

Sókr. Zdalipak tedy po té stránce, po které je dobrá, je také krásná? A po které stránce je zlá, ošklivá?

Alk. Ano.

Sókr. Když tedy mluvíš o pomoci přátelům ve válce, že je sice krásná, ale zlá, je to docela stejné, jako kdybys ji nazval sice dobrou, ale zlou.

Alk. Zdá se mi, že máš pravdu, Sókrate.

Sókr. Tedy žádná z krásných věcí není zlá po té stránce, po které je krásná, ani žádná z ošklivých věcí není dobrá po té stránce, po které je ošklivá.

b *Alk.* Patrně ne.

Sókr. Nuže ještě uvažuj i takto. Kdokoli jedná krásně, ne-jedná a nežije také dobře?¹¹

Alk. Ano.

Sókr. A nejsou lidé dobře žijící šťastni?

Alk. Jak by ne?

Sókr. Nejsou šťastni tím, že mají dobré věci?

Alk. Zajisté.

Sókr. A těch nabývají dobrým a krásným jednáním?

Alk. Ano.

Sókr. Tedy dobře jednati je dobré?

Alk. Jak by ne?

Sókr. Není-li dobrý život něco krásného?

Alk. Ano.

c *Sókr.* Tedy zase znova se nám ukázalo, že krásné a dobré je totéž.

Alk. Patrně.

Sókr. Z tohoto úsudku tedy vychází, že kdykoli nalezneme něco krásného, nalezneme to i jako něco dobrého.

Alk. Nutně.

Sókr. A což, prospívají dobré věci, či ne?

Alk. Prospívají.

Sókr. Nuže, pamatuješ se, jak jsme spolu usoudili o spravedlivých věcech?

Alk. Myslím, že lidé konající spravedlivé věci nutně konají krásné věci.

Sókr. A ne také, že lidé konající krásné věci konají dobré věci?

Alk. Ano.

Sókr. A dobré věci že prospívají?

Alk. Ano.

Sókr. Tedy spravedlivé věci jsou, Alkibiade, prospěšné.

Alk. Podobá se.

Sókr. Nuže, nejsi to ty, který vypovídáš tyto věci, kdežto já se táži?

Alk. Patrně, jak se podobá.

Sókr. Jestliže tedy někdo vstává, aby dával rady buď Athéňanům nebo občanům Peparéthu,¹² domnívaje se, že zná věci spravedlivé a nespravedlivé, a bude tvrdit, že spravedlivé věci jsou někdy zlé, zdalipak by ses mu nevysmál, když i ty soudíš, že spravedlivé a prospěšné je totéž?

Alk. Při bozích, Sókrate, již ani nevím, co mluvím, ale docela se podobám člověku, s kterým se děje cosi divného; neboť při tvých otázkách hned se mi zdá jedno, hned zase něco jiného.

Sókr. A ty, příteli, neznáš, co je tento stav?

Alk. Ovšemže ne.

Sókr. Nuže, dejme tomu, že by se tě někdo tázal, zdali máš dvě oči, či tři a dvě ruce, či čtyři nebo na některou jinou z takových věcí. Co myslíš, odpověděl bys mu hned jedno, hned zase něco jiného, či pokaždé totéž?

Alk. Já již neručím sám za sebe – ale jistě myslím, že totéž.

Sókr. Ne-li proto, že to víš? To je příčinou?

Alk. Já si myslím, že ano.

Sókr. Tedy o kterých věcech dáváš proti své vůli odpovědi mezi sebou si odporující, o těch zřejmě nemáš vědění.

Alk. Pravděpodobně.

Sókr. Nuže, nepravíš sám, že se mateš v odpovědích, když jde o věci spravedlivé a nespravedlivé, krásné a ošklivé, zlé a dobré, prospěšné a ty, které nejsou prospěšné? Není tu zřejmo, že to je tím, že o nich nemáš pravého vědění, a proto že se mateš?

- b *Alk.* Zajisté.
Sókr. Tedy je tomu asi takto? Když někdo něco neví, jeho duše se v myšlení o tom nutně mate.
Alk. Ano, jak by ne?
Sókr. A což, víš, jakým způsobem bys vystoupil na oblohu?
Alk. U Dia, nevím.
Sókr. Snad také v té věci je tvé mínění zmateno?
Alk. To jistě ne.
Sókr. A víš proč, či ti to mám povědět?
Alk. Pověz.
Sókr. Protože, příteli, se nedomníváš, že to víš, když to nevíš.
- c *Alk.* Jak to myslíš?
Sókr. Pozoruj to i ty společně se mnou. Jestliže některé věci neznáš, ale víš, že je neznáš, jsi snad v názoru na takové věci zmaten? Například co se týče přípravy pokrmu, to asi přece víš, že to neznáš?
Alk. Ovšemže.
Sókr. Zdalipak si tu sám činíš domněnky o těch věcech a mateš se, či to odevzdáváš znalci?
Alk. Takto, znalci.
Sókr. A co kdybys plul na lodi, zdalipak bys činil domněnky, má-li se kormidlo stáčet dovnitř, či ven, a pro svou nevědomost by ses mátl, či bys to odevzdal kormidelníku a sám bys byl v klidu?
Alk. Kormidelníku.
Sókr. Tedy se nemateš v těch věcech, kterých neznáš, ač jestliže víš, že jich neznáš.
Alk. Podobá se, že ne.
Sókr. Nuže, vidíš asi, že i chyby v jednání vznikají pro tuto nevědomost, když se ten, kdo něco neví, domnívá, že to ví.
Alk. Jak to myslíš?
Sókr. Bezpochyby se tehdy dáváme do nějakého díla, když se domníváme, že známe to, co děláme?
- d

Alk. Ano.

Sókr. A kdykoli se někteří domnívají, že to neznají, ode- e
vzdávají li jiným?

Alk. Jak by ne?

Sókr. Tedy takoví nezalci žijí nedopouštějíce se chyb, proto-
že ty věci svěřují jiným?

Alk. Ano.

Sókr. Nuže, kdo jsou ti, kteří chybují? Vždyť přece snad ne
znalci.

Alk. Jistě ne.

Sókr. Když tedy to nejsou ani znalci, ani ti z neznalců, kteří 118
vědí, že to neznají, nezbyvají asi jiní než ti, kteří to sice nezna-
jí, ale domnívají se, že znají?

Alk. Ano, ti to jsou.

Sókr. Tedy tato nevědomost je příčina zel a to je ta potupná
neznalost.

Alk. Ano.

Sókr. Jistě tedy je tehdy nejškodlivější a nejošklivější, když
se týká věcí nejdůležitějších?

Alk. Daleko nejošklivější.

Sókr. Nuže, můžeš jmenovat důležitější věci, nežli jsou věci
spravedlivé, krásné, dobré a prospěšné?

Alk. Jistě ne.

Sókr. A neříkáš, že právě v těch se mateš?

Alk. Ano.

Sókr. Jestliže pak se v nich mateš, zdali není zřejmé z toho,
co bylo řečeno napřed, že netoliko neznáš věcí nejdůležitěj- b
ších, nýbrž i že se při té neznalosti domníváš, že je znáš?

Alk. Skoro se tak zdá.

Sókr. Ach, Alkibiade, v jakém jsi to stavu! Já se rozpakuji
jej pojmenovat, ale přece, když jsme sami dva, musím to říci.
Ty žiješ, můj milý, v družném poměru s krajní nevědomostí,
jak na tebe žaluje naše úvaha a jak žaluješ sám na sebe; proto
tedy také se vrháš do politických věcí, dříve než jsi nabyt vzdě-

c lání. A to se stalo ne tobě jedinému, nýbrž i většině z politiků této naší obce, vyjímajíc několik málo a snad také tvého poručníka Periklea.

Alk. Však se o něm říká, Sókrate, že se nestal moudrým sám od sebe, nýbrž že se učil u mnohých moudrých mužů, také u Pythoklcida¹³ a Anaxagory; také ještě nyní, ač je v takovém věku, stýká se právě za týmž účelem s Damónem.¹⁴

Sókr. Což jsi už někoho viděl, kdo by byl něčeho znalý, a přitom nebyl schopen udělat jiného znalým ve svém vlastním oboru? Například ten, kdo tě naučil číst a psát, byl sám toho znalý a také tebe udělal v tom znalým i kohokoli jiného chtěl; či ne?

Alk. Ano.

d *Sókr.* A nebudeš snad i ty, který ses tomu od něho naučil, schopen vyučit jiného?

Alk. Ano.

Sókr. A hráč na kitharu a učitel tělocviku právě tak?

Alk. Ovšemže.

Sókr. Ano, to je jistě dobrý důkaz o znalosti těch, kteří něco znají, když jsou s to, aby i jiného učinili znalým.

Alk. Mně se tak zdá.

Sókr. Nuže, můžeš říci, koho Periklés učinil moudrým, počínajíc od jeho synů?

e *Alk.* Vždyť ti dva Perikleovi synové byli hlupáci,¹⁵ Sókrate!

Sókr. Ale Kleiniu, tvého bratra.

Alk. Co bys zase mluvil o Kleiniovi, o tom šílenci?

Sókr. Když tedy Kleinias šílí a Perikleovi synové byli hlupáci, jakou příčinu bychom uvedli u tebe, pro kterou tě nechává v tomto stavu?

Alk. Myslím, že já jsem vinen, že jsem nepozorný.

119 *Sókr.* Nuže jmenuj někoho z ostatních Athéňanů nebo cizinců, otroka nebo svobodného, o kom se může říci, že se stal stykem s Perikleem moudřejším, jako já ti mohu uvést, že styk se Zénónem měl takový účinek na Pythodóra Isolochova

a Kallíu Kalliadova,¹⁶ z nichž jeden i druhý se stal moudrým a váženým, když zaplatil Zénónovi sto min.

Alk. Ale bůh ví, to nemohu.

Sókr. Budiž. Nuže, co zamýšlíš sám se sebou? Nechat se, jak nyní jsi, či nějak o sebe pečovat?

Alk. Raďme se společně, Sókrate. Po tvé řeči si to uvědomuji a uznávám to; ano, zdá se mi, že politikové jsou kromě několika málo nevzdělaní. b

Sókr. Nuže, co to znamená?

Alk. Kdyby byli vzdělaní, musel by asi ten, kdo by se pokoušel s nimi zápasit, jít proti nim jako proti zápasníkům vyučen a vycvičen; taktó však, když se i ti dali do politické činnosti bez odborné přípravy, nač by se člověk cvičil a trápil učením? Neboť pokud jde o přirozené vlohy, jsem si jist, že já nad ně budu hodně vysoko vynikat. c

Sókr. Ach, co jsi to řekl, můj milý! Jak je to nehodno tvého vzhledu i ostatních tvých předností!

Alk. Co vlastně tím myslíš a proč to říkáš, Sókrate?

Sókr. Mrzí mě to i pro tebe i pro mou lásku.

Alk. Co to?

Sókr. Že jsi chtěl vejíti v zápas s těmito lidmi zde.

Alk. Nuže, s kým tedy mám zápasit?

Sókr. Je důstojno, aby takovou otázku dával muž, který si přiřítá povýšenost?¹⁷ d

Alk. Jak to myslíš? Což na mne nečeká zápas s těmito lidmi?

Sókr. Jak by to bylo, kdybys zamýšlel jako kormidelník řídit loď, mající se účastnit námořní bitvy? Tu by ti sotva stačilo vyznat se v kormidelnictví nejlépe ze všech spoluplavců, nýbrž bezpochyby bys mínil, že toto je nutný předpoklad, a srovnával by ses s opravdovými protivníky v zápase, a ne jako nyní s pomocníky. Nad ty máš jistě vyniknouti tolik, aby nechtěli zápasit proti tobě, nýbrž aby jsouce od tebe poníženi pokládali za svou povinnost pomáhati tobě v zápase s nepřáteli, jestliže vskutku zamýšlíš dokázati nějaký krásný čin, hodný tebe i obce. e

Alk. Ale ovšemže zamýšlím.

Sókr. To ti tedy velmi sluší spokojovat se, jestliže vynikáš nad své prosté vojáky, a nedívat se na vůdce protivníků, zdali jsi snad vynikl nad ně, a podle nich uvažovat a se cvičit!

120 *Alk.* Které to myslíš, Sókrate?

Sókr. Nevíš, že naše obec napořád válčí s Lakedaimoňany a s velkým králem?¹⁸

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Nuže tedy, jestliže máš v úmyslu být vůdcem této naší obce, bylo by jistě správné, kdybys soudil, že ti je zápasit s králi lakedaimonskými a s králi Peršanů.

Alk. Skoro se zdá, že máš pravdu.

Sókr. Ó nikoli, můj milý, nýbrž musíš se dívat na Meidiu, b
toho křepelkobijce,¹⁹ a na jiné takové, kteří se dávají do politické činnosti, zalímco mají ještě, jak by řekly ženy, otrocké vlasý²⁰ ve své duši pro svou nevzdělanost, jichž se dosud nez bavili, kteří jsouce ještě napolo barbary přišli, aby lahodili obci, a ne aby jí vládli – na tyto, jak pravím, se musíš dívat a přitom sebe zanedbávat, neučit se věcem, které učení vyžadují, když máš zápasit tak veliký zápas, ani se necvičit v tom, c
co potřebuje cvičení, a nestarat se o to, abys přistupoval k obecním věcem dokonale připraven!

Alk. Ano, Sókrate, zdá se mi sice, že máš pravdu, avšak domnívám se, že se ti lakedaimonští vůdcové a perský král v ničem neliší od ostatních.

Sókr. Nuže, můj nejmilejší, uvažuj, jakou to máš domněnku.

Alk. Po které stránce?

Sókr. Za prvé, domníváš se, že bys vynaložil více péče na sebe, kdyby ses jich bál a pokládal je za nebezpečné, či v opačném případě? d

Alk. Je zřejmé, že kdybych je pokládal za nebezpečné.

Sókr. Tedy domníváš se snad, že utrpíš nějakou škodu, jestliže vynaložíš na sebe péči?

Alk. Nikoli, naopak, že mi docela vzejde veliký prospěch.

Sókr. Tedy to je jedno veliké zlo, které způsobuje ta domněnka.

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Za druhé pak uvaž, že je podle vši pravděpodobnosti také nepravdivá.

Alk. Jak to?

Sókr. Je podobno pravdě, že se lepší povahy vyskytují v dobrých rodech, či ne? c

Alk. Je zřejmé, že v dobrých.

Sókr. A že lidé od přírody dobře založení, jsou-li také dobře vychováni, stávají se za těch podmínek dokonalými, co se týče zdatnosti?

Alk. Nutně.

Sókr. Uvažme tedy, srovnávajíce naše vlastnosti s jejich vlastnostmi, za prvé, zdali si můžeme myslet, že lakedaimonští a perští králové jsou z horších rodů. Či nevíme, že jedni jsou potomci Hérakleovi, druzí Achaimenovi a že se Hérakleův rod i Achaimenův odvozuje od Persea, syna Diova?

Alk. Však také náš rod, Sókrate, od Eurysaka a Eurysakův od Dia. 121

Sókr. Však také náš rod, urozený Alkibiade, od Daidala²¹ a Daidalos od Héfaišta, syna Diova. Ale u těchto jsou řady jejich rodů, počínajíc od nich samých, králové zrození z králů až po Dia, a to jedni králové Argu a Lakedaimonu, druzí za všech dob králové Persie, často i Malé Asie, jako také nyní; kdežto my sami jsme prostí občané a naši otcové také. A kdyby ses měl pochlubit svými předky a Eurysakovou vlastí Salaminou nebo Aiginou, vlastí ještě dalšího předka Aiaka, před Artoxerxem, synem Xerxovým, jaký by sis asi utržil smích? Než dej pozor, zdali nezůstáváme za těmi muži i vznešeností rodu i výchovou. Či jsi nezpozoroval, jak veliké základy má postavení lakedaimonských králů, jejichž ženy jsou úředně střezeny od eforů, aby se pokud možno nemohlo stát, že by se narodil král z někoho jiného než z Hérakleovců,²² a že by to zůstalo b
c

utajeno? A král perský stojí tak vysoko, že nikdo nemá podezření, že by se král mohl narodit z někoho jiného než z něho; proto králova žena není hlídána od nikoho než od strachu. Když pak se narodí nejstarší syn, budoucí panovník, hned slaví svátek všichni obyvatelé království, jeho poddaní, a potom pro

d všechny ostatní čas toho dne veškera Asie slaví oběťmi a slavnostmi královy narozeniny; když se my narodíme, tu, jak praví komický básník, ani sousedé to příliš nepozorují, Alkibiade. Potom je ten chlapec ošetřován, ne od ledajaké chůvy, nýbrž od kleštěnců, kteří jsou pokládáni za nejlepší z okolí králova; těm je dán úkol, kromě ostatní péče o novorozence, také pracovat na tom, aby byl co nejkrásnější, hnětením jeho údů a napravováním; pro tyto své úkony jsou ve veliké úctě.

- c Když pak je chlapcům sedm let, vsedají na koně a chodí k učitelům jízdy; také začínají chodit na lov. Když pak je chlapci dvakrát sedm let, přejímají ho ti, kterým se tam říká královští vychovatelé; jsou to čtyři muži zralého věku, vybraní z Peršanů jako nejlepší, jeden nejmoudřejší, druhý nejspravedlivější, třetí nejuměřenější a čtvrtý nejstatečnější. z těch první ho učí nauce mágů, vynalezené od Zóroastra syna Hóromasdova – a to jest uctívání bohů –, a učí ho i vladařskému umění; ten nejspravedlivější ho učí mluvit pravdu po celý život, ten nejuměřenější nedávat se ovládat od žádné rozkoše, aby si zvykal být svobodným a vskutku králem, vládna především nad svými pudy a nejsa jejich sluhou, a ten nejstatečnější ho připravuje, aby byl prost strachu a bázně, uče ho, že kdykoli pocítí bázeň, je otrokem.
- b Avšak tobě, Alkibiade, Periklés ustanovil za vychovatele toho ze svých sluhů, který byl pro stáří nejméně k potřebě, Thráka Zópyra. Probral bych ti i ostatní vychovávání a vzdělávání tvých protivníků, kdyby to nedało tolik práce a zároveň kdyby tyto příklady dostatečně neukazovaly i to ostatní, co s nimi souvisí. Avšak na tvém narození, Alkibiade, a na tvém vychování a vzdělání – nebo kteréhokoli jiného z Athéňanů – nezáleží takřka nikomu, leda je-li někdo náhodou tvým milovníkem.

Jestliže pak zase chceš srovnávat bohatství, přepych, látky, vláčení rouch, mazání vonnými mastmi, doprovázení množ- c
stvím služebníků a ostatní nádheru Peršanů, zastyděl by ses nad sebou, pozoruje, oč jsi pozadu za nimi. A budeš-li zase chtít srovnávat uměřenost, řádné chování, přívětivost, vlídnost, velkodušnost, ukázněnost, statečnost, vytrvalost, ochotu k ná- mahám, snahu po vynikání a ctižádost Lakedaimoňanů, uznal bys o sobě, jak jsi ve všech takovýchto vlastnostech maličký.

Jestliže pak zase kladeš váhu na bohatství a domníváš se, že d
po této stránce něco znamenáš, nevyhýbejme se mluvit ani o tom, zdali snad postřehneš, v jakém jsi postavení. Neboť za prvé, jestliže se chceš podívat na bohatství Lakedaimoňanů, poznáš, že naše statky jsou o mnoho menší tamějších. Neboť co se týče půdy, kterou mají i ve své vlastní zemi i v Messénii, nikdo z našinců by nemohl pochybovat o její velikosti, ani o její dobrotě, ani o množství nevolníků, jak jiných, tak zejména heilótů, ani také koní a veškerého jiného dobytka, který se e
chová v Messénii. Ale všechno toto nechávám stranou; avšak zlata a stříbra není u všech Řeků dohromady tolik, kolik ho je v Lakedaimonu v soukromém majetku. Neboť již po mnoho věků tam vchází ze všech řeckých obcí, často také i ze zemí barbarských, a nevychází odtamtud nikam, nýbrž je tomu do- c
cela tak, jako to v Aisópově bajce řekla liška lvu: také u peněz 123
vcházejících do Lakedaimonu stopy obrácené dovnitř jsou patrné, ale stopy vycházejících není nijak vidět. Proto je třeba pokládat za jisté, že i zlatem a stříbrem jsou tamější občané nejbohatší z Hellénů a mezi nimi samými jejich král; neboť z takovýchto důchodů dostává se největších a nejčastějších pří- dělů králům a také není malá ta královská daň, kterou platí La- kedaimoňané králům.

Statky Lakedaimoňanů jsou v poměru k hellénskému bo- b
hatství veliké, ale proti perskému bohatství a bohatství perské- ho krále nejsou nic. Vždyť jsem kdysi slyšel od hodnověrného muže, jednoho z těch, kteří vykonali cestu ke králi, že prošel

- území velmi veliké a úrodné, dlouhé skoro na den cesty, jemuž prý tamější obyvatelé říkají „pás královny ženy“; jest prý také
- c jiné, jemuž zase říkají „závoj“, a četné jiné krásné a úrodné pozemky vybrané na královnin úbor a jednotlivé z těch pozemků mají jména od každé jednotlivé části úboru. A tu si představme, že by někdo řekl králově matce a Xerxově ženě Amésuridě: „S tvým synem se chce srovnávat syn Deinomachy, ženy, jejíž úbor má snad cenu nanejvýše padesát min, a ten její syn má v Erchii²³ půdy ani ne tři sta měřic.“ Já si myslím, že by se podivila, nač asi spoléhá tento Alkibiadés, že má v úmyslu zápasit s Artoxerxem, a myslím, že by asi řekla, že tento muž jistě nespolečá při tom svém podniku na nic jiného než na příčinnost a moudrost, neboť to že jsou u Hellénů jediné věci, které stojí za řeč. **Kdyby se však dověděla, že ten Alkibiadés to podniká nyní, kdy za prvé mu ještě není plných dvacet let, dále kdy je naprosto nevzdělaný a kromě toho, když mu jeho milovník říká, že se musí nejprve vyučit, vynaložit na sebe péči,**
- e **vyevičit se a teprve takto jít zápasit s králem, že on nechce, nýbrž tvrdí, že to i tak stačí – tu by se, myslím, podivila a otázala by se: „Co to tedy asi jest, nač spoléhá ten mladíček?“** A tu kdybychom řekli, že na krásu a velikost, na rod, na bohatství a na přirozené vlohy duše, pomyslela by si, že šílíme, Alkibiade, když by srovnala všechny takovéto přednosti s těmi u nich. Podle mého mínění i Lampidó, dcera Leótychidova,
- 124 **žena Archidamova a matka Agidova²⁴ – ti všichni byli králi –, i ta by se podivila při srovnání toho, co mají u nich, že ty máš v úmyslu zápasit s jejím synem, jsa tak špatně připraven. A přece nezdá se ti potupné, že ženy našich nepřátel lépe doveudou soudit o nás, jací máme být, když se na ně chystáme, než my sami o sobě?**
- b **Nuže, můj milý, věř mně i tomu nápisu v Delfách²⁵ „poznej sám sebe“ a věz, že toto jsou naši protivníci, a ne ti, na které ty pomýšlíš; ty bychom ničím jiným nemohli překonat, leda příčinností a odborným uměním. Nedosáhneš-li těchto věcí, ne-**

dosáhneš ani toho, aby ses stal proslulým mezi Hellény i bar-
bary, po čemž, jak se mi zdá, toužíš jako nikdo jiný po ničem
jiném.

Alk. Jakou to péči, Sókrate, je třeba vynakládati? Můžeš mi
to vyložit? Vždyť se nade všechno podobá, že jsi řekl pravdu.

Sókr. Ano; ale je to věc společného uvažování, jakým způso-
bem bychom se stali co nejlepšími. Neboť si nemyslí, že já c
mluvím o tobě, jak se máš vzdělat, a o sobě ne; vždyť se od
tebe neliším ničím než jedním.

Alk. Čím?

Sókr. Můj poručník je lepší a moudřejší než tvůj, Periklés.

Alk. Kdo je to, Sókrate?

Sókr. Bůh, Alkibiade, který mi nedovoľoval dáti se s tebou
do řeči dříve než tohoto dne; důvěřuje v něho, ti pravím, že se
nezaskvěješ skrze nikoho jiného než skrze mne.

Alk. Žertuješ, Sókrate.

Sókr. Snad; avšak to mluvím pravdu, že potřebujeme přiči-
nění, spíše všichni lidé, ale my dva tuze velice.

Alk. Že já, to nemluvíš nepravdu.

Sókr. Jistě ani že já.

Alk. Co bychom tedy dělali?

Sókr. Nesmíme ustávat ani choulostivěť, milý druhu.

Alk. To jistě nesluší, Sókrate.

Sókr. Věřu ne, ale uvažujme společně. Pověz mi: tvrdíme
tedy, že se chceme stát co nejlepšími, že ano?

Alk. Ano.

Sókr. Kterou zdatností?

Alk. Zřejmo, že tou, kterou vynikají dobří mužové.

Sókr. Dobří v čem?

Alk. Zřejmo, že dobří v praktické činnosti.

Sókr. V jaké? Snad v koňarství?

Alk. Jistě ne.

Sókr. Neboť to bychom šli ke koňarům?

Alk. Ano.

Sókr. Či myslíš lodnictví?

Alk. Ne.

Sókr. Neboť to bychom šli k lodníkům?

Alk. Ano.

Sókr. Nuže v jaké? Kdo se jí zabývají?

Alk. v té, kterou vykonávají krásní a dobří mezi Athéňany.

125 *Sókr.* Krásnými a dobrými myslíš rozumné, či nerozumné?

Alk. Rozumné.

Sókr. Není-li pravda, že v čem je každý rozumný, v tom je dobrý?

Alk. Ano.

Sókr. A v čem nerozumný, v tom špatný?

Alk. Jak by ne?

Sókr. Je tedy švec rozumný hledíc k výrobě obuvi?

Alk. Ovšemže.

Sókr. Tedy hledíc k tomu je dobrý?

Alk. Dobrý.

Sókr. A co hledíc k výrobě oděvu, není švec nerozumný?

Alk. Ano.

b *Sókr.* Tedy k tomu je špatný?

Alk. Ano.

Sókr. Tedy podle této úvahy je tentýž člověk i špatný i dobrý.

Alk. Patrně.

Sókr. Nuže, myslíš snad, že dobří muži jsou také špatní?

Alk. Jistě ne.

Sókr. Ale koho asi myslíš těmi dobrými muži?

Alk. Já myslím ty, kteří jsou schopni vládnouti v obci.

Sókr. Jistě ne nad koňmi.

Alk. Jistě ne.

Sókr. Nýbrž nad lidmi?

Alk. Ano.

Sókr. Snad nad nemocnými?

Alk. Ne.

Sókr. Snad tedy nad plujícími?

Alk. Nikoli.

Sókr. Snad tedy nad klidícími žerň?

Alk. Ne.

Sókr. Tedy nad těmi, kteří nedělají nic, či nad těmi, kteří c
něco dělají?

Alk. Myslím nad těmi, kteří dělají.

Sókr. Co? Pokus se i mně to objasnit.

Alk. Nuže tedy, nad těmi, kteří spolu jednají, mají spolu na-
vzájem co dělat a žijí, jako my žijeme v obcích.

Sókr. Ty tedy myslíš vládnouti nad lidmi, kteří mají co dělat
s lidmi?

Alk. Ano.

Sókr. Snad nad řidiči veslování, kteří mají co dělati s vesla-
ři?

Alk. To jistě ne.

Sókr. Protože je to úkol kormidelnický, že ano?

Alk. Ano.

Sókr. Nuže, snad myslíš vládnouti nad lidmi, kteří jsou pištci
a kteří řídí zpěv lidí a mají co dělati s tanečnický? d

Alk. To jistě ne.

Sókr. Protože to zase náleží k sbormistrovství?

Alk. Ovšemže.

Sókr. Nuže, co asi myslíš slovy býti schopen vládnouti nad
lidmi, kteří mají co dělati s lidmi?

Alk. Já myslím lidi, kteří jsou společně účastni obecního zří-
zení a spolu jednají, nad těmi vládnouti, kteří žijí v obci.

Sókr. Nuže, které to je umění? Jako kdybych se tě zase ptal
s příkladem právě uvedeným, které umění činí dovedným
vládnouti nad lidmi společně účastnými lodní plavby?

Alk. Kormidelnictví.

Sókr. A nad těmi, kteří jsou společně účastni zpěvu – jak e
bylo právě řečeno –, které umění činí schopným vládnouti?

Alk. Které jsi ty právě jmenoval, sbormistrovství.

Sókr. A což jak nazýváš to umění, které se týká lidí společně účastných obecního zřízení?

Alk. Podle mého mínění to je rozvážnost, Sókrate.

Sókr. Jakže, což se ti zdá, že umění kormidelníků je nerozvážnost?

Alk. To jistě ne.

Sókr. Naopak rozvážnost?

126 *Alk.* Myslím, že ano, hledící k tomu, aby ti, kteří plují, byli bez pohromy.

Sókr. Dobře. Co ta rozvážnost, o které ty mluvíš, k čemu hledí?

Alk. Aby byla obec lépe spravována a aby byla bez pohromy.

Sókr. A co musí být přítomno nebo co musí být vzdáleno, aby byla lépe spravována a byla bez pohromy? Například dejme tomu, že by ses mne ty otázel: „Co musí být přítomno nebo co musí být vzdáleno, aby bylo tělo lépe spravováno a bylo bez pohromy?“ Tu bych odpověděl, že musí být přítomno zdraví a vzdálena musí být nemoc. Nemyslíš i ty takto?

b *Alk.* Ano.

Sókr. A kdyby ses mne zase otázel, co musí být přítomno, aby byly v lepším stavu oči, zrovna tak bych ti řekl, že musí být přítomno vidění a vzdálena musí být slepost. A také co se týče uší, když je vzdálena hluchost a je v nich přítomno slyšení, jsou lepší a lépe jsou ošetřovány.

Alk. Správně.

Sókr. A co tedy musí být přítomno a co musí být vzdáleno, aby byla obec lepší a aby byla lépe ošetřována a spravována?

c *Alk.* Mně se zdá, Sókrate, že musí být mezi občany vzájemné přátelství a vzdálena musí být nenávisť a občanské boje.

Sókr. Pod slovem přátelství myslíš jednomyslnost, či různomyslnost?

Alk. Jednomyslnost.

Sókr. Nuže, které umění působí, že jsou obce jedné myslí, pokud jde o čísla?

Alk. Aritmetika.

Sókr. A co lidé v soukromém životě? Není to u nich totéž umění?

Alk. Ano.

Sókr. A není jím také každý jednotlivý člověk ve shodě sám se sebou?

Alk. Ano.

Sókr. A které umění působí, že je každý jednotlivý člověk ve shodě sám se sebou, když jde o píd' a loket, co je větší? Ne-li d umění měřické?

Alk. Jak by ne?

Sókr. A také i lidé v soukromém životě mezi sebou i obce?

Alk. Ano.

Sókr. A není tomu zrovna tak, i když jde o váhu?

Alk. Tak jest.

Sókr. A tedy co je ta jednomyslnost, o které ty mluvíš, a čeho se týká a které umění ji zařizuje? A zdalipak totéž umění, které ji způsobuje obci, ji dává i jednotlivému člověku, jak pro něho samého, tak i pro jiného?

Alk. Podobá se pravdě.

Sókr. Která to tedy jest? Neobtěžuj se odpovídat, nýbrž vy- nasnaž se to říci. c

Alk. Já snad myslím to přátelství a tu jednomyslnost, která se projevuje u otce, jenž miluje syna, i u matky a také u bratra vůči bratru a u ženy vůči muži.

Sókr. Domníváš se tedy, Alkibiade, že by muž mohl stejně smýšleti s ženou o předení, neznalec s tou, která to zná?

Alk. To jistě ne.

Sókr. A také toho nijak není potřebí; neboť to je ženská znalost.

Alk. Ano.

Sókr. A co, mohla by žena stejně smýšleti s mužem o zbra- ních, když se tomu nenaučila? 127

Alk. To jistě ne.

Sókr. o tom bys zase snad řekl, že to je mužská věc.

Alk. Zajisté.

Sókr. Jsou tedy podle tvé řeči jedny znalosti ženské, druhé mužské.

Alk. Jak by ne?

Sókr. v těchto tedy není jednomyslnost mezi ženami a muži.

Alk. Ne.

Sókr. Tedy ani ne přátelství, ač jestliže přátelství je, jak jsme řekli, jednomyslnost.

b *Alk.* Patrně ne.

Sókr. Tedy když ženy konají svá díla, po této stránce nejsou milovány od svých mužů.

Alk. Podobá se, že ne.

Sókr. Tedy ani muži od svých žen, pokud konají díla mužská.

Alk. Ne.

Sókr. Tedy ani obce nejsou po této stránce dobře spravovány, když všichni jednotlivci konají svá díla?

Alk. Já myslím, že ano, Sókrate.

Sókr. Jak to, když tu není přátelské lásky, která, jak jsme tvrdili, musí být přítomna, aby byly obce dobře spravovány, a jinak že to není možné?

c *Alk.* Ale mně se zdá, že vzniká mezi nimi přátelská láska i tím, že jedni i druzí konají svá díla.

Sókr. Před chvílí se ti tak nezdálo. Nuže, jak to zase nyní myslíš? Jednomyslnosti není a přátelská láska tu jest? Či je možno, aby byla jednomyslnost v těch věcech, které jedni znají a druzí ne?²⁶

Alk. Nemožno.

Sókr. Konají se věci spravedlivé, či nespravedlivé, když každý koná své dílo?

Alk. Spravedlivé, jak by ne?

Sókr. Když tedy občané v obci konají spravedlivé věci, tu nevzniká mezi nimi vespolek přátelství?

Alk. To zase se mi zdá nutné, Sókrate.

Sókr. Jakou to tedy asi myslíš přátelskou lásku nebo jedno-
myslnost, v které musíme být znalí a rozvážní, abychom byli
dobrymi muži? Já totiž nemohu pochopit, ani která to je, ani
u koho; neboť u týchž lidí hned se objevuje, hned zase ne,
aspoň podle tvé řeči.

Alk. Při bozích, Sókrate, ani sám nevím, co mluvím, a skoro
se zdá, že jsem už dávno v nejhanebnějším stavu, aniž si to
uvědomuji.

Sókr. Nuže, musíš se nebát. Neboť kdybys byl ten svůj stav
zpozoroval teprve jako padesátník, bylo by ti těžko začít o sebe
pečovat; takto však věk, v kterém jsi, je ten věk, kdy je třeba
obrátit na to pozornost.

Alk. Co tedy má dělat, Sókrate, kdo na to obrací pozornost?

Sókr. Odpovídat na otázky, Alkibiade; a budeš-li to dělat
a bude-li bůh chtít, tu – má-li se co věřit mé věštbě – ty i já bu-
deme na tom lépe.

Alk. Stane se tak, jde-li jen o to, abych já odpovídal.

Sókr. Nuže tedy, co to jest pečovati o sebe – aby se nám
často nepříhodilo to nedorozumění, že bychom nepečovali
sami o sebe, ale domnívali se, že ano – a kdy tedy to člověk
činí? Zdali tehdy pečuje také sám o sebe, kdykoli pečuje o své
věci?

Alk. Mně se tak aspoň zdá.

Sókr. Nuže, kdy člověk pečuje o nohy?²⁷ Zdali tehdy, kdy-
koli pečuje o ty věci, které náleží k nohám?

Alk. Nerozumím.

Sókr. Říkáš o něčem, že to náleží k ruce? Například prsten,
řekl bys o něm, že náleží k některé jiné části člověka než
k prstu?

Alk. To jistě ne.

Sókr. Nenáleží-li tímž způsobem také obuv k noze?

Alk. Ano.

Sókr. A podobně šat a pokrývky k ostatnímu tělu?

- b *Alk.* Ano.
Sókr. Když tedy pečujeme o obuv, tehdy pečujeme o nohy?
Alk. Nerozumím zcela, Sókrate.
Sókr. A co, Alkibiade, mají pro tebe nějaký význam slova „správně pečovatí o některou věc“?
Alk. Zajisté.
Sókr. Zdalipak tedy mluvíš o správné péči tehdy, kdykoli někdo činí něco lepším?
Alk. Ano.
Sókr. Nuže, které umění zlepšuje obuv?
Alk. Ševcovské.
Sókr. Tedy ševcovstvím pečujeme o obuv?
- c *Alk.* Ano.
Sókr. Pečujeme snad ševcovstvím také o nohu? Či tím uměním, kterým činíme nohy lepšími?
Alk. Tím.
Sókr. A nečiníme snad nohy lepšími tímž uměním, kterým i ostatní tělo?
Alk. Mně se zdá, že ano.
Sókr. A není toto umění tělocvik?
Alk. Dozajista.
Sókr. Tělocvikem tedy pečujeme o nohu a ševcovstvím o věci nohy?
Alk. Ovšemže.
Sókr. A tělocvikem o ruce, kdežto prstenářstvím o věci ruky?
Alk. Ano.
Sókr. A gymnastikou o tělo, kdežto tkalcovstvím a jinými uměními o věci těla?
- d *Alk.* Docela tak.
Sókr. Tedy jedním uměním pečujeme o každou věc samu a jiným o věci k ní náležící.
Alk. Patrně.
Sókr. Není tedy pravda, že pečuješ o sebe, kdykoli pečuješ o své věci.

Alk. Nikoli.

Sókr. Není tedy, jak se podobá, jedno a totéž umění, kterým by člověk pečoval i o sebe i o své věci.

Alk. Patrně ne.

Sókr. Nuže tedy, kterým asi uměním bychom mohli pečovat o sebe samy?

Alk. Nedovedu říci.

Sókr. Ale tolik aspoň je jisto, že ne tím, kterým bychom zlepšovali některou ze svých věcí, nýbrž kterým bychom zlepšovali sami sebe? e

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Zdalipak bychom vůbec poznali, které umění zlepšuje obuv, kdybychom nevěděli, co jest obuv?

Alk. Nemožno.

Sókr. Ani které umění zlepšuje prsteny, kdybychom neznali prsten.

Alk. Pravda.

Sókr. A co, zdalipak bychom poznali, které umění činí lepším člověka samého, kdybychom neznali, co jsme my sami?

Alk. Nemožno.

Sókr. Nuže, což je snadné poznati sebe sama a byl to nějaký ledajaký člověk, který dal tento příkaz do chrámu v Delfách, či je to něco těžkého a ne pro každého? 129

Alk. Mně se, Sókrate, často zdálo, že to dovede každý, a často zase, že to je velmi těžké.

Sókr. Než, Alkibiade, ať je to snadné nebo ne, přece pro nás platí toto: když to poznáme, snad bychom poznali péči o nás samy, ale bez té znalosti nikdy.

Alk. Jest tomu tak.

Sókr. Nuže tedy, jakým způsobem by se našlo samo to, čemu říkáme „sám“? Takto bychom totiž snad našli, co asi jsme my sami, avšak když jsme ještě toho neznalí, je to bezpochyby nemožné. b

Alk. Správně mluvíš.

Sókr. Pozor tedy, při Diovi! S kým ty nyní rozmlouváš? Ne snad se mnou?

Alk. Ano.

Sókr. A ne také já s tebou?

Alk. Ano.

Sókr. Tedy jest Sókratés ten, který mluví?

Alk. Ovšemže.

Sókr. A Alkibiadés ten, který poslouchá?

Alk. Ano.

Sókr. Zajisté pak Sókratés mluví řečí?

c *Alk.* Jak by ne?

Sókr. Mluviti a užívati řeči pokládáš asi za totéž.

Alk. Ovšemže.

Sókr. Není-li něco jiného ten, kdo užívá, nežli to, čeho užívá?

Alk. Jak to myslíš?

Sókr. Například švec pracuje bezpochyby knejpem a šídlem a jinými nástroji.

Alk. Ano.

Sókr. Nuže, není-li něco jiného ten, kdo pracuje a užívá nástrojů, a něco jiného věci, kterých ten pracující užívá?

Alk. Ano, jak by ne?

Sókr. Zdalipak je takto snad i sám kitharista něco jiného nežli nástroje, na které hraje?

Alk. Ano.

d *Sókr.* Nuže, na to jsem se právě ptal, zdali se užívající vždy pokládá za něco různého od toho, čeho užívá.

Alk. Pokládá.

Sókr. Co máme dále říci o ševci? Že pracuje jedině nástroji, či také rukama?

Alk. Také rukama.

Sókr. Užívá tedy i těchto?

Alk. Ano.

Sókr. A užívá při práci i očí?

Alk. Ano.

Sókr. Užívajícího pak uznáváme za něco různého od věcí, kterých užívá?

Alk. Ano.

Sókr. Tedy švec a kitharista jsou něco různého od rukou a očí, kterými pracují?

Alk. Patrně.

Sókr. Nuže, zdalipak člověk neužívá celého těla?

Alk. Ovšemže.

Sókr. A něco různého jest, jak jsme řekli, to, co užívá, od toho, čeho užívá?

Alk. Ano.

Sókr. Tedy něco různého jest člověk od svého vlastního těla?

Alk. Podobá se.

Sókr. A co je člověk?

Alk. Nemohu říci.

Sókr. Nuže, víš, že to je bytost užívající těla.

Alk. Ano.

Sókr. A užívá snad těla něco jiného než duše?

Alk. Nic jiného.

Sókr. Ne-li tak, že jím vládne?

Alk. Ano.

Sókr. A dále i o této věci by, myslím, nikdo nemohl pojmout jiné mínění.

Alk. O které?

Sókr. Že člověk je jednou ze tří věcí.

Alk. Které to jsou?

Sókr. Duše nebo tělo nebo obojí dohromady, ten celek.

Alk. Jak by ne?

Sókr. Ale o tom, co vládne tělu, jsme uznali, že to je člověk.

Alk. Uznali.

Sókr. Zdalipak tedy tělo vládne samo nad sebou?

Alk. Nikterak.

e

130

b

Sókr. Ano, vždyť jsme řekli, že je ovládáno.

Alk. Ano.

Sókr. Tedy to by nebylo to, co hledáme.

Alk. Podobá se, že ne.

Sókr. Snad tedy obojí dohromady vládne nad tělem a to tedy je člověk?

Alk. Snad ano.

Sókr. Naprosto ne; neboť když jedna složka nemá spoluvládu, není, tuším, nijak možno, aby vládlo obojí dohromady.

Alk. Správně.

- c *Sókr.* Když tedy ani tělo, ani obojí dohromady není člověk, zbývá, myslím, jen to, že pojem člověk není nic, nebo jestliže něco jest, že člověk není nic jiného než duše.

Alk. Zcela rozhodně.

Sókr. Nuže, musí ti být ještě nějak jasněji dokázáno, že duše jest člověk?

Alk. Bůh ví, že ne, nýbrž zdá se mi, že to je dostatečné.

- d *Sókr.* I když to není docela přesné, nýbrž jen prostřední, stačí nám to; neboť docela přesně to budeme vědět tehdy, až nalezneme, co jsme nyní přešli, protože to vyžaduje velkého uvažování.

Alk. Co to?

Sókr. Co bylo před chvílí řečeno nějak tak, že nejprve je zkoumati samo to, čemu říkáme „sám“; nyní však místo tohoto sama jsme začali zkoumat samu jednotlivou věc, co asi jest. A snad to stačí; neboť jistě asi bychom nepokládali žádnou složku nás samých za významnější než duši.

Alk. Jistě ne.

Sókr. Nuže tedy, snad je správné souditi tak, že když se já a ty vespolek stýkáme, užívající řečí, že to je styk duše s duší.

Alk. Ovšemže ano.

- e *Sókr.* Takový tedy mělo smysl, co jsme řekli o něco málo dříve, totiž že Sókratés rozmlouvá s Alkibiadem, užívaje řeči; mluví tu, jak se podobá, ne k tvému obličejí, nýbrž k Alkibiadovi: a to jest duše.

Alk. Mně se zdá, že ano.

Sókr. Tedy kdo nám přikazuje poznati sama sebe, poroučí nám nabytí poznání o duši.

Alk. Podobá se.

131

Sókr. Kdo tedy poznává něco z toho, co náleží k tělu, zná své věci, ale ne sama sebe.

Alk. Tak jest.

Sókr. Tedy žádný z lékařů nezná sám sebe jakožto lékař, ani žádný z učitelů tělocviku jakožto učitel tělocviku.

Alk. Podobá se, že ne.

Sókr. Daleko jsou tedy zemědělci a řemeslníci toho, aby znali sami sebe. Vždyť ti neznají, jak se podobá, ani svých věcí, nýbrž to, co je jim ještě vzdálenější než jejich věci, totiž v oboru svých dovedností; neboť znají věci náležící k tělu, jimiž se tělu slouží.

b

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Jestliže tedy znáti sám sebe je rozumnost, žádný z těchto není svým uměním rozumný.

Alk. Zdá se mi, že ne.

Sókr. Proto tedy také se tato umění pokládají za sprostá a soudí se, že to nejsou nauky pro lepšího muže.

Alk. Ovšemže ano.

Sókr. Tedy také kdo zase pečuje o tělo, pečuje bezpochyby o své věci, a ne sám o sebe.

Alk. Skoro se tak zdá.

Sókr. A kdo o peníze, nepečuje ani o sebe ani o své věci, nýbrž o něco ještě vzdálenějšího, než jsou jeho věci.

c

Alk. Mně se zdá, že ano.

Sókr. Tedy také peněžník nekoná svých věcí.

Alk. Správně.

Sókr. Jestliže je tedy někdo zamilován do Alkibiadova těla, nezamiloval se tedy do Alkibiada, nýbrž do něčeho, co náleží Alkibiadovi.

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Alkibiada však miluje, kdo miluje tvou duši?

Alk. To je patrně nutný závěr z tvé řeči.

Sókr. Kdo miluje tvé tělo, neodchází pryč, když to tělo odkvétá?

Alk. Patrně.

d *Sókr.* Kdo však miluje duši, ten zajisté neodejde, dokud ona půjde cestou k lepšímu.

Alk. Podobá se pravdě.

Sókr. Nuže, já jsem ten, který neodchází, nýbrž setrvává u tebe i při odkvétání těla, kdežto ostatní odešli pryč.

Alk. A děláš dobře, Sókrate; jen neodcházej!

Sókr. Snaž se tedy být co nejkrásnější.

Alk. Však se vynasnažím.

e *Sókr.* Neboť jsi na tom takto: neměl, jak se podobá, Alkibiadés, syn Kleiniův, žádného milovníka, ani nemá, kromě jednoho jediného a ten mu musí stačit: je to Sókratés, syn Sófroniskův a Fainaretin.

Alk. Pravda.

Sókr. A neřekl jsi, že jsem tě svým příchodem k tobě něco málo předešel, protože bys pryč byl sám ke mně dříve přišel, chtěje se dovědět, proč já jediný neodcházím?

Alk. Ano, bylo tomu tak.

132 *Sókr.* To bylo tedy proto, že já jediný jsem byl zamilován do tebe, kdežto ti ostatní do toho, co jest tvé; to tvé však ztrácí svou svěžest, ale ty sám počínáš kvésti. A nyní, nedáš-li se zkaziti od athénskému lidu a nestaneš-li se ošklivějším, jistě tě neopustím. Toho totiž se já nejvíce obávám, aby ses nestal milovníkem lidu, a tím se nám nezkazil; neboť to se stalo již mnoha zdatným mužům mezi Athéňany. Hezkou má totiž tvář lid *Erechthea velesrdnatého*;²⁸ ale je třeba se na něj podívat, když se svlékne. Buď tedy opatrný a dělej, co ti radím.

Alk. Co?

b *Sókr.* Nejprve se cvič, můj drahý, a nauč se těm věcem, kterým se má naučit, kdo chce jít do veřejného života; dříve tam

nechoď, abys šel opatřen protijedem a aby se ti nestalo nic hrozného.

Alk. Zdá se mi, že mluvíš dobře, Sókrate; než pokus se vyložití, jakým způsobem bychom se mohli postarat sami o sebe.

Sókr. Nuže, jednu věc máme již napřed vykonánu – neboť jsme náležitě dospěli úsudku o tom, co jsme –, báli jsme se totiž, abychom se v ní nezmýlili a nevědomky nepečovali o něco jiného, a ne o sebe.

Alk. Tak jest.

Sókr. A dále, že jest pečovati o duši a na to že jest hleděti. c

Alk. To je zřejmé.

Sókr. Avšak pečti o těla a o hmotné statky že jest odevzdati jiným.

Alk. Jak by ne?

Sókr. Nuže, jakým způsobem bychom nejjasněji poznali to, čemu se říká „sám“? Vždyť až poznáme to, poznáme, jak se podobá, i sami sebe. Což, při bozích, ten delfský nápis, o kterém jsme se před chvílí zmínili, má pravdu, a my to nechápeme?

Alk. Co máš při těchto slovech asi na mysli, Sókrate?

Sókr. Já ti povím, co podle mého tušení praví a nám radí tento nápis. Skoro se zdá, že příklad pro něj není v mnoha věcech, nýbrž jedině v jevu vidění. d

Alk. Jak to myslíš?

Sókr. Pozoruj i ty. Kdyby radil našemu oku jakoby člověku a řekl „viz sama sebe“, jak bychom pochopili, co doporučuje? Ne-li aby se oko dívalo na to, nač by se mělo dívat, aby uvidělo samo sebe?

Alk. Zřejmě.

Sókr. Uvažujme tedy, na kterou věc bychom se měli dívat, abychom viděli i ji a zároveň sami sebe. e

Alk. Je zřejmé, Sókrate, že do zrcadel a do takových věcí.

Sókr. Správně mluvíš. Není snad něco z takových věcí i v oku, kterým vidíme?

Alk. Ovšemže.

Vsuvka
dochov
ana u
eusebia

133 *Sókr.* Nuže, jistě sis všiml, že když se někdo někomu dívá do oka, ukazuje se jeho obličej jakoby v zrcadle v oku jeho protějšku, v tom, čemu říkáme panenka, protože to je jakýsi obrázek toho, kdo se tam dívá.

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Když tedy oko pohlíží na jiné oko a dívá se do jeho nejlepší části, do té, kterou oko vidí, spatřilo by takto samo sebe.

Alk. Patrně.

Sókr. Avšak kdyby se dívalo na některou jinou část lidského těla nebo na některou jinou věc vyjímajíc tu, které jest toto ústrojí podobné, neuvidí samo sebe.

b *Alk.* Máš pravdu.

Sókr. Jestliže tedy má oko uvidět samo sebe, musí se dívat do oka, a to do toho místa oka, v kterém povstává zdatnost oka; a ta zdatnost je patrně vidění?

Alk. Tak jest.

Sókr. Jistě tedy, milý Alkibiade, také duše, má-li poznati samu sebe, musí se dívat do duše, a nejvíce na to její místo, v kterém povstává zdatnost duše, moudrost, a snad na něco jiného, čemu je tato její část podobna.

Alk. Mně se zdá, že ano, Sókrate.

c *Sókr.* Můžeme tedy jmenovat některou božštější část duše nežli tu, které náleží vědění a myšlení?

Alk. Nemůžeme.

Sókr. Tedy tato její část se podobá bohu, a člověk, který se do ní dívá a pozná všechno to božské, boha i myšlení, poznal by takto nejlépe i sám sebe.

Alk. Patrně.

[*Sókr.* Jistě proto, že jako skutečná zrcadla jsou zřetelnější než to zrcadlo v oku a čistší i jasnější, tak i bůh je něco čistšího a jasnějšího, nežli to nejlepší v naší duši.

Alk. Podobá se, Sókrate.

Sókr. Tedy dívající se na boha, měli bychom v něm nej-

krásnější zrcadlo, a z lidských věcí na zdatnost duše; takto bychom nejlépe viděli a poznávali sami sebe.

Alk. Ano.]²⁹

Sókr. A poznávat sebe jest, jak uznáváme, rozumnost?

Alk. Ovšemže.

Sókr. Nuže, kdybychom nepoznávali sami sebe a nebyli rozumní, zdalipak bychom mohli znát své věci, nakolik jsou zlé i dobré?

Alk. A jak by se to mohlo stát, Sókrate?

Sókr. Ano, snad se ti zdá nemožné, aby někdo neznaje Alki- d
biada znal Alkibiadovy věci, že jsou Alkibiadovy.

Alk. Jistěže nemožné, při Diovi!

Sókr. Tedy nemůžeme ani znát své věci, že jsou naše, jestliže neznáme ani sebe samých?

Alk. Jak by také?

Sókr. Jestliže tedy neznáme ani svých věcí, neznáme bezpochyby ani, co náleží k našim věcem?

Alk. Patrně ne.

Sókr. Nesoudili jsme tedy příliš správně, když jsme před
chvilí uznávali, že jsou lidé, kteří sice sebe samých neznají, ale
znají své věci, a jiní, kteří znají, co náleží k jejich věcem. Po-
dobá se totiž, že poznati toto všechno, sebe, své věci a věci e
k vlastním věcem náležící, je věc jednoho člověka a jednoho
umění.

Alk. Skoro se tak zdá.

Sókr. A kdokoli nezná svých věcí, neznal by podle toho asi
ani věci jiných lidí.

Alk. Jak jinak?

Sókr. Nuže, nezná-li věci jiných lidí, nebude znát ani věci
obcí.

Alk. Nutně.

Sókr. Takový člověk by se tedy nemohl stát politikem.

Alk. Jistě ne.

Sókr. Věru ani ne hospodářským odborníkem?

134 Alk. Jistě ne.

Sókr. Ani nebude vědět, co dělá.

Alk. To tedy ne.

Sókr. A nebude nevědoucí člověk chybovat?

Alk. Ovšemže.

Sókr. A když se bude dopouštět chyb, nebude špatně jednat i špatně žít, jak v soukromí, tak ve veřejném životě?

Alk. Jak by ne?

Sókr. A když bude špatně žít, nebude nešťasten?

Alk. Ba velice.

Sókr. A co ti, pro které je on činný?

Alk. I ti.

Sókr. Jestliže tedy člověk není rozumný a dobrý, není možno, aby byl šťasten.

b Alk. Není možno.

Sókr. Špatní lidé jsou tedy nešťastní.

Alk. Ba velice.

Sókr. Tedy ani kdo nabude bohatství, nezbavuje se nešťastného stavu, nýbrž ten, kdo se stane rozumným.

Alk. Patrně.

Sókr. Tedy obce nepotřebují, Alkibiade, ani hradeb ani triér ani loděnic, mají-li být šťastny, ani množství obyvatelů ani velikosti, chybí-li jim zdatnost.

Alk. Ovšemže ne.

c Sókr. Nuže, jestliže máš konat politickou činnost správně a krásně, musíš dodávat svým spoluobčanům zdatnosti.

Alk. Ano, jak by ne?

Sókr. A mohl by někdo dávat to, co nemá?

Alk. A jak by mohl?

Sókr. Musíš si tedy nejprve ty sám získat zdatnost, a tak i jiný, kdokoli má netoliko soukromě vládnouti a pečovat nad sebou i nad svými věcmi, nýbrž nad obcí a nad věcmi obce.

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Nemáš si tedy opatřovat volnost ani moc dělati, cokoli

bys chtěl, ani pro sebe ani pro obec, nýbrž spravedlnost a rozumnost.

Alk. Patrně.

Sókr. Neboť budete-li ty i obec jednat spravedlivě a rozumně, budete jednat bohumile. d

Alk. Podobá se pravdě.

Sókr. A jak jsme řekli svrchu, budete se při svém jednání dívat do toho, co je božské a světlé.

Alk. Patrně.

Sókr. Avšak když se tam budete dívat, jistě užijete a poznáte i samy sebe i svá dobra.

Alk. Ano.

Sókr. Nuže, nebudete jednat a žít správně a dobře?

Alk. Ano.

Sókr. Avšak když budete takto žít, jsem ochoten vám zaručiti, že budete šťastni. e

Alk. Ano, vždyť jsi spolehlivý ručitel.

Sókr. Ale když budete žít nespravedlivě, dívající se do toho, co je bez boha a plno tmy, tu, jak je přirozeno, budete žít životem tomu podobným, neznající sami sebe.

Alk. Podobá se.

Sókr. Neboť co se pravděpodobně stává, milý Alkibiade, s tím – s jednotlivcem nebo i s obcí –, kdo má moc dělati, co chce, a nemá rozumu? Jako například co se stane, kdyby měl nemocný moc dělat, co chce, a neměl lékařského rozumu, nýbrž počínal si jako tyran, takže by mu nikdo nic nesměl vytýkati? Není-li podobno pravdě, že bude jeho tělesné zdraví zničeno? 135

Alk. Máš pravdu.

Sókr. A co na lodi, kdyby měl někdo moc dělat, co se mu zdá, ale postrádal kormidelnického rozumu a zdatnosti? Vidíš, co by se stalo jemu samému i jeho spoluplavcům?

Alk. Zajisté, že by všichni zahynuli.

Sókr. Nuže, zrovna tak v obci i ve všech vládách a způso-

- b bech moci, **jestliže se jim nedostává zdatnosti, následuje úpadek.**

Alk. Nutně.

Sókr. Není tedy žádoucí, výborný Alkibiade, opatřovat tyranidu ani pro sebe, ani pro obec, máte-li šťastně žít, nýbrž zdatnost.

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Avšak dokud člověk nemá zdatnosti, je lépe být pod vládou lepšího nežli sám vládnouti, a to i pro muže, netoliko pro dítě.

Alk. Patrně.

Sókr. Co je lepší, je jistě také krásnější?

Alk. Ano.

Sókr. A krásnější je slušnější?

- c *Alk.* Jak by ne?

Sókr. Špatnému tedy sluší sloužiti; neboť to je pro něho lepší.

Alk. Ano.

Sókr. Tedy špatnost je věc otrocká.

Alk. Patrně.

Sókr. Ale zdatnost sluší svobodnému.

Alk. Ano.

Sókr. Nuže, nemáme, příteli, unikati otrockosti?

Alk. Co nejvíce, Sókrate.

Sókr. A pozoruješ, v jakém stavu jsi nyní? v tom, který sluší svobodnému, či ne?

Alk. Zdá se mi, že to až příliš dobře pozoruji.

Sókr. Nuže, víš, jak unikneš z tohoto svého nynějšího stavu? Nechci ho ani jmenovat, když jde o muže tak krásného.

- d *Alk.* Zajisté.

Sókr. Jak?

***Alk.* Budeš-li ty chtít, Sókrate,**

Sókr. To jsi neřekl dobře, Alkibiade.

Alk. Nuže, jak to mám říci?

Sókr. Říci, bude-li bůh chtít.

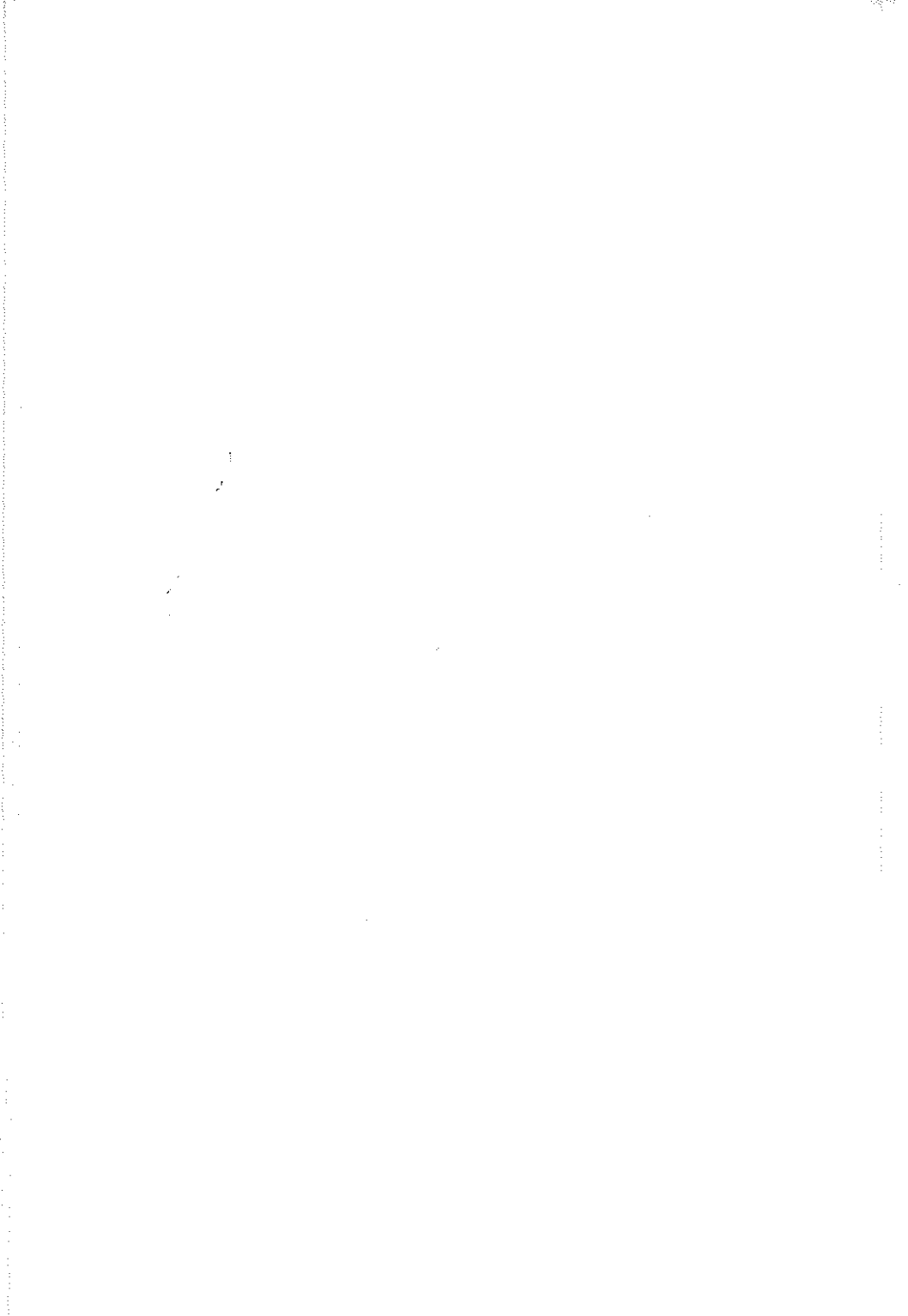
Alk. Řeknu to tedy tak. A k tomu dodávám ještě to, že si podle všeho vyměníme úlohy, Sókrate, a já si vezmu tvou a ty mou; neboť zcela jistě od tohoto dne já budu vodit jako pěstoun tebe a ty se dáš vodit ode mne.

Sókr. Ó ušlechtilý příteli, to tedy se má láska nic nebude lišit e od čápa,³⁰ když vypěstovala u tebe mladou lásku, až jí narostly peruti, a zase bude sama od ní ošetřována.

Alk. Tak tomu jest a od nynějška začnu pečovat o spravedlnost.

Sókr. Chtěl bych, abys v tom také setrval; ale mám obavy – ne že bych nevěřil tvé povaze, ale když se dívám na tu sílu naší obce, aby nepřemohla mne i tebe.

Alkibiadés II

Sókratés, Alkibiadés

Sókratés Alkibiade, ty se jdeš pomodlit k bohu?

sv. III

Alk. Ovšemže ano, Sókrate.

138

Sókr. Je na tobě vidět, že jsi zachmuřen a díváš se do země, jako bys byl o něčem zamyšlen.

Alk. A o čem by byl člověk zamyšlen, Sókrate?

Sókr. O nejdůležitější věci, Alkibiade, jak se mně aspoň zdá. Neboť, u Dia, nemyslíš, že z věcí, o které se modlíme i soukromě i jménem obce, bozi někdy jedny dávají, druhé však ne, a jedněm z prosebníků ano, a druhým ne?

b

Alk. Ovšemže ano.

Sókr. Nuže, nezdá se ti, že je přitom potřebí velké opatrnosti, aby člověk nevědomky neprosil o veliká zla, domnívaje se, že prosí o dobra, a aby bozi právě nebyli v té náladě, v které dávají, oč kdo právě prosí? Jako například Oidipús se prý modlil,¹ aby si jeho synové zbraní rozdělili otcovské dědictví. Ačkoli měl možnost pomodlit se o nějaké odvrácení běd, kterými byl stížen, svolával na sebe k přítomným zlům ještě jiná; a tak tedy i tato se vyplnila a z nich vzešlo mnoho jiných a hrozných, jež není třeba jednotlivě vypočítávat.

c

Alk. Ale to jsi uvedl, Sókrate, šíleného člověka, neboť kdo by byl při zdravém rozumu dovedl prosit o takové věci? Co myslíš?

Sókr. Zdá se ti, že šíleti je opak proti být rozumný?

Alk. Ovšemže ano.

Sókr. Jsou podle tvého mínění jistí lidé nerozumní a rozumní?

d

Alk. Jistě jsou.

Sókr. Nuže tedy, podívejme se, kteří asi to jsou. Neboť že to nějací jsou, to jsme uznali, nerozumní a rozumní, a šílení zase jiní.

Alk. Ano, uznali jsme.

Sókr. Dále pak jistí lidé jsou zdraví?

Alk. Jsou.

Sókr. A jiní bezpochyby nemocní?

139 *Alk.* Ovšemže.

Sókr. Patrně ne titíž?

Alk. Jistě ne.

Sókr. Nuže, zdalipak jsou i někteří jiní, kteří nejsou v žádném z těchto dvou stavů?

Alk. To přece ne.

Sókr. Ano, vždyť člověk nutně buď stůně, nebo nestůně.

Alk. Mně se tak zdá.

Sókr. A což, máš totéž mínění také o rozumnosti a nerozumnosti?

Alk. Jak to myslíš?

Sókr. Zdali se ti zdá, že to je tak, že člověk je buď rozumný, nebo nerozumný, či jest uprostřed nějaký třetí stav, který působí, že člověk není ani rozumný, ani nerozumný?

b

Alk. To přece ne.

Sókr. Tedy nutně musí být v jednom, nebo druhém z těchto stavů.

Alk. Mně se tak zdá.

Sókr. Nepamatuješ se, že jsi uznal, že šílenost je opak rozumnosti?

Alk. Zajisté.

Sókr. Jistě i to, že není uprostřed žádný třetí stav, který by působil, že by člověk nebyl ani rozumný, ani nerozumný?

Alk. Ano, uznal jsem.

Sókr. Jak by také mohly být k jedné věci dva opaky?

Alk. Nijak.

c

Sókr. Zdá se tedy, že nerozumnost a šílenost je totéž.

Alk. Zdá se.

Sókr. Kdybychom tedy řekli, Alkibiade, že všichni nerozumní šílí, řekli bychom to správně; tak například, jestliže jsou

mezi tvými vrstevníky někteří nerozumní, jakože jsou, i mezi ještě staršími. Neboť hle, při Diuvi, nemyslíš, že z lidí v obci je jen málo rozumných, avšak nerozumných, které ty nazýváš ší-
lícími, většina?

Alk. Zajisté.

Sókr. A tu si myslíš, že by nám bylo zdrávo žít v obci ve
společenství s tolika šílenci, a nemyslíš, že bychom to již d
dávno odpykali bitím a ranami i vším tím, co šílení obyčejně
provádějí? Ale pozor, můj drahý, možná, že tomu není tak.

Alk. Jak by to tedy asi bylo, Sókrate? Zdá se totiž, že tomu
není tak, jak jsem se domníval.

Sókr. Ani mně se to nezdá. Ale je třeba se dívat asi takto.

Alk. Jak asi myslíš?

Sókr. Já ti to povím. Předpokládáme, že někteří lidé jsou ne-
mocní; či ne?

Alk. Ovšemže ano. c

Sókr. Nuže, zdá se ti, že nemocný nutně musí mít buď dnu
nebo horečku nebo zánět očí. a nemyslíš, že i kdyby netrpěl
žádným z těchto stavů, že by mohl stonati jinou nemocí? Vždyť
přece jich je mnoho a nejsou jen tyto jediné.

Alk. Mně se tak zdá.

Sókr. Nuže myslíš, že každý oční zánět je nemoc?

Alk. Ano.

Sókr. Zdalipak také, že každá nemoc je oční zánět?

Alk. To přece ne; avšak jsem na rozpacích, jak bych to řekl.

Sókr. Však budeš-li mě pozorně poslouchat, *dva spolu uva- 140*
*žujícíe*² to snad nalezneme.

Alk. Však dávám pozor, Sókrate, co jest v mé možnosti.

Sókr. Zdalipak jsme neuznali, že každý oční zánět je nemoc,
avšak ne každá nemoc že je oční zánět?

Alk. Uznali jsme.

Sókr. A správně jsme uznali, zdá se mi. Vždyť také kdo mají
horečku, všichni jsou nemocni, avšak nemocní, tuším, nemají
všichni horečku ani dnu ani oční zánět; všechno takové jsou

- b nemoci, avšak o působnosti jejich říkají ti, které nazýváme lékaři, že je rozdílná. Neboť ani nejsou pro všechny stejné, ani stejně nepůsobí, nýbrž každá podle své síly; jistě však všechno to jsou nemoci. Stejně tak uznáváme jisté řemeslníky; či ne?

Alk. Ovšemže ano.

- Sókr.* Například ševce a tesaře a sochaře³ a četné jiné, kterých není třeba jednotlivě vypočítávat. Ti tedy mají mezi sebou
c rozebrány obory řemeslné práce a všichni jsou řemeslníky, avšak nejsou všichni tesaři ani ševci ani sochaři, kteří dohromady jsou řemeslníci.

Alk. To ovšem ne.

- Sókr.* Takto tedy mají lidé rozebránu i nerozumnost, a ty, kteří mají největší její díl, nazýváme šílenými, ty pak, kteří mají trochu menší, pošetilými a pomatenými; kdo je chtějí
d jmenovat nejpěknějšími jmény, nazývají je jedni vysokomyslnými, druhí prostomyslnými, jiní zase dobráky a nezkušenými a omezení: a budeš-li hledat, nalezeš i mnoho jiných jmen. Všechno to je nerozumnost, ale rozdílná, jako se nám ukazoval rozdíl mezi řemeslem a řemeslem a mezi nemocí a nemocí; či jak se ti zdá?

Alk. Mně se zdá takto.

Sókr. Nuže, vyjděme zase od dřívější myšlenky. Bylo zajisté řečeno na začátku naší rozmluvy, že máme zkoumati, kteří asi lidé jsou nerozumní a kteří rozumní. Uznali jsme totiž, že takoví jsou, či ne?

Alk. Ano uznali.

- e *Sókr.* Zdalipak předpokládáš, že rozumní jsou ti, kteří vědí, co je třeba činit a říkat?

Alk. Ano.

Sókr. A kteří jsou pak nerozumní? Zda ti, kteří nevědí ani jedno ani druhé?

Alk. Tito.

Sókr. Jistě asi to jsou ti, kteří nevědouce ani jedno, ani druhé, budou nevědomky i mluvit i dělat věci, které se nepatří.

Alk. Patrně.

Sókr. Mezi tyto lidi náležel, jak jsem řekl, Alkibiade, i Oidipús; nalezneš pak ještě i mezi nynějšími lidmi mnohé, kteří 141
nejednají v hněvu jako onen, ani se nedomnívají, že si vyprošují zlych věcí, nýbrž myslí, že dobrých. Onen si nevyprošoval dobrých věcí, ale také se ani nedomníval, že si jich vyprošuje; avšak jsou jiní lidé, u kterých je tomu naopak. Něco takového si myslím o tobě prvním. Dejme tomu, že by se ti zjevil ten bůh, ke kterému právě jdeš, a že by se tě otázal, dříve než by ses o cokoli pomodlil, zdali ti postačí státi se samovládcem athénské obce; a kdybys to pokládal za maličkost a ne za něco velikého, že by přidal i všech Hellénů; a kdyby viděl, že ti to je 142
ještě málo, nestaneš-li se samovládcem i celé Evropy. že by slíbil i to, a nejenom slíbil, nýbrž hned dnes splnil tvé přání, aby všichni lidé pocítili, že Alkibiadés, syn Kleiniův, je samovládcem: myslím, že bys ty sám odcházel naplněn velikou radostí, jako bys byl dosáhl největšího dobra.

Alk. Já myslím, Sókrate, že i kdokoli jiný, kdyby se mu něco takového stalo.

Sókr. Avšak jistě by sis nepřál ani země všech Hellénů i barbarů a vlády nad nimi, kdyby se ti toho mělo dostat za cenu tvého života. 143

Alk. Myslím, že jistě ne. Jak bych si také mohl přát, když bych toho neměl nic užít?

Sókr. A co kdybys toho měl užít špatně a ke své škodě? Ani tak by sis toho nepřál?

Alk. Ovšemže ne.

Sókr. Vidíš tedy, jak není bezpečno ani jen tak přijímat, co se dává, ani aby si něčeho člověk sám žádal, jestliže mu z toho má vzejít škoda nebo docela ztráta života. Mohli bychom 144
vyjmenovat již mnoho mužů, kteří zatoužili po samovládě a vynasnažili se, aby se jim jí dostalo, v domnění, že udělají něco dobrého,⁴ kteří se však pro samovládu stali předmětem úkladů a pozbyli života. Myslím, že jsi slyšel o některých vě-

- rejších a předvčerejších*⁵ událostech, když Archelaa, samovládcce Makedonů,⁶ zavraždil jeho miláček, který byl zamilován do vlády o nic méně nežli onen do miláčka; zabil svého milovníka, domnívaje se, že se stane vládcem a šťastným mužem; když však *podržel vládu tři nebo čtyři dni, zase jemu samému byly od jiných učiněny úklady, a on zahynul. A vidíš*
- c *i mezi našimi spoluobčany – to jsme věru neslyšeli od jiných, nýbrž víme to ze své vlastní zkušenosti –, kolik již z těch, kteří*
- 142 *zatoužili po úřadu stratéga a také ho dosáhli, jest ještě nyní ve vyhnanství, vyloučeno z této naší obce, a jiní ztratili život; a o kterých z nich se zdálo, že se nejlépe měli, ti prošedše mnohými nebezpečími a strachy netoliko v tomto vojevůdcovském úřadě, nýbrž také když se vrátili do své obce, po všecken čas byli obléháni od udavačů obléháním o nic menším, než jakého zakusili od nepřátel, takže někteří z nich si přáli, aby byli bývali raději bez vojevůdcovství než vojevůdci. Ještě kdyby ta nebezpečenství a ty námahy vedly k prospěchu, mělo by to nějaký smysl: taktó však je tomu zcela naopak. Nalezneš, že se totéž stává, i co se týče dětí, že si někteří přáli je mít, a když se jim narodily, že se dostali do největších útrap a zármutků. Neboť jedni, jejichž děti jsou dokonale zlé, stráví celý svůj život v zármutku; druzí, jejichž děti jsou dobré, ale něco se jim stane, takže je ztratí, i ti upadají do neštěstí o nic menšího nežli tamti a přejí si, aby se byly ty děti raději nenarodily. Ale přece, ačkoli jsou tyto věci i mnohé jiné, stejného způsobu s těmito, docela zřejmé, zřídka bychom našli někoho, kdo by jich buď nepřijal, když mu jsou dávány, nebo kdo by se přestal o ně modlití, když by jich mohl modlitbou dosáhnout; naopak většina lidí by se nezdržela ani samovlády, když by*
- c *jim byla dávána, ani vojevůdcovské hodnosti, ani mnoha jiných věcí, které, když je někdo má, více škodí než prospívají, nýbrž by se i modlili, aby se jim jich dostalo, jestliže jich někdo právě nemá; ale po krátkém čase někdy zpívají jinou a odvolávají svou dřívější modlitbu. A tu já nevím, zdali snad*
- d

opravdu lidé neobviňují bohy neprávem, když říkají, že od nich se jim dostává zlých věcí; vskutku však *sami pro své* buď *zpupnosti*, nebo spíše třeba říci nerozumnosti *snášejí strasti i přes míru sudby*.⁷ Věru se zdá, Alkibiade, že byl rozumný e člověk onen básník,⁸ který měl asi nějaké nerozumné přátele, a když viděl, že dělají takové věci a o takové věci se modlí, jaké nebyly k dobru, avšak jim se zdálo, že jsou, sám pronesl modlitbu společně za ně všechny; jeho slova jsou asi tato:

*Králi náš Die, rač dávat nám dobré, když prosíme tebe, 143
nebo i bez prosby naší, však od zla i prosící chránit*

ho vybízí. Nuže mně se zdá, že ten básník mluví dobře a bezpečně; máš-li pak ty něco na mysli, co bys k tomu dodal, nemlč.

Alk. Těžko je, Sókrate, mluvit proti tomu, co bylo dobře řečeno; to tedy si uvědomuji, jak veliká zla způsobuje lidem neznalost, když skrze ni nevědomky děláme, a dokonce si b vyprošujeme nejhorší věci. To by si věru nikdo nepomyslel, nýbrž každý by se domníval, že je schopen vyprosit si sám pro sebe nejlepší věci, a ne nejhorší. Neboť toto by doopravdy bylo podobno nějaké kletbě, ale ne modlitbě.

Sókr. Avšak, milý příteli, snad by řekl některý muž, který by byl moudřejší nežli já a ty, že nemluvíme správně, když takto c šmahem káráme neznalost, jestliže bychom nedodali, že neznalost některých věcí a pro některé lidi a v některém stavu je dobro, právě tak jako pro jiné je zlo.

Alk. Jak to myslíš? Což je možné, aby někomu v jistém stavu bylo lépe některou věc neznati než znáti?

Sókr. Mně se tak zdá; a tobě ne?

Alk. Jistě ne, při Diovi!

Sókr. Ale dojistá ani to si o tobě nebudu myslet, že bys chtěl spáchat na své vlastní matce to, co podle pověsti spáchal Orestés a Alkmeón,⁹ a snad i někteří jiní, kteří spáchali totéž, d co oni.

Alk. Proboha, nemluv hříšně, Sókrate!

Sókr. Neměl bys, Alkibiade, zakazova hříšné mluvení tomu, kdo říká, že bys nechtěl to spáchat, nýbrž mnohem spíše tomu, kdo by říkal opak toho, když se ti ten čin zdá tak velice hrozným, že se o něm ani nemá mluvit tak lehce. Myslíš, že by se byl Orestés odvážil něco takového provésti, kdyby byl býval v tu dobu rozumný a věděl, co dělat, aby to bylo pro něho nejlepší?

Alk. Jistě ne.

e *Sókr.* A myslím, že ani nikdo jiný.

Alk. Ovšemže ne.

Sókr. Zlá věc je tedy, jak se podobá, neznalost nejlepšího a neznati nejlepší.

Alk. Mně se tak zdá.

Sókr. Ne snad i onomu a všem ostatním?

Alk. Ano.

Sókr. Nuže nyní se ještě podívejme na tuto věc. Dejme tomu, že by tě tak například napadlo – v domněni, že to bude něco dobrého – vzít dýku, jít ke dvěřím Periklea, tvého poručníka a přítele, a zeptat se, zdali je doma, s úmyslem ho zavraždit, jeho samého a nikoho jiného; a že by ti řekli, že je doma. Netvrdím, že bys chtěl něco takového udělat, ale dejme tomu, že se ti bude zdát, co se beze vší překážky může zdát tomu, kdo nezná, co je nejlepší, a může ho napadnout takové zdání, že by někdy pokládal i nejhorší věc za nejlepší; či nemyslíš, že by pokládal?

Alk. Ovšemže ano.

b *Sókr.* Kdybys tedy vešel dovnitř a spatře ho bys ho nepoznal a pomyslel by sis, že to je někdo jiný, zdalipak by ses ještě odvážil ho zavraždit?

Alk. Nikoli, při Diovi, myslím, že ne.

Sókr. Ano, vždyť přece by ses neodvážil zavraždit kohokoli nahodilého, nýbrž jen onoho samého, kterého jsi chtěl. Tak?

Alk. Ano.

Sókr. Jistě tedy, i kdyby ses mnohokrát o to pokusil, ale po-

každé, kdykoli bys chtěl to udělat, nepoznával v něm Periklea, nikdy bys ho nenapadl zbraní.

Alk. Jistě ne.

Sókr. A co Orestés? Myslíš, že by byl někdy napadl svou matku, kdyby ji byl stejným způsobem nepoznal?

Alk. Já myslím, že ne. c

Sókr. Ano, vždyť přece ani on nezamýšlel usmrtit nahodilou ženu ani čkoli matku, nýbrž jen svou vlastní.

Alk. Tak jest.

Sókr. Tedy lidem v takovémto stavu a majícím takovéto mínění je lépe takové věci neznati.

Alk. Zdá se.

Sókr. Vidíš tedy, že neznalost některých věcí a pro některé lidi a v některém stavu je dobro, a ne zlo, jak se ti před chvílí zdálo?

Alk. Podobá se.

Sókr. Nuže, jestliže chceš ještě pozorovat další věc, snad by se ti zdála podivnou. d

Alk. Co vlastně, Sókrate?

Sókr. Že se, abych tak řekl, zdá, že mítí ostatní znalosti, má-li je člověk bez znalosti největšího dobra, jen málokdy prospívá a ve většině případů škodí tomu, kdo je má. Uvažuj takto. Zdalipak se ti nezdá nutným, kdykoli hodláme něco buď dělat nebo mluvit, že si nejprve musíme pomyslet, že známe, nebo že musíme vskutku znát to, co jsme hotovi buď mluvit nebo dělat? e

Alk. Mně se tak zdá.

Sókr. Tak například řečníci, kteří nám radívají,¹⁰ jistě buď znají radit, nebo se domnívají, že to znají, a to jedni o válce a míru, jiní o stavbě hradeb nebo také o zřizování přístavů; jedním slovem, cokoli kdy obec dělá v poměru k jiné obci nebo sama o sobě, všechno vychází z rady řečníků. 145

Alk. Máš pravdu.

Sókr. Nuže tedy se dívej i na to, co s tím souvisí.

Alk. Budu-li moci.

Sókr. Mluvíš snad přece o lidech rozumných a nerozumných?

Alk. Zajisté.

Sókr. Zdalipak nenazýváš většinu lidí nerozumnými a jen málokteré rozumnými?

Alk. Tak jest.

Sókr. Zdalipak ne tak, že při obojích k něčemu přihlížíš?

Alk. Ano.

- b *Sókr.* Zdalipak tedy nazýváš rozumným takového člověka, který umí radit, ale neví, zdali je lepší a kdy je lepší radit?

Alk. To přece ne.

Sókr. Myslím, že ani takového ne, kdo zná samo válčení, ale neví, kdy je lepší válčit, a neumí válčit jen tak dlouho, pokud to je lepší. Je tomu tak?

Alk. Ano.

Sókr. Jistě tedy ani toho, kdo umí někoho usmrcovat, ani toho, kdo umí zbavovat jmění a posílat z vlasti do vyhnanství, ale neví, kdy to je lepší a komu to dělat je lepší.

Alk. To věru ne.

- c *Sókr.* Kdokoli tedy zná něco z takovýchto věcí, jestliže ho provází znalost největšího dobra – a ta byla přece táž, jako znalost toho, co je prospěšné, že ano?

Alk. Ano.

Sókr. Toho nazveme rozumným a náležitým rádcem i obci i samému sobě; kdo však není takový, tomu dáme opačné jméno. Či jak se ti zdá?

Alk. Mně se zdá takto.

- Sókr.* A co jestliže někdo umí jezdit na koni nebo střílet z luku nebo zase rohovat nebo zápasit v křížku nebo se vyzná v některém z jiných druhů zápasení nebo snad v něčem jiném
- d z takových věcí, které známe odborným uměním, jak nazýváš toho, kdo zná, co je lepší v tomto umění? Nenazýváš snad toho, kdo to zná v jezdeckém umění, koňářem?

Alk. Zajisté.

Sókr. A kdo to zná v rohovnictví, bezpochyby rohovníkem, a kdo v pišteckém umění, pištcem, a zajisté i v ostatních oborech tomu podobně; či nějak jinak?

Alk. Nikoli, nýbrž takto.

Sókr. Nuže, zdá se ti, že kdo je znalý v některém z těchto oborů, je již tím také rozumný muž, či řekneme, že do toho mnoho chybí? e

Alk. Arciže mnoho, při Diovi.

Sókr. Představ si, že by správu obce měli dobří lučištníci a pištci, kromě toho ještě také zápasníci i jiní odborní umělci, a že k těmto by byli přimíšeni ti, o kterých jsme právě mluvili, to jest kteří znají samo válčení a samo zabíjení, mimo to i muži znalí řečnění, chrlící ze sebe politiku, a že tito všichni jsou bez znalosti největšího dobra a bez člověka, který by věděl, kdy je lepší užívat jednoho každého z nich a vůči komu. Co myslíš, jaká by to byla správa? 146

Alk. Myslím, že nějaká špatná, Sókrate.

Sókr. To bys asi řekl, kdykoli bys viděl, jak jeden každý z nich hledí vyniknout a dává ve správě obce tomu

část vždy největší,

v čem ze všeho, co umí, nejvíc vyniká;¹¹

tím myslím to, co je nejlepší hledíc k samému umění; avšak toho, co je nejlepší pro obec i pro něho samého, větším dílem se chybí, protože asi bez rozumu důvěřuje zdání. Když tomu tak jest, zdalipak by nebylo pravda, kdybychom řekli, že taková správa obce je plna mnohého zmatku a mnohé nezákonnosti? b

Alk. Ovšemže pravda, při Diovi.

Sókr. Nuže, zdalipak se nám nezdálo nutným, že nejprve si musíme pomyslet, že známe, nebo vskutku znát to, co jsme hotovi buď dělat nebo mluvit?

Alk. Zdálo se.

Sókr. A jestliže někdo dělá, co zná nebo o čem si myslí, že zná, a provází ho znalost jednati prospěšně, zdalipak se nám také nezdálo nutným, že budeme jednat užitečně i pro obec
c i každý sám pro sebe?

Alk. Jak by ne?

Sókr. Pakli však tomu bude naopak, že to nebude užitečné ani pro obec, ani samému pro sebe?

Alk. Jistě ne.

Sókr. A což, zdá se ti ještě i nyní právě tak, či nějak jinak?

Alk. Nikoli, nýbrž takto.

Sókr. Zdalipak jsi tedy řekl, že nazýváš většinu lidí nerozumnými a jen malý počet rozumnými?

Alk. Zajisté.

Sókr. Nuže tedy, tvrdíme zase, že většina lidí chybuje v tom, co je nejlepší, proto, že větším dílem, myslím, bez rozumové
d úvahy důvěřuje zdání.

Alk. Ano, tvrdíme.

Sókr. Prospívá tedy většině lidí nic neznat a ani se nedomnívat, že něco znají, sice se tím více budou snažit dělat to, co znají nebo o čem si pomyslí, že to znají, ale při tom konání namnoze budou mít větší škodu než užitek.

Alk. Máš zcela pravdu.

Sókr. Tak vidíš: když jsem tvrdil, že se zdá, že míti ostatní
e znalosti, má-li je člověk bez znalosti největšího dobra, jen málokdy prospívá a ve většině případů škodí tomu, kdo je má, zdalipak se neukazovalo, že mám vskutku pravdu?

Alk. I když ne tehdy, aspoň nyní se mi tak zdá, Sókrate.

Sókr. Musí se tedy i obec i duše, která má správně žít, držeti
147 této znalosti, právě tak jako nemocný lékaře, nebo jako nějakého kormidelníka ten, kdo má bezpečně plouti. Neboť bez ní, čím lepší pohoda osudu bude přáti buď v majetkových poměrech nebo ve zdraví těla nebo i v něčem jiném z takových věcí, tím větší chyby z nich nutně, jak se podobá, vznikají. Kdo však má tak řečenou mnohovědnost a mnohoumělost, ale postrádá

této znalosti a dává se vodí od jedné každé z ostatních, zdali-
pak vskutku právem nezakusí mnoho bouře, a to za nedlouhé
plavby svého života, protože dlí na moři bez kormidelníka? b
Proto se mi zdá, že se i zde vyplňují básníková slova, kterými
kohosi odsuzuje: *mnoho věcí on znal, však znal je všechny jen
špatně.*¹²

Alk. A v čempak asi se vyplňují ta básníková slova, Sókrate?
Mně se totiž zdá, že nepověděl ani dost málo, co by patřilo
k věci.

Sókr. Ba velmi to patří k věci, ale, můj drahý, i tento básník
a skoro i všichni jiní mluví v narážkách. Jest totiž přirozeně c
veškeré básnické umění náznakové a nedovede mu hned tak
každý porozumět; a kromě toho, že je přirozeně takové, kdy-
koli se zmocní muže závistivého,¹³ který nechce nám ukazovat
svou moudrost, nýbrž se snaží co nejvíce ji skrývat, tu se jeví
úžasné těžko poznatelnou ta věc, co asi myslí každý z nich.
Vždyť přece nemíníš, že Homér, nejbožštitější a nejmoudřejší
básník, nevěděl, že není možno „špatně znáti“¹⁴ – neboť onen d
to jest, který praví, že Margités znal mnohé věci, ale všechny
prý znal špatně – ale mluví, myslím, zakrytě, uváděje slovo
„špatně“ místo „špatné“ a slovo „znal“ místo „znáti“; tu pak
vychází, když se to složí sice bez metrické formy, ale je to to,
co chce říci, že totiž znal mnohé věci, ale bylo pro něho špatné
všechno to znát. Tu pak je zřejmé, že když pro něho bylo
špatné mnoho vědět, že to byl nějaký daremný člověk, máme-li
věřiti předcházejícím slovům.

Alk. Mně se tak zdá, Sókrate; věru těžko bych uvěřil někte- c
rým jiným slovům, kdybych nevěřil ani těmto.

Sókr. A správně se ti tak zdá.

Alk. A zdá se mi to tak dál.

Sókr. Nuže, jistě vidíš, jak veliká a jaká je tu nesnáž, a tou
jsi, jak se mi zdá, i ty zachvácen; neboť ani dost málo nepřestá-
váš se převracet sem a tam, a cokoli se ti nakrásně uzdá, to zase
odložíš a již se ti tak nezdá. Řekni mi tedy, u Dia, kdyby se ti 148

ještě i nyní zjevil bůh, ke kterému jdeš, a otázal se tě, dříve než by ses o něco pomodlil, zdali ti stačí, aby se ti dostalo něčeho z toho, o čem byla na začátku řeč, nebo kdyby ti dovolil, aby sis to sám vyprosil, co myslíš, že by sis měl z věcí od něho dávaných vzít nebo si vyprosít, abys dosáhl zdaru?

- Alk.* Při bozích, nic bych ti nemohl říci, Sókrate, hned takto; b ale zdá se mi to jaksi těžké¹⁵ a myslím, že je k tomu potřebí opravdu velké ostražitosti, aby člověk nevědomky neprosil o zla, domnívaje se, že prosí o dobra, a potom po krátkém čase, jak jsi i ty řekl, aby nezpíval jinou a neodvolával svou dřívější modlitbu.

Sókr. Zdalipak tedy nevěděl o něco více než my onen básník, o kterém jsem se zmínil na počátku naší rozmluvy, když vybízel chránit od zla i ty, kteří si ho vyprošují?

Alk. Mně se tak zdá.

- Sókr.* Tohoto básníka, Alkibiade, zajisté následují i Lakedaimoňané – anebo snad i sami přišli k tomu názoru – a pronášejí c v soukromí i jménem obce pokaždé podobnou modlitbu, prosíce bohy, aby i jim dávali krásné věci k dobrým; o více se modlíti by jich nikdo neslyšel. Proto tedy až do přítomné doby nejsou méně šťastni než kdokoli jiný; i když pak se jim stane, že nemají ve všem štěstí, nestane se to tedy skrze jejich modlitbu, avšak jest, myslím, v moci bohů dávat i to, oč se d kdo modlí, i opak toho. A chci ti vypravovat i něco jiného, co jsem kdysi slyšel od jistých starších lidí,¹⁶ že když se Athéňané a Lakedaimoňané dostali do sporu, pokaždé se stávalo naší obci, že kdykoli nastal boj, měla neúspěch na zemi i na moři a nikdy nemohla zvítězit. Athéňané těžce nesli tu věc a nevěděli, jakým způsobem je třeba naléztí odvrácení přítomného e neštěstí; když se o tom radili, zdálo se jim nejlepším poslati k Ammónovi¹⁷ a jeho se tázati, kromě toho i na to, zač asi bozi dávají Lakedaimoňanům více vítězství nežli jim. „My přece,“ pravili, „ze všech Hellénů dáváme nejvíce obětí a nejkrásnějších, věnovacími dary jsme vyzdobili svatyně bohů jako

nikdo jiný. nejnákladnější a nejvelebnější slavnosti jsme jim
 149 dávali každý rok a vynakládali jsme na ně tolik peněz, kolik
 ani všichni ostatní Řekové dohromady.“ „Avšak Lakedaimoňan-
 ně,“ pravili, „se nikdy nestarali o nic takového, nýbrž chovají
 se k bohům s tak malou vážností, že obětují i vadná zvířata a
 všechny jiné pocty jim vzdávají o mnoho nuzněji nežli my,
 ačkoli nemají o nic méně peněz nežli naše obec.“ Když pak
 toto řekli a otázali se, co mají dělati, aby nalezli zbavení od přít-
 150 omného neštěstí, nic jiného prý neodpověděl věštec – neboť
 b patrně bůh mu nedovoloval –, ale osloviv je, prý řekl: „Athéňan-
 ům toto praví Ammón. Prý by raději chtěl mít zbožné mlčení
 Lakedaimoňanů nežli všechno, co dávají bohům ostatní Hellé-
 ni.“ Tolik prý řekl, již nic dále. Nuže, tím zbožným mlčením
 podle mého zdání nemíní bůh nic jiného nežli jejich modlitbu;
 151 neboť ta je vskutku velice odlišná od ostatních. Ostatní Řekové
 c totiž se modlí tak, že jedni postaví u oltářů zlatorohé býky, jiní
 pak obdarovávají bohy věnovacími dary a vyprošují si
 modlitbami, cokoli se nahodí, ať je to dobré nebo zlé; a tu když
 bozi je slyší se rouhat, nepřijímají od nich těchto nákladných
 slavností a obětí. Ale zdá se mi, že vyžaduje velké opatrnosti a
 152 rozvahy, co se má říci a co ne.

Nalezneš pak i u Homéra jiné výroky těmto podobné. Praví
 153 totiž, že Trójané, zřizující tábor,

*bezvadné slavnostní žertvy pak věčným vzdávali bohům;
 výpar pak větry nesly z roviny dovnitř nebe
 libý, však docela nic z něho nechtěli blažení bozi
 – odmítli – hroznou zášť v nich vzbudila Ilios svatá,
 Priamos, oštěpem slavný, a všecken Priamův národ;¹⁸*

154 takže Trójanům nebylo nic platno obětovati a dávat nadarmo
 dary, když byli protivní bohům. Není totiž, myslím, božstvo tak-
 155 kové, aby se dávalo sváděti dary jako špatný lichvář; avšak
 i my mluvíme pošetilou řeč, když myslíme, že po této stránce
 vynikáme nad Lakedaimoňany. Vždyť by bylo hrozné, jestliže

- 150 bozi hledí na naše dary a oběti, ale ne na duši, je-li kdo zbožný a spravedlivý. Na tu hledí, myslím, mnohem více nežli na tyhle nákladné slavnosti a oběti, jež mohou beze vší překážky každý rok vystrojovat ti, kteří se mnoho provinili proti bohům a mnoho proti lidem, ať je to jednotlivec nebo obec; avšak bozi, protože nejsou podplatní, pohrdají všemi těmito věcmi, jak praví ten bůh a věštec bohů. Zdá se věru, že i u bohů i u lidí majících rozum je spravedlnost a rozumnost v obzvláštní vážnosti; rozumní pak a spravedliví nejsou žádní jiní lidé nežli ti, kteří vědí, co je třeba dělati a mluvití vůči bohům i lidem. Chtěl bych se od tebe dovědět, co asi o tom myslíš.

Alk. Mně, Sókrate, se o tom nezdá nijak jinak nežli jako tobě a bohu; vždyť by ani nebylo slušné, abych se já postavil proti bohu.

Sókr. Nepamatuješ se, že jsi říkal, že jsi ve velké nejistotě, aby ses nevědomky nemodlil o zlé, domnívaje se, že se modlíš o dobré?

Alk. Zajisté.

Sókr. Vidíš tedy, že pro tebe není bezpečné přijít k bohu se pomodlit, aby snad, kdyby se tak stalo, neodmítl tuto oběť, slyše tě se rouhat, a popřípadě abys nezažil ještě něčeho jiného. Nuže, mně se zdá nejlepším být potichu; neboť pro svou vysokomyslnost – to je totiž nejkrásnější z jmen pro nerozumnost – d bys, myslím, nechtěl užívat modlitby Lakedaimoňanů. Je tedy nutno čekatí, až se naučíme, jak je třeba se chovat k bohům i k lidem.

Alk. Kdy přijde tento čas, Sókrate, a kdo je ten příští vychovatel? Myslím totiž, že bych velmi rád uviděl toho člověka, kdo to je.

Sókr. Zde jest ten, který o tebe pečuje.¹⁹ Ale zdá se mi, že jako Diomédovi podle slov Homérových Athéna sňala z očí mlhu,

aby měl takový zrak, by rozeznal od muže boha,²⁰

tak také tobě že je potřebí nejprve sejmouti z duše mlhu, která e
na ní teď je, a pak již ti podávat prostředky, kterými máš roz-
zeznávat zlo od dobra. Nyní totiž, jak se mi zdá, bys nebyl s to.

Alk. Ať si snímá, buďto mlhu, chce-li, nebo něco jiného;
neboť já jsem připraven neunikat ničemu, co by bylo od něho
nařizováno – ať je ten člověk kdokoli –, jen když se mám stát
lepším.

Sókr. Avšak věru i onen má neobyčejně veliký zájem o tebe. 151

Alk. Nuže tedy, i tu oběť se mi zdá nejlepším odložit až na tu
dobu.

Sókr. A správně se ti zdá; neboť to je bezpečnější nežli se vy-
dávat do tak velikého nebezpečí.

Alk. Ale jak bych také chtěl, Sókrate? A hle, tento věnec, pro-
tože jsi mi, zdá se, dobře poradil, položím na tvou hlavu; bohům
dáme i věnce i všechny ostatní náležitě věci tehdy, až uvidím b
příchod onoho dne. Přijde zanedlouho, budou-li oni chtít.

Sókr. Nuže, přijímám i toto a také bych se rád viděl, jak
přijmu něco jiného z věcí od tebe daných. V básni Euripidově
je vylíčen Kreón, jak spatří Teiresiu, majícího věnec na hlavě,
a jak uslyšev, že dostal pro své umění prvotiny z kořisti dobyté
na nepřátelích, praví:

*tvůj čestný věnec za dobré mám znamení;
vždyť ve víru jsem zmítán, jak ty dobře víš.²¹*

Takto i já přijímám od tebe toto zdání jako dobré znamení.
Myslím pak, že nejsem v menším víru nežli Kreón, a chtěl c
bych se stát vítězem nad tvými milovnicí.

Hipparchos

Sókratés, druh

Sókratés Co tedy je ziskumilnost?¹ Co to asi je a kdo to jsou ziskumilci? sv. III
225

Druh Podle mého zdání to jsou ti, kteří pokládají za cenné mít zisk z věcí bezcenných.

Sókr. Zdalipak myslíš, že když to dělají, vědí, že ty věci jsou bezcenné, či nevědí? Neboť jestliže to nevědí, nazýváš ziskumilce nerozumnými.

Druh Ne, nenazývám je nerozumnými, nýbrž ničemnými, špatnými a otroky zisku; ačkoli vědí, že ty věci, z kterých se odvažují získovat,² jsou bezcenné, přece se odvažují být ziskumilci pro svou nestoudnost. b

Sókr. Nuže, zdalipak myslíš, že ziskumilec je takový člověk, jako například když rolník sází, a ačkoli ví, že sazenice je bezcenná, chce z ní, až vyroste, mít zisk? Myslíš, že to je takový?

Druh Ziskumilný se domnívá, Sókrate, že musí mít zisk ze všeho.

Sókr. Neodpovídej mi takto bez rozmyslu, jako by ti byl někdo něco udělal, nýbrž věnuj mi pozornost a odpověz, jako kdybych se tázal zase ze začátku: neuznáváš, že ziskumilný je znalec hodnoty toho, z čeho chce mít zisk? c

Druh Tak jest.

Sókr. Nuže, kdo je znalec hodnoty sazenic, v jaké lhůtě a půdě mají být zasazeny? Abychom se i my vytasili s některým z těch umělých rčení,³ kterými zdobí své řeči obratní řečníci na soudech.

Druh Já myslím, že rolník. d

Sókr. Nuže, myslíš snad slovy „chtít mít zisk“ něco jiného než domnívat se, že člověk musí mít zisk?

Druh Toto si tím myslím.

- 226 *Sókr.* Nepokoušej se tedy mě klamati, muže již staršího, ty tak mladý, odpovídaje jako právě teď, věci, které ani sám nemíníš, nýbrž řekni doopravdy: když je některý muž rolnický odborník a ví, že zasazuje bezcennou sazenici, myslíš snad, že se domnívá, že z ní má zisk?

Druh Při Diovi, to jistě ne.

Sókr. A co když koňář ví, že dává koni bezcennou potravu, domníváš se, že neví, že koně kazí?

Druh To jistě ne.

Sókr. Tedy se nedomnívá, že má zisk z této bezcenné potrawy.

- b *Druh* Nikoli.

Sókr. A co když správce lodi opatří loď bezcennými plachtami a bezcenným kormidlem, domníváš se, že neví, že bude mít škodu a bude v nebezpečí, že i sám zahyne a že zničí i loď i všechno, co poveze?

Druh To jistě ne.

- c *Sókr.* Tedy se nedomnívá, že má zisk z bezcenného nářadí.

Druh Ne.

Sókr. Ale vojevůdce, když ví, že jeho vojsko má bezcenné zbraně, domnívá se snad, že z nich má zisk, a chce mít zisk?

Druh Nikterak.

Sókr. Ale když má pištec bezcenné píšťaly nebo kitharista lyru nebo lučištník luk nebo vůbec když má kdokoli jiný z odborných pracovníků nebo z ostatních rozumných mužů bezcenné nástroje nebo jakoukoli jinou výstroj, domnívá se, že z toho má zisk?

- d *Druh* To se věru nezdá.

Sókr. Kdo jsou tedy asi podle tvého mínění lidé ziskumilní? Vždyť to přece asi nejsou tito, které jsme probrali, nýbrž ti, kteří znají věci bezcenné a domnívají se, že z nich musí mít zisk. Ale takto, podivný příteli, jak ty soudíš, není žádný z lidí milovný zisku.

Druh Ale, Sókrate, já chci říci, že ti jsou ziskumilní, kteří z nenasytnosti přílišně lpí i na zcela malicherných i bezcenných věcech a ziskují. e

Sókr. Jistě však přítom nejsou znalí, můj milý, že to jsou věci bezcenné, neboť o tom jsme si již sami sobě dokázali úvahou, že to je nemožné.

Druh Mně se tak zdá.

Sókr. Tedy jestliže nejsou znalí, je patrné, že to nevědí, ale domnívají se, že ty bezcenné věci jsou velmi cenné.

Druh Patrně.

Sókr. Nuže, není-li pravda, že ziskumilní milují zisk?

Druh Ano.

Sókr. Ziskem pak míníš opak ztráty?

Druh Zajisté. 227

Sókr. Nuže, jest pro někoho dobré trpět ztrátu?

Druh Pro nikoho.

Sókr. Naopak zlé?

Druh Ano.

Sókr. Jsou tedy lidé ztrátou poškozováni.

Druh Jsou poškozováni.

Sókr. Ztráta jest tedy zlo.

Druh Ano.

Sókr. Zisk pak je opak ztráty.

Druh Opak.

Sókr. Zisk je tedy dobro.

Druh Ano.

Sókr. Nazýváš tedy ziskumilnými ty, kteří milují dobro.

Druh Podobá se.

Sókr. Nemluvíš tedy, příteli, o ziskumilných jako o šílencích. Ale zdalipak ty sám miluješ, coko-li je dobré, či nemiluješ? b

Druh Zajisté, miluji.

Sókr. Jest pak některé dobro, které nemiluješ, a naopak zlo ano?

Druh Při Diovi, to jistě ne.

Sókr. Naopak všechny dobré věci miluješ stejně.

Druh Ano.

Sókr. Zeptej se i mne, zdali i já to nedělám; vyznám se totiž stejně jako ty, že miluji dobré věci. Ale nezdá se ti, že vedle
c mne a tebe také všichni ostatní lidé milují dobré věci a zlé věci nenávidí?

Druh Mně se tak zdá.

Sókr. O zisku pak jsme uznali, že je dobro?

Druh Ano.

Sókr. Tímto způsobem se tedy zase všichni jeví milovnými zisku, avšak podle toho, jak jsme dříve mluvili, nebyl nikdo ziskumilovný. Kterým tedy z obou způsobů by měl člověk mluvit, aby nechyboval?

Druh Myslím, Sókrate, že kdyby pojímal ziskumilce správně. Správně pak jest pokládati toho za ziskumilného, kdokoli
d usiluje o ty věci a chce z nich mít zisk, z jakých se řádní lidé neodvažují ziskovat.

Sókr. Ale vidíš, můj nejsladší, před chvílí jsme uznali, že mít zisk jest mít prospěch.

Druh Nuže, co s tím?

Sókr. Že jsme vedle toho uznali i to, že všichni a vždy chtějí dobré věci.

Druh Ano.

Sókr. Jistě tedy také dobří chtějí mít všechny zisky, ač jestliže jsou dobré.

Druh Ne však ty zisky, Sókrate, z kterých by mohli mít škodu.

Sókr. Slovy „mít škodu“ míníš „utrpět ztrátu“, či něco jiného?

Druh Nikoli, nýbrž tím míním „utrpět ztrátu“.

Sókr. Nuže, tratívají lidé od zisku, či od ztráty?

Druh Od obojího, neboť tratívají i od ztráty i od špatného zisku.

Sókr. Což se ti tedy zdá, že nějaká řádná a dobrá věc je špatná?

Druh To jistě ne.

Sókr. Nuže, neuznali jsme před malou chvílí, že zisk je opak ztráty jakožto zla? 228

Druh Ano.

Sókr. A jakožto opak zla že je dobro?

Druh Ano, uznali jsme.

Sókr. Vidíš tedy, pokoušíš se mě klamat, když naschvál mluvíš opak proti tomu, co jsme před chvílí uznali.

Druh Při Diovi, ne. Sókrate, nýbrž právě naopak ty mě klameš a v řečech mě, nevím jak, zatáčíš sem a tam.

Sókr. Nemluv takové věci; vždyť přece bych nedělal dobře, b
kdybych nebyl poslušen muže dobrého a moudrého.

Druh Kterého to? A v čem vlastně?

Sókr. Mého i tvého spoluobčana, syna Peisistrata z dému Filaiovců, Hipparcha,⁴ který byl ze synů Peisistratových nejstarší a nejmoudřejší. Ten vykonal mnoho krásných činů v oboru vzdělanosti; mimo jiné také první přinesl Homérovu básně do této naší země a přinutil rapsódy,⁵ aby je o Panathénajích⁶ po řadě bez přerušení probírali, jako tito dělají až dosud, a pro c
Anakreonta z Teu⁷ poslal padesátiveslici a dovezl ho do naší obce, Simónida pak kejského⁸ měl stále kolem sebe, získáváje si ho velikými odměnami a dary. To dělal proto, že chtěl vzdělávat své spoluobčany, aby vládl nad lidmi co nejlepšími; domníval se, že nesmí nikomu nepřát vzdělání, protože byl muž ušlechtilý. A když měl své městské spoluobčany vzdělány a obdivovali se mu pro jeho moudrost, zamýšlel zase vzdělati d
venkovské občany. Proto jim postavil hermovky⁹ na cestách uprostřed mezi městem a jednotlivými démy a potom vybrav ze své moudrosti, jíž se jednak naučil a jednak ji sám vynalezl, myšlenky, které pokládal za nejmoudřejší, dal jim sám rozměr elegického disticha a dal je tam napsati jako své verše a ukázky své moudrosti, za prvé, aby se jeho spoluobčané neobdivovali e

- těm moudrým nápisům v Delfách, tomu „Poznej sám sebe“ a „Nic příliš“ a ostatním takovým, nýbrž aby pokládali výroky Hipparchovy za více moudré, za druhé, aby chodíce sem tam a čtouce je a okoušejíce jeho moudrosti, přicházeli z venkova
229 doplňovat své vzdělání. Jsou pak dva ty nápisy; na levé straně každé hermovky jsou napsána slova Hermova, že stojí uprostřed mezi městem a děmem, na pravé straně pak slova

Hipparchos postavit dal: s poctivým myšlením chod'.

Jsou pak i jiné četné krásné verše, od něho složené, napsány na jiných hermovkách; jeden z nich je tento na cestě do Steirie¹⁰

- b *Hipparchos postavit dal: přítele klamat je hřích.*

- Nuže, já bych se přece neosměloval klamat tebe, svého přítele, a nevěřit onomu, takovému muži. Po jeho smrti byli Athéňané ještě tři léta pod vládou jeho bratra Hippia; a ode všech starých bys byl slyšel, že jedině po tato léta byla v Athénách tyranis, kdežto ostatní čas žili Athéňané skoro tak jako za králování
c Kronova.¹¹ Soudnější lidé pak vypravují, že i smrt jeho nastala ne skrze to, co se o ní většinou myslelo, pro urážku sestry při kanéforii¹² – neboť toto je pošetilé –, nýbrž že Harmodios byl láskou Aristogeitonovou a nabyl od něho vzdělání; tu si tedy i Aristogeitón velice zakládal na tom, že vzdělal člověka, a pokládal Hipparcha za svého soupeře. V oné době sám Harmodios miloval kteréhosi z tehdejších mladých a ušlechtilých krasavců – uvádějí i jeho jméno, ale já si ho nepamatuji – a tu
d ten mladíček, který se až dotud obdivoval Harmodiovi a Aristogeitonovi pro jejich moudrost, počal choditi k Hipparchovi a jimi pohrdl; ti se pro tuto pohanu velmi rozhorlili a Hipparcha zabili.

- Druh* Zdá se tedy, Sókrate, že buďto mě nepokládáš za přítele, nebo, jestliže mě pokládáš za přítele, neposloucháš Hipparcha; já totiž nemohu nabýti přesvědčení, že bys mě ty ve
e svých řečech neklamal – arci nevím, jakým způsobem.

Sókr. Nuže, jsem ochoten udělat v této rozpravě jako při hře na desce:¹³ vzít ti zpět, který ti libo z učiněných výroků, aby sis nemyslel, že jsi klamán. Mám ti snad odvolat to, že všichni lidé touží po dobrých věcech?

Druh To ne.

Sókr. Tedy že tratit a ztráta je zlo?

Druh To ne.

Sókr. Tedy že zisk a získávat je opak proti ztrátě a tracení?

Druh Ani to.

230

Sókr. Tedy že získávání jakožto opak zla je dobro?

Druh Ne všechno; toto mi vezmi zpět!

Sókr. Zdá se ti tedy, jak se podobá, že pokud jde o zisk, jeden je dobrý a jiný zlý.

Druh Zajisté.

Sókr. Nuže, to ti беру zpět: dejme tomu, že některý zisk je dobrý a některý jiný zisk zlý. Avšak ziskem není z nich o nic více ten dobrý nežli ten zlý, pravda?

Druh Jak myslíš tu otázku?

Sókr. Já to řeknu. Je některý pokrm dobrý a některý zlý?

Druh Ano.

b

Sókr. Zdalipak tedy je jeden z nich více pokrmem nežli druhý, či jsou obojí stejně tímto, pokrmem, a v tom se nic neliší jeden od druhého, v tom, čemu říkáme býti pokrmem, nýbrž v tom, že jeden z nich je dobrý a druhý zlý?

Druh Ano.

Sókr. Jistě tedy i nápoj i všechny ostatní věci, které při své totožnosti jsou svým stavem jedny dobré a druhé zlé, ničím se neliší jedna od druhé v tom, v čem jsou totožné. Jako například jistě jeden člověk je řádný a druhý špatný.

Druh Ano.

Sókr. Ale jeden proti druhému není, myslím, ani více, ani méně člověkem, ani ten řádný proti špatnému, ani ten špatný proti řádnému.

Druh Máš pravdu.

Sókr. Máme tedy tak soudit i o zisku, že i ten špatný i ten řádný je stejně ziskem?

Druh Nutně.

Sókr. Tedy o nic více neziskuje ten, kdo má řádný zisk, nežli ten, kdo má špatný; jistě se nejeví ani jeden, ani druhý zisk d více ziskem, jak souhlasně uznáváme.

Druh Ano.

Sókr. Vždyť u žádného z nich není ani pojem „více“, ani pojem „méně“.¹⁴

Druh To jistě ne.

Sókr. Nuže, jak by mohl někdo takovouto věcí něco dělat nebo trpět více nebo méně, u které není žádný z těchto dvou pojmů.

Druh Nemožno.

Sókr. Když tedy obě dvě věci jsou stejně zisky a ziskové, e musíme pak uvážit to, proč asi je obě nazýváš ziskem a co přitom na obou vidíš totožného. Jako kdyby ses ty mne tázal stran příkladu před chvílí uvedeného, proč asi i dobrý pokrm i zlý pokrm, oba stejně nazývám pokrmy, řekl bych ti, že proto, že oba jsou suchou potravou těla, proto to dělám; neboť že pokrm je toto, v tom bys, tuším, i ty se mnou souhlasil, pravda?

Druh Zajisté.

Sókr. Nuže, a co se týče nápoje, byl by týž způsob odpovědi, 231 že mokrá potrava těla, ať je dobrá nebo špatná, má toto jméno, nápoj; a ostatní věci právě tak. Nuže pokoušej se i ty napodobovati takovéto mé odpovědi. Když nazýváš ziskem obojí věc, i řádný zisk i špatný zisk, co na nich vidíš totožného, že to je toto, zisk? Jestliže zase nemůžeš sám odpovědět, uvažuj aspoň, co já pravím. Zdalipak nazýváš ziskem každou věc, které někdo nabude buď beze všeho nákladu, nebo když vynaloží méně a dostane více?

b *Druh* Ano, zdá se mi, že to nazývám ziskem.

Sókr. Zdalipak myslíš i takové věci, jako když je někdo pohoštěn – při čemž nic nevynaloží, nýbrž dá se vyčastovat –, a pak dostane nemoc?

Druh Ví bůh, to jistě ne.

Sókr. Ale když z hoštění získá zdraví, nabyl by to zisku, či škody?

Druh Zisku.

Sókr. Tedy zisk neznamená nabytí kterékoli věci.

Druh Jistě ne.

Sókr. Zdalipak v tom případě ne, je-li zlá? Či ani jestliže nabude něčeho dobrého, ani tehdy nenabude zisku?

Druh Patrně ano, bude-li to dobré.

Sókr. Pakli však zlé, nenabude ztráty? c

Druh Mně se tak zdá.

Sókr. Nuže, vidíš, že se zase znova vracíš kruhem na totéž místo? Zisk se jeví dobrem a ztráta zlem.

Druh Jsem věru na rozpacích, co bych řekl.

Sókr. A ne neprávem jsi na rozpacích. Tak odpověz ještě na toto: jestliže někdo méně vynaloží a více nabude, soudíš, že to je zisk?

Druh Nemyslím přítom na zlo, nýbrž jestliže vynaloží méně zlata nebo stříbra a dostane více.

Sókr. Také já se hodlám na to otázat. Nuže pověz, jestliže někdo vynaloží polovici váhy zlata a dostane dvojnásobně stříbra, má zisk, či ztrátu? d

Druh To přece ztrátu, Sókrate, neboť místo dvanáctinásobné váhy zlata se mu dostává jen dvojnásobně.¹⁵

Sókr. A přece dostal více; či není dvojnásobek více než polovina?

Druh Ale hodnotou není stříbro více než zlato.

Sókr. Musí tedy, jak se podobá, býti u zisku tato věc, hodnota. Nyní aspoň tvrdíš, že stříbro, i když ho je více, není hodnotné, ale o zlatu tvrdíš, že je hodnotné, i když ho je méně.

Druh Rozhodně, vždyť tomu tak jest. e

Sókr. Hodnotné je tedy ziskové, ať je malé nebo veliké, a nehodnotné neziskové.

Druh Ano.

Sókr. Hodnotným pak nazýváš to, co je hodno nabytí, není-li pravda?

Druh Ano, co je hodno nabytí.

Sókr. A dále, nazýváš hodnotným nabytí neprospěšné, či prospěšné?

Druh Jistěže prospěšné.

232 *Sókr.* Nuže, není-li pak prospěšné dobré?

Druh Ano.

Sókr. Zdalipak tedy, ty hrdino, nevystupuje již potřetí nebo po čtvrté naše souhlasné uznání, že ziskové je dobré?

Druh Podobá se.

Sókr. Nuže, pamatuješ se, z čeho nám vznikla tato úvaha?

Druh Myslím, že ano.

Sókr. Pakli ne, já tě na to upomenu. Tvrdil jsi proti mně, že dobří nechťjí získavati všechny zisky, nýbrž dobré zisky ano, špatné však ne.

Druh Ano.

b *Sókr.* Zdalipak nás nyní úvaha nepřinutila, abychom všechny zisky, i malé i veliké, uznávali za dobré?

Druh Ano, Sókrate, mne více přinutila nežli přesvědčila.

Sókr. Ano, snad by tě později i přesvědčila; avšak nyní jistě aspoň se mnou souhlasíš, ať už jsi přesvědčen nebo ať se to má s tebou jakkoli, že všechny zisky jsou dobré, i malé i veliké.

Druh Ano, to tedy souhlasím.

Sókr. A o řádných lidech uznáváš, že všichni chtějí všechny dobré věci; či ne?

Druh Uznávám.

c *Sókr.* Ale o špatných jsi přece sám řekl, že milují i malé i veliké zisky.

Druh Řekl.

Sókr. Nuže tedy, podle tvé řeči by byli všichni lidé ziskumilovní, i dobří i špatní.

Druh Patrně.

Sókr. Tedy jestliže někdo někoho kárá, že je milovný zisku, nekárá ho správně, neboť i karatel této věci sám je takový.

Milovníci

Sókratés

Vešel jsem do školy učitele Dionysia¹ a uviděl jsem tam některé velmi hezké chlapce z dobrých rodin i jejich milovnický. Dva z těch mladíčků se právě přeli, ale oč, to jsem dobře neslyšel. Bylo však patrné, že se přou buď o Anaxagoru nebo o Oinopida;² aspoň bylo vidět, jak rýsují kružnice, a napodobovali rukama jakési úhly, naklánějíce se a velmi horlivě si počínajíce. A já – seděl jsem totiž vedle milovníka jednoho z nich – tu tedy jsem ho štouchl loktem a zeptal jsem se, do čeho asi jsou ti mladíčkové tak horlivě zabráněni, a řekl jsem: To je jistě asi něco velikého a krásného, že se tím zabývají s tak velkou horlivostí?

On pak řekl: Jakápak velikost a krása! Ti žvástají o věcech nad zemí a vedou filosofické tlachy.³

A já, podiviv se jeho odpovědi, řekl jsem: Mladý muži, tobě se zdá ošklivým zabývat se filosofií? Nebo proč mluvíš tak příkře?

A ten druhý – seděl totiž blízko něho a byl to jeho sok v lásce –, uslyšev mou otázku a jeho odpověď, řekl: Nic z toho nemáš, Sókrate, ptát se tuhletoho, zdali pokládá filosofii za něco ošklivého. Či nevíš o něm, že po celý svůj život nedělá nic jiného, než se rve a plní si žaludek a spí? Proto co sis myslel, že odpoví jiného, nežli že filosofie je něco ošklivého?

Byl pak tento z těch dvou milovníků vycvičen v oborech músicích, kdežto ten druhý, kterého haněl, v gymnastice. A uzdalo se mi, že musím toho prvního nechat být, toho, kterého jsem se tázal, protože ani sám si neosoboval, že by byl znalý v řečech, nýbrž v činech, a vyptat se toho druhého, osobujícího si větší moudrost, abych od něho podle možnosti dosáhl nějakého prospěchu. Řekl jsem tedy: Dal jsem tu otázku

obecně; jestliže pak myslíš, že bys ty na ni odpověděl lépe než tento, táži se tebe na totéž jako jeho: zdá se ti, že zabývat se filosofií je krásné, či ne?

- 133 A tu sotva ti dva mladíčkové uslyšeli tyto naše řeči, umkli, a ustavše ve své při, sami se stali našimi posluchači. A co pocítili ti milovníci, nevím, ale já sám jsem byl vzrušen; vždycky totiž bývám vzrušen od mladých krasavců. Avšak zdálo se mi, že i ten druhý je znepokojen neméně nežli já; avšak přece mi
b odpověděl, a to velmi domýšlivě. Privil: Když bych pojal mínění, Sókrate, že filosofovati je ošklivé, tu bych ani sebe nepokládal za člověka, ani jiného takto smýšlejícího – přitom ukazoval na svého soka a mluvil hodně hlasitě, aby ho milovaný chlapec slyšel.

A já jsem řekl: Zdá se ti tedy filosofování krásným?

Ovšemže ano, řekl.

Nuže, řekl jsem, zdá se ti snad, že je možno věděti o kterékoli věci, zdali je krásná, či ošklivá, jestliže o ní člověk vůbec neví, co jest?

- c To ne.

Víš tedy, co je filosofovati?

Ovšemže.

Co to tedy jest? zeptal jsem se.

Co jiného, než jak to vyjadřují slova Solónova? Solón totiž kdesi praví:

učím se každý den mnohému, i když jsem stár

a také mně se zdá, že kdo hodlá být filosofem, musí se takto stále něčemu učit i v mladším věku i v starším, aby se za svůj život naučil co nejvíce věcem.

A mně se nejprve zachtělo něco říci, ale potom jsem se nějak rozmyslel a otázal jsem se ho, zdali pokládá filosofii za učení mnohým věcem.

A on řekl: Ovšem.

A domníváš se, že filosofie je věc toliko krásná, či také d
dobrá? pravil jsem já.

Také dobrá, ovšem.

Zdalipak to vidíš ve filosofii jako nějakou zvláštnost, či se ti
zdá, že tomu tak jest i v ostatních oborech? Například pokládáš
filogymnastii⁴ netoliko za krásnou věc, nýbrž i za dobrou? Či
ne?

On pak velmi záłudně dal dvě odpovědi: Vůči tuhle tomu
tvrdím, že ani za to, ani za to, avšak vůči tobě, Sókrate, uzná- e
vám, že to je věc krásná i dobrá; neboť soudím správně.

Tu jsem se otázal: Zdalipak také pokládáš za filogymnastii
cvičení mnoha cviků v gymnasiích?⁵

A on řekl: Ovšemže, právě tak jako ve filosofování poklá-
dám učení mnoha věcí za filosofii.

A já jsem pravil: Nuže myslíš, že ti, kdo pěstují gymnastiku,
touží po něčem jiném, či po tom, co jim způsobí, aby byli
v dobrém stavu co do těla?

Po tomto.

Nuže, zdalipak ta mnohá cvičení působí, aby bylo tělo
v dobrém stavu?

Jak by také, odpověděl, mohl někdo mít tělo v dobrém stavu 134
jen od mála cvičení?

A tu se mi zdálo, že již musím rozhýbat toho tělocvikáře,
aby mi pomohl pro svou zkušenost v gymnastice. A tak jsem se
ho otázal: Copak ty nám mlčíš, můj milý, když tento zde mluví
tyto věci? Či se zdá i tobě, že lidé mají těla v dobrém stavu od
mnoha cvičení, či od přiměřených?

Řekl: Já jsem si myslel, Sókrate, že, jak se říká, i vepř by
poznal, že jen přiměřená cvičení způsobují dobrý stav tělesný; b
jak by to tedy nepoznal muž, který nespí a nejí a má chřtán
neomačkaný a je hubený od lámání hlavy?

Z těchto jeho slov měli ti mladíčkové radost a zasmáli se
jim, ale ten druhý se začervenál.

A já jsem řekl: Nuže co, ty již připouštíš, že ani mnoho, ani

málo cvičení nepůsobí, aby lidé měli těla v dobrém stavu, nýbrž přiměřená cvičení? Či chceš zápasit s námi dvěma o tu věc?

c A on odpověděl: S tuhle tím bych se docela rád pustil do zápasu a jsem si jist, že bych stačil obhájit předpoklad, který jsem učinil, a také kdybych byl učinil ještě horší – vždyť to nic není –, ale vůči tobě naprosto nepotřebuji být nesmyslně umíněný, nýbrž souhlasím, že ne mnohé, ale přiměřené cviky způsobují v lidech dobrý stav.

A co pokrmy? řekl jsem, přiměřené, či mnohé?

Souhlasil, že i pokrmy přiměřené.

d A tak jsem ho ještě přinucoval, aby i o všech ostatních věcech týkajících se těla uznal, že nejprospěšnější jest jejich náležitá míra, a ne veliké množství, ani malé; a souhlasil se mnou, že náležitá míra.

A co, řekl jsem, věci týkající se duše? Z věcí, které se jí podávají, prospívají ty, které jsou přiměřené, či ty, které jsou bezměrné?

Přiměřené.

Nejsou-li pak jednou z věcí podávaných duši také nauky?

Souhlasil.

I z těch tedy prospívají přiměřené, a ne mnohé?

Pravil, že ano.

e Nuže, koho bychom se správně otázali, jaká cvičení a jaké pokrmy jsou přiměřené pro tělo?

Souhlasně jsme uznávali všichni tři, že lékaře nebo cvičitele.

A koho o zasévání semen, kolik je náležitá míra?

I o tom jsme souhlasně uznávali, že rolníka.

A koho bychom se správně otázali o zasazování a zasévání nauk do duše, kolik jich a jaké jsou přiměřené?

135 Tu jsme již byli všichni plni rozpaků; a já jsem se žertem zeptal: Přejete si, když my jsme na rozpacích, abychom se otázali zde těchto chlapců? Či snad se stydíme, jako řekl Homér o těch ženiších,⁶ kteří nechtěli, aby byl někdo jiný, kdo by napjal ten luk?

Když pak se mi zdálo, že nemají dosti odvahy k rozmluvě o té věci, pokoušel jsem se jinou cestou zkoumat i řekl jsem: Jaké vlastně to asi jsou nauky, kterým se má učit, kdo chce být filosofem, když to nejsou ani všechny ani mnohé?

Ujav se slova, pravil ten moudřejší: Nejkrásnější z nauk a příhodné by byly asi ty, z kterých by měl člověk největší jméno ve filosofii; a největší jméno by měl, jestliže by se zdálo, že je zkušený ve všech uměních, a když ne ve všech, aspoň v co největším jejich počtu a nejvíce v těch významných, když by se z nich naučil tomu, čemu se naučiti přísluší svobodným občanům, všemu tomu, co souvisí s důmyslem, ne co souvisí s ruční prací.

Zdalipak to míníš tak, řekl jsem já, jako ve stavitelství? Tam totiž bys dostal tesaře za pět nebo šest min, ale dokonalého stavitele ani za deset tisíc drachem; je jich věru asi málo i mezi všemi Hellény. Míníš snad něco takového? A on uslyšev mě souhlasil, že i sám míní takovou věc.

Tu jsem se ho otázel, zdali není nemožné, aby se jeden a týž člověk takto naučil pouhým dvěma uměním, neřku-li mnohým a velikým. On pak řekl: Nerozuměj mi, Sókrate, tak, jako bych tvrdil, že člověk zabývající se filosofii má znát každé jednotlivé umění tak důkladně jako sám odborník. Ne, nýbrž má je znát tak, jak náleží muži svobodnému a vzdělanému, aby byl schopen lépe než shromážděná společnost sledovat výklady odborníkovy a také sám k nim přispívat svým míněním, takže by se zdál nejvzdělanějším a nejmoudřejším z těch, kdo jsou kdy přítomni při teoretickém vykládání nebo praktickém provádění odborných umění.

A já jsem byl ještě v nejistotě, co chce ta jeho řeč, a proto jsem řekl: Rozumím snad, jakého to myslíš muže filosofa? Zdá se mi totiž, že myslíš něco takového, jako jsou v zápasnictví borci pětiboj⁷ v poměru k běžcům nebo k zápasníkům v křížku. Neboť oni zůstávají za těmito v jejich zápasech a jsou proti nim druzí, avšak z ostatních zápasníků jsou první a vítězí nad

nimi. Něco takového snad asi myslíš, že způsobuje i filosofování těm, kteří se zabývají tímto zaměstnáním: že totiž zůstávají v důmyslu týkajícím se umění za prvními, avšak mají druhé místo, a vynikají nad ostatními; tímto způsobem že se stává přestítel filosofie jaksi mužem ve všech oborech „skoro dokonalým“. Zdá se mi, že takového nějakého ukazuješ.

136 Je vidět, Sókrate, že dobře chápeš, jak to je s filosofem, když jsi ho přirovnal k borci v pětiboji. Jest totiž zrovna takový, že neslouží žádné činnosti a v ničem se s námahou nepropracuje až k důkladnosti, takže by byl pro péči o tuto jednu věc vzdálen ode všech ostatních, jako jsou odborníci, nýbrž ve všech má přiměřenou účast.

Po této odpovědi jsem se ho ptal, snaže se jasně znáti jeho mínění, zdali pokládá dobré lidi za užitečné, či neužitečné.

Ovšemže za užitečné, Sókrate.

Nuže tedy, jestliže jsou dobří užiteční, jsou špatní neužiteční? Souhlasil.

A co filosofové, pokládáš je za užitečné, či ne?

c On souhlasil, že za užitečné, a dodal, že je pokládá za nej-užitečnější.

Jestliže máš pravdu, nuže poznejme, kde asi jsou nám užiteční tito „skoro dokonalí“ muži. Je totiž zřejmé, že filosof je horší než každý z odborníků v jednotlivých uměních.

Souhlasil.

Nuže, pravil jsem, kdyby ses buď sám rozstonal, nebo někdo z tvých milých, o které máš veliký zájem, zdalipak bys, chtěje nabýti zdraví, dal přivést do domu onoho skoro dokonalého, či bys vzal lékaře?

Oba dva, odpověděl.

Nemluv mi, pravil jsem, o obou, nýbrž řekni, kterého z obou spíše a dříve.

O tom by nikdo nezapochyboval, že spíše i dříve lékaře.

A co na lodi zmítané bouří, komu bys spíše svěřil sebe i své věci, kormidelníku či filosofu?

Jistě kormidelníku.

Není-li pak tomu tak i ve všech ostatních věcech, že pokud je pro ně odborník, není filosof užitečný?

Patrně.

Není-li pak nám nyní filosof jakýsi neužitečný člověk? Máme totiž asi vždycky odborníky; a uznali jsme, že dobří jsou užiteční, špatní však neužiteční.

Byl nucen souhlasiti.

Nuže, co dále? Mám se tě zeptat, či jest poněkud nezpůsobné se zeptat –

Zeptej se, co chceš.

Nic nehledám jiného, pravil jsem, než abychom se dorozuměli o tom, co bylo řečeno. Má se to asi takto. Uznali jsme souhlasně, že filosofie je krásná věc a že sami jsme filosofové, filosofové pak že jsou dobří, dobří že jsou užiteční, kdežto špatní neužiteční; ale pak zase jsme souhlasně uznali, že pokud jsou odborníci, jsou filosofové neužiteční a že odborníci jsou vždycky. Nebyly tyto myšlenky souhlasně uznány?

Ovšemže, odpověděl.

Tedy souhlasně uznáváme, jak se podobá, podle tvé řeči toto: znamená-li filosofování být znalý v uměních tím způsobem, jak ty pravíš, jsou filosofové špatní a neužiteční, pokud jsou na světě umění. Ale snad to s nimi, příteli, tak není a snad neznamena filosofovat usilovně se zabývat odbornými pracemi, ani žít shrben v mnohodělnosti ani v učení mnohých věcí, nýbrž něco jiného, neboť já jsem se domníval, že tohle je docela i úhona a že se těm, kteří se usilovně zabývají odbornými pracemi, říká lidé řemeslní. Zdali mám tedy pravdu, dovíme se zřejměji takto, jestliže mi odpovíš na tohle: kdo umějí správně krotit koně? Zdalipak ti, kteří je činí nejlepšimi, či jiní?

Kteří je činí nejlepšimi.

A co kteří umějí nejlepšimi činit psy, neumějí je také správně krotit?

Ano.

Tedy totéž umění i činí nejlepšími i správně krotí?

Zdá se mi, pravil.

A což, zdalipak totéž umění, které činí nejlepšími a správně krotí, také rozeznává dobré a špatné, či je to některé jiné?

Totéž.

d Nuže, budeš chtít to uznat i o lidech, že které umění činí lidi nejlepšími, že to také správně krotí a rozeznává dobré a špatné?

Ovšemže.

Není-li také pravda, že které tak působí na jednoho, že tak působí i na mnohé, a které na mnohé, že i na jednoho?

Ano.

A tak je tomu i u koní i u všech ostatních věcí?

Tak.

Která je to tedy znalost, která správně krotí ty, kdo si v obcích nezřízeně vedou a přestupují zákony? Není to soudcovství?

Ano.

Nazýváš snad některou jinou znalost také spravedlností, či tuto?

Ne, nýbrž tuto.

e Tedy zajisté, kterou znalostí lze správně krotit, tou také se poznávají dobří a špatní?

Ano, tou.

A kdo poznává jednoho, pozná i mnohé?

Ano.

A kdo nepoznává mnohých, nepozná také jednoho?

Ano.

Kdyby to tedy byl kůň a nepoznával by špatných a dobrých koní, nepoznával by ani sebe, jaký asi jest?

Ano.

A kdyby to byl vůl a nepoznával by špatných a dobrých volů, nepoznával by ani sebe, jaký asi jest?

Ano, pravil.

A tak i kdyby to byl pes?

Souhlasil.

A co když to je člověk a nepoznává dobrých a špatných lidí, zdalipak není pravda, že ani nezná i sám sebe, je-li dobrý, či špatný, když také on sám je člověk? 138

Připouštěl.

Neznati sám sebe znamená být rozumný, či nebýt rozumný?

Nebýt rozumný.

Tedy znát sám sebe jest býti rozumný?

Ano.

Tedy to přikazuje, jak se podobá, ten nápis v Delfách,⁸ pěstovat rozumnost a spravedlnost.

Podobá se.

Toutéž zdatností umíme správně krotit?

Ano.

Není-li pravda, že pokud jí umíme správně krotit, je to spravedlnost, a pokud důkladně poznávat i sebe i jiné, rozumnost? b

Podobá se.

Tedy spravedlnost a rozumnost je totéž?

Patrně.

A zajisté i obce jsou v dobrém stavu tak, když jsou trestáni ti, kdo se dopouštějí bezpráví.

Máš pravdu.

To je tedy také umění politické.

Souhlasil.

A co když obec správně spravuje jeden muž, nemá jméno tyran a král?

Ano.

Nespravuje ji uměním královským a samovládným?

Tak jest.

I tato umění jsou tedy totožná s oněmi? c

Patrně.

A co když jeden muž správně spravuje dům, které má jméno? Ne snad hospodář a pán?

Ano.

Zdalipak i tento dobře spravuje dům spravedlností, či snad některým jiným uměním?

Spravedlností.

Jest to tedy, jak se podobá, totéž, král, tyran, politik, hospodář, pán, rozumný, spravedlivý. A jedno jest umění královské, samovládné, politické, panské, hospodářské, spravedlnost, rozumnost.

Zdá se tak.

- d Pro filosofa je jistě ošklivé nedovést, kdykoli lékař něco mluví o nemocných, sledovati jeho výklady ani něčím přispívati v slově nebo v činu, a právě tak, kdykoli jde o některého jiného z odborníků. Avšak kdykoli mluví soudce nebo král nebo někdo jiný z těch, které jsme právě vyjmenovali, tu není ošklivé nebýti schopen sledovati v těchto oborech ani v nich přispívati?

Jak by nebylo ošklivé, Sókrate, nic nemoci přispívati v tak důležitých oborech?

- e Zdalipak tedy máme říci, že i v těchto oborech má být filosof jako borec v pětiboji a „skoro dokonalý“, že má být v nich všech na druhém místě, a proto neužitečný, pokud tu je někdo z těchto odborníků? Či že za prvé nemá svůj dům svěřovat jinému ani nemá mít v této věci druhé místo, nýbrž že má sám krotiti a správně vykonávati soudcovský úřad, má-li být jeho dům dobře spravován?

Souhlasil se mnou.

- 139 A dále by jistě bylo, příteli, ošklivé, když mu jeho přátelé svěřují úkoly rozhodčího soudce nebo když mu obec ukládá něco rozhodovati nebo souditi,⁹ aby se ukazoval v těchto věcech druhým nebo třetím a nebyl na prvním místě.

Zdá se mi.

Zdaleka nám to tedy není tak, můj nejmilejší, že by filosofování bylo učení mnohých věcí a pracování v odborných uměních.

Po těchto mých slovech ten moudrý, zastyděl se pro své dřívější řeči, umkl, a ten nevzdělaný řekl, že je tomu tak; a ostatní projevili pochvalu nad tím, co bylo řečeno.

Poznámky

Parmenidés

- 1 Osoba rozdílná od Kefala, otce Lysiova, uvedeného na začátku Platónovy *Ústavy*. Klazomenai bylo iónské město na západním pobřeží Malé Asie, západně od Smyrny. Bylo to rodiště filoso-
fa Anaxagory a snad právě proto učinil Platón klazomenského
občana vypravěčem rozmluvy, v které vystupují filosofové
z druhého konce řeckého světa.
- 2 Kefalos se svými krajany, zajímajícími se o filosofii.
- 3 Adeimantos a Glaukón, uvedení také v *Ústavě*, byli synové
Aristóna a Periktiony, bratři Platónovi.
- 4 Syn Periktionin z jejího manželství s Pytilampem.
- 5 Pythodóros je též jmenován v dialogu *Alkibiadés*, I, jakožto
syn Isolochův, jenž zaplatil Zénónovi sto min za učení; v dia-
logu *Parmenidés* vystupuje jako hostitel elejských filosofů
a posluchač jejich rozmluv.
- 6 Melité byl attický démos, jenž zaujímal kopce na západní
straně Athén.
- 7 Athénské svátky, o nichž viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie
Řekův a Římanův*, str. 32 n.
- 8 Rozmluva se konala v Athénách, když tam kdysi přišli elejští
filosofové, Parmenidés a Zénón, na slavnost Velkých Panathé-
nají. Zénón zde předčítal svůj spis, vyvracející mnohost a pod-
porující učení Parmenidovo, že Jedno jest Vše.
- 9 Kerameikos byl attický démos na severozápadní straně Athén.
Pro svou rozsáhlost nebyl pojat celý do obvodu města, a proto
se rozeznával Kerameikos vnitřní a Kerameikos vnější; viz
F. Groh, *Topografie starých Athén*, str. 80.
- 10 Osoba historická, jeden z oligarchické třicítky z r. 404/403 př.
Kr.; připomíná ho i Xenofón v politických dějinách athén-

ských. Není důvodu hledati v užití tohoto jména narážku na filozofa Aristotela, jenž později pronesl podobné námitky proti nauce o idejích jako v našem dialogu *Parmenidés*: jméno Aristotelés bylo v Athénách dosti běžné.

- 11 Zénón vyvracel nauky svých odpůrců ve filosofii tak, že z nich vybíral jednotlivé myšlenky a ukazoval nemožnost závěrů, které z nich nutně vycházejí. Jeho dokazování se obracelo hlavně proti nauce, že prostor a tělesnost se skládá z množství oddělených jednotek.
- 12 Parmenidés vyložil svou filosofii ve formě veršové, hexametrem. Jeho didaktické básni byl dán, asi později, nadpis *O přirodě*.
- 13 Míti podíl v ideji je výraz pro náležitost věci smyslového světa k ideji; věc je např. krásná tím, že má podíl v ideji krásy.
- 14 Čtu podle Schleiermacherovy konjektury *ἐνεῖναι* místo *ἐν εἶναι*, kteráž slova Burnet vylučuje z textu.
- 15 Ve fikci dialogu Sókratés příliš snadno opouští svůj správnější obraz denního světla a přijímá nesprávný obraz Parmenidův.
- 16 Jak je patmo, je „pomysl“ zde objektivován a není to subjektivní výtvor lidské mysli.
- 17 Na tomto místě (133b1) měním rukopisné a Burnetovo *ἐκαστον* v *ἐκάστων*, srv. 135b8.
- 18 Platónský výraz znamenající „který by dokazoval, že ideje jsou (v tom případě) nepoznatelné“.
- 19 Podle originálu doslova „vědění samo, to, co jest vědění, jest věděním oné pravdy samy, toho, co jest pravda“. Jako byl nahoře (viz pozn. 16) objektivován „pomysl“, tak je zde objektivováno „vědění“ a proti „vědění u nás“, to jest vědění v světě smyslovém, je stavěno „vědění jako idea“, náležící světu idejí.
- 20 Předmětem rozumového poznání nemohou být proměnlivé věci světa smyslového, nýbrž neměnná jsoucna nadmyslná, ideje.
- 21 Narážka na verše Ibyka z Rhégia, lyrického básníka 6. stol. př. Kr., který žil delší dobu u samského tyrana Polykrata. Z erotic-

- ké básně, na kterou se tu naráží, jest zachován zlomek tohoto obsahu: „Eros nyní hledíci očima zpod tmavých víček, znova mě vhání všelikými kouzly do nekonečných stří Afroditinych. Věřu chvěji se při jeho příchodu, jako zapřažený kůň, který získával vítězné ceny, jsa blízko stáří nerad se s rychlým vozem pustí do závodu.“
- 22 Při překládání části dialogu, která následuje, činí více než kde jinde obtíž to, že se v češtině nemůže užívat neuter adjektiv v jednotném i množném čísle s takovou volností jako v řečtině. Tak na našem místě je proti sing. *ἓν* (jedno) plurál neutra *πολλά*, který jsme přeložili ne docela přesně substantivem „mnohost“. V dalším výkladu má velikou důležitost protiklad *τὸ ἓν* (jedno) a *τὰ ἄλλα*, kde zase překládáme s přidáním substantiva „jiné věci“, zbavujíce tak výraz jeho adjektivní obecnosti. Substantivnost pojmu „jedno“ by bylo možno v písmu vyznačit psaním *Jedno*, ale pak by bylo třeba psát i *Jiné věci*, *Různo* apod., což by při čtení rušilo. Ani jsem se neodhodlal skloňovat *jedno, jedna, jednu, jedněm*, nýbrž ponechal jsem skloňování číslovkové *jedno, jednoho, jednomu, jednom, jedním*, doufaje, že ze souvislosti je dostatečně patrné, že tu jde o *Jedno* substantivní.
- 23 Záporný výraz místo kladného „nebude asi moci ... současně být i uvnitř něčeho i vně“.
- 24 Že si byl Platón vědom sofismatické záludnosti výrazu „starší sám sebe“, je možno soudit z *Ústavy* (IV, 430e), kde se pozastavuje nad výrazem „silnější sám sebe“. Obšrněji vykládá o tomto srovnávání věci samé se sebou v dialogu *Charmidés*, 168a nn.
- 25 Důraz je na přísudku *jest* a v tom, co následuje, se vyvozují důsledky z pojmu jsoucnosti.
- 26 Příčinou různění nemůže být „různo“, to jest idea různosti, protože „různo“, jak bylo řečeno v předcházející větě, v jednom není.
- 27 Dotýkání bylo uváděno v řecké fyzice jako jeden z možných poměrů mezi dvěma věcmi; jiné takové poměry jsou souměstnost, odloučení, následování, přilehlost, souvislost.

- 28 Dodávám podle konjektury Heindorfovy οὐ před ἄπτεται.
- 29 Pro souvislost s pojmem „číslo“ u jednotky ponechávám i zde slovo „číslo“, ačkoli smysl je „ze všech věcí, které je možno počítati“.
- 30 Zde je srovnáván poměr s rozdílem, o němž se mluvilo dříve. Kdežto rozdíl dvou veličin a a b se nemění, když se k nim oběma přidá stejná veličina x , poměr dvou veličin se při takovém zvětšení mění:
 $a - b = (a + x) - (b + x)$, ale $\frac{a + x}{b + x}$ je při kladné hodnotě x menší než $\frac{a}{b}$.
- 31 Překládáme-li tímto substantivem řecké substantivované adverbium ἐξάιφνης, nevystihujeme předložku ἐξ = z, jež byla v tomto adverbii cítěna a jež přiváděla na mysl definici, že se z pojmu, tímto adverbiem vyjádřeného, „něco mění v to i ono“; řecký výraz se složením podobá českým výrazům znáhla, z čista jasna, znova apod.
- 32 Sofisma, v němž slovo *bylo* je jednou spona a podruhé sloveso jsoucnosti.
- 33 Odchylkou od Burneta nedoplňuji 162a8 μή před εἶναι.
- 34 Odchylkou od Burneta nevynechávám 162b2 μή před οὐ.
- 35 Když nebude jedno jakožto idea, nebude jedno jako číslo nebo jako počet.
- 36 Čtu 166a6 rukopisné ἴπρό místo Schleiermacherovy konjektury ἐπί, kterou přijímá Burnet.

Filébos

- 1 Podle následujících slov Sókratových myslí Filébos Afroditu; tuší, že snad bude toto jeho nejvyšší božstvo uraženo, a odmítá v té věci veškerou odpovědnost.
- 2 Řečtí bohové měli mnoho jmen a epitet; v řeckých modlitbách se projevuje snaha pojmenovat boha jeho nejmilejším jménem.
- 3 Prótarchovi není jasný logický poměr mezi druhy slastí.
- 4 V Platónově době, kdy se teprve rodila logika, byl poměr jednoty a mnohosti jedním z nejdůležitějších předmětů vážného myšlení i nevážného hraní. Na ten problém se naráželo již při té zdánlivě nevysvětlitelné věci, že je možné týž subjekt spojovat s četnými predikáty; záhadou to bylo potud, pokud se se sponou „jest“ spojoval význam totožnosti. Platón zde ukazuje, že se ten problém nemá ukazovat na věcech smyslového světa, jež jsou složené a nejsou čisté „jedno“, nýbrž na jednotkách pojímaných rozumem, na idejích. Nejobšrněji vykládá tento problém v dialogu *Parmenidés*.
- 5 Podobným způsobem líčí Platón opojení mladých lidí dialektikou v *Resp.* 539b.
- 6 Platón tu nestaví „barbary“ (= Neřeky) proti „lidem“ (= Řekům) jako zvláštní druh „živých bytostí“, nýbrž doplňuje touto větou dodatečně sousloví „(nikoho) z lidí“.
- 7 Dialektika, kterou Platón pokládá za vědu o idejích, a tedy za nejvyšší vědu vůbec; jednou z jejích metod je dělení pojmu na druhy, takové dělení, při kterém se projdou všechny stupně od nejvyššího k nejnižšímu a nic se nevynechá; takovým způsobem řeší otázku o jednom a mnohu.
- 8 Narážka na pythagorejce, jimž se zejména přičítá nález omezený (*peras*) a neomezena (*aperanton*), srv. *Philb.* 24.

- 9 Napodobujeme slovní hru Platónovu s dvojsmyslným slovem ἄπειρος (= 1. neomezený, 2. nezkušený); i v následující větě je hra slov „být počítán za něco“ a „dbáti počtu“.
- 10 V Platónově dialogu *Faidros* (274c nn.) čteme, že Theuth byl egyptský „daimón“, že vynalezl nauku o číslech, počítářství, geometrii, astronomii, hru na desce a v kostky a písmo.
- 11 V dialogu *samém o této pohrůžce nečteme, patrně se fikcí přičítá* hovoru předcházejícímu. Sókratés se k ní vrací na konci dialogu.
- 12 Prostředek Platónova umění, aby nebylo potřebí vyvozovati myšlenku, o kterou jde, dialekticky. Tvrzením, že ani slast ani rozumovost není hledané dobro, přerušuje Platón zkoumání o druzích slasti a rozumové činnosti.
- 13 Tento způsob života bez citů je nazýván dále (33b) „v největší míře božským“; nemímé radosti i zármutky pokládá Platón v dialogu *Tim.* 86b za největší duševní nemoci. Na začátku *Třetího listu* kárá Dionysia, že ve svém verši oslovil boha Apollóna obvyklým pozdravem *chaire* = „vesel se“, k čemuž prý nesluší vybízeti ani člověka, neřku-li boha. V dialogu *Filébos* se ovšem uznává, že život bez citů by nebyl pro člověka dobrem.
- 14 Proti svému lidskému rozumu staví Sókratés rozum absolutní, čistý, o němž je později řeč, viz zejména *Philb.* 29–30.
- 15 Toto rozdělení přijal Platón z filosofie pythagorejské, srv. pozn. 8.
- 16 Neomezené jsou tedy věci připouštějící různou kvantitu; omezenost záleží v určení kvantity, ve stanovení číselného poměru, viz *Philb.* 25. Nejjasnějším příkladem omezení byly Platónovi výškové poměry tónů, které již škola Pythagorova dovedla vyjádřit čísly.
- 17 Proti Filébově bohyni dávající slast staví Sókratés zásadu míry a řádu, harmonii, a tu jmenuje bohyní; ve *Filébovi* (25) naráží Filébos na Sókratova „boha“, jímž míní rozum.
- 18 Zákon přičinnosti je Platónovi předpokladem, který nepotřebuje důkazu. Příčinou všeho jest, jak čteme níže, absolutní rozum, viz *Philb.* 30.

- 19 Viz pozn. 17.
- 20 Na koho tu Platón naráží, není jisto.
- 21 Duše světa, o jejímž ustrojení a významu je vyloženo v dialogu *Timaios*, je zde žádána obdobou podle duše lidské; podobně i její nejvyšší část, světový rozum.
- 22 Platón tu přiměšuje do filosofických úvah příklady z představ běžného náboženství, aby upozornil, že z moci oné příčiny vychází všechno.
- 23 Čtu podle rukopisu T aj. γενοῦσθης (Burnet podle rukopisu B γένους τῆς).
- 24 Po úvaze metafyzické následuje úvaha psychologická.
- 25 Harmonie, zdraví, normální stav, je harmonie citů; na jejím předpokladu se zakládá důkaz, že i smyslná rozkoš je pocítována duší. O stavu bez radosti a bez strážně viz *Philb.* 30.
- 26 Sókratés výslovně rozeznává tento pojem od pojmu zapomínání, protože by řecká slova pro ty pojmy λαμβάνειν a ἐπιλανθάνεσθαι mohla svádet k ztotožňování.
- 27 Tato myšlenka, jež Prótarcha tak překvapuje, je vysvětlena níže, zejména *Philb.* 38 nn. Prótarchos projevuje obecné mínění, že každý pocit slasti je pravdivý.
- 28 Tato fikce důvěrného oslovování Filéba je jeden z prostředků zvyšujících iluzi dialogu.
- 29 Neočekávaně se užívá o noetickém hodnocení výrazů, které náleží vlastně do oboru etiky a také vskutku Prótarcha svedou k hodnocení etickému.
- 30 Snad narážka na Antísthena a kyniky.
- 31 Platón volí ty nemoci za příklad úmyslně, aby je představil jako charakteristické pro kyniky, kteří jimi asi vskutku trpěli při svém způsobu života, nedbajícím druhdy ani čistoty.
- 32 Místo *Philb.* 46e podle rukopisů BT ἀπορίας (Burnet πηγίας). Celý tento odstavec není v originálu spolehlivě dochován a jeho překlad je nejistý.

- 33 Všechny jmenované afekty jsou porušením normálního duševního stavu, viz pozn. 25 o harmonii.
- 34 Verše z Homérovy *Iliady*, XVIII, 108 n.
- 35 Následující výklad o psychologickém účinku komedie spolu s jinými místy, na kterých se Platón zmiňuje o komedii, ukazuje velmi charakteristický Platónův zájem o tento druh dramatického básnictví. Z našeho místa je patrné, že měl spíše na mysli nikoli starou attickou komedii Aristofanovu, nýbrž charakterní komedii, jejímž dovršitelem byl později Menandros.
- 36 Překladem „závist“ nevystihujeme přesně řecké *neikos* (νεῖκος), jež znamená, jak je patrné ze souvislosti, i škodolibost.
- 37 Proti „smíšeným“ slastem tělesným i duševním staví Platón slasti „nesmíšené“, jež nalézá zejména také v estetických dojmech. Následující výklad obsahuje důležité myšlenky Platónovy estetiky.
- 38 V místě 51b čtu slova rukopisů *καθαράς λυπῶν*, jež Burnet podle Badhama z textu vylučuje.
- 39 V místě 51d čtu slova *καλὰ καὶ ἡδονὰς*, která Burnet podle Stallbauma z textu vylučuje.
- 40 V *Philb.* 27–28 bylo usouzeno, že slast náleží do rodu neomezenosti; nyní se ukázalo, že jsou některé slasti, při kterých není kvantitativních rozdílů, a které jest tedy přičísti k rodu jsoucen s omezením.
- 41 Pojem, který Platón vyjadřuje slovem *technai*, jež jsme přeložili výrazem „umění“, je u Platóna, jak vidíme dále, velmi široký a obsahuje např. hudbu, stavitelství, lékařství, kornidelnictví a vojevůdcovství. Tyto obory praktických činností hodnotí Platón podle toho, do jaké míry užívají čisté matematiky.
- 42 Míření na cíl je u Platóna několikrát obrazem činnosti, která jen zkusmo a dohadem dochází žádoucího výsledku, a tím se naprosto liší od přesného výpočtu a vůbec od rozumového nabývání a užívání poznatků.
- 43 Platón zde i jinde rozlišuje mezi matematikou čistou a užitou a přenáší toto rozlišování i do jiných oborů; nauku o číslech,

- aritmetiku, přitom rozlišuje od počtářství, jež nazývá logistikou.
- 44 Ponechávám 57b rukopisné čtení ἀνευρισκαίω, jež Burnet opravil v ἀνευρησκαίω.
- 45 Narážka na tzv. eristiky, kteří užívali zvláštní povrchní dialektiky k rozmlouvám a sporům namnoze zcela nevážným; „chytati za slovo“ byl jeden z jejich oblíbených prostředků. V dialogu *Theaitétos* (195c) nazývá Sókratés žvanilem toho, „kdo vláčí řeči sem a tam“.
- 46 Přímá praktická užitečnost nebyla Platónovi ani ve vědách ani v estetice ani v hodnocení činností rozhodujícím kritériem.
- 47 Zásadní Platónův protiklad mezi míněním, vztahujícím se k dění, tj. k tomuto smyslovému světu, a věděním, jehož předmětem je svět idejí.
- 48 Bohem míšení – a to vína – je vlastně jen Dionysos; Héfaistos je uveden podle I. zpěvu *Iliady*, kde se mimořádně chopí úkolu olympského číšníka.
- 49 Tj. vyznati se v tomto viditelném světě, v kterém žijeme. Platón tu vyslovuje poznání, kterého došel ve svém vývoji, že úplnost vědění musí zahrnovat i tento smyslový svět.
- 50 Narážka na Homérovo přirovnání v *Iliadě*, IV, 452 nn. (překlad O. Vaňorného):
- Když dvě vzkypělých řek, jež s vysoké hory se řítí,
svádí v kotliny hloub svých vodstev velké spousty
s vysokých vrchovišť horských a vymletou roklí se valí,
pastýř pak hrozný jich řev kdes v horách zdaleka slyší:
tak těch válčících vojsk zněl lomoz zápasu v dálku.*
- 51 Taková personifikace není u Platóna neobvyklá.
- 52 Pravda má u Platóna význam i noetický i metafyzický; zavedením tohoto pojmu do úvahy je arci vítězství strany rozumu dovršeno, viz *Philb.* 65d1: „rozum jest buď totéž, co pravda, nebo jí ze všeho nejpodobnější a nejpravdivější“.
- 53 V místě 64c čtu všechna slova, která Burnet podle Badhama z textu vylučuje.

- 54 Tak se pokouším napodobit slovní hříčku originálu, spojující sloveso συμφορῆν (= snáseti) a συμφορά (= pohroma).
- 55 Výsledek všech úvah je stupnice dober, která následuje. Na prvním místě je to, čeho podstatou je míra, na druhém, k čemu náleží souměrnost, krása, dokonalost, úplnost, na třetím činnost rozumová, na čtvrtém vědomosti, umění a správná mínění, na pátém čistě slasti. Rozlišení prvního a druhého stupně záleží v tom, že na prvním místě je míra (jejímž výrazem je číslo), na druhém jsoucná mírou omezená, a tím blízká dokonalosti.
- 56 V místě 66a čtu podle Wilamowitze-Moellendorffa τὴν αἰδιον ἡγήσθαι φύσιν, ale nevynechávám před tím τοιαῦτα.
- 57 Citát z orfického genealogického zpěvu.
- 58 V originále příslovečný výraz o třetí úlitbě, jež bývala obětována Diu Ochránci.
- 59 O filosofii jako největším músicím umění mluví Sókratés v dialogu *Faidón* (60e n.).

Symposion

- 1 Apollodóros vystupuje i v dialogu *Faidón* jako oddaný druh Sókratův a je jmenován také u Xenofóna.
- 2 Faléron byl nejstarší přístav athénský.
- 3 Žert záležel ve způsobu oslovení, který byl podoben úřednímu oslovování občanů.
- 4 Agathón, mladší vrstevník Sókratův, měl podle starověkých zpráv vynikající místo v mladší generaci athénských tragiků. Jeho tragédie se nezachovaly a známe jen několik jejích názvů. Nebyl pouhým epigonem. První zavedl v tragédiích místo sborových zpěvů zpěvní a hudební mezihry a také v hudbě se odchýlil od staršího způsobu. Aristofanés paroduje jeho změkčilost ve způsobu života i v básnění. Že dobyl vítězství v dramatických hrách, je známo i odjinud než z Platónova dialogu; je zachována zpráva o jeho vítězství o svátcích Lénají r. 16 př. Kr. Snad k této události se vztahuje Platónův motiv, ač jestliže se vskutku zakládá na jedné určité události.
- 5 O něm není jinak nic známo.
- 6 Glaukón, zde jmenovaný, je snad bratr Platónův, uvedený také v dialogu *Ústava*, jak rozmlouvá se Sókratem.
- 7 Kteří vystupovali v té jeho vítězné tragédii.
- 8 Aristodéma připomíná také Xenofón, jak rozmlouvá se Sókratem; v Platónově *Symposiu* je představován jako jeden z těch následovníků Sókratových, kteří napodobovali svého učitele ve vnějších věcech. Kydathénaion neboli Kydathon byl jeden z athénských démů.
- 9 Čtu nyní s Burnetem $\mu\alpha\lambda\alpha\kappa\acute{o}\varsigma$, a ne $\mu\alpha\upsilon\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ = zuřivý, jak mají podle rukopisné varianty někteří jiní vydavatelé. Druh si nemůže srovnat Apollodórovu příslovečnou měkkost – kterou

projevuje Apollodóros i v dialogu *Faidón* – s jeho útočným vystupováním.

- 10 To přísloví znělo asi „sami od sebe chodí dobří na hostiny dobrých“. Předělání Sókratovo záleží v slovní hříčce, v dosažení vlastního jména *Agathón* místo obecného jména *dobrý* (v řečtině *agathon* = dobrý).
- 11 Narážka na *Il.* XVII, 587 nn., kde Apollón mluví k Hektorovi (překlad O. Vaňorného):

*Kterak's ty před Menelaem se poděsil, který přec dříve
malátný kopiník býval – teď před tebou mrtvolu vleče,
jediný sám!*
- 12 Tj. k Agathónovi. Řecké adjektivum σοφός má širší význam než české „moudrý“ a také jinde bývá epitetem básníků.
- 13 Nepřesný citát z *Iliady* (X, 224), kde Diomedés dokazuje, že při odvážném podniku je lépe, když jdou dva, než když jde jeden.
- 14 V klasické době Řekové jedli, ležíce na lehátkách a opírajíce se levým loktem o podušku. Eryximachos byl podle Platónových dialogů – kromě *Symposia* je připomenut i v dialozích *Faidros* a *Prótagoras* – i podle Xenofóna syn lékaře Akúmena a také sám byl lékařem.
- 15 „Dolním“ lehátkem se nazývalo lehátko na pravém konci řady; tam bylo obyčejně místo hostitelovo. První místo bylo na levém krajním lehátku; při Agathónově hostině je na tom místě *Faidros*.
- 16 O moudrosti viz pozn. 12.
- 17 Tj. povíme si to při víně.
- 18 Pausanias je i v tomto dialogu, i v *Symposiu* Xenofónově muž význačný svou láskou k básníku Agathónovi. Xenofón ho představuje jako horlivého obhájce paiderastie; u Platóna je tento rys poněkud zmírněn.
- 19 *Faidros* má velkou úlohu v Platónově dialogu, který je podle něho pojmenován; i tam vystupuje jako milovník řečí o lásce. V dialogu *Prótagoras* ho Platón představuje jako žáka sofisty Hippia.

- 20 Narážka na verše Euripidovy tragédie *Melanippé*:
*a nejsou má ta slova, nýbrž matky mé,
 že nebesa i země jediný byl tvar.*
- 21 Sofisté, zejména Gorgias a jeho následovníci, zavedli do prozaické literatury oslavné i hanlivé řeči. Gorgiovi se přičítá zachovaná chvalořeč na Helenu.
- 22 Vedle Gorgii, Prótagory a Hippíi nejvíce vynikající ze sofistů doby Sókratovy.
- 23 Řeční narážející na příspěvky placené ve spolecích a klubech buď na společné hostiny nebo pro vzájemnou výpomoc v potřebách.
- 24 V *Theogonii*, 116 nn. Srv. L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 8 n.
- 25 Neatticky Akúsiłaos, jeden ze starších logografů, tj. prozaických vypravovatelů bájí, pověstí a dějin. Žil v VI. stol. př. Kr. a napsal genealogie bohů a héróů.
- 26 Gaia = Země.
- 27 Vynikající filosof školy elejské; žil kolem r. 500 př. Kr.
- 28 Na několika místech v *Iliadě* i v *Odysseii* např. *Il. X*, 482, „vdechla sílu“ Odysseovi Pallas Athéné.
- 29 Podle thessalské pověsti byla Alkéstis chotí krále Adméta ve Ferách. Apollón si vymohl od Sudiček slib, že Admétoš, až přijde čas, aby zemřel, bude moci zůstat naživu, jestliže se nalezne někdo, kdo by šel místo něho do Hádu. Tuto dobrovolnou oběť přinesla Alkéstis, ale byla vrácena životu, podle jedné pověsti z vůle dojaté královny podsvětí Persefoné, podle jiné s pomocí héróa Héraklea, který Smrti vyrval její kořist. Tato báje je námětem Euripidovy tragédie *Alkéstis*.
- 30 Obvyklé podání báje o Orfeovi a Eurydice vykládá L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 194 n. Platón ji na našem místě obměňuje v neprospěch Orfeovy povahy.
- 31 Narážka na nezachovanou tragédii Aischylovu *Myrmidonové*, v níž Achilleus hořekoval nad smrtí milovaného Patrokla.

- 32 Dvojice Afrodité Úrania (Nebeská) a Afrodité Pandémós (Obecná) není výmysl Platónův, nýbrž byla i v kultu; Afrodité Úrania měla své zvláštní chrámy a Pandémós také. Ale původní rozdíl mezi nimi nebyl etický protiklad; epiteton Pandémós znamenalo pravděpodobně bohyni sjednocené obce a založení jejího chrámu se přičítalo mytickému sjednotiteli Attiky Théseovi. Za doby Platónovy ovšem měly v kultu Afrodity Obecné zvláštní účast hetéry.
- 33 Po smrti tyrana Peisistrata r. 528 př. Kr. vládli v Athénách jeho synové Hippias a Hipparchos; r. 514 zavraždili Harmodios a Aristogeitón Hipparcha, především z důvodů soukromých, a r. 510 byl s pomocí spartskou přemožen Hippias; v Athénách byla obnovena demokracie a oba přátelé byli pak slaveni jako „tyranobijci“.
- 34 Slovo originálu φιλοσοφίας, které Burnet označuje jako porušené a které jedni vůbec vynechávají, jiní vykládají s větším nebo menším násilím, měním ve φιλοποιίας a podle toho překládám.
- 35 *Paidagógos*, doslova „voditel dětí“, byl obyčejně starší otrok, který provázel nedospělého chlapce rodiny, u které sloužil, na jeho cestách do školy a ze školy, a vůbec mu byl společníkem a pomocníkem.
- 36 Podle verše *Il. II, 70 n.*, kde Agamemnón praví o snu, který se mu zjevil v podobě Nestorově:
- Toto mi praviv,
odletěl ze stanu pryč, a sladký mě opustil spánek.*
- 37 V originále je slovní hříčka, vznikající podobností slov „Pausanias“ a πᾶυσασθαί = dokončiti. Protože ji v českém překladě nelze napodobiti, byla vynechána i věta k ní se pojící: „učí mě totiž odborníci užívatí takto v řeči stejných slov“.
- 38 Všude tu využívá Eryximachos toho, že slovo *erós* má vedle užšího významu „láska“ i obecný význam „touha“; co jsme přeložili „o touhách těla“, jsou tedy podle originálu i „lásky těla“. Srv. pozn. 62.

- 39 Myšlenka Hérakleitova, na kterou se zde naráží, je obsažena v jeho zlomku (*DK* 51): „Nerozumějí, jak (jedno) obsahující různost je samo se sebou v souhlasu; protisměrná harmonie jako u luku a lyry.“ Slovo *harmonia* tu ovšem podržuje svůj původní význam „spojení“.
- 40 Polymnia, Músa hymnických zpěvů, je zde uvedena místo Afrodity Obecné jako zástupkyně lidské hudby proti hudbě nebeské, kterou je Platónovi filosofie; snad i jméno Polymnia svou první složkou (*poly* = mnoho) svedlo ke spojení s jménem Pandémós, jež má první složku (*pan* = vše).
- 41 Místo *Symp.* 188c čtu s rukopisy BT $\epsilon\rho\omega\tau\alpha\varsigma$, kde má Burnet $\epsilon\rho\omega\nu\tau\alpha\varsigma$ podle rukop. W a Stobaia.
- 42 Tj. mně jakožto básníku komedií.
- 43 Kmen *an(d)r-* = muž a *gyné* = žena.
- 44 Podle mýtu obrovští synové Alóeovi, kteří vyhrožovali svým bohům a chtěli postavit horu Ossu na Olymp, na Ossu pak jinou horu Pélion, aby se dostali až do nebes. Ale Apollón oba zahubil, nežli dospěli. Tento mýtus je vypravován v *Od.* XI, 305–320.
- 45 *Symbolon* byla známka, podle které se poznávali členové spřátelených rodin z různých měst. To spřátelení vzniklo kdysi z poměru hostitele a hosta. Hostitel při loučení s hostem rozlomil kostku nebo destičku a dal jednu polovici hostu, druhou ponechal sobě; ze shody těch polovic se poznávali i potomci původního hosta a hostitele.
- 46 S platýsem se srovnává půlka původního člověka proto, že i platýs při své tenkosti vypadá jako rozříznutá ryba a obě oči má na jedné ploché straně.
- 47 V těchto slovech bývá nalézána narážka na historickou událost z r. 385 př. Kr., kdy byla arkadská obec Mantinea zbavena své jednotnosti a rozložena ve čtyři nebo pět správních celků. Proti tomuto výkladu namítá U. von Wilamowitz-Moellendorff, *Platon*, II, str. 176 nn., že jde na našem místě o rozdělení Arkadů, ne jenom města Mantieie, a soudí, že se tu naráží na starší ustanovení z r. 418 př. Kr., podle kterého byl rozpuštěn

arkadský spolek a všechna arkadská města měla být autonomní. Tím by ovšem odpadal důvod datovati složení *Sympotia* do doby krátce po r. 385, zmizel by i anachronismus, že se v přítomnosti Sókratově mluví o události, která se stala až po jeho smrti. Úplně přesvědčivý výklad Wilamowitzův není.

- 48 V originálu je přidáno ještě přirovnání γεγονότες ὡσπερ λίσπαι, které jsem nepřeložil, poněvadž slovo λίσπαι mi je přes všechny podané výklady nejasné.
- 49 Před svátky Velkých Dionysií, o kterých byly provozovány divadelní hry, konalo se v Athénách, v tak řečeném odeiu, představování účastněných básníků a herců obecnstvu. „Podle určitého pořádku, jež asi stanovil archón, vystupovali (básníci) se svými herci i se svým sborem na podium, oznamovali obecnstvu název svých dramát, vykládali, arci jen v hlavních rysech, látku jejich a prosili za přízeň. Všichni byli ověnčeni a v slavnostní roucho oděni, avšak herci divadelního kostýmu neměli, zejména ne škrabošek.“ (F. Groh, *Řecké divadlo*, str. 33 n.)
- 50 Podle Hésiodovy *Theogonie* dva z Titánů, synů Úrana a Gaie; viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 9.
- 51 Podle těch mýtů byl vykleštěn Úranos od svého syna Krona a spoutáni byli Titáni, když byli přemoženi od Dia; viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 9 n.
- 52 Até je zosobněná zaslepenost mysli, v které se člověk dopouští viny. Verše, které tu jsou uvedeny, pocházejí z *Il.* XIX, 92 n.
- 53 Původ tohoto výroku, jež Platón uvádí na několika místech svých spisů, je u Pindara.
- 54 Citát ze Sofokleovy ztracené tragédie *Thyestés*.
- 55 Viz *Od.* VIII.
- 56 Citát ze Sofokleovy ztracené tragédie *Stheneboia*.
- 57 Músická umění jsou básnictví, hudba, tanec.
- 58 Básník Agathón improvizuje tu sám verše na oslavu Eróta. Závěr jeho řeči je Platónovo úmyslné napodobení umělé řečnické prózy podle nauky sofistů Gorgii; hlavním jejím zna-

kem je členění na krátké, souměrně skládané úseky (kóla a komnata), spojované v protikladné dvojice a vyznačované i rýmy.

- 59 Narážka na verše *Od.* XI, 633–635, kde Odysseus vypravuje, jak za svého pobytu v podsvětí při pohledu na zástupy mrtvých pocítil strach, co se mu ještě může zjevit (překlad O. Vaňorného):

*hrůzou bledly mi tváře,
že by snad Gorgony hlavu, té nestvůry hrůzostrašné,
velebná Persefoneia mi poslat z podsvětí mohla*

Gorgóny jsou v řeckém mýtu ohydné a hrozné bytosti; nejznámější z nich je Medúsa, jejíž obličej byl tak strašný, že kdo se na něj podíval, hned zkameněl; srv. L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 146 n. Na našem místě je v hříčka slov se slovy Gorgó a Gorgias; epiteton „hrozného“ je v originále dvojsmyslné, neboť řecké slovo *deimos* znamená i „hrozný“, i „silný“ (= dovedný, působivý, zejména o řečníku) a na uvedeném místě *Odysseie* je jím opatřeno slovo „nestvůra“.

- 60 Narážka na často citovaný verš Euripidovy tragédie *Hippolytos*, 612: „jazyk přísáhl, ale mysl je bez přísahy“.
- 61 Sókratés musí objasňovat svou otázku, protože v řečtině je vazba substantiva *ἔρως* (= láska) s genitivem dvojznačná; ten genitiv může totiž být subjektivní, a potom znamená ona vazba „láska něčím“, nebo objektivní, a pak = „láska k někomu“. Význam „láska“ je cítěn i ve vlastním jménu *Ἔρως*. V češtině tuto syntaktickou dvojznačnost nelze napodobiti.
- 62 Tato otázka vyplývá z příbuznosti jména *Ἔρως* se slovesem *ἐρᾶν τινος* = „milovati něco“ nebo „toužiti po něčem“. *Ἔρως* je *Láska* i *Touha*. Srv. pozn. 38.
- 63 Jméno této bezpochyby fiktivní původkyně Sókratova vědění o *Ἐρώtu* i jméno její vlasti, města *Mantineie*, není voleno náhodně. Jméno *Diotima* obsahuje v sobě jméno *Diovo* a kmen slovesa *τιμᾶν* (= ctíti) upomíná svým složením na *Sofokleův* verš „nikdo není moudrý nežli ten, koho ctí bůh“. Přívlastek *mantinejská*, *μαντινική*, podobá se svým začátkem slovu

- μαυτική, věštecká. Ale i kdyby snad bylo možno připustit, že Diotima byla skutečná žena, je její osobnost v dialogu zcela výtvar Plátónův.
- 64 Poros je personifikace pojmu πόρος = průchod, cesta, prostředek, důmysl; jeho zosobnění se vyskytuje již u básníka Alkmana. Mētis = Rozumnost, podle Hésiodovy *Theogonie* první choť Diova.
- 65 Tato personifikace se vyskytuje také v Aristofanově komedii *Plútos*.
- 66 Těmito slovy je připravena myšlenka o Erótu filosofovi. V řeckém originále působí slovo *filosofos* současně všemi odstíny svého významu, jež v překladu musíme rozlišovat výrazy „milovník moudrosti“, „hledatel moudrosti“, „filosof“.
- 67 Bylo třeba ponechat v překladu kmén těchto řeckých slov, obsažený v slovese *poiein* = dělati, v původním znění, protože latinizovaná slova poezie, poeta mají význam speciální, o němž se vykládá dále.
- 68 Odkud je tento citát, není známo.
- 69 Zde se začíná řada metafor vyjadřujících filosofickou touhu po působení na vnímavé duše. V základu těchto metafor splývají pojmy ploditi a roditi, a pro touhu po onom působení se užívá v přeneseném smyslu představy těhotnosti a porodních bolestí. Původní rozdíly těchto představ podle činitele mužského a ženského se v těchto metaforách ztrácejí.
- 70 Moira = Sudička je činná při narození člověka i při jeho smrti. Eileithyia je bohyně pomáhající ženám při porodu, viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 27.
- 71 Viz pozn. 29.
- 72 Kodros byl podle pověsti attický král, který dobrovolně obětoval život, aby zjednal své zemi vítězství nad Dóry.
- 73 Zákony přičítané v tradici Lykúrgovi.
- 74 V mystériích byly rozlišovány dva druhy zasvěcení; kdo přijal první, nižší, nazýval se *mystés*, kdo druhý, vyšší, byl *epoptés*

- (= divák); srv. L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 125.
- 75 Slovy „jestliže tak řeknu“ napodobují větu originálu ἐὰν εἴπω οὐτωςί, jejíž význam není dost jasný, která však jistě charakterizuje zvláštnost Alkibiadova způsobu mluvení. Podle Plútarcha (*Alkibiadés*, 10) měl totiž Alkibiadés myšlenku vždy pohotově, ale hledal slova a přitom se často mýlil, uprostřed řeči se odmlčoval, ztrácel souvislost a pak zase začínal znova.
- 76 Rozumí se chladič na víno, *psyktér*.
- 77 Číše, *kotylé*, znamená zde dutou míru, asi 1/4 litru.
- 78 Verš z *Il.* XI, 514.
- 79 O silénech, mytických bytostech podobných satyrům, viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 112–114. Zde jde o schránky zhotovené v podobě silénů.
- 80 O Marsyovi, jenž se odvážil zápasit ve hře na píšťalu s kitharistou Apollónem, viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*.
- 81 Olympos, polomytický hráč na píšťalu (aulos), byl pokládán za vynálezce zvláštního druhu píšťalové hudby, tak řečeného auletického nomu.
- 82 Korybantí byli kněží maloasijské bohyně Kybely; při jejím *orgiastickém* kultu, jehož hlavní složkou byla pronikavá hudba, dostávali se zasvěcení do náboženského vytržení, projevujícího se všelikými halucinacemi.
- 83 Narážka na vypravování, jak Odysseus unikl svůdným pěvkyním; viz *Od.* XII, 39–54.
- 84 Narážka na to, že byla dvě přísloví: 1) víno mluví pravdu, 2) víno a dítě mluví pravdu.
- 85 Dramatické napodobení obřadního zvolání při mystériích, kterým byli nezasvěcení vyzváni, aby se vzdálili a neposlušali.
- 86 Narážka na výjev z *Il.* VI, 234 nn., kde si hrdinové Glaukos, ze strany trójské, a Řek Diomedés vymění zbroj, když poznají, že se jejich rodiny kdysi spřátelily (překlad O. Vaňorného):

*Tehdáž Kronovec Zeus vzal nadobro Glaukovi rozum,
protože s Tydeovcem se nezdráhal změnití výzbroj,
za zlatou bronzovou dostal – vzal za devět krav –
dal za sto.*

- 87 Aias, po Achilleovi nejstatečnější z řeckých hrdinů před Trójou, měl veliký, neprorazitelný štít, složený ze sedmi hovězích koží.
- 88 Poteidaia, korinthská osada na chalkidickém výběžku Palléné, byla členem athénské námořního spolku, ale r. 431 od Athén odpadla; Athéňané poslali proti ní válečnou výpravu a r. 429 jí dobyli.
- 89 Verš z *Od.* IV, 242, jímž začíná Helena vypravovat o tom, jak se Odysseus vloudil do Tróje.
- 90 Iónové byli na oné výpravě mezi spojenci Athéňanů.
- 91 U Délia, v Boiótii, byli Athéňané poraženi za války peloponnéské r. 424 př. Kr.
- 92 Athénský vojevůdce; podle něho je pojmenován Platónův dialog o statečnosti.
- 93 Míněn je verš Aristofanových *Oblaků*, 361, kde sbor praví k Sókratovi: „tobě, že se nadýmáš na ulicích a koulíš očima a neobut snášíš mnoho zlého a nad námi se vznešeně tváříš“.
- 94 Brasidas byl vynikající vojevůdce spartský v první části peloponnéské války.
- 95 Nestór, nejstarší a nejzkušenější z řeckých králů před Trójou, a Anténór, šlechtic trójský, původce návrhu, aby Trójané vydali Řekům Helenu, jsou srovnáváni s Perikleem pro svou rozumnost a samostatnost úsudku.
- 96 Charmidés byl Platónův strýc z matčiny strany. Platón podle něho pojmenoval dialog, v kterém Charmidés vystupuje jako mladý krasavec, který působí i na Sókrata mocným dojmem.
- 97 Tento Euthydémos, rozdílný od sofistů, podle kterého je pojmenován Platónův dialog, byl podle vypravování Xenofónova od Sókrata vyléčen ze své domýšlivosti a zcela k Sókratovi přilnul.

Faidros

- 1 Lysias byl vynikající athénský rétor, který se narodil asi r. 445 př. Kr. Zabýval se hlavně spisováním soudních řečí pro strany. Jeho řeči se vyznačují slohem prostým a jasným.
- 2 Akúmenos byl známý lékař, otec lékaře Eryximacha, uvedeného v *Symposiu*.
- 3 Tj. v Athénách; Lysias bydlil bezpochyby v Peiraieu jako jeho otec Kefalos, uvedený na začátku Platónovy *Ústavy*.
- 4 Snad též Epikratés, který je jmenován v Aristofanových *Ženách na sněmu*, 71, rétor a dómagóg.
- 5 Morychos byl pověstný tím, že vedl okázalý dům.
- 6 Míniéno je Olympieion, posvátný okres olympského Dia v jihovýchodní části Athén u řeky Ilisu. Chrám s korintuskými sloupy, z něhož se dodnes zachovaly vynikající zbytky, byl vystavěn až v době hellénistické. Za doby Platónovy tam stál nedokončený chrám, založený tyranem Peisistratem.
- 7 Citát z Pindarových *Isthmií*, I, zač.:
*Matko má, zlatoštitá Thébo, tvou věc budu pokládat
za přednější i nad zaměstnání.*
- 8 Megary je město asi 30 km západně od Athén v krajině Megaridě.
- 9 Hérodikos ze Sélymbrie, vrstevník Sókratův, byl učitelem tělesné výchovy a zakladatelem léčebné gymnastiky. Ironicky se o něm zmiňuje Platón v *Ústavě*, 406a.
- 10 Pověstné zařikávání Sókratovo, místo „při Diovi“, „při Hére“ apod.
- 11 Korybanti byli kněží maloasijské bohyně Kybely; při jejich

- kultovních úkonech byla hlavní složkou pronikavá hudba. Viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 98 n.
- 12 Ilisos je říčka, tekoucí jihozápadním směrem na východním okraji Athén; pramení na Hyméttu a vlévala se snad do řeky Kéfisů nebo přímo do moře; nyní se ztrácí v polích. Viz F. Groh, *Topografie starých Athén*, str. 31.
- 13 Boreas byl bůh bouřlivého severního větru. Óreithyia byla dcera athénské krále Erechthea. Boreas ji podle mýtu unesl do svého domova v Thrakii. Za války s Peršany pomohl prý Boreas Athénanům a ti mu za to postavili u Ilisu oltář. Viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*.
- 14 Agra byla staroattická bohyně, jejíž jméno se stalo epitetem bohyně Artemidy, zvané Agrotera. Ze svatyně, o které je tu řeč, se zachovaly do nové doby jen základy. O celém problému této svatyně jedná F. Groh, *Topografie starých Athén*, str. 347 n.
- 15 Farmakeia byla družka Óreithyiina; byla jí zasvěcena studánka blízko Ilisu.
- 16 (Hippo)kentauri byli mytičtí daimoni lesů a hor, podoby zpola lidské, zpola koňské; viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 117–119.
- 17 Chimaira byla mytická nestvůra, vpředu lev, vzadu drak, uprostřed divoká koza; viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 143.
- 18 Gorgony byly mytické nestvůry, okřídlené, se zvířecíma ušima, rozšklebenými ústy, s hady ve vlasech; viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 146 n.
- 19 Pégasos byl podle mýtu okřídlený kůň Perseův; viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 147 n.
- 20 Na Apollónově chrámu v Delfách byl nápis γυνῶδι σεαυτόν = „poznej sám sebe“.
- 21 Tyfón (Tyfaón, Tyfoeus) je mytická personifikace zhoubného vichru. Podle Hésioda je to obr se stem dračích hlav, který se chtěl zmocnit vlády nad bohy i lidmi, ale byl Diem přemožen a sražen do Tartaru; viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie*

Řekův a Římanův, str. 81. V řeckém originálu je tu slovní hříčka, neboť jméno Tyfón a slova ἐπειθυμένος („soptící“) i ἄτυφος („nesoptivý“) jsou odvozena od téhož kořene, znamenajícího představu dýmu a přeneseně nadutosti nebo vášně. Protože se v češtině užívá slovesa „soptiti“ přeneseně jen o hněvu, nevystihují v překladu adjektiva „soptivější“ a „nesoptivý“ výrazy originálu se všemi jejich významy.

- 22 Není to naše vrba, *salix*, nýbrž tzv. mořská vrba (strom Abrahamův, drmek – všechny tyto tři názvy jsou uvedeny v českém vydání *herbáře Mathiolo*va z r. 1596), nazývaná u Řeků jednak λύγος, jednak ἄγνος, lat. *vitex* (botan. *vitex agnus castus*). Je to keř vysoký 2–4 m, vyskytující se v zemích kolem Středozemního moře, na Krymu a v střední Asii. Roste u potoků a řek a kvete uprostřed léta fialově, modře, růžově nebo bíle. Řekové přičítali tomuto keři zvláštní účinek na udržení pohlavní cudnosti.
- 23 Míňny jsou votivní figurky, obvykle z pátené hlíny, a sošky bohů, jaké byly ukládány na posvátných místech.
- 24 Achelóos je největší řeka v Řecku, zvaná nyní Aspropotamo. V mytologii to byl bůh, otec a král všech řek, pramenů i jejich božstev. Viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 92 n.
- 25 Vytržení, do jakého se dostávali lidé při orgiích konaných na počest boha Bakcha = Dionysa. Srv. pozn. 11 o korybantském vytržení.
- 26 Archontí, nejvyšší úředníci v Athénách, přísahali před nastoupením úřadu, že budou spravedlivě úřadovat podle zákonů, že nebudou přijímat ve svém úřadování darů, a kdyby něco vzali, že věnují do Delf zlatou sochu.
- 27 Kypselovci byli rod samovládců v Korintu; Kypselos se tam zmocnil vlády v polovici VII. stol. př. Kr., po něm vládl jeho syn Periandros, jeden ze sedmi mudrců. Z darů Kypselovců v Olympii byla zvláště pověstná „Kypselova skříň“ z cedrového dřeva, ozdobená reliéfy ze zlata a slonoviny. Také se vypravovalo, že věnovali do Olympie velkou zlatou sochu Diovu z vděčnosti za to, že opět nabyli ztracené vlády.

- 28 Citát z Pindara, vyskytující se také v dialogu *Menón*, 76d.
- 29 O Ligyích se vypravovalo, že tak milují hudbu a zpěv, že u nich i v bojích bojuje jen polovice mužstva, kdežto druhá zpívá. Ligyces je řecký název italského národa Ligurů.
- 30 Spíše slovní hříčka než vážná etymologie; v překladu ji nelze napodobit.
- 31 V orig. *νυμφόληπτος*, tj. „uchvácený nymfami“. Působením nymf se druhdy vysvětlovaly záchvaty chorobného pomatení smyslů i věšteckého vytržení, viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*. Srv. dále *Phdr.* 241c.
- 32 Dithyramby byly sborové skladby, zpívané za průvodu aulu (přístaly) k počtě boha Dionysa. Sókratés asi myslí dithyrambickou složkou své řeči ona silná slova *errómenós rhósthēisa*, podobně jako v dialogu *Crat.* 409c upomíná Hermogena na dithyramby slovo mnohonásobně složené. Neobvyklá slova, zejména složená, jsou uváděna jako znak dithyrambů u Aristotela a jiných kritiků.
- 33 Konec řeči Sókratovy „tak milovník miluje hochy“ má v originále metrickou formu jako závěr epického hexametru; v překladu je to napodobeno.
- 34 Viz pozn. 31.
- 35 Simmias má úlohu podněcovatele řeči v dialogu *Faidón*.
- 36 Sókrates říkal, že se v něm občas ozývá „cosi daimonského“ varující ho před jednáním, které by pro něho nebylo dobré; snad takto zastřeně nazýval hlas rozumu.
- 37 Ibykos z Rhégia byl lyrický básník v VI. stol. př. Kr., viz F. Stiebitz, *Stručné dějiny řecké literatury*, str. 56 n.
- 38 Básník sborové lyriky v VI. stol. př. Kr., viz F. Stiebitz, *Stručné dějiny řecké literatury*, str. 56. Vypravovalo se o něm, že oslepl, a když se dověděl, že byl oslepnutím potrestán héróinou Helenou za urážky, které o ní pronesl ve své básni, napsal novou báseň, palinódii, v níž ony urážky odvolal: do Tróje s Paridem nepřišla prý sama Helena, nýbrž její přízrak.

- 39 Také Homérovu slepotu vysvětlovala jedna pověst tak, že to byl trest za urážku Heleny.
- 40 Tento začátek řeči napodobuje palinódii (odvolávací báseň) Stésichorovu, srv. *Phaedr.* 243a–b.
- 41 Dódóna byla stará věštírna v krajině Épeiru; o ní viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 21.
- 42 Také zde, srv. pozn. 30, jde o etymologické hříčky, jakých je pln dialog *Kratylos*, a ne o vážně míněné etymologie.
- 43 Všechno, co náleží k pojmenování rodu „duše“; druhy duší jsou různé.
- 44 Přeloženo podle obecného čtení ἀεικίητων, dosvědčeného i u Cicerona. L. Robin čte podle zlomku zachovaného na papýru z Oxyrhynchu 1016 αὐτοκίητων, „co se samo pohybuje“; toto čtení je více nasnadě, ale právě proto je těžko soudit, že by bylo bývalo porušeno a změněno v ἀεικίητων.
- 45 Obraz pro mínění, že duše má tři části (stránky, schopnosti): rozum (zde vozataj), tzv. thymos (část vznětlivou) a část žádostivou (dva koně). Tak vykládá Platón o duši např. v *Resp.* 436.
- 46 Míněno je dvanáct nejvyšších bohů olympských; zobrazení byli na vlysu athénské Parthenónu, jak se dívají na slavnostní průvod o Panathénajích. Jsou to tam: Zeus, Héra, Arés, Démétér, Dionysos, Hermés, Athéna, Héfaiostos, Poseidón, Apollón, Artemis, Afrodité. Místo Dionysa, který byl přijat mezi olympské bohy později, je v starším podání bohyně domácího ohně Hestia. V Athénách byl oltář zasvěcený „dvanácti bohům“. Těch dvanáct bohů bývá také uváděno v souvislost s dvanácti souhvězdími zodiaku. Také u Platóna má ona obřížďka bohů asi význam kosmologický; Hestia, která se jí neúčastní, znamená pak Zemi, lišící se – podle geocentrického názoru – od ostatních nebeských těles svou nehybností. Ale provést kosmologický výklad ve všech jednotlivostech se nedáří.
- 47 Jsoucnost idejí.

- 48 Pojem *mínění* je tu, jako vždy u Platóna, ve výrazném protikladu proti pojmu *vědění*.
- 49 Adrasteia byla pokládána, podobně jako Nemesis, za bohyni přísné spravedlnosti; v jejím jméně byl cítěn význam „Ta, již nelze utéci“. Zde je uvedena jako představitelka světového řádu, podobně jako jinde Ananké = Nutnost.
- 50 V místě *Phaedr.* 248d nepřidávám, jako činí podle Badhama Burnet, ἢ před γυμναστικοῦ.
- 51 To je první část dialektického poznávání, spojovati pozorované jednotliviny v jeden druh, nalézati v nich ideu; druhá část je rozbor, *diairesis*. Viz níže 265d n.
- 52 Proti Burnetovi čtu 250a αὐτῶν bez Hirschigova přídavku ἐν.
- 53 V řec. originále je cítit významnou souvislost mezi slovem *séma* = znamení, náhrobek, hrob, a *sóma* = tělo. Že tělo je hrobem duše, byla myšlenka školy pythagorejské. Srv. *Gorg.* 493, *Crat.* 400b.
- 54 Na místě *Phaedr.* 250d vynechávám Burnetovu pomlčku za slovem *ión*.
- 55 Viz pozn. 42.
- 56 Podle *περὶόν* = péro.
- 57 Ganyvédés byl sličný syn trójského krále Tróa; Zeus se do něho zamiloval, dal ho orlem unést na Olymp a ustanovil ho svým číšníkem; viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 65 n.
- 58 Vztahuje se k třetici životů, o níž byla řeč výše 248e n.
- 59 V širším smyslu znamená to slovo pisatele řeči vůbec, v užším spisovatele soudních řečí pro strany na soudě.
- 60 Přeložil jsem podle smyslu řecké pořekadlo, slovně nám nesrozumitelné.
- 61 Politickou skladbou se tu míní návrh zákona; i politik je v jistém smyslu logograf. Na konci této věty kladu místo Burnetovy tečky podle jiných vydavatelů otazník.
- 62 Ačkolí se již za doby Platónovy začaly konati schůze sněmu také

- v divadle, jde na tomto místě spíše o obraz: návrh zákona je jako divadelní kus, jenž může buď mít úspěch, nebo propadnout.
- 63 Proti navrhovateli nového zákona mohl kdokoli vystoupit s žalobou pro nezákonné jednání; jestliže soud rozhodl v neprospěch navrhovatelův, byl navrhovatel trestán, obyčejně pokutou. Byl-li někdo takto trestán třikrát, ztrácel právo dávat návrhy.
- 64 Vynikající příklady „logografů“ zákonodárců.
- 65 Citát z *Il.* II, 361.
- 66 Nejde tu o individuální výrok, nýbrž o typické stanovisko Spartanů.
- 67 Tj. původce řečí, srv. co o něm praví Sókratés v místě *Phaedr.* 242a–b. Zejména v *Symp.* (177d) je Faidros nazván „otcem řeči“.
- 68 Žertovný jinotaj, ukrývající pod hérójskými jmény osoby současného života; Faidros je ve své odpovědi odhaluje.
- 69 Palamédés byl hérós z trójského cyklu bájí, důmyslný rádce, vynálezce psaní, čísel, astronomie, psaných zákonů a jiných umění. Níže je řeč o elejském Palamédovi; z toho je patrné, že je Palamédem pojmenován clejský filozof Zénón, vynikající v rétorice svým uměním ukazovati věci ze dvou opačných stran (umění antilogické).
- 70 Jména vynikajících sofistů a rétorů; viz F. Stiebitz, *Stručné dějiny řecké literatury*, str. 147.
- 71 Viz pozn. 24.
- 72 Midas je pověstný svým zpozdilým přáním, aby se všechno, čehokoli se dotkne, proměnilo v zlato, i tím, že mu narostly oslí uši, když jako soudce v hudebním závodě rozhodl proti Apollónovi.
- 73 Dvě části dialektické činnosti, srv. pozn. 51.
- 74 Volně podle Homéra, *Od.* V. 193 = VII, 38.
- 75 Části uměle složené řeči podle rétorických učebnic.
- 76 Euénos byl elegický básník a sofista za doby Sókratovy.
- 77 Rozděluji otazníkem podle vydání Robinova.

- 78 Teisias ze Syrakús, žák Korakův, učil rétorice a napsal učebnici toho oboru; jeho žákem byl mimo jiné Gorgias. Viz F. Stiebitz, *Stručné dějiny řecké literatury*, str. 146.
- 79 Prodikos a Hippias z Élidy byli vedle Prótagory a Gorgii vynikající sofisté doby Sókratovy.
- 80 Tj. umění Pólova. Sofista a rétor Pólos byl žák Gorgiův; Platón ho uvádí v dialogu *Gorgias*.
- 81 Básník dithyrambů a rétor, učil o druzích slov a jejich estetických vlastnostech.
- 82 Podle Robina pokládám za název spisu; Burnet píše s malým začátečním písmenem.
- 83 Z Chalkédonu byl výše jmenovaný Thrasymachos.
- 84 Viz pozn. 2.
- 85 V místě *Phaedr.* 268c čtu infinitiv ποιειν, jež Burnet z textu vylučuje.
- 86 Adrastos byl mytický král v Argu, vůdce výpravy „sedmi proti Thébám“, viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 173. Spojení „medosladký jazyk Adrastův“ se vyskytuje u básníka Tyrtaia. Ve spojení s Perikleem má jméno Adrastos asi význam jinotajný; někteří soudí, že jím je míněn řečník Antifón.
- 87 O tomto filosofu doby Perikleovy viz F. Stiebitz, *Stručné dějiny řecké literatury*, str. 76 n.
- 88 Podle zásady Hippokratovy školy, o níž viz F. Stiebitz, *Stručné dějiny řecké literatury*, str. 78 n., nelze léčit jednu část těla bez léčení celého člověka.
- 89 Lékařské školy, z nichž byly v V. stol. př. Kr. zvláště slavné škola v Knidu a na ostrově Kós, pěstovaly kult boha lékařství Asklépia. Lékaři byli „žáci Asklépiovi“.
- 90 V místě *Phaedr.* 272e čtu s Robinem podle rukopisu T αὐτὰ místo Heindorfova a Burnetova čtení αὐτὰ τὰ.
- 91 Myšlenka, že se lidé mají pokládat za služebníky bohů a podle

toho jednati, je původu orfického a vyskytuje se u Platóna několikrát; srv. zejména v dialogu *Faidón* (62b nn.).

- 92 Viz pozn. 41.
- 93 Na místě 275c se odchylují od Burneta v interpunkci a kladu po *ποδαπός* středník, po *ἔχει* tečku.
- 94 Jednou ze složek Adónidových svátků – o Adónidovi viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 45 n. – byly tzv. Adónidovy zahrady. Do nádob nebo do střepů naplněných hlínou byly nasety rychle klíčící rostliny, zejména fenykl a locika, a „zahrádky“ takto vyrostlé byly nošeny na střechy domů a pak házeny do vody. Bylo to původně asi kouzlo, jímž se měl způsobit vzrůst úrody v příštím létě. U pravoslavných Rusů se až dosud zasévá několik dní před Velikonoce do mělkých nádob, naplněných hlínou, oves, jenž v teple urychleně vyroste do výše 5–10 cm; do něho se pak ukládají barvená velikonoční vajíčka a staví se na velikonoční stůl.
- 95 „Psát do vody“ je příslovečné rčení o marné činnosti, srv. „mluviti do větru“.
- 96 Na místě 277d podle Robina kladu odchylně od Burneta po *ἢ* *μή* otazník.
- 97 Isokratés byl starší vrstevník Platónův, skladatel řečí, učitel řečnictví; fingovaná předpověď Sókratova o něm se nesplnila – Isokratés se filosofem nestal.

Alkibiadés I

- 1 Oslovení Alkibiada. Kleinias, Alkibiadův otec, padl v bitvě u Koróneie r. 446 př. Kr. Matka Alkibiadova se jmenovala Deinomaché.
- 2 Sókratés tu naráží na vnitřní hlas svého „daimonia“.
- 3 Podle fikce dialogu koná se rozmluva Sókratova s Alkibiadem ještě za života Perikleova, tedy před r. 429, kdy Periklés zemřel. Alkibiadés, jenž se narodil asi r. 450, je tu představován jako mladý, ještě ne dvacetiletý muž; srv. 123d.
- 4 Věštcí vskutku někdy vystupovali v Athénách při politických poradách. Jindy se obec usnášela dotázat se věštírny, zejména delfské, a měla také úředního vykladače věštných výroků.
- 5 Ochráncem přátelství byl zejména Zeus Filios.
- 6 Čtu podle interpunkce Stallbaumovy εἴτε ἀδικοῖο εἴτε μή, τότε λέγεις.
- 7 Hra v kostky (na šachovnici) byla u Řeků předmětem zvláštní nauky; tak v dialogu *Gorgias* (450d) ji Platón spojuje v jeden druh nauk s naukou o číslech, počtářstvím a geometrií.
- 8 Viz pozn. 1.
- 9 Narážka na místo v Euripidově tragédii *Hippolytos*, 350 nn., kde se Faidra vyznává chůvě ze své lásky k Hippolytovi (v překladu J. Krále):

Chůva: *Co pravíš? Lásku že máš, dítě? Ke komu?*
Faidra: *Jak zove se ten – Amazonin rozenec –*
Chůva: *Snad Hippolytos?*
Faidra: *Tys to řekla, a ne já.*
- 10 Místo Burnetovy tečky kladu po této větě otazník.
- 11 Co vyjadřujeme v překladu dvěma slovesy *jednatí* a *žítí*, je v řečtině vyjádřeno jedním slovesem *πράττειν*, neboť εὖ

πράττω znamená i *dobře jednám* i *dobře se mám*. V dvojznačnosti tohoto rčení je jeden kořen Sókratovy a Platónovy etiky.

- 12 Peparéthos, jeden z ostrovů kykladských, proti Athénám příklad malé obce.
- 13 Pythokleídés z ostrova Keu byl vyhlášený hudebník a učitel hudby.
- 14 Damón byl slavný kitharista za doby Perikleovy.
- 15 Jmenovali se Xanthippos a Paralos.
- 16 Míněn je elejský filosof, žák Parmenidův. Pythodóros je jmenován také v dialogu *Parmenidés* jako hostitel elejských filosofů a posluchač jejich rozmluv. Kallias je znám jako athénský vojevůdce; vypravuje o něm Thúkydídés, *Hist.* I, 61 nn.
- 17 Místo Burnetovy tečky kladu po této větě otazník.
- 18 Tj. s králem perským.
- 19 Narážka na hru athénské mládeže, ubíjení křepelek, jež byly k tomu účelu chovány. O Meidiiovi se v této souvislosti zmiňuje také Aristofanés v *Ptácích*, 1297 nn.: „Meidias tam byl nazýván křepelka; neboť se podobal křepelce s hlavou od někoho holí potlučenou.“
- 20 Výklad této narážky není jistý. Otroci měli hlavy dohola ostříhány; snad tedy je tu představa otroka nedávno propuštěného na svobodu, jemuž ještě nenarostly vlasy.
- 21 Sókratés žertovně staví proti slavnému rodu Alkibiadovu slávu svého rodu. Daidalos, mytický technik, byl ovšem Sókratovým „předkem“ jen potud, že Sókratův otec Sófroniskos byl sochařem a sochaři pokládali za „otce“ svého umění Daidala.
- 22 V Spartě vládli současně dva králové, jeden z rodu Aigiovců, druhý z rodu Eurypóntovců (nebo snad správněji Euryfóntovců); oba tyto rody odvozovaly svůj původ od Aristodéma, jednoho ze tří pravníků Hérakleova syna Hylla, pod jejichž vedením prý Dórové zaujali Peloponnés. Do rodu Hérakleovců náležely mimo oba královské rody i některé jiné rody spartské. Spartský král si směl vzít za ženu jen Spartaňanku.
- 23 Erchia byla jedna z attických místních obcí (démů).

- 24 Leótychidas, Archidamos a Agis byli spartští králové.
- 25 Výzva „poznej sám sebe“ byla prý napsána v Delfách na chrámu; také se uvádí mezi výroky tzv. sedmi mudrců. Platón se jí dovolává několikrát ve svých dialozích; v našem dialogu vykládá její smysl v místě 129a nn.
- 26 Odchylně od Burneta a ve shodě s Croisetem přijímám tu čtení rukopisu T.
- 27 Ve vyd. Burnetově je vytištěno ποτε místo πότε.
- 28 Z verše v *Il. II, 547*. Erechtheus byl mytický král athénský; o něm v L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 166.
- 29 Slova uzavřená závorkami nejsou v rukopisech Platónova *Alkibiada*, ale uvádí je z něho Eusebios a z Eusebia jsou otiskována i ve vydáních *Alkibiada*. Bůh je v nich pojímán spíše novoplatónsky než platónsky.
- 30 Čápi byli ve starověku uváděni za vzor péče o zestárlé rodiče.

Alkibiadés II

- 1 Oidipús proklel své syny Eteoklea a Polyneika po objevení svých bezděčných hříchů, a stal se tak původcem jejich nepřátelství. Na tu kletbu naráží sbor v Aischylově tragédii *Sedm proti Thébám*, 720–726; obšírněji o ní mluví Iokasté, Oidipova matka a choť, v prologu Euripidových *Foiničanek*, 59–68 (v překladu J. Sedláčka):

*Že sňatek jeho pak jest s matkou manželstvím,
když seznal Oidipús, všech strastí trpitel,
tu na svých očích spáchal vraždu strašlivou
a zlatou sponkou zřítelnice zkrvavil.
Když stínem pokryla se brada synů mých,
tu skryli otce závorou, by v nepaměť
ten vešel čin, jež těžko bylo omluvit.
Tak žije v domě te, a trpě osudem,
své syny kletbou bohaprázdnou proklíná,
by dům si rozdělili břitkou ocelí.*

- 2 Napodobeno podle veršů *Iliady*, X, 224 n. (v překladu O. Vaňorného):

*dva když pospolu jsou, tu jeden spíše než druhý pozná,
jak lépe co jest.*

- 3 Řekové neodlišovali sochaře a malíře od řemeslníků; neměli našeho pojmu „výtvarný umělec“.
- 4 Čtu jako Souilhé *πράξοντες* místo Burnetova *πραξάυτες*.
- 5 Citováno z *Il. II*, 303.
- 6 Archelaos vládl v Makedonii v letech 413–399. O jeho smrti jsou různé zprávy. Podle Aristotela, *Pol.* V, 10, 17, úkladně ho usmrtil Krataios pro osobní urážky, kterých se mu dostalo od Archelaa, a úkladu se účastnil z podobného důvodu Hellenokratés z Larissy; podle Diodóra (XIV, 37,5) usmrtil Archelaa nešťastnou náhodou na lovu jeho miláček Krateros. O Archelaovi viz i pozn. 24 k překladu dialogu *Gorgias*.

Zmínka o Archelaově smrti je v hovoru Sókrata s mladým Alkibiadem anachronismus.

- 7 Citát z *Od.* I, 32–35, kde praví Zeus (v překladu O. Vaňorného):
*Dívno, jak neprávem lid nám bohům přičítá vinu!
 Od nás všeliké zlé prý pochází – sami však sobě
 zpujností svou jen chystají strast – i naproti sudbě.*
- 8 Kterému básníku náleží verše níže uvedené, nevíme.
- 9 Orestés usmrtil svou matku Klytaiméstru; o tom viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 132 a 165. Alkmeón (Alkmaión) byl syn věštky Amfiaraa, jenž zahynul na výpravě „sedmi proti Thébám“; Alkmeón usmrtil svou matku Erifylu za to, že byvši podplacena zlatým náramkem, přiměla Amfiaraa, aby se oné výpravy účastnil, ačkoli předvídal její nešťastný výsledek; srv. L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 193.
- 10 V demokratických Athénách namnoze splývá pojem řečníka s pojmem politika.
- 11 Verše z Euripidovy tragédie *Antiopé*, citované i v dialogu *Gorgias* (viz pozn. 40).
- 12 Citát z básně Margités, přičítané Homérovi, z níž se zachovalo jen několik zlomků. Byl v ní líčen typ povrchního a neobratného člověka, který v ničem nic řádného nevykoná.
- 13 Slovesa „zmocniti se“ je užito proto, že básník podle Platónova pojetí tvoří v záchvatu božského nadšení, podobně jako věští věštec.
- 14 Hravý výklad, založený na absolutním významu, který Platón zpravidla dává slovesu „znáti“ proti slovesu „domnívati se“.
- 15 Čtu jako Souilhé podle opravy Dobreeovy μέγα ἔργον místo rukopisného a Burnetova μάργον.
- 16 Čtu slova τὼν προσβυτέρων, jež Burnet z textu vylučuje.
- 17 Ammón byl bůh Egypťanů, známý také u Řeků; ti ho zotožňovali se svým Diem. Měl slavný chrám s věštírnou v libyjské poušti na oáze Siva.

- 18 Tyto verše nejsou v rukopisech *Iliady*, ale vstavují se tam z tohoto místa Platónova *Alkibiada*, II, do VIII. zpěvu jakožto v. 548 a v. 550–552. Překlad jest Otmara Vařorného.
- 19 Těmi slovy poukazuje Sókratés sám na sebe.
- 20 *Il.* V, 128.
- 21 Uvedené verše jsou z Euripidovy tragédie *Foiničanky*, 858 n. V překladu Josefa Sedláčka zní tato část dialogu mezi Teiresiou a Kreontem takto:

Teiresias:

*Jsem ovšem cestou unaven, již prošel jsem
dne včerejšího sem k vám z země attické;
i tam byl s Eumolpovým vojem jakýs boj,
v němž Kekropovcům vítězství jsem zjednal já
a tenhle věnec zlatý, který vidíš zde,
jsem dostal jako prvotiny kořisti.*

Kreón:

*Toť dobré znamení, ten věnec vítězný;
jsmeť ve vír války strženi, jak známo ti,
a s Danaovci Thébám krutý zápas jest.*

Hipparchos

- 1 Začátek dialogu *Hipparchos* je stylizován tak, jako by šlo o pokračování hovoru mezi Sókratem a jeho nejmenovaným druhem-žákem; dialog představuje slyšenou část toho rozhovoru, následující po části neslyšené. Hned první Sókratova otázka, co tedy je ziskumilnost a kdo jsou ziskumilci, udává téma dialogu.
- 2 Při překladu se ukázalo výhodným užívati tohoto zastaralého slovesa znamenajícího „nabývati zisku“, aby se jím vystihlo příslušné sloveso řecké.
- 3 Mínil se užití zvukové figury v dvojici substantiv, která jsme přeložili, napodobující onu zvukovou shodu, slovy „v lhuť a půdě“. Platón leckdy karikuje takové řečnické „ozdoby“; viz pozn. 22 k překladu dialogu *Gorgias* a pozn. 10 k překladu dialogu *Symposion*.
- 4 Hipparchos tu je uveden jako nejstarší ze synů Peisistratových, muže, v jehož osobě zasáhla vlna vlády tyranů také Athény. Peisistratos se domohl tyranidy v Athénách kolem roku 560 př. Kr. a tak ji upevnil, že zůstala zachována i jeho synům a udržela se v rodině celkem 35 let. Podle zprávy Thúkydidovy a Aristotelovy byl však Hipparchos mladší než jeho bratr Hippias, a Hippias, nikoli Hipparchos, byl vládcem po smrti Peisistratově. Thúkydidés se výslovně obrací proti mínění athénskeho lidu, „který neví, že Hippias měl v rukou vládu jakožto nejstarší ze synů Peisistratových“. Dialog o ziskumilnosti se zřejmě drží tohoto lidového mínění, jež je od Thúkydida vyvráceno, ale s Thúkydidem se shoduje ve zprávě, že Hipparchos byl usmrčen od Harmodia a Aristogeitona z důvodů osobních; tím se odchyluje od tradice, která oslavovala čin dvojice přátel – „tyranobijců“ jako pokus osvobodit Athény od tyranidy.

- 5 O rapsódech jako recitátorech epických básní viz F. Stiebitz, *Stručné dějiny řecké literatury*, str. 21 n.
- 6 Panathénaje byly výroční athénské slavnosti k uctění bohyně Athény; při nich byly pořádány i hudební, básnické, řečnické a sportovní závody, viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 32 n.
- 7 O tomto básníku viz F. Stiebitz, *Stručné dějiny řecké literatury*, str. 55.
- 8 O básníku Simónidovi z ostrova Keós viz F. Stiebitz, *Stručné dějiny řecké literatury*, str. 58.
- 9 Sochy mající úplně vypracovanu jen hlavu a někdy pohlaví; místo těla měly čtyřhranný dřík. Byly stavěny zejména na rozcestích jako ukazatele cest a v závoďkách.
- 10 Steiria byla attická osada na východním pobřeží Attiky.
- 11 Podle mýtu vypravovaného u Hésioda byl za vlády Kronovy zlatý věk, viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 16.
- 12 Podle vypravování Thúkydidova, *Hist.* VI, 54–57, byl Harmodios sličný jinoch athénský; Hipparchos, syn Peisistratův, se ucházel o jeho lásku. Ale Harmodios jej odmítl a vyzradil jeho ucházení svému milovníku Aristogeitonovi. Uražený Hipparchos se chtěl Harmodiovi pomstít. Za tím účelem vybídl on a jeho bratr Hippias Harmodiovu sestru, aby mezi jinými pannami se účastnila kanéforie, tj. nesení obřadních košíků při slavnostním náboženském průvodu. Ale když přišla konat tento svůj čestný úkol, odmítli ji a pravili, že není hodna této cti. Harmodios a Aristogeitón z hněvu nad touto urážkou Hipparcha při nejbližší příležitosti úkladně zabili.
- 13 Míněna hra v kostky na šachovnici; srv. pozn. 7 k dialogu *Alkibiadés*, I.
- 14 Pojem zisku je něco absolutního, nezávislého na kvantitativních rozdílech.
- 15 Předpokládá se tu poměr hodnoty stříbra k hodnotě zlata 1 : 12.

Milovníci

- 1 Rozumí se soukromá škola, v Athénách nebylo státních škol. Dionysios byl, jak viděti, „grammatisté“, tj. učitel „grammatických“ předmětů, čtení, psaní a počítání. O výchově u Athéňanů viz T. Šílený – G. Hejzlar, *Řecké starožitnosti*, str. 86–88.
- 2 Oinopidés z Chiu, geometr a astronom, byl o něco mladší vrstevník filosofa Anaxagory. Problém, o kterém oni dva chlapci tak horlivě vykládali, týkal se asi sklonu ekliptiky.
- 3 Odborné vědy nebyly ve starověku přesně odlišovány od filosofie.
- 4 V překladu ponecháno řecké slovo, značící zálibu v tělocviku, aby bylo znát, že je protějškem ke slovu „filosofie“.
- 5 Řecká gymnasia byly tělocvičné ústavy; o nich viz T. Šílený – G. Hejzlar, *Řecké starožitnosti*, zvl. str. 136 nn.
- 6 Narážka na výjev z XXI. zpěvu *Odysseie*, kdy Odysseus, přestrojený za žebráka, žádá, aby se směl s Pénélopinými ženichy účastnit střílení z Odysseova luku; ženichové byli touto jeho žádostí pobouřeni, viz verš 285 n. (v překladu O. Vaňorného):
*Takto jim děl, tu nesmírný hněv jim pobouřil mysl,
neboť je pojal strach, že hlazené lučiště napne.*
- 7 Pětiboj, *pentathlon*, byl u Řeků druh sportovního závodu, skládající se ze závodu v běhu, v skoku, ze zápasu v křížku, ze závodu ve vrhání oštěpem a diskem; viz o tom T. Šílený – G. Hejzlar, *Řecké starožitnosti*, str. 111.
- 8 Nápís „poznej sám sebe“, o němž viz pozn. 25 k dialogu *Alkibiadés*, I.
- 9 Složkou athénskému soudnictví byla působnost smírčích soudců, *daitētů*, kteří rozsuzovali soukromé spory vyšší hodnoty; viz T. Šílený – G. Hejzlar, *Řecké starožitnosti*, str. 55 n.

Seznam zkratek

ARISTOTELÉS

<i>Eth. Nic.</i>	<i>Ethica Nicomachea</i>
<i>Met.</i>	<i>Metaphysica</i>
<i>Poet.</i>	<i>Poetica</i>
<i>Pol.</i>	<i>Politica</i>
<i>Rhet.</i>	<i>Rhetorica</i>
<i>Hist. animal.</i>	<i>Historia animalium</i>

DIOGENÉS LAERTIOS

<i>Vitae</i>	<i>Vitae philosophorum</i>
--------------	----------------------------

EUSEBIOS

<i>Praep. evang.</i>	<i>Praeparatio evangelica</i>
----------------------	-------------------------------

GELLIUS

<i>Noctes Att.</i>	<i>Noctes Atticae</i>
--------------------	-----------------------

HÉSIODOS

<i>Theog.</i>	<i>Theognis</i>
---------------	-----------------

HÉRODOTOS

<i>Hist.</i>	<i>Historiae</i>
--------------	------------------

HOMÉROS

<i>Il.</i>	<i>Ilias</i>
<i>Od.</i>	<i>Odyssea</i>

SEZNAM ZKRATEK

HORATIUS

Carm. *Carmina*

LUCRETIVS

De rerum nat. *De rerum natura*

MACROBIUS

Saturn. *Saturnalia*

PLATÓN

<i>Alc. I.</i>	<i>Alcibiades I</i>
<i>Alc. II.</i>	<i>Alcibiades II</i>
<i>Apol.</i>	<i>Apologia</i>
<i>Ax.</i>	<i>Axiochus</i>
<i>Crat.</i>	<i>Cratylus</i>
<i>Criti.</i>	<i>Critias</i>
<i>Crito</i>	<i>Crito</i>
<i>Ep.</i>	<i>Epistulae</i>
<i>Epin.</i>	<i>Epinomis</i>
<i>Euthyd.</i>	<i>Euthydemus</i>
<i>Euthyphr.</i>	<i>Euthyphro</i>
<i>Gorg.</i>	<i>Gorgias</i>
<i>Hipp. Ma.</i>	<i>Hippias Maior</i>
<i>Hipp. Mi.</i>	<i>Hippias Minor</i>
<i>Charm.</i>	<i>Charmides</i>
<i>Ion</i>	<i>Ion</i>
<i>Lach.</i>	<i>Laches</i>
<i>Leg.</i>	<i>Leges</i>
<i>Lys.</i>	<i>Lysis</i>
<i>Menex.</i>	<i>Menexenus</i>
<i>Meno</i>	<i>Meno</i>
<i>Min.</i>	<i>Minos</i>
<i>Parm.</i>	<i>Parmenides</i>
<i>Phaedr.</i>	<i>Phaedrus</i>
<i>Phd.</i>	<i>Phaedo</i>

SEZNAM ZKRATEK

<i>Philb.</i>	<i>Philebus</i>
<i>Polit.</i>	<i>Politicus</i>
<i>Prot.</i>	<i>Protagoras</i>
<i>Resp.</i>	<i>Respublica</i>
<i>Soph.</i>	<i>Sophista</i>
<i>Symp.</i>	<i>Symposium</i>
<i>Theag.</i>	<i>Theages</i>
<i>Tht.</i>	<i>Theaetetus</i>
<i>Tim.</i>	<i>Timaeus</i>

PLINIUS

<i>Natur. hist.</i>	<i>Natur. hist.</i>
---------------------	---------------------

PLÓTINOS

<i>Enn.</i>	<i>Enneades</i>
-------------	-----------------

PLÚTARCHOS

<i>Lyk.</i>	<i>Lycurgus</i>
-------------	-----------------

PROKLOS

<i>In Eucl.</i>	<i>In primum Euclidis librum commenatrius</i>
-----------------	---

TACITUS

<i>Dial. de or.</i>	<i>Dialogus de oratoribus</i>
---------------------	-------------------------------

THÚKYDIDÉS

<i>Hist.</i>	<i>Historiae</i>
--------------	------------------

XENOFÓN

<i>Hell.</i>	<i>Hellenica</i>
--------------	------------------

Seznam literatury

- Groh, F., *Topografie starých Athén*, II, Praha 1913.
Groh, F., *Řecké divadlo*, Praha 1933².
Hermann, C. F., *Platonis Dialogi*, VI, Lipsiae 1902.
Novotný, F., *Platonis Epistulae commentariis illustratae*, Praha 1930.
Novotný, F., *O Platonovi*, III, Praha 1949.
Novotný, F., *Platonis Epinomis commentariis illustrata*, Praha 1960.
Places, E. des, Platon, *Euvres complètes*, XII, 2, Paris 1956.
Šaska, L. F. – Groh, F., *Mythologie Řekův a Římanův*, Praha 1925⁶.
Stiebitz, F., *Stručné dějiny řecké literatury*, Praha 1940².
Stiebitz, F., *Z dějin východních národů*, Praha 1941.
Stiebitz, F., *Řecká lyrika*, Praha 1945.
Šílený, T. – Hejzlar, G., *Řecké starožitnosti*, Brno 1926³ (1937⁴, 1947⁵).
Wilamowitz-Moellendorff, U. v., *Platon*, I, II, Berlin 1920.

Ediční poznámka

Pro II. svazek Platónových spisů jsme použili překlady Františka Novotného vydané Janem Laichterem. Pro dialog *Parmenidés* jsme použili vydání z r. 1936; pro dialog *Filébos* druhé vydání z r. 1943 (1. vyd. 1931); pro dialog *Symposion* třetí vydání z r. 1947 (1. vyd. 1915, 2. vyd. 1936); pro dialog *Faidros* druhé vydání z r. 1948 (1. vyd. 1937, 3. vyd. 1958); pro dialogy *Alkibiadés*, I, II, *Hipparchos* a *Milovníci* vydání z r. 1938.

Oproti uvedeným vydáním jsme vypustili úvody překladatele k jednotlivým dialogům. V dialozích jsme opravili několik věcných přehlédnutí původního vydání. Jediný zásah do obsahové stránky dialogu *Symposion* jsme učinili v případě překladu řeckých slov ἀρετή a φιλοσοφείν. Pro překlad řeckého slova ἀρετή jsme použili výraz „zdatnost“ (původně „dobrost“). V případě řeckého slova φιλοσοφείν jsme se v pasáži 204a přidrželi překladu ve vydání z r. 1936. Jediný zásah do obsahové stránky dialogu *Faidros* jsme učinili v případě řeckého slova ἀρετή, pro které jsme se rozhodli použít výraz „zdatnost“ (původně „dobrost“). V dialogu *Alkibiadés*, II, jsme překlad doplnili o pět odpovědí (140d–e), které ve vydání z roku 1938 asi nedopatřením vypadly.

Pravopisné úpravy jsme omezili na *minimum*, abychom neporušili charakteristický, mírně archaizující styl překladu. Současné normě jsme přizpůsobili pouze psaní předložek *s* a *z* a spřežek jako *pokaždé*, *předtím*, *zdalipak*, *kvůli* apod. Dále jsme upravili transkripci řeckých vlastních jmen, a to tak, že délky jsou použity pouze pro přepis řeckých znaků α = á, η = é, η = é, ω = ó, ω = ó, ου = ú. Nejvíce grafických změn doznal poznámkový aparát.

Dialogy *Parmenidés*, *Filébos*, *Symposion*, *Faidros*, *Alkibiadés*, I, II, *Hipparchos* a *Milovníci* přeložil František Novotný podle vydání J. Burneta (*Platonis opera*, sv. II, Oxonii 1910²); odchylky od Burnetova vydání jsou vyznačeny v Poznámkách.

EDIČNÍ POZNÁMKA

Číslování na okraji textu odkazuje k tradičnímu stránkování podle vydání Henrika Stephana z r. 1578.

Náš dík patří především dědicům autorských práv, paní Evě Bobákové, paní Haně Rapantové a panu Karlu Novotnému, kteří nám ochotně vyšli vstříc, jakož i Ivanu Chvatíkovi, Jiřímu Chotašovi, Filipu Karfíkovi, Svatavě Matouškové a všem ostatním, kteří se podíleli na přípravě tohoto svazku.

Aleš Havlíček

PLATÓN
Spisy II

Parmenidés, Filébos, Symposion
Faidros, Alkibiadés I, II
Hipparchos a Milovníci

Vydalo nakladatelství OIKOYMENH jako svoji 215. publikaci. Z řeckého originálu přeložil František Novotný. Odpovědný redaktor Aleš Havlíček. Technická redakce Petr Solnička. Obálku navrhl Zdeněk Ziegler. Sazba ESET Praha. Tisk *Akcent* Vimperk. Vydání první, Praha 2003.